

DE 922/74

Preot
NICOLAE PETRESCU

OMILETICA

Manual
pentru
Seminariile
teologice

Editura
Institutului Biblic
și de Misiune
al Bisericii
Ortodoxe Române

10.992/975

Drăgoi Marius-Dan
Seminarul Teologic Lucrara
7 februarie 1996
Ep. Pateric ep. Domasului.

OMILETICA
PENTRU SEMINARII

Pr. Nicolae Petrescu
Profesor la Seminarul Teologic din Craiova

OMILETICA

Manual
pentru
Seminariile
teologice

TIPĂRIT CU BINECUVÎNTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

† IUSTIN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREȘTI — 1977

Manualul a fost elaborat în conformitate cu programa analitică și îndrumările Cancelariei Sfintului Sinod.

Referent : P. C. Prof. GABRIEL POPESCU

CUVÎNT ÎNAINTE*)

Cea mai însemnată unealtă de lucru, atât pentru dascăli cât și pentru elevi, în orice tip de școală, este manualul școlar. Nu se poate concepe predarea și însușirea cunoștințelor prevăzute într-o programă analitică, fără manual. Dacă totuși se predau cunoștințe în școală și fără manuale școlare, prin aceasta se îngreuiază mult procesul instructiv-educativ, și, în plus, nu se realizează un învățămînt de calitate superioară, conștient și temeinic, așa cum prevăd principiile pedagogice.

În seminariile teologice din cuprinsul Patriarhiei Ortodoxe Române se predă Omiletica, în ultimele două clase, (a III-a și a IV-a), dar manuale pentru acest obiect nu există.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, profund atent la toate cele de lipsă, atotvăzătorul și atotfăptuitorul în Biserica noastră Ortodoxă Română, a înlăturat și acest neajuns din Seminariile teologice, chibzuind și hotărînd, în înalta-i înțelepciune, să se elaboreze de către profesorii de specialitate cu multă experiență din aceste școli, și să se editeze neîntîrziat, și manualul de Omiletică, odată cu celelalte manuale pentru Seminariile teologice, rînduindu-se ca responsabil-coordonator al manualelor cîte un profesor de la Institutelor teologice de grad universitar.

Așa se face că apare acest manual de Omiletică pentru Seminariile teologice din cuprinsul Patriarhiei Ortodoxe Române, cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Adăugăm aici că însuși Prea Fericirea Sa este realmente Înaltul Îndrumător în Omiletica practică ortodoxă, prin cele 12 volume din Apostolatul Social, tipărite de la începutul Înaltei păstoriri, pînă în prezent. Aceste volume, sumar prezentate în acest manual, cuprind toate genurile de cuvîntări bisericesti, modele pentru toți cuvîntătorii și slujitorii bisericești, și constituie o adevărată bibliotecă de omiletică practică.

Am întocmit acest manual de Omiletică, după Programa analitică a acestei discipline, elaborată de Cancelaria Sfintului Sinod și trimisă nouă prin ord. nr. 6866, din 4 mai 1973.

Manualul conține două unități metodice mari : A. *Omiletica generală* și B. *Omiletica specială*. Fiecare din aceste două părți mari ale manualului se subdivide în alte trei părți formulate distinct, așa cum se va vedea, numai dintr-o nece-

*) Manualul a fost depus de autor în Februarie 1977 (Nota Redacției).

sitate didactică-pedagogică, dar toate părțile la un loc constituie un tot unitar. Din punct de vedere psihologic, urmărind de la început firul ideilor din manual, se desfășoară un proces analitic, iar la sfârșitul acestei operații, recapitulând materialul, are loc un proces de sinteză a ideilor.

La sfârșitul celor două mari diviziuni ale manualului am adăugat o anexă care cuprinde un număr de 11 *schife de plan, ca model pentru felurile de predici studiate în corpul manualului*, conform prevederii Programei analitice a Cancelariei Sfântului Sinod. Am socotit necesar și potrivit să dau o extensiune mai mare acestor «schife», dezvoltându-le, spre a fi cât mai utile pentru toți cei ce vor folosi manualul.

Destinatarii acestui manual sînt, în primul rînd, *elevii seminariilor teologice* din ultimele două clase (a III-a și a IV-a). În clasa a III-a se studiază *partea teoretică* a Omileticii: despre istoria predicii creștine și structura tuturor genurilor de cuvîntări bisericești, iar în clasa a IV-a, după sintetizarea învățăturilor teoretice omiletice, făcută la începutul anului școlar, se trece la *exercițiile de cuvîntări bisericești*, de toate genurile, în clasă, și apoi la rostirea lor în biserică.

Manualul este util și pentru *studenții Institutelor teologice* de grad universitar, pentru că, în general, el cuprinde aceleași teme omiletice tratate în Institute cu extensiunea corespunzătoare în învățămîntul superior bisericesc.

De asemenea, acest manual de Omiletică este folositor și *preoților slujitori* de la parohii, mai ales celor tineri și fără studii teologice superioare, pentru că ei găsesc aici multe planuri de cuvîntări bisericești, legate aproape de toate momentele în care preotul este îndatorat să grăiască cuvîntul Domnului.

În general, aceste planuri pot fi folosite la nevoie cu mici amplificări, și de aceea, ele ușurează munca de predicatori a preoților de la parohii.

Am elaborat acest manual și cu gîndul de a ușura munca preoților profesori de la catedrele de Omiletică din Seminariile teologice, care, știu sigur, consumau mult timp pentru întocmirea lecțiilor de omiletică, din lipsă de manual.

Cu adîncă smerenie, mulțumesc *Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian*, pentru că mi-a încredințat îndatorirea cinstitoare și mi-a dat binecuvîntarea de a elabora acest manual.

Mulțumesc călduros și Părintelui Profesor Gabriel Popescu, de la Institutul teologic din București, precum și referenților care au avut bunăvoința și răbdarea să-mi citească manuscrisul, dîndu-mi unele sugestii și făcîndu-mi unele recomandări, de care am ținut seama la alcătuirea acestui manual.

AUTORUL

A

OMILETICA GENERALĂ

GENERALITĂȚI

1. Definiția, obiectul, împărțirea și necesitatea omileticii

Disciplinele care se studiază în învățămîntul teologic constituie un tot unitar, fiindcă ele vorbesc despre Dumnezeu, Care este unul singur, și despre legătura Sa cu omul conceput ca ființă unitară alcătuită din trup și suflet. Din necesități practice, didactic-pedagogice, însă, materiile învățămîntului teologic s-au împărțit în patru secții, fiecare secție avînd temele sale teologice speciale :

A. Secția biblică ; B. Secția istorică ; C. Secția sistematică ; D. Secția practică.

a. **Omiletica** este un obiect de studiu teologic, care face parte din secția practică, alături de Catehetică, Liturgică, Pastorală, Drept bisericesc, Cîntare bisericească. Ea se ocupă cu învățătura despre vorbirea bisericească din toate punctele de vedere. Numele său provine de la verbul grecesc *ὁμιλεῖν*, care înseamnă : a sta de vorbă cu cineva, a convorbi, a avea relații cu cineva, a se întreține asupra unei teme, a fi printre, a comunica prin. În familia de cuvinte a acestui verb se cuprinde și substantivul *ὄμιλος*, care înseamnă : mulțime, adunare, reu-niune, popor. Acest verb exprimă deci acțiunea predicatorului de a vorbi cu poporul, în general. El este folosit în Noul Testament de trei ori : Luca XXIV, 14 («Vorbeau unul cu altul

despre...»); Fapte XX, 11 («Vorbind cu ei mult, pînă în zori»); XXIV, 26 («Vorbea cu el»).

Omiletica este disciplina Teologiei practice, în care se expun sistematic principiile, metodele și procedeele după care preotul trebuie să-și alcătuiască și să-și rostească predicile în fața credincioșilor. Omiletica este un studiu teoretic, pentru că ne dă cunoștințe despre oratoria sacră, sub toate formele ei, dar ne învață și meșteșugul de a transmite cu artă învățătura creștină. Începînd de la Origen (185—254), cuvîntul «Omilie» se folosește îndeosebi pentru a desemna o cuvîntare bisericească. Ca în toate domeniile, și aici, practica a precedat teoria, adică în Biserică a existat întîi vorbirea sfîntă, practică de Domnul Hristos, de apostolii Săi, și după aceea s-au fixat și s-au sistematizat regulile acestei vorbiri scoase din cele mai distinse cuvîntări. Întîi a fost omilia deci și apoi a apărut Omiletica.

b. Obiectul Omileticii este privit din două puncte de vedere: din punct de vedere general și din punct de vedere special. De aici urmează că Omiletica are două subîmpărțiri: Omiletica generală și Omiletica specială.

Omiletica generală expune elementele de orientare a predicatorului creștin în această disciplină teologică, cum vom vedea mai jos, strict necesare pentru întocmirea unei predici, de orice gen.

Omiletica specială învață pe predicator ce fel de predici să folosească, ținînd seama de împrejurările și sărbătorile bisericești, cum să le alcătuiască și cum să le rostească în fața credincioșilor.

Obiectul propriu-zis al Omileticii este arătat în tabla de materii a fiecărui manual de Omiletică: Omiletica generală și Omiletica specială, cu diviziunile și subdiviziunile fiecăreia.

Tot în legătură cu obiectul Omileticii trebuie să luăm în discuție materia de predicat în tot cursul anului bisericesc. Aceasta este doctrina creștină, ca și obiectul celorlalte materii de învățămînt religios; dar disciplina omiletică își are

caracterele sale proprii în tratarea temelor, cu privire la formularea lor, la forma de tratare a lor, la limba folosită, la ținuta externă a predicatorului etc. În formularea și tratarea temelor, predicatorul este mai liber decît catehetul, de exemplu, în sensul că poate trece și la alte materii, spre a-și lămuri tema. Forma de tratare în predică constă într-o vorbire continuă în fața ascultătorilor. Predicatorul folosește forma *expozitivă și acroamatică, monologică*, în tratarea temei (*ἀκρόαομαι* = a asculta), adică el expune tema în fața credincioșilor, iar aceștia ascultă. În Catehetică, se folosește metoda întrebătoare, numită metoda *erotematică* sau *dialogică* (*ἐρωτάω* = a întreba); catehetul întreabă și ascultătorii răspund. Ca limbă și ținută, de exemplu, predicatorul poate și este obligat să folosească ornamente retorice, stilistice și gesturi potrivite, spre a încînta și a atrage pe auditori. Celelalte obiecte teologice au mai mult un caracter instructiv, adresîndu-se cu precădere minții, pe cînd Omiletica, fără să ignoreze acțiunea didactică a predicii are în vedere și lucrarea de mișcare a inimii și de determinare a voinței spre practicarea virtuților creștine. Majoritatea celorlalte studii teologice au prin excelență un conținut teoretic, descriptiv, iar Omiletica are un caracter normativ, practic.

Omiletica deci se ocupă cu expunerea învățăturilor dogmatice, morale și catehetice creștine, după principiile, metodele și procedeele arătate mai sus. Mîntuitorul Hristos, în tot timpul activității Sale pe pămînt, a dat oamenilor toate aceste învățături, pe care le aflăm scrise în Noul Testament. Exemplu de învățătură dogmatică: «Duh este Dumnezeu» [Ioan IV, 24; învățătura morală: «Și această este viața veșnică: să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis» (Ioan XVII, 3); învățătură liturgică, despre cult, derivată din învățătura dogmatică de mai sus (Duh este Dumnezeu): «Și cel ce I se închină, trebuie să I se închine în duh și adevăr» (Ioan IV, 24)].

Sfinții apostoli, urmînd pilda și porunca Mîntuitorului (Matei XXVIII, 19), de a predica în toată lumea, rosteau omilii în care vesteau Evanghelia lui Dumnezeu «cu timp și fără timp», atît la iudei cît și la păgîni.

Tema acestor omilii apostolice înfățișează viața, faptele, moartea și Învierea Domnului Hristos. Predica aceasta era o veste nouă în fața ascultătorilor și de aceea se numea cherigma ($\kappa\eta\rho\iota\gamma\mu\alpha$ = vestire, proclamare de către un crainic; $\kappa\eta\rho\acute{o}\varsigma\omega$ = a fi vestitor, a face o proclamație ca vestitor). Conținutul unor astfel de cherigme se găsește în Noul Testament: cinci cuvîntări ale sfîntului Petru: Fapte II, 14—39; III, 12—26; IV, 9—12; V, 29, 32; X, 34—43; o cuvîntare a sfîntului Pavel: XIII, 16—41.

Schema unei predici apostolice, conformă conținutului Evangheliei, se poate alcătui după studiul cărții «Faptele Apostolilor». La loc de frunte stă mărturie Domnul Hristos, că apostolii au primit Duhul Sfînt, prin Care li s-a dat putere să predice pînă la marginea pămîntului (Fapte I, 8). Începîndu-și predica, apostolii se sprijină pe învățătura despre moartea și Învierea Domnului (Fapte II, 24), despre înălțarea și proslăvirea Sa în ceruri (II, 33—36). Urmează un alt moment al predicii, în care se dau amănunte asupra misiunii Sale, pe care a prezis-o sfîntul Ioan Botezătorul (Fapte X, 37; XIII, 24). Misiunea Domnului Hristos a fost pregătită de Domnul însuși, prin învățătura și minunile Sale (Fapte II, 22; X, 38), desăvîrșită prin Învierea și arătările Sale (Fapte X, 40—41; XIII, 31) și prin primirea făgăduinței Duhului Sfînt de la Tatăl, pe Care «L-a revărsat» în ziua Cincizecimii (Fapte II, 33; V, 32). Apostolii își extindeau predica într-un cadru mai larg, invocînd profețiile Vechiului Testament (Fapte II, 23) pentru explicarea minunilor săvîrșite sub ochii lor. Sfîntul Petru arată că Domnul Hristos a fost «dat la moarte după sfatul cel rînduit și după știința cea dinainte a lui Dumnezeu» (Fapte II, 23—25). Cînd predica, apostolii priveau în trecutul profetic, dar priveau și în viitor și explicau venirea timpurilor

mesianice și chemau iudeii și păgînii la pocăință (Fapte II, 38). Ei mergeau și mai departe, și, inspirați, arătau și semnele venirii a doua (Parusia glorioasă a lui Hristos, Fapte II, 20).

c. **Împărțirea Omileticii.** Omiletica este în sine o disciplină teologică cu caracter practic, dar conține și o latură teoretică, auxiliar prețios pentru practica elocinței sacre. De aceea, privit în ansamblu, studiul Omileticii se împarte în: *Omiletica generală-teoretică* și *Omiletica specială-practică*. Fiecare din aceste două subîmpărțiri ale Omileticii însă conține atît elemente teoretice cît și elemente practice, pentru că explicarea fiecărei teme omiletice trebuie să fie asociată cu exemple de practică omiletică, culese din istoria predicii și, la fel, fiecare unitate metodică a oricărui fel de predică prezentată trebuie însoțită de o scurtă explicare, luată din Omiletica generală. Și aici se impune principiul legăturii strînse dintre teorie și practică, imperios necesar în structura oricărui studiu.

Privit însă în mod analitic, în toate elementele sale componente, cum am arătat, pentru motive didactice, studiul Omileticii poate fi împărțit în două mari secțiuni: *Omiletica generală* și *Omiletica specială*. Fiecare dintre aceste două mari diviziuni ale Omileticii cuprinde cîte trei părți sau capitole mari și, la rîndul lor, fiecare din aceste capitole cuprinde mai multe subîmpărțiri, cum se va vedea din cuprinsul acestui manual:

A. OMILETICA GENERALĂ

PARTEA I:

GENERALITAȚI

1. Definiția, obiectul și împărțirea Omileticii. Importanța și locul Omileticii în studiile teologice.
2. Temeiurile propovăduirii creștine în Biserica Ortodoxă; datoria preotului de a predica.
3. Calitățile predicatorului: intelectuale, religioase, morale și fizice.

PARTEA A II-A :

ISTORIA PREDICII

1. Predica în Vechiul Testament ; activitatea profeților.
2. Predica în Noul Testament ; activitatea predicatorială a Mântuitorului și a sfinților apostoli.
3. Predica la sfinții părinți (perioada patristică sec. II—VIII).
4. Predica post-patristică, până în vremea noastră.
5. Predica în Istoria Bisericii Ortodoxe Române.
6. Predica și Apostolatul Social în zilele noastre.
7. Activitatea proprie cu cuvântul și cu scrisul pe tărîm omiletic și pastoral-social.

PARTEA A III-A :

IZVOARELE PREDICII

1. Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, cultul, iconografia, alte izvoare (Literatură și istoria laică etc.).
2. Scopul predicii : însușirea adevărului de credință, mișcarea inimii și înduplecarea voinței credinciosului ;
 - Mijloace pentru însușirea adevărilor de credință (explicația, argumentarea, concluzia ;
 - Mijloace pentru mișcarea inimii ;
 - Mijloace pentru înduplecarea voinței.

B. OMILETICA SPECIALĂ

PARTEA I :

A. FELURILE PREDICII

1. Omilia exegetică și omilia tematică ;
2. Predica propriu zisă : dogmatică, morală, liturgică, istorică ;
3. Parenezele : panegiricul, necrologul ;
4. Conferințele religioase ;
5. Alte cuvîntări bisericești ocazionale.

PARTEA A II-A

B. ALCĂTUIREA PREDICII ; PĂRȚILE EI COMPONENTE

1. Planul predicii necesar și util pentru predicator și ascultători ;
2. Scurtă prezentare a retoricii antice ;
3. Planul predicii cu părțile lui componente.

PARTEA A III-A

C. ROSTIREA PREDICILOR ÎN FAȚA CREDINCIOȘILOR

1. Stilul predicii (gramatical, literar — figuri retorice — bisericesc).
2. Acțiunea :
 - Memorizarea ;
 - Dicțiunea, intonarea ;
 - Ținuta, comunicarea cu ascultătorii.

d. **Necesitatea Omileticii.** Știința și arta de a vorbi în public se învață. Ele nu se nasc în om în mod spontan, ci trebuie studiate cu răbdare, în școală. La romani, retorica era o disciplină principală în educația unui tînăr. Școala cea mai înaltă în antichitate era școala retorică, în care tinerii învățau *ars retorica*, *ars dicendi* (*arta retorică*, *arta vorbirii*). După ce tînărul studia disciplinele speciale în școală, se ducea la un orator vestit și învăța tainele elocinței, făcea ucenicia vorbirii în forum (*arcana eloquentiae discebat et tirocinium fori faciebat*). Foarte mulți tineri, între care și Cicero, au venit în Grecia, unde au ascultat cursurile retorilor vestiți și ale filozofilor. Părinții bisericești ai secolului al IV-lea, toți mari oratori creștini, au învățat și ei în mod special retorica de la dascăli vestiți. Lecțiile oratorilor elini : Prohaeresius, Himerius, Temistius și Libanius, au înarmat pe marii ierarhi creștini ai veacului al IV-lea, care le-au pus în slujba Sfintei Evanghelii. Dacă și istoria profană și istoria Bisericii creștine ne dau mărturie despre străduința oratorilor de a învăța regulile elocinței, este de la sine înțeles că și predicatorul creștin de azi trebuie să se înarmeze cu cunoștințe temeinice despre vorbirea în biserică, și aceste cunoștințe le găsește sistematizate în Omiletică.

Omiletica este îndrumătorul necesar atît în ceea ce privește fondul, cît și în ceea ce privește forma predicii. Ea îl învață pe predicator ce teme sau cicluri de teme poate trata în fiecare duminică și sărbătoare, în fiecare împrejurare îmbucurătoare sau întristătoare din viața credincioșilor. Ea îl învață ce scop să urmărească în fiecare cuvîntare rostită și ce mijloace să folosească pentru atingerea acestui scop. Tot

din această disciplină învață predicatorul și meșteșugul alcătuirii și rostirii cuvântărilor sale în toate amănuntele: textul biblic, de la care pornește, modul de adresare, introducerea, tratarea, încheierea, vocabularul, ținuta exterioară, mimica, gesturile. Toate acestea se pot însuși numai prin studierea cu răbdare și atenție a Omileticii, care a alcătuit în cursul veacurilor cele mai cuprinzătoare și mai proprii reguli de vorbire, extrase din cele mai măiestrite piese oratorice creștine și profane. Grija de a cunoaște și de a urma acestei reguli este justificată de necesitatea păstorului creștin de a-și perfecționa cuvântul său, instrument sigur de a dobândi pe ascultători pentru Hristos, de comunicare și de comuniune duhovnicească cu ei (1 Corinteni IX, 19). Predicatorul instruit în cele ale Omileticii va fi cu siguranță un bun cuvântător bisericesc. Talentul oratoric nu poate înlocui munca oratorică, ci numai o completează, făcând-o mai rodnică.

Studiul Omileticii este necesar și deosebit de important pentru păstorul de suflete; propovăduirea este una din funcțiile esențiale ale Bisericii. Prin predică se învață adevărurile de credință și în mod special se îndrumază credincioșii pe calea desăvârșirii morale, adică spre practicarea virtuților creștine. Predica nu urmărește numai o expunere a învățăturii divine, ci ea țintește la educarea sufletului credincioșilor, ca ei să ajungă la roade ale duhului: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blindețea, înfrinarea, curăția (Galateni V, 22). Acțiunea predicii este asemenea altoirii unui pom, spre a da roade superioare. Sfântul Pavel arată limpede importanța practică a vestirii cuvântului lui Dumnezeu, zicând: *«Cel ce proorocește vorbește oamenilor spre zidire, îndemn și mângiere»*, (1 Corinteni XIV, 3), știut fiind că în Vechiul Testament proorocii erau predicatorii cuvântului divin, (1 Corinteni XII, 10; Romani XV, 5; 1 Timotei I, 5). Apostolii respectau atât de mult porunca Mântuitorului Hristos de a propovădui, încât grija apostolatului social au încredințat-o celor șapte diaconi,

pentru ca ei să se dăruiască întru totul «slujbei Cuvântului» (1 Corinteni I, 17; Marcu XVI, 20; Fapte VI). Întreaga activitate pământească a Domnului Hristos a fost o continuă predică cu cuvântul și fapta, El însuși mărturisind că a fost trimis de Tatăl «pentru aceasta» (Luca IV, 43).

e. **Locul Omileticii în studiile teologice.** Locul Omileticii este situat în secția practică a studiilor teologice, cum am arătat mai sus, dar între această disciplină și toate celelalte ramuri ale Teologiei există o firească și substanțială întrepătrundere. Omiletica constituie un edificiu teologic propriu, dar acest edificiu este zidit pe temelia celorlalte discipline din cele patru secții ale Teologiei. Frumusețea și tăria acestui edificiu reflectă frumusețea și trăinicia adevărilor divine revelate în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție, ale căror roade spirituale le culege Omiletica și le valorifică prin metodele și procedeele sale proprii. Studiile biblice, studiile istorice, dogmatice, precum și obiectele înrudite ale secției practice — Liturgica, Pastorală, Dreptul bisericesc — îi oferă Omileticii atâtea teme de tratat și atâtea căi, încât această disciplină are și va avea un izvor nesecat pe care să-l folosească fără încetare și să-l canalizeze spre sufletele credincioșilor, ca acestea să bea și ele «apa cea vie» (Ioan IV, 10 ș.u.). Însuși obiectul predicii, de care va fi vorba mai departe, ilustrează din plin corelația dintre Omiletică și celelalte discipline teologice. Adevărurile dogmatice și morale, explicarea cultului divin, viața sfinților etc., care se pot lua ca teme pentru predici, obligă pe predicator la cunoașterea disciplinelor teologice din toate secțiile. Și din acest punct de vedere, sfinții părinți sînt pilde vii pentru modul cum au folosit în omiliile lor toate cunoștințele lor teologice. Aceasta nu înseamnă că Omiletica nu are ființa sa proprie. Ea își are un obiect aparte de tratat, bine delimitat, o metodă proprie, cum s-a mai arătat (metoda expozitivă acroamatică) și un scop bine determinat: a învăța, a mișca inimile, a îndupleca voința (*docere necessitatis, delectare suavitatis, flectere victoriae*).

În ceea ce privește *materia de tratat*, celelalte studii teologice cuprind toate adevărurile divine descoperite, chiar și pe cele controversate de eterodocși și necredincioși, pe când predica prezintă numai adevărurile divine ca atare și independent de speculații și controverse, ținând seama de fondul aperceptiv, adesea nu prea bogat al ascultătorilor, fie vîrstnici, fie minți fragede, care trebuie hrănite cu «bucate duhovnicești ușoare» (1 Corinteni III, 1—2). De exemplu, teologia sistematică, prezentînd descoperirea dumnezeiască, arată nu numai în ce constă ea, dar adaugă și păreriile scriitorilor, gînditorilor, enumeră dovezile pe care se bazează descoperirea și credința, prin descoperirea divină, spre a afla revelația cea adevărată, prin expunerea criteriilor revelației și înlăturarea învățăturii false despre revelație. Omiletica nu are atîta extindere în prezentarea adevărurilor, ci arată numai că neamul omenesc, avînd nevoie de o învățătură mai presus de fire, Dumnezeu i-a descoperit adevărurile necesare pentru mîntuire. Materia Omileticii este deci expusă fără atîta erudiție și speculație teologică în ceea ce privește cantitatea adevărurilor religioase și dovedirea lor. În celelalte discipline teologice se explică și se argumentează aprofundat toate adevărurile, atît cele acceptate îndeobște în lumea creștină, cît și cele controversate de alții, pe cînd Omiletica expune o sumă mai mică de adevăruri, cu dovezi mai ușor de priceput, luate special din Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție și din experiență. Despre spiritualitatea și nemurirea sufletului, de exemplu, Teologia sistematică aduce un impresionant șir de argumente variate, pe cînd Omiletica își țese cuvîntarea ei pe cuvinte și fapte din Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, fără să amintească de vreo controversă, insistînd asupra modului cum să ne îndeplinim datoriile față de suflet, ca să obținem mîntuirea.

În ceea ce privește *vocabularul*, de asemenea, Omiletica folosește cuvinte ale limbii curente, ale limbii populare vorbite, fără neologisme sau arhaisme, cuvinte simple, îndăti-

nate, bine cunoscute și acestea așezate în poziții și perioade înțelese de toți, nu numai de teologi. Ea nu folosește cuvinte abstracte sau cuvinte de strictă specialitate : perihoreză, cheneză, iconodul, iconoclastm, omousieni, omiusieni, kerigma etc. Și felul vocabularului din predică este un criteriu sigur după care se apreciază valoarea unui predicator. Predica Mîntuitorului, care conține cele mai sublime adevăruri, înțelese de toți cei ce-L ascultau, este, și din acest punct de vedere, cea mai desăvîrșită pildă.

2. Temeiurile propovăduirii creștine în Biserica Ortodoxă. Datoria preotului de a predica

a. **Sfînta Scriptură** ne oferă temeuri pilduitoare pentru propovăduire. Propovăduirea cuvîntului lui Dumnezeu în Biserica Ortodoxă este tot așa de veche ca și Biserica însăși. Istoria Bisericii creștine este într-o mare măsură istoria predicării cuvîntului lui Dumnezeu. Ea s-a întemeiat istoricește la ziua Cincizecimii, prin minunea pogorîrii Duhului Sfînt asupra apostolilor, la care s-a adăugat, tot atunci, o minune săvîrșită cu apostolii și anume pîneria lor de a grăi în toate limbile pămîntului «despre faptele mărețe ale lui Dumnezeu» (Fapte II, 11).

Temeiul propovăduirii creștine este însăși slujirea profetică sau învățătoarească a Domnului Hristos, alături de celelalte două slujiri : de Arhiereu și de Împărat spiritual. Apostolii și urmașii lor au primit porunca și putere să prelungească aceste trei funcțiuni pînă la sfîrșitul veacurilor. Domnul Hristos a poruncit apostolilor Săi : «Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura» (Marcu XVI, 15) și «iată Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului» (Matei XXVIII, 20). Însuși Domnul Hristos, Capul Bisericii (Efeseni V, 23), a rînduit în Biserică dregătoria de a predica cuvîntul lui Dumnezeu ca mijloc divin pentru dobîndirea

mîntuirii. «Binevestitorii» și «învățătorii» sînt puși alături de apostoli : «Și a dat pe unii ca să fie apostoli, pe alții prooroci, pe alții învățători, pe alții păstori și învățători» (Efeseni IV, 11). Fără ascultarea cuvîntului lui Dumnezeu, nimeni nu se poate mîntui ; de aceea grija preotului pentru predică se contopește cu îndatorirea sa de a lucra pentru mîntuirea păstoriților, care nu pot merge pe calea mîntuirii, fără ascultarea cuvîntului lui Dumnezeu «viu și lucrător» (Evrei IV, 12 ; Ieremia XXIII, 29). Cuvîntul lui Dumnezeu este scris în Sfînta Scriptură, dar este o necesitate psihologică și pedagogică pentru creștini, să citească și într-un «manual viu», proclamat cu glasul păstorului investit cu putere de sus, să-l intuiască și cu simțurile fizice, pe lîngă simțurile spirituale, așa cum făceau mulțimile care ascultau pe Domnul Hristos, și cum făceau primii credincioși ai Bisericii, ascultînd pe sfinții apostoli. Sfîntul Pavel, de Dumnezeu inspiratul, a immortalizat aceste idei, legate logic între ele ca verigile unui lanț, preaslăvind pe predicator prin următoarele cuvinte : «Oricine va chema numele Domnului se va mîntui. Dar cum va chema numele Aceluia în Care încă n-au crezut ? Și cum vor crede în Acela de Care n-au auzit ? Și cum vor auzi fără propovăduitor ? Și cum vor propovădui de nu se vor trimite ? Cît de frumoase sînt picioarele celor ce vestesc pacea, celor ce vestesc lucrurile bune» (Romani X, 13—15).

Rugăciunea arhierească a Domnului Hristos către Tatăl (Ioan XVII) este o mărturie și pildă sublimă de îndeplinire a îndatoririi de a predica : «Eu Te-am preamărit pe Tine pe pămînt; lucrul pe care Mi l-ai dat ca să-l fac, l-am, săvîrșit (v. 4). Arătat-am numele Tău oamenilor pe care Mi i-ai dat Mie, din lume (v. 6). Pentru că cuvintele pe care Mi le-ai dat, le-am dat lor, iar ei le-au primit și au cunoscut cu adevărat că de la Tine au ieșit, și au crezut că Tu M-ai trimis (v. 8)... Cînd eram cu ei în lume, în numele Tău îi păstram pe cei ce Mi i-ai dat ; și i-am păzit și n-a pierit niciunul dintre ei, decît fiul pierzării, ca să se împlinească Scriptura» (v. 12).

Iată, că însuși Domnul Hristos, în servirea Sa de Arhiereu, pe pămînt, dă mărturie Tatălui despre servirea Sa profetică-didactică, prin care «păzea» pe apostoli ca să nu «piară». Numai Iuda «fiul pierzării» a pierit, fiindcă și-a împietrit inima la auzul învățaturii Domnului, adică el însuși și-a voit pierzarea. Prin cuvînt, Domnul Hristos a condus pe toți oamenii, pe care i-a avut în stăpînire, la viața veșnică (v. 12) și aceasta constă în cunoașterea singurului Dumnezeu adevărat și a singurului Mîntuitor și Mijlocitor între Dumnezeu și oameni. Cunoașterea lui Dumnezeu și dobîndirea vieții veșnice se face deci prin cuvînt.

b. **Sfînta Tradiție** completează temeiurile pentru propovăduirea creștină în Biserică, explică îndatorirea de a predica și subliniază păcatul grav în care cad păstori de suflete care își uită această îndatorire divină. Canonul 58 al sfinților apostoli spune : «Episcopul sau preotul nepurtînd grijă de cler sau de popor și neînvățîndu-i buna cinstire de Dumnezeu să se afurisească (să se oprească de la cele sfînte ἀφαιρέω-εἶν = a lua de la, a înlătura, a suprima, a desființa ; iar dacă stăruiește în nepurtarea de grijă și lenevire, să se caterisească (καθαίρέω-εἶν = a da jos, a doborî, a răsturna).

Canonul acestă condamnă aspru pe clericii care nu priveghează la mîntuirea sufletului păstoriților lor care, fără cuvîntul lor de învățătură, alunecă pe calea pierzătoare de suflet. Insuși cuvîntul *episcop* (ἐπίσκοπος = *supraveghetor*), dat în primele secole creștine atît arhiereului cît și preotului, impune clericilor îndatorirea de a fi purtătorii de grijă pentru mîntuirea sufletelor «prin cuvînt și învățătură» (1 Timotei V, 17), fiindcă Dumnezeu va cere sufletul credincioșilor din mîna lor. Iată însuși graiul Sfîntei Scripturi : «Fiul omului ! Iată te-am pus străjer casei lui Israel ; vei asculta deci cuvîntul ce-mi va ieși din gură și-l vei vesti ca din partea mea. De voi zice celui rău : Vei muri și tu nu-l vei înștiința, nici nu-i vei grăi, pentru a abate pe cel rău de la calea lui

cea rea, ca să trăiască, cel rău va pieri întru nelegiuirea sa și Eu voi cere sîngele lui din mîna ta» (Iezechil III, 17—18).

Canonul al IX-lea al Sinodului al II-lea, «trulan», ținut la Constantinopol în anul 691, numit și «Sinodul Quinisext», sau al cinci-șaselea, ecumenic, poruncește mai-marilor Bisericii să predice în toate zilele, dar mai ales duminica, însă îi și povățuiește, după Sfînta Scriptură și după rînduiala sfinților părinți, să se îndeletnicească mai mult cu studiul scripturistic și patristic, decît cu alcătuirea cuvîntării proprii, ca nu cumva să rățăcească; le spune, în fine, că prin predică, ei vor conduce pe păstoriți la mîntuire: «Se cuvine ca toți proiestoșii Bisericii, în toate zilele, dar mai ales duminica să învețe poporul cuvintele bunei-cinstiri de Dumnezeu, culegînd din Dumnezeiasca Scriptură înțelesul adevărului și judecățile. Să nu calce hotarele puse sau predania purtătorilor de Dumnezeu-părinți, ci chiar de ar fi cuvînt scripturenic, să nu-l comenteze în alt fel decît cum au așezat luminătorii Bisericii și învățătorii, prin cărțile lor. Să se îndeletnicească în aceasta mai mult decît alcătuind cuvinte de ale lor, ca nu cumva, nefiind în măsură la aceasta, să rățăcească. Prin învățătura părinților de mai sus, învățîndu-se popoarele să deosebească cele alese și bune de cele nefolositoare și vrednice de lepădat, își vor îndrepta viața spre mai bine și nu vor fi pradă necunoștinței, ci luînd aminte la învățatură, se vor iscusi, spre a nu pătimi rău, și își vor pregăti mîntuirea de teama muncilor ce se așteaptă».

Tot așa vorbesc sfinții părinți și, mai pe larg, sfîntul Ioan Gură de Aur, în tratatul său *Despre preoție*. «Cuvîntul lui Dumnezeu este instrument, hrană, însușirea cea mai aleasă a aerului; el este în loc de doctorie, în loc de foc, în loc de fier... cu aceasta noi deșteptăm sufletul adormit, alinăm pe cel tulburat, tăiem cele de prisos, întregim cele ce lipsesc și facem toate celelalte cîte îndeplinesc mîntuirea sufletului».

Precum trupul nu poate trăi fără hrană, tot astfel sufletul creștinului nu poate trăi fără pîinea spirituală, care este cu-

vîntul lui Dumnezeu, pe care trebuie să i-l dea preotul. În-suși Domnul Hristos aseamănă cuvîntul dumnezeiesc cu pîinea care se pogoară din cer (Ioan VI, 32 ș. u.), pe care cine o mănîncă nu mai flămînzește. Cuvîntul lui Dumnezeu întreține viața spirituală, de care trebuie să se îngrijească preotul. Mîntuitorul poruncește apostolilor și tuturor urmașilor lor să hrănească mulțimile credincioșilor cu cuvîntul lui Dumnezeu: «Dați-le să mănînce» (Matei XIV, 16), fiindcă: «Nu numai cu pîine va trăi omul, ci cu tot cuvîntul care iese din gura lui Dumnezeu» (Matei IV, 4).

3. Calitățile predicatorului: intelectuale, religioase, morale și fizice

a. **Calitățile intelectuale.** Preoții bisericii, care sînt și predicatori, *sînt datori să se instruiască mult*, să-și însușească o vastă cultură generală și o profundă cultură specială-teologică, pentru a putea fi cu adevărat «Lumina care luminează pe tot omul». Cicero fixează trei însușiri didactice pentru oratorii Romei antice, și anume: să aibă foarte numeroase cunoștințe în diferite domenii, să aibă deci ce spune, fond; să cunoască psihologia omului, pentru a-și ajunge scopul (de a convinge pe ascultător); să spună ceea ce știe, într-o formă potrivită, bine întocmită după anumite reguli. Marii dascăli ai Bisericii au posedat aceste însușiri în gradul superlativ și au adăugat la ele cultura creștină, plină de duhul Evangheliei și întărită cu putere de sus. Prin aceasta, ei au fost mai presus de oratorii laici și au cucerit lumea pentru Hristos. Preotul predicator trebuie să aibă o cultură *generală*, ciștigată în școală, prin citit neconținut, și prin mijloacele pe care societatea i le pune la dispoziție: presă, radio, televiziune, teatru, cinematograf, biblioteci publice etc. Mereu trebuie să fie dominat de gîndul de autoperfecționare prin cultură, spre a avea autoritatea necesară de învățător și conducător spiritual. Cultura preotului trebuie să reflecte multiple cunoștințe: lingvistice, în special

de limba română, de istorie universală și naturală, psihologie, logică etc. Mai pe scurt, predicatorul trebuie să posede *științele despre natură, despre societate, despre gândire*. La toate acestea, preotul predicator trebuie să adauge *cultura specială*, adică să posede *studiile teologice* în toate ramificațiile lor: studii biblice, istorice, sistematice și practice. Acestea le învață în școlile teologice, dar absolvirea acestor școli nu înseamnă și absolvirea de îndatorirea de a munci pe mai departe, pentru desăvârșire, ci înseamnă numai schimbarea unei forme de învățămînt cu alta, în care orarul de studii și-l alcătuiește personal, iar dascălul din școală este înlocuit cu cartea, care să-i fie prieten nedespărțit, toată viața. Izvoarele de cultură specială ale preotului-predicator, sînt, în primul rînd, cele două izvoare ale Revelației divine: Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție. De aici trebuie să-și soarbă zilnic, cu nesaț, puterea duhovnicească, pentru ca să poată să fie de folos ascultătorilor, «spre învățatură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțeleptirea care duce la dreptate, astfel ca omul lui Dumnezeu să fie desăvîrșit, pregătit pentru orice lucru bun», (2 Timotei III, 16—17).

Cultura generală, împreună cu cultura specială dau preotului predicator cultura completă, care îl face în stare să trateze cu competență orice temă pe care o cere viața creștină și apostolatul social. «Pregătirea noastră nu trebuie făcută numai în vederea unui singur fel de luptă, spune sfîntul Ioan Gură de Aur, în cartea a IV-a a tratatului său «Despre preoție», deoarece și tactica (războiul) inamicilor noștri este tot așa de variată, pe cît sînt ei de feluriți». Sfîntul părinte, în continuare, spune că dacă diavolul știe că preotul cu care se războiește nu cunoaște toate părțile meșteșugului războiului, neglijînd anumite puncte, atunci, pe aici își vîră ceata lui de hoți în staul ca să răpească oile. De aceea trebuie să fim întăriți din toate părțile. Împotriva tuturor acestor greutăți înfrîntate de preotul creștin în lupta sa duhovnicească, i s-a dat un prețios ajutor: «puterea cuvîntului» (Cf. Cartea a IV-a, cap. 5). Cu privire la elocința preotului predicator, sfîn-

tu Ioan Gură de Aur spune că: «el trebuie să lase la o parte oratoria pompoasă, să fie natural în vorbire, să-și alcătuiască discursul în termeni măreți, dar fără ornamente căutate numai cu scopul de a fi «aramă sunătoare»; să fie instruit în adevărurile religiei și ortodox în explicarea lor. Atunci cuvîntul său va avea putere cuceritoare. Modelul de urmat este sfîntul Pavel, care, prin puterea cuvîntului, a tulburat pe iudeii care locuiau în Damasc (Fapte IX, 22—29), a biruit în Antiohia pe cei ce se străduiau să iudaizeze pe păgîni (Galateni II, 11), a convertit pe Dionisie Areopagitul (Fapte XVII, 34) și s-a făcut ascultat pînă noaptea tîrziu (Fapte XX, 9).

Dar în discuție cu epicureii și stoicii, cită tărie a dovedit în cuvînt? (Fapte XVII, 18).

Lipsa de cultură a preotului predicator, sau semidoctismul, îl face să capituleze în lupta împotriva ereziilor. Înfîngerea unui astfel de preot constituie sămînța pierzaniei pentru credincioși, pentru că mulțimea sufletelor conduse de preot ar putea socoti această înfrîngere nu datorită slăbiciunii conducătorului lor, ci vor învinui de neputință adevărul de credință însuși și astfel, prin neștiința preotului de a explica, se va prăbuși în cea mai adîncă prăpastie turma întregă. De aceea, sfîntul Ioan Gură de Aur cere ca întîistătorii Bisericii să asculte glasul sfîntului apostol Pavel, care îi îndeamnă la citire permanentă, pentru a fi destoinici să dea învățatură, citind, pentru temeinicia celor spuse, o mulțime de texte biblice: «Pînă la venirea Mea, ia aminte la citit, la îndemnat, la învățatură...» (1 Timotei IV, 13—14; cf. 2 Timotei II, 24; III, 14—16; Tit I, 9; Coloseni IV, 6; IV, 16; 1 Petru III, 15; 1 Tesaloniceni V, 11; 1 Timotei V, 17; Matei V, 19; Fapte XX, 31). Aceste texte pot servi totdeauna ca temeuri pentru îndatorirea preotului de a studia mereu, spre a se instrui și a fi competent să învețe și pe alții. Pe lîngă pregătirea specială, pe care preotul predicator și-a făcut-o în școală și în afară de școală, este absolut necesar să se pregătească în mod special pentru fiecare predică pe care o va ține în fața păstoriților săi sufletești.

Pregătirea aceasta cere «multă muncă iscusită», spune sfântul părinte. El combate cu tărie improvizația în predici a celui care nu și-a adunat mai întâi gânduri și păreri, și e silit să cugete la ele în mijlocul discursului, «ca să dobândească vreun câștig cât de mic» (cf. Cartea a V-a, cap. 8). Chiar dacă cineva a ajuns în culmea desăvârșirii acestei puteri a cuvântului, îndată ajunge a fi lipsit de ea, dacă nu se îngrijește prin neîntreruptă silință și deprindere spre desăvârșire. Ceva mai mult, spune sfântul părinte, pentru predicatorul cu învățătură înaltă și prestigiu se cere mai multă silință în pregătirea pentru predică, decât unuia neînvățat. Aceasta, pentru că cei mai nepricepuți, dacă nu alcătuiesc vreo cuvîntare vrednică, nu vor fi învinuiți de nimeni; dar cei mai învățați, dacă nu făuresc o cuvîntare mai bună decât părerea pe care toți o dau despre ei, se aleg cu multe învinuiri, fiindcă ascultătorii judecă pe predicator nu după meritul a ceea ce spune, ci după renumele ce și l-a făcut acesta. Dacă ascultătorul este aspru — dar drept — ca judecător al celor ce ies la predică «fără nicio provizie», cu atît este mai sever cu cei ce plagiază din cuvîntările altora, fie chiar în vreo parte a cuvîntării lor. Pe unii ca aceștia îi numește, necrutător, «hoți».

Ceva mai mult, este condamnată aspru și autoplagierea, adică «folosirea neîntreruptă a produselor propriei sale minți». Predicatorul trebuie să înlăture «somnolența și lenea». «Aceasta se face printr-o neîntreruptă silință și deprindere, pentru că puterea de a învăța nu se dobîndește de la fire, ci prin învățătură».

Predicatorul este dator să-și întărească mereu puterea sa de a predica în public, dar tot atît de îndatorat este de a nu se lăsa amăgit de laudele pentru predica sa. Cel ce nu disprețuiește laudele pentru predica sa este pîndit de multe păcate, pentru că, atunci cînd nu mai primește lauda, va dușmăni pe cel care primește, va recurge la uneltiri împotriva lui și se va deda la acte josnice de invidie, «chiar dacă ar trebui să-și piardă sufletul».

Ca judecător al predicii sale, preotul să fie condus de un singur gînd: «să-și pregătească predica așa ca să-i placă numai lui Dumnezeu». Numai în acest scop să folosească preotul-predicator cultura și elocința sacră.

Cu privire la calitățile intelectuale, preotul-predicator trebuie să fie înzestrat și cu calități naturale: *inteligentă vie, imaginație creatoare, memorie durabilă și fidelă* (Cicero, în lucrarea sa «De oratore» numește memoria tezaurul minții: «Memoria thesaurus est mentis», numărînd-o între calitățile vitale ale unui cuvîntător). Fără memorie nu poate exista orator. Și acestea se pot cultiva și dezvolta prin muncă asiduă, organizată. La o muncă egală însă, din doi predicatori, învinge cel care are aceste funcțiuni intelectuale mai dezvoltate. Munca de desăvîrșire a preotului predicator trebuie să se extindă mult și asupra stilului. Predicatorul trebuie să aibă un vocabular ales, bogat și variat și să nu uite niciodată că și el este îndatorat să lupte prin predica sa pentru «creșterea limbii românești și a patriei cinstire». Mereu să aibă ca modele pe marii ierarhi și slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române, ale căror opere și predici sînt modele de limbă și factori de dezvoltare a limbii românești: mitropoliții Varlaam, Dosoftei și Antim Ivireanul, preotul profesor Gala Galaction, figuri sfințite, care se studiază cu cinste în școala românească.

b. Calitățile religio-morale ale predicatorului. Prima virtute care trebuie să caracterizeze pe preotul predicator este credința puternică, fiindcă aceasta se cere în primul rînd de la «slujitorii lui Hristos». Preoții lui Hristos sînt numiți în Sfînta Scriptură «chivernisitori» sau «iconomi» ai tainelor lui Dumnezeu. «Iar la iconomi, zice Sfînta Scriptură, mai ales, se caută, ca să fie cineva credincios» (1 Corinteni IV, 2). Preotul creștin predică pe Dumnezeu și adevărurile divine descoperite oamenilor, adică el predică religia creștină.

De aceea, mai întâi el însuși trebuie să fie un om religios prin excelență, așa precum cel care predică știința este un om de știință, cel care posedă arta este un artist etc. Atributul «religios» (religiousus) în literatura latină are înțelesul de: sfânt, venerabil, temător de Dumnezeu, conștiincios, evlavios. Cicero, vorbind despre îndatoriri (de officiis) spune că acestea trebuie împlinite cu sfințenie, folosind expresia «*religio officii*», care înseamnă «sfințenie în împlinirea datoriei». Un om «religios» înseamnă, la scriitorii clasici, un om foarte grijuliu în împlinirea îndatoririlor, un om cu teamă de zeu, un om a cărui scrupulozitate îl duce chiar la împlinirea unor adausuri la legile morale.

Atributul de «religios» i se cuvine preotului predicator care-și face slujba lui deplină (2 Timotei IV, 5) cu convingerea că ochiul lui Dumnezeu este asupra lui. Predicatorul creștin trebuie să aibă calități religioase impunătoare, adică să stea într-o uniune neîntreruptă cu Dumnezeu, prin virtuțile credinței, nădejzii și dragostei, să simtă prezența Lui în minte, în inimă, în vorbă și în faptă, și de la El să-și soarbă puterea spirituală. Aceasta este dovada religiozității sale și dovada împlinirii poruncii Mîntuitorului, dată apostolilor și tuturor urmașilor acestora, de a rămîne într-o legătură organică cu El, întocmai cum este mlădița cu vița: «Eu sînt vița, voi sînteți mlădițele. Cine rămîne întru Mine și Eu întru el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic» (Ioan XV, 5). Dacă preotul predicator rupe legătura intimă cu Dumnezeu, prin fapte și vorbe, el se expune în fața păstoriților, care îl vor socoti un năimit (tocmit cu plată), și a osîndei lui Dumnezeu: «Dacă unul nu rămîne întru Mine, este lepădat ca o mlădiță care s-a uscat; și le adună și le aruncă în foc și ard. Dacă rămîneți întru Mine și cuvintele Mele rămîn întru voi, cereți ceea ce voiți și se va da vouă» (Ioan XV, 6—7). Este o lecție de religie și o poruncă dată de Domnul Hristos pentru preot, folosind și procedeele didactice pozitive și pe cele negative, la care el trebuie să ia aminte.

Religiozitatea trebuie dovedită de către preot prin fapte, prin vorbe, prin orice gest, demne de învățătura pe care o propovăduiește.

Morala este oglinda și corolarul religiei. Virtuțile teologice stau la baza religiei creștine. Prin prisma acestora, preotul este privit în toate acțiunile lui zilnice. Sfînta Scriptură spune: «De aceea ori de mîncăți, ori de beți, ori altceva de faceți, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți» (1 Corinteni X, 31). *Preotul trebuie să aibă groază de păcat*, să i se împotrivescă «pînă la sînge» (Evrei XII, 4) spre a nu fi sminteală pentru ascultători: «Nu fiți piatră de poticneală nici Iudeilor, nici Elinilor, nici Bisericii lui Dumnezeu» (1 Corinteni X, 32).

Preotul predicator să dovedească prin fapte lupta pentru sfințenia vieții împotriva păcatului, dusă cu răbdare: «Drept aceea, și noi, avînd împrejurul nostru atîta nor de mărturii, să lepădăm orice povară și păcatul ce grabnic ne împresoară și să alergăm cu stăruință în lupta care ne stă înaintea, cu ochii ațintiți asupra lui Iisus, începătorul și plinitorul credinței, care, pentru bucuria pusă înainte-I, a suferit crucea, n-a ținut seama de ocară ei și a șezut de-a dreapta tronului lui Dumnezeu. Luați bine aminte, dar, la Cel ce a răbdat de la păcătoși asupra Sa, atît de mare împotrivire, ca să nu vă lăsați osteniți, slăbind în sufletele voastre» (Evrei XII, 1—3). Dacă lupta cu păcatul este o poruncă divină pentru oricine poartă numele de creștin, apoi, cu atît mai mult se cere preotului predicator să o îplinească. Călcînd această poruncă, atunci cînd vorbește despre păcate și combaterea lor, preotul predicator să se aștepte la înfruntarea cea dreaptă din partea ascultătorilor: «Doctore, vindecă-te pe tine însuși» (Luca IV, 23; cf. Romani XII, 1—2).

Preotul, împlinind slujba de apostol, să aibă o viață neprihănită, ca să se poată da pildă pe sine însuși, spre a fi un chip moral ideal în fața ascultătorilor, luînd ca martor pe Dumnezeu și pe oameni, fără să poată fi contrazis, el însuși avînd model pe sfîntul apostol Pavel, care scria Tesalonice-

nilor: «Voi sînteți martori și Dumnezeu de asemenea cît de sfînt și cît de drept și fără de prihană ne-am purtat între voi credincioșii» (1 Tesaloniceni II, 10). În tot ceea ce face și spune, preotul predicator trebuie să confirme că în sufletul său este depozitul virtuților morale — înțelepciunea, dreptatea, cumpătarea și bărbăția creștină și toate cele izvorîte din acestea. Există în morală un principiu al *conexiunii virtuților*. Predicatorul, ca și orice om virtuos, trebuie să posede toată suma virtuților creștine, pentru că dacă numai una i-ar lipsi, se dărîmă tot edificiul moral pe care îl construiește (Cf. Romani XII, 6—10; 1 Corinteni XIII, 4 ș.u.).

Sfîntul Ciprian, în tratatul său de morală «*De officiis ministrorum*» = *Despre îndatoririle slujitorilor lui Dumnezeu*, enumără virtuțile morale cu care trebuie să se încoroneze preotul predicator: *sedulitas* (hărnicie, sîrguință, bunăvoință), *existimatio* (nume bun, stimă, reputație), *placiditas* (blîndețe, bunătate de inimă), *benignitas animi* (bunătate sufletească, bunăvoință), *bonitas* (bunătate, îndurare), *mansuetudo* (blîndețe), *affabilitas* (omenie, politețe), *moderatio praecepti* (cîrmuire înțeleaptă), *honor verborum* (onoarea sau cinstea cuvintelor), *patientia* (răbdare și îngăduință în discuție), *modestia* (modestia, cumpătarea) etc. Prin aceste virtuți, preotul predicator ajunge să se bucure de o deosebită iubire din partea păstoriților săi (*procedit ad cumulum dilectionis*, spune sfîntul părinte).

Virtuțile morale erau condiții pe care trebuia să le îndeplinească și oratorii păgîni; cu cît dar mai virtuos, predicatorii creștini? Retorica Romei antice afirmă că nu poate să fie orator decît un bărbat virtuos (*non posse oratorem esse, nisi bonum virum*, cf. Quintilian «Arta oratorică III», 33). Credința profundă și virtuțile morale ale preotului predicator sînt izvoarele multor valori necesare în predicarea cuvîntului lui Dumnezeu: elocința, intenția curată, prudența, zelul etc.

c. **Înfățișarea externă și însușirile fizice** ale predicatorului creștin au și ele un rol important în predică, după cum vom

vedea mai în amănunt în partea a III-a a Omileticii speciale și de aceea, și ele trebuie să fie luate în seamă, spre a exista o concordanță între măreția cuvintelor divine, rostite în predică și persoana predicatorului. Este mai plăcut să asculți o predică rostită de un preot îmbrăcat în odăjdii și haine curate și îngrijite, decît îmbrăcat în odăjdii și haine ponosite și neîngrijite. De asemenea, se cuvine ca predicatorul să se prezinte *curat și îngrijit trupește*, fiindcă și aceasta este o îndatorire morală («Căci nimeni nu și-a urît vreodată trupul său ci, și-l hrănește și îl îngrijește, precum și Hristos Biserica» — (Efeseni V, 29). Se cuvine, de asemenea, ca predicatorul să aibă o voce sonoră, pe care să o modeleze după caracterul predicii pe care o rostește. Într-un fel ia tonul la un panegiric, exhortație și într-alt fel ia tonul la un necrolog etc. Să aibă, de asemenea, o pronunțare corectă și plăcută, corectîndu-și prin exerciții sîrguincioase orice defect de vorbire, să aibă și un trup sănătos și o voce clară, nerăgușită, un auz muzical fin și o privire blîndă, iar înfățișarea feții senină, pe care să se citească o bună așezare sufletească. Strămoșii noștri romani spuneau: «*Animus in oculis habitat*» (sufletul locuiește în ochi).

Defectele fizice, bătătoare la ochi, dăunează mult predicatorului, pentru că auditorii sînt atenți mai mult la aceste defecte și predica nu-și atinge scopul.

În general, se cer deci următoarele calități fizice:

- ✦ 1) Un corp bine format, fără defecte izbitoare și un exterior plăcut dar pătruns de modestie.
- ✦ 2) Simțuri sănătoase: văzul ager, auzul fin, spre a observa comportarea și a auzi orice zgomot în timpul predicii.
- ✦ 3) Să se bucure de o sănătate perfectă trupească, să aibă plămîinii sănătoși, spre a rezista la eforturile predicii în tot locul și în tot timpul. Semnele de oboseală și boala diminuează sau anulează efectele predicii.

- ✦ 4) Să aibă o voce plăcută, curată, sonoră, pe care să o modeleze după momentele psihologice ale predicii, după caracterul temelor tratate.
- ✦ 5) Fața prietenoasă, atrăgătoare, care să dovedească bunăvoință nelimitată de a predica, dragoste față de tema tratată și dragoste față de credincioși.

Fața încruntată, fruntea încrețită a preotului predicator îl distanțează imediat de auditori și îi indispuie pe aceștia, spre dauna predicii. Și aceste însușiri fizice se pot dobîndi printr-o autoeducație severă. Prin împlinirea acestor cerințe, preotul predicator mărește foloasele predicii și cinstește dregătoria Omileticii.

ISTORIA PREDICII

1. Predica în Vechiul Testament.

Activitatea profeților. Adevărații propovăduitori ai cuvîntului lui Dumnezeu în Vechiul Testament au fost profeții. Preoții și leviții citeau poporului Legea, fără să facă comentarii. După captivitatea babilonică, citirile se făceau în sinagogi, în fiecare sîmbătă, iar comentariile sau expunerile libere care urmau erau facultative și putea oricine să ia cuvîntul. Exemple : Domnul Hristos intră în sinagoga din Nazaret, sîmbăta, «după obiceiul Său» și a citit și a explicat locul de la Isaia LXI, 12 ; sfîntul Pavel îl cuiește Scriptura în sinagogă în Antiohia, Tesalonic, Efes (Fapte XVI, 26 ; XVII, 2 ; XVIII, 19). Slujba profetului nu avea caracter sacerdotal, ci didactic, pe lîngă cel de prezicere a viitorului. Profeții au fost chemați la această misiune direct de Dumnezeu, dar darul profetic nu era ereditar, cum era preoția Vechiului Testament. Predica lor era socotită sub inspirația divină, care consta în ascultarea unei voci interioare, care rostea cuvinte tainice. Alte mijloace de inspirație erau : viziunea și chiar visul. Darul profetic a fost împărtășit și unor femei ca Hulda (4 Regi XXII, 14). Uneori, chemarea profetică era însoțită de un semn extern, ungerea ca profet (3 Regi XIX, 16), sau de acte simbolice, cum a fost cojocul lui Ilie, pentru Elisei (4 Regi II, 13). Profeții erau autoritatea supremă de învățămînt la poporul evreu. Învățăturile fundamentale pe care le propovăduiau poporului

erau: *monoteismul și mesianismul*. Credința într-un singur Dumnezeu s-a ridicat la înălțime și puritate deosebită, datorită activității profeților, care, din punct de vedere religios, au fost conducătorii poporului evreu. Tot ei au alimentat credința și nădejdea în venirea lui Mesia, prin precizarea lor insuflată de Dumnezeu despre timpul venirii, despre viața și activitatea Domnului Hristos, în toate laturile ei. Noul Testament dă mărturie că venirea și petrecerea Domnului Hristos pe pământ este «după sfatul cel rânduit și după știința cea a lui Dumnezeu» (Fapte II, 23) și că «Dumnezeu a împlinit astfel cele ce vestise dinainte prin gura tuturor profeților» (Fapte III, 18). Profețiile Vechiului Testament sînt deci dovada rînduiei lui Dumnezeu de mai înainte de ceea ce se descoperă în Noul Testament: Fapte IV, 28; XIII, 29; VIII, 32—35; IX, 22; X, 43; XVII, 2—3; XVIII, 5—28 etc.; Luca XVIII, 31; XXII, 22; XXIV, 25—27 etc.

Predica profeților a avut, în primul rînd, un caracter revelator, recunoscînd totdeauna cîrmuirea lui Dumnezeu în istorie. În rezumat, conținutul predicii era următorul: credința în Dumnezeu, Stăpînul atotputernic; deșertăciunea idolilor; pedeapsa păcatului și a tuturor rătăcirilor. Ei erau vocea lui Dumnezeu, tîlmăceau poporului planul dumnezeiesc și sfătuiau pe contemporani, după voia Sa cea sfîntă. Ei nu aduc ceva nou sau contrariu față de legea lui Moise, ci, pe această temelie, zidesc mai departe, adîncind, desăvîrșind și spiritualizînd o moștenire transmisă posterității.

Pe lîngă conținutul ei religios însă predica profeților a avut și mișcătoare accente sociale. În viziunile lor mărește profeții vîd ordine socială nouă, instaurîndu-se după venirea lui Mesia, Care este numit «Păstorul cel drept» și «Părintele păcii». Păstorul cel drept și Părintele păcii, Care face dreptate celor apăsăți și pe împilători îi va bate cu toiagul gurii Sale și suflarea gurii Sale îl va zdrobi pe cel fără de lege (Isaia IX, 5—6; II, 3—5). În mod special, profetul Isaia își îndreaptă privirile către viitor și, inspirat de Dumnezeu, zugrăvește o ordine socială mai bună, întemeiată pe ideea de pace și dreptate.

În societatea cea nouă, care se va organiza după principiile păcii și ale dreptății, popoarele vor preface «săbiile în brăzdare și lăncile în coase de tăiat vița de vie, niciun popor nu va mai ridica sabia asupra altuia și meșteșugul războiului nu-l va mai deprinde» (Isaia II, 4; Miheia IV, 3).

Predica profeților Vechiului Testament este o dovadă a luptei lor neîncetate pentru instaurarea unei ordini superioare, voită de Dumnezeu. Ea este predica tuturor timpurilor, care se încadrează în activitatea vremii. De aceea, profeții au fost numiți și «tribuni sacri ai poporului».

Predica sfîntului Ioan Botezătorul, cel din urmă și cel mai mare dintre profeți, sintetizează perfect activitatea educativ-morală a profeților (Luca III, 18; Matei III, 1—10).

În același timp profeții sînt în multe părți ale scrierilor lor modele literare pentru preotul predicator de astăzi. De aceea elocința lor trebuie să fie mereu studiată și împrumutată. Aceasta, pentru că inspirația și revelația care luminează pe profet, îi insuflă de obicei numai fondul substanțial al temelor de predică, fără să le anuleze personalitatea. De aceea, puterea personală de realizare a măiestriei stilistice apare în toate formele ei la profeți. Isaia este energic în amenințări (V, 30), măreț în ironii (XLIV), dulce și grațios în zugrăvirea blîndeții lui Dumnezeu (LI, LIV, LV). Ieremia este viguros, de asemenea, cînd anunță pedeapsa Domnului (V; XVIII ș.u.) și, duios cînd caută cu entuziasm milele viitoare (XXXI ș.u.) etc. Principiul este ca preotul predicator să se inspire din stilul profeților, iar nu să copieze, să citeze și să reproducă. Datoria lui este de a prinde concepția și mișcarea originală a acestor suflete de mari propovăduitori, de a-și da seama de ele, de a le asimila, pentru a manifesta în aceeași măsură vigoarea și emoția personală. Auditorul dorește și prețuiește un stil colorat, imagini grăitoare, emoție, poezie chiar, în predică, acestea folosite cu multă prudență desigur. Și din acest punct de vedere, cărțile profeților sînt manuale de studiu, valoroase pentru predicator.

2. Predica în Noul Testament : activitatea predicatorială a Mântuitorului și a sfinților apostoli.

a. **Predica Mântuitorului Hristos.** Domnul Hristos, Dumnezeu și Om, este începutul și sfârșitul predicii creștine, cum de la El, înțelepciunea și cuvântul lui Dumnezeu și Dumnezeu-Cuvântul, și prin El, s-a creat izvorul predicii creștine și întru El se desăvârșește, fiindcă predica creștină este predica hristologică. Noul Testament este graiul lui Dumnezeu prin Însuși Fiul Său, Care a propovăduit lumii învățăturile mântuitoare. *«În zilele acestea mai de pe urmă, (Dumnezeu) ne-a grăit nouă prin Fiul»*, spune sfântul apostol Pavel (Evrei I, 2). Predica Domnului Hristos are două laturi, corespunzătoare celor două firi ale Sale: omenească și dumnezeiască și, de aceea, trebuie studiată din ambele puncte de vedere, ca model sublim la care trebuie să privească preotul predicator creștin, în lupta lui pentru perfecționarea omiletică, așa cum au făcut sfinții apostoli și sfinții părinți.

Învățăturile dogmatice și morale descoperite de Domnul Hristos nu se pot cuprinde într-un cuvânt omenesc, dar se pot reda sintetic, conform tradiției bisericești, spre a se intui temele predicii Sale dumnezeiești.

— Dumnezeu este ființa personală, supremă și absolută, și este, «Tatăl nostru cel ceresc», iar noi sîtem fiii Săi. El nu este o Ființă minioasă, răzbunătoare, setoasă de sîngele jertfelor, cum era înfățișat în religiile păgîne, și, într-o măsură și la evrei.

— El ne-a creat numai din dragoste și deci ne iubește, cum iubește orice tată bun pe copiii săi.

— La dragostea Sa pentru noi trebuie să răspundem și noi cu dragoste din toată inima, din tot sufletul și din tot cugetul, cum zice Domnul Hristos: *«Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot sufletul și din tot cugetul tău...»* (Luca X, 27).

— Fiind fiii lui Dumnezeu, toți oamenii sîntem frați unii cu alții. Trebuie dar să privim și să iubim pe orice om ca pe fratele nostru, cum zice Domnul Hristos: *«Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși»* (Luca X, 27).

— Iubindu-ne unii pe alții și împlinind voia Tatălui ceresc, viața noastră în această lume va fi curată și fericită ca a îngerilor și împărăția lui Dumnezeu va fi pe pămînt, ca și în cer, așa cum cerem în rugăciunea «Tatăl nostru».

— Sufletul este nemuritor și se duce după moarte la Dumnezeu, care l-a dat, iar trupul se descompune în materie, din care este făcut.

— Cei buni și drepti se vor împărtăși după trecerea din această viață, de fericire nesfîrșită, iar cei răi și păcătoși vor avea parte de osînda veșnică.

Tot ceea ce a învățat Domnul Hristos a și întărit prin pilda vieții Sale sfinte, așa încît a putut să zică iudeilor porniți împotriva Sa: «Cine dintre voi Mă vedește de păcat?» (Ioan VIII, 47). Este întrebarea pe care trebuie să o poată pune și preotul predicator creștin de totdeauna.

În fine, Domnul Iisus a mai întărit învățătura Sa prin multe și mari minuni, care dovedesc dumnezeirea Lui, fapt desigur neimitabil.

În persoana Sa avem deci pe Învățătorul dumnezeiesc.

1) **Felul de a învăța al Mântuitorului. Parabolele.** Mântuitorul nu învață ca rabinii iudeilor, ci într-un fel cu totul nou. El propovăduiește învățătura Sa binefăcătoare în tot locul, în orice timp, cu orice prilej. Amvonul Lui nu este nici tribuna sinagogilor, nici catedra învățătorilor, ci este: puțul lui Iacov din Sichem, țărmul mării, barca legănată de valul mării, nunta cîmpenească, masa fariseilor mîndri, tinda Templului, porticul lui Solomon, casa ospitalieră a celor două surori, Maria și Marta, răspîntia unde cerșește orbul, drumul Ierusalimului, foișorul sau cenacul unde cînează cu ucenicii

și își exprimă tristețea sufletului Său. Este predica cea mai liberă, ca aspect și caracter, cea mai spontană care a existat vreodată.

Ceva mai mult, Domnul n-a scris nimic și nici apostolii n-au scris tot ceea ce a făcut și a învățat El (Ioan XXI, 25).

Domnul vorbea în tot locul, în orice vreme și în orice prilej, dar ținea seama de împrejurarea în care vorbea și de auditorii cărora se adresa. Într-un fel vorbea cu învățătorii de lege și discuta cu fariseii și altfel vorbea poporului. Este o regulă de ținut minte. Cuvântul Său era simplu și atrăgător. De aceea, mulțimea îl urma, în număr mare, și asculta cu atâta luare-aminte, încât uneori uita și de foamea zilei, cum s-a întâmplat în pustiu, cu cei cinci mii de bărbați, afară de femei și de copii, care au fost săturați în chip minunat cu cinci pâini și doi pești (Matei XIV, 13—21).

Unele învățături le-a dat Mântuitorul *de-a dreptul*, adică în vorbirea obișnuită, fără nici un ocol. Așa este, de pildă, predica de pe munte, cu învățăturile cuprinse în ea: despre fericiri, rugăciune, post, milostenie, lăcomie, jurământ etc. Acest fel de vorbire se numește *directă*.

Alteori Mântuitorul folosea vorbirea indirectă, dând învățăturile Sale prin parabole, care sînt modele de lecții neîntrecute, întrunind toate principiile pedagogice. **El vorbea în parabole din mai multe pricini:**

- ✦ a) Vorbirea în parabole se întrebuintează mult la popoarele orientale. Iudeii, fiind și ei un popor oriental, iubeau acest fel de vorbire.
- ✦ b) Oamenii simpli fără învățătură și cei cu puțină învățătură, înțelege și țin mai ușor minte, ca și copiii, învățăturile care li se dau sub formă de istorioare intuitive.
- ✦ c) Prin parabole se pot biciui mai ușor păcatele, fără ca cei de față să se simtă atinși.
- ✦ d) Parabola dă mai mult de gîndit decît vorbirea directă, contribuind mai mult la ascuțirea minții.

✦ e) În fine, parabola dă puțința de a asculta și feri de greșeli unele adevăruri sfinte sau taine dumnezeiești. Aceasta o spune o dată Mântuitorul însuși, explicînd Parabola semănătorului: «Vouă vă este dat, zice El apostolilor Săi, să știți tainele împărăției cerurilor iar acelora (fariseilor care nu credeau în El), nule este dat. Pentru aceasta le și grăiesc în pilde, ca văzînd să nu vadă și auzînd să nu audă și să nu înțeleagă» (Matei XIII, 13 ș.a.). Pe lîngă principiile și metodele pedagogice cele mai înalte, parabolele Domnului vădesc și înțelepciunea sublimă în predica Sa.

Cele 33 de parabole cîte ne sînt cunoscute conțin tablouri luate din toate genurile de ocupații: agricultură, pescuit, gospodăria casnică din familie, din relațiile sociale comune, din practica conducerii regești și împărătești. Aceste tablouri sînt folosite pentru a explica ideile dogmatice și morale cu privire la marea temă tratată: Împărăția lui Dumnezeu. Toate tablourile din parabole sînt cunoscute ascultătorilor și de oameni, iar comentariile și concluziile sînt lesne de înțeles. Parabolele sînt deci mijloace didactice prin care se descoperă și se fac cunoscute ideile dogmatice cele tainice și mai presus de fire. Ele împlinesc principiul pedagogic: «cele abstracte le facem sensibile prin cele cunoscute» (Herbert Spencer). Seneca, vorbind despre utilitatea parabolelor, spune: «Ele sînt susțineri ale slăbiciunii noastre, pentru ca auditorul sau școlarul să pătrundă ideea prezentată».

Preotul predicator nu poate fi creator de parabole, dar poate și trebuie să prezinte cele abstracte prin cele concrete, folosind imaginația sa creatoare, adăugată la o cultură temeinică; altfel spus, să redea cele imateriale prin cele sensibile, să meargă de la cunoscut la necunoscut.

Ascultîndu-L pe Mântuitorul vorbind din Evanghelii și studiîndu-L ca om desăvîrșit, oricine vede cum se desfășoară toate funcțiile sufletului său într-un mod armonios, pentru ca să satisfacă toate laturile psihice ale auditorului: inteligența și rațiunea, imaginația, voința.

Pentru inteligența, rațiunea și logica noastră, Domnul Hristos oferă adevărul sublim în sine, dar înfățișat în mod accesibil și popular, așa cum am arătat mai sus, celui mai umil spirit. Este o lecție pentru toți oratorii Bisericii de a nu vorbi cu un «stil înalt» și a nu considera că s-ar înjosi adevărul înalt în sine sau s-ar înjosi inteligența, dacă ideile ar fi prezentate într-un veșmînt familiar. Se pot da unele exemple pline de inteligență, înțelepciune și logică din cuvintele Domnului Hristos: «Dacă am vorbit rău, dovedește că este rău, iar dacă am vorbit bine de ce Mă bați? (Ioan XVIII, 23), înfruntă Domnul pe slujitorul care L-a palmuit în fața arhierelui Ana, creind raționamentul numit *dilemă*. Altădată, Domnul Hristos, cunoscînd viclenia celor care voiau să-L ispitească cu întrebări despre plata dajdiei către asupritorii romani, cere să i se aducă o monedă romană, cu care se plăteau toate dajdiile și arătîndu-le chipul cezarului pe ea, le spune: «Dați deci cezarului cele ce sînt ale cezarului și lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu», arătîndu-le tuturor că nu este nici o contradicție între îndatoririle religioase și cele cetățenești. Elocința Domnului dă deplină satisfacție oricărei exigențe de dreptate, onestitate, bine, frumos, bun simț. În răspunsurile date la întrebările adversarilor, El era prompt, scurt, decisiv, adesea argumentînd «ad hominem» (Matei II, 34; XV, 35; XIX, 4; XXI, 16; Marcu X, 6).

2) **Imaginația Domnului Hristos**, folosită în predicile Sale copleșește sufletul cititorului Sfintei Evanghelii și-i ajută minuat inteligența. «Crinii cîmpului», personificarea lor («nu torc, nu țes»), «păsările cerului» care nu seamănă, nici nu seceră (Matei VI, 26—27), «două vrăbii», care se vînd pe un ban (Matei X, 29) alcătuiesc tablouri care încîntă ochiul, urechea și mintea ascultătorului, satisfac legile imaginației și, în același timp, fac dogma Providenței divine. Imaginația Domnului lucrează sobru, plăcut și absolut util, numai pentru a satisface natura umană a celor ce-l asculta, iar nu pentru ostentație și ornament. Și la aceasta să luăm aminte în alcătuirea predicilor

noastre. Elementele naturii să fie legate în mod organic cu fondul predicii.

3) **Voința Domnului Hristos** de a impune adevărurile divine fără concesie, fără nici o diminuare a doctrinei Legii divine, fără să cadă din ea vreo «iotă» (cea mai mică literă din alfabetul ebraic) sau vreo «cirtă» (cea mai mică pîrticică din literă), este altă latură proprie sufletească exprimată amplu în predica Sa. Vorbînd despre Sine ca om, Omul-Dumnezeu, le spune adversarilor iudei că El împlinește învățătura Tatălui Său care L-a trimis pe pămînt (cf. Ioan VII, 16 ș.u.). Plin de blîndețe, dar fără nici o concesie, față de adversari, El polemizează cu fariseii, ca să sălășluiască adevărul în suflete. Uneori se aprinde de o sfîntă minie și culcă la pămînt pe adversari, pentru ca să nu piară adevărul. Sfînta Evanghelie după Ioan descrie cu amănunte luptele Sale cu fariseii, pentru salvarea adevărului în sine și pentru a-l tămădui pe adversar de păcatul de a tăgădui adevărul, deci și pentru salvarea adversarului. Aici folosește atît blîndețea cît și severitatea, tocmai din dragoste și devotament pentru adevăr. Și de aici, preotul predicator trebuie să învețe patosul personal în lupta pentru afirmarea învățăturii divine, pentru că și el are de propovăduit tot învățăturile «Celui ce L-a trimis».

Sfînta Evanghelie după Ioan dă mărturie că mulți din popor, auzind cuvintele Domnului Iisus, spuneau despre El că este Proorocul. Arhieriei și fariseii, dușmanii Domnului, au trimis slujitorii să-L prindă, dar aceștia nu L-au prins, fiindcă și ei au fost copleșiți de frumusețea și măreția cuvintelor Lui și, recunoscîndu-L numai ca Om, nu și ca Dumnezeu, au răspuns: «Niciodată n-a vorbit un om ca Omul acesta» (Ioan VII, 46). Este idealul suprem al preotului-predicator creștin.

× b. **Predica sfinților apostoli**. După minunea Pogorîrii Duhului Sfînt asupra apostolilor, la ziua Cincizecimii, în Ierusalim, ei încep convertirea neamurilor. prin cuvînt în minte atît pilda, cît și porunca Învățătorului lor, de a propovădui în toată lumea (Matei XXVIII, 19; Marcu XVI, 15).

Prima etapă a istoriei predicii apostolilor este predica din Ierusalim (Fapte II—VIII) către ascultătorii «din toate neamurile de sub cer» (Fapte II, 5), care a avut ca rezultat întemeierea Bisericii creștine în Ierusalim. În urma predicii sfântului Petru s-au numărat ca la 3000 de suflete care au primit atunci Botezul.

A doua etapă a predicii apostolilor este extinderea Evangheliei în Samaria, Damasc și Antiohia (Fapte VIII—XII).

A treia etapă este predica sfântului Pavel și Barnaba în Galatia Meridională (Fapte XIII—XIV).

A patra etapă este extinderea Evangheliei în Europa, prin predica sfântului Pavel (Fapte XV—XVIII).

În afară de aceste date despre predica sfinților apostoli, oferite de Fapte, mai putem culege informații despre predica sfinților apostoli, și din alte izvoare. Istoricul bisericesc Eusebiu, de exemplu, știind de la Origen, iar acesta știe din tradiție, că apostolii și ucenicii lor s-au împrăștiat în toată lumea și au predicat creștinismul: Toma la Parti (după știri, mai târziu și în Persia și India); Andrei în Scitia, Ioan în Asia; Petru în Galatia, Bitinia, Capadochia și Asia; Bartolomeu în India (Arabia sudică), după o tradiție orientală, și în Armenia; Matei la iudei, apoi la alte neamuri. Nu ne-au rămas însă predici scrise de apostoli, de prin locurile unde au predicat. Faptele Apostolilor ne păstrează numai cuvântări ocazionale ale sfinților apostoli: Petru, Pavel, Iacob și aceea a arhidiaconului Ștefan. Vom prezenta mai jos aceste cuvântări ale apostolilor, după Fapte.

I. CUVÎNTĂRILE SFÎNTULUI PETRU.

- La alegerea apostolului Matia (Fapte I, 16—22);
- La ziua Pogoririi Duhului Sfânt (Fapte II, 14—40);
- În fața poporului, în pridvorul lui Solomon (Fapte III, 12—26);
- În fața Sinedriului (Fapte IV, 8—20);
- În fața Sinedriului (Fapte V, 19—32);
- În fața lui Corneliu (Fapte X, 28—43);
- În fața poporului, la Ierusalim (Fapte XI, 5—17);
- La Sinodul Apostolic (Fapte XV, 7—11).

II. CUVÎNTĂRILE SFÎNTULUI PAVEL.

- În Antiohia Pisidei (Fapte XIII, 16—17);
- În Listra (Fapte XIV, 14—16);
- În fața Areopagului (Fapte XVII, 22—31);
- În fața evreilor, la Corint (aici este menționat cuvântul său, spunându-se că «Pavel este prins cu totul de cuvânt, mărturisind iudeilor că Iisus este Hristosul (Fapte XVIII, 5), dar conținutul predicii nu este dat).
- În fața preoților, la despărțirea din Efes (Fapte XX, 18—35);
- În fața poporului la Ierusalim (Fapte XXII, 1—24);
- În fața Sinedriului (Fapte XXIII, 1 s.a.);
- În fața lui Felix (Fapte XXIV, 10—31);
- În fața lui Festus (Fapte XXIV, 2—29).

III. CUVÎNTAREA SFÎNTULUI IACOB.

- La Sinodul Apostolic (Fapte XV, 13—21).

IV. CUVÎNTAREA SFÎNTULUI ȘTEFAN.

- Înainte de uciderea lui cu pietre (Fapte VII, 2—53).

Predica apostolilor se numea *cherigma*, cum am mai spus, de la verbul grecesc: (κηρύττω) = a fi crainic (vestitor), a anunța. Se poate alcătui schema acestei cherigma, culegând ideile din cuvântările apostolice, cuprinse în Faptele Apostolilor, în special din cele ale sfinților apostoli Petru și Pavel. În centrul predicii sfântului Petru stă mărturia despre moartea, învierea și înălțarea la ceruri a Domnului Hristos; apoi el dă amănunte despre misiunea Mântuitorului, anunțată de sfântul Ioan Botezătorul, învățătura și minunile Sale, arătările Sale după Înviere, Pogorirea Duhului Sfânt. În fine, se prezintă întreaga economie divină, adâncindu-se profețiile Vechiului Testament și privind viitorul; sosirea timpurilor mesianice și chemarea iudeilor și a păgînilor la pocăință, venirea cu slavă a Domnului Hristos.

Sfântul apostol Pavel, ajuns în Antiohia Pisidiei, în prima călătorie misionară, ține o cuvîntare, care s-ar putea numi predica inaugurală în călătoriile misionare. Aici sfântul Luca prezintă o imagine a predicii apostolului către iudei, după care va prezenta și structura unei predici adresate păgînilor, în capitolele următoare. Schema predicii din Antiohia Pisidiei este

aceasta : două părți ale tratării și o încheiere. În prima parte (capitolul XIII, 16—25) este redat un rezumat al istoriei sfinte, asemănător cuvântării sfântului arhidiacon Ștefan (VII), la care adaugă mărturiile sfântului Ioan Botezătorul ; în partea a II-a (XIII, 26—39) se vorbește despre Iisus, moartea și învierea Sa, arătându-se că El este Mesia cel așteptat. Partea aceasta a predicii este strâns înrudită cu cuvântarea sfântului Petru, arătată mai sus, dar în partea finală este prezentată doctrina paulină despre îndreptarea prin credință (V, 39). Predica se termină cu un sever avertisment, citat din Vechiul Testament (Avacum I, 1—5). Cu astfel de citate se termină și predica lui Pavel în Roma (Fapte XXVIII, 26—27). De regulă sfântul apostol Pavel, când vorbea iudeilor, scotea argumente din Sfânta Scriptură a Vechiului Testament, iar când vorbea păgînilor, recurgea la argumente raționale (cf. Fapte XVII, 22—31). Este și aici o regulă de învățat, și anume ca predicatorul creștin să-și adapteze cuvântările după auditor, împrejurări istorice și locul unde vorbește.

De asemenea, apostolii procedau în mod pedagogic în expunerea predicilor lor : de la simplu la complex, de la concret la abstract, urmînd gradația ascendentă în procesul de învățare a adevărilor dumnezeiești ; «...cu lapte v-am hrănit...» (cf. 1 Corinteni III, 1—3).

Insușirile predicii sfinților apostoli. Apostolii au fost oameni necărturari, dar capabili de o elocință distinsă. avînd o minte perfect sănătoasă, nebătătorită de alte învățături. Sfîntul Duh le-a descoperit dintr-odată știința lucrurilor divine și le-a dat darul limbilor. Cunoscînd bînt adevărurile divine pe care aveau să le predice, fiind martori ai Domnului (Fapte I, 8) și fiind profund convinși de aceste adevăruri apostolii au avut putința să expună în limbajul lor propriu aceste adevăruri. Există un adevăr și o regulă în retorică, după care cel ce stăpînește bine ideile, adică cel ce are noțiunile clare în minte, poate să le și prezinte în cuvinte. Acest adevăr îl exprimau romanii așa : «Res verba

rapiunt» = ideile răpesc (smulg) cuvintele. Este o datorie deci pentru toți retorii creștini să-și contureze bine imaginea adevărului ce au de înfățișat, pentru ca să poată să le transmită cu ușurință. Sfîntul Duh i-a învățat pe apostoli meșteșugul detaliat al retoricii, adică n-a exercitat o inspirație verbală și de aceea ei au elocința originală, fiecare în parte.

Ei nu au învățat retorica în vreo școală specială, dar au posedat totuși și o elocință naturală, mărită desigur, de puterea cerească. Influența divină n-a dăruit apostolilor elocința rafinată, cu care se mîndreau grecii, de exemplu, ci le-a lăsat toate trăsăturile lor individuale, ale minții și inimii, ca nu cumva să se creadă că lumea a fost cucerită prin măiestria cuvintelor înțelepciunii omenești și nu prin dumnezeirea adevărilor creștine. Sfîntul Pavel spune răspicat corintenilor că propovăduirea Evangheliei nu stă în măiestria cuvintelor, nici în înțelepciunea lumească, ci în înțelepciunea cea după Dumnezeu : *«Iar cuvîntul meu și propovăduirea nu stau în dovezile meșteșugite ale înțelepciunii omenești, ci în dovedirea Duhului lui Dumnezeu»* (2 Corinteni II, 4).

Mai adăugăm la acestea că predica apostolilor trebuia să aibă un stil și un vocabular simplu, dar măreț, nu banal, pentru ca s-o priceapă toată lumea și în special cei umili, primii și naturalii cetățeni ai împărăției lui Dumnezeu, care este Biserica creștină. După perioada apostolică, adevărurile divine au fost îmbrăcate într-o formă studiată, convenabilă erudiților vremii. Apostolii foloseau un stil potrivit primelor zile ale creștinismului, iar apologeții și marii dascăli creștini din perioadele următoare foloseau stilul propriu pentru auditorii lor.

Nu trebuie uitat zelul apostolilor pentru predicarea cuvîntului lui Dumnezeu. Ca să rămînă neconținut în slujba cuvîntului, ei au rînduit pe cei șapte diaconi, care să se ocupe cu apostolatul social (Fapte VI).

Sublimul predicii apostolice este atins de sfîntul Pavel, care constituie un model ilustru pentru orice preot predicator, din toate punctele de vedere. Natura sa psihică distinsă, cultura sa profundă, harul divin primit, întrepătrundere și uni-

tate perfectă, îl ridică la o înălțime uimitoare din punct de vedere al predicării cuvîntului lui Dumnezeu.

Cuvîntările sale, înserate în Fapte și Epistolele sale, sînt comori pline de nestemate omiletice, care se cer studiate aparte.

✕ 3. Predica la sfinții părinți (perioada patristică sec. II—VIII).

Intervalul de timp dintre sec. II—VIII, în care s-a elaborat valoroasa literatură patristică, cuprinde mai multe perioade, fiecare caracterizîndu-se prin genurile sale literare:

Perioada I, începuturile literaturii creștine, în care scriu părinții apostolici, apologeții greci și latini, polemiștii, scriitorii latini și scriitorii alexandrini;

Perioada a II-a, epoca de aur a literaturii patristice în care scriu părinții bisericești și scriitorii din Egipt, scriitorii din Palestina și Cipru, scriitorii capadocieni, scriitorii antiohieni, istoricii, scriitorii de limbă orientală (siriacă, armeană și coptă), scriitorii și poeții latini;

Perioada a III-a, de declin față de perioada anterioară, reprezentată de scriitorii contemplativi, imnografi greci, scriitori orientali (greci, sirieni, armeni, georgieni, arabi), scriitori latini.

Literatura patristică din perioada I este strîns legată de scrierile *Vechiului și Noului Testament* și are o înfățișare modestă și un dublu caracter: *misionar*, adresîndu-se necreștinilor, și *catehetic*, atunci cînd se adresa creștinilor. Aceasta este literatura *postapostolică*, pe care o putem împărți în general în trei categorii principale: *epistolară*, *apologetică* și *antieretică* sau *polemică*.

În istoria predicii se observă două fapte esențiale în această perioadă: a) A încetat inspirația divină specială, pentru că s-a încheiat elaborarea scrierilor Sfintei Scripturi și de acum înainte urmează comentariul autentic al cuvîntului lui Dumnezeu. b) De acum încolo intră în funcție natura umană, elocința și arta literară, mai mult ca în perioada apostolică, în prezen-

țarea predicii, bineînțeles, tot cu ajutorul harului divin, fiindcă și scrierile din această perioadă, alcătuind Sfînta Tradiție, constituie un izvor al revelației divine, alături de Sfînta Scriptură. Predica nu va aștepta succesul său decît de la Dumnezeu, dar ea trebuie să devină acum o predică cultivată, studiată, elocventă, ca și cum ar aștepta succesul numai de la ea.

Cea dintîi lucrare omiletică propriu-zisă după predica sfinților apostoli este *Epistola a II-a* a sfîntului Clement, Episcopul Romei între anii 92—101, a cărei autenticitate este discutată. Este o adevărată convorbire scrisă cu corintenii, plină de îndemnuri la virtute și pocăință în vederea dobîndirii mîntuirii: «*Trebuie să luptăm în așa fel, ca să primim cununa mîntuirii*».

Are 20 de paragrafe, care cuprind toate poruncile morale întărite cu texte scripturistice. Se adresează «fraților» și se încheie cu o rugăciune de mulțumire către Atotputernicul Dumnezeu. Este o pareneză energică și plină de căldură, adresată comunității creștine din Corint, unde unii membri tineri ai acestei comunități produsese războaie alungînd din funcție pe preoți.

Origen († 254) este începătorul omiliei propriu-zise. De la el cuvîntul «omilie» este folosit pentru a denumi o cuvîntare bisericească. Este cel mai mare scriitor bisericesc din primele trei secole creștine. Opera exegetică a lui Origen expune aproape întreaga Scriptură. Ea constă din *Scolii*, scurte explicații la cuvinte sau pasagii grele, *Omilii* și *Comentarii*. Unele *omilii* s-au păstrat în original (20 la Ieremia, una la 1 Samuel XXVIII, 3—25), și altele în traducerea latină a lui Ieronim (62 la Cîntarea Cîntărilor, 8 la Isaia, 14 la Ieremia, 14 la Iezechiel, 39 la Luca), altele în traducerea latină a lui Rufin (16 la Facere, 13 la Exod, 16 la Levitic, 28 la Numeri, 26 la Iosua, 8 la Judecători, 9 la Psalmi) și fragmente din 22 de omilii (la Iov, în traducerea lui Ilarie de Pictavium), plus cîteva fragmente la alte Cărți biblice. Origen a scris și numeroase comentarii, adică tratate savante la Sfînta Scriptură, din care s-au păstrat puține: 4 Cărți din Comentariul la Cîntarea Cî-

tărilor, 8 Cărți din Comentariul la Matei în 25 de Cărți, ambele în limba latină, 8 Cărți din Comentariul la Ioan, în 32 de Cărți în originalul grec, 10 Cărți dintr-o prelucrare de 15 Cărți ale Comentariului la Romani.

Și în ceea ce privește crearea operelor omiletice Origen este unul dintre cei mai mari erudiți, mai fecunzi și mai geniali cugetători din istoria creștinismului.

Perioada a II-a a literaturii patristice. Această perioadă se impune prin creații multilaterale, de o adâncime și frumusețe strălucitoare, neatinsă până atunci și necunoscută după aceea. Această perioadă a fost numită «*epoca de aur*» a literaturii patristice. Acum au înflorit toate genurile literare și toate disciplinele teologice: *proză* (Apologetica, Polemica și Dogmatica, Exegeza biblică și Istoria Bisericii Creștine, Teologia practică) și *poezie* (la început, după metru clasic, dar în curând își crează un vers propriu) în care nu cantitatea silabelor, ci accentul de intensitate, accentul cuvântului se are în vedere.

Exegeza biblică. Fără a se renunța la caracterul științific, în perioada a II-a se scrie o exegeză de zidire sufletească, cu caracter practic, omiletic. Forma scrierilor exegetice este variată: comentariu, omilie, scoli, note, întrebări și răspunsuri, catene. Pe terenul Omileticii, în această perioadă strălucesc:

În Răsărit:

Sfântul Macarie Egipteanul (†390), sfântul Efrem Sirul (†373), sfântul Atanasie (†373), sfântul Chiril al Ierusalimului (†387), sfântul Vasile cel Mare, sfântul Grigore de Nisa, sfântul Grigore de Nazianz, sfântul Ioan Gură de Aur (†407) etc.

În Apus:

Sfântul Ambrozie, fericitul Ieronim, fericitul Augustin și alții.

De la Macarie Egipteanul au rămas «50 de omilii duhovnicești».

Sfântul Efrem Sirul, care este o podoabă a școlii siriene de la Edesa, în Mesopotamia, pentru cuvântul său vibrant este

numit «lira Sfântului Duh». În Postul Mare, buzele creștinilor vor rosti pururea rugăciunea plină de miez duhovnicesc a sfântului Efrem Sirul «Doamne, și Stăpînul vieții mele» și-și vor pleca genunchii în fața altarelor, la auzul ei. De la el ne-au rămas multe predici. Când dă învățături, sfântul Efrem este simplu și atrăgător, iar când voiește să înduplece voința este înfocat și pătrunzător. Cele mai însemnate cuvîntări ale sale sînt următoarele: *Cuvîntările și privirile asupra județului viitor, Îndemnuri la căință, Cuvîntul despre cei repauzați în Hristos și despre ceasul morții, Îndemnurile către călugări, Învățătura despre virtute, Cuvîntările despre iubirea săracilor, Despre post, Despre deșertăciunea lumii, Despre disprețul bunurilor și poftelor lumești, Datoriile creștinului, Despre necurăție, Laudă sfintei Cruci, Cuvîntarea despre Preoție, Cuvîntarea la Schimbarea la față a lui Hristos, Cuvîntarea despre patima Mîntuitorului, Cuvîntarea în Vinerea cea Mare, Cuvîntarea de laudă a tuturor martirilor, Cuvîntarea de laudă a celor patruzeci de martiri din Sevastia, Cuvîntarea de laudă a sfântului Vasile cel Mare.*

Sfântul Atanasie, patriarhul Alexandriei, este numit de sfîntul Grigore de Nazianz «*trîmbița adevărului, vîersul cel înalt, columna credinței, luminătorul lui Hristos*», pentru că el, prin luptele, gîndurile și viața sa a contribuit mult la răspîndirea și întărirea ortodoxiei. Operele sale apologetice, dogmatice, polemice, istorico-polemice prezintă un mare interes și pentru Omiletică. Are însă și opere exegetice, cele mai multe din Vechiul Testament. Se pare că n-a scris decît puțină exegeză la Cărțile Noului Testament. Cele mai multe din operele sale exegetice s-au pierdut. Fotie ne spune că sfîntul Atanasie a explicat Eclesiastul și Cîntarea Cîntărilor. S-au păstrat fragmente de interpretări la: Iov, Cîntarea Cîntărilor, Matei, Luca, 1 Corinteni. Cele mai multe fragmente care s-au transmis sînt cele din *interpretarea Psalmilor*, considerată în general ca autentică. Autorul întrebuintează metoda alegoriei, în contrast cu exegeza sobră din scrierile sale dogmatice, îndeosebi în *Cuvintele 2—3 contra arienilor; Scrisoarea că-*

tre Marcellin, despre tilcuirea psalmilor în care preamărește splendorile psaltirii; *Despre titlurile psalmilor*, pomenită și de Ironim sub numele «*De psalmorum titulis*»; *Comentarii la Eclesiast și Cântarea Cântărilor*, cunoscute numai lui Fotie.

Sfântul Chiril al Ierusalimului este celebru prin catehezele rostite de el. Catehezele sînt alcătuite dintr-o procateheză și 23 cateheze propriu-zise. Procateheza arată actele pregătitoare pentru primirea Sfântului Botez. Catehezele propriu-zise (1—18) se adresează către catehumeni și ele au fost ținute în postul Paștelui. Catehezele 1—4 tratează despre păcat, pocăință, Botez și credință; catehezele 5—18 explică Simbolul credinței. Ultimele cinci cateheze (19—23), numite și mistagogice, ținute în Săptămîna luminată, tratează despre tainele sau misterele pe care au să le primească cei de curînd botezați. Catehezele 19—20 vorbesc despre Botez, cateheza 21 despre Mirungere, a 22-a despre Euharistie și a 23-a despre Liturghie. Sfântul Chiril are și o omilie asupra vindecării paralticului de la scăldătoarea Vitezda, precum și Epistola către împăratul Constanție, despre semnul sfintei Cruci, care s-a arătat în ziua de 7 mai, probabil în anul 351, deasupra Golgotei. Ne-au mai rămas de la sfântul Chiril 4 fragmente: 1—2 la nunta din Cana Galileii; 3 la cuvintele: «Eu merg la Tatăl Meu»; 4 la cuvintele: «Proslăvește-Mă pe Mine!».

Este un teolog popular, dar ortodox și adînc. Catehezele sale expun învățătura ortodoxă în formule care sînt folosite și azi. Explicarea Simbolului credinței, dată de el este clară, precisă, profund-catehetică.

Sfântul Vasile cel Mare are 22 de omilii și 24 de cuvîntări din diferite domenii: dogmatice, morale, panegirice, pedagogice. În lucrarea sa «*Învățăturile morale*», dă reguli pentru predicatori; 9 omilii sînt la Hexaimeron, iar 13 omilii asupra Psalmilor. În cele la Hexaimeron explică Facerea lumii și toate fenomenele legate de actul creației pe zile. Interpretarea este literară. Autorul pune la contribuție toată știința antichității și a timpului său, în domeniul literaturii și al filozofiei. El folosește cu pricepere această știință și scoate întotdeauna

cunoștințe solide și frumoase pentru spiritualismul creștin. Aceste omilii au fost imitate în Apus de sfîntul Ambrozie, care a scris și el Hexaimeronul, în șase cărți, urmîndu-l fidel pe sfîntul Vasile cel Mare.

În omilia pedagogică, intitulată «*Către tineri*», sfîntul Vasile îi povățuiește pe aceștia să citească operele scriitorilor clasici profani și să culeagă de acolo învățăturile folositoare, precum alina culege nectarul din flori.

Redăm două fragmente din cuvîntările sale, pentru profunzimea raționamentului și arta stilului lor.

1) *Din Omilia la textul: «La început era cuvîntul...»* (Ioan I, 1): «...Sînt numite începuturi (domnii, începătorii, puteri) și rangurile politice adică autoritățile din locurile cele mai înalte. Aceste «începuturi» în sine sînt «începuturi» ale unor lucruri oarecare și fiecare «început» se referă la ceva. «Începutul» unei linii, de exemplu, este punctul, iar «începutul» suprafeței este linia; «începutul» corpului este suprafața, iar «începuturile» cu privire la alcătuirea cuvîntului sînt elementele primordiale adică literele alfabetului.

Nu tot așa însă este «începutul» de care vorbim. Acest «început» n-a fost legat de nimic, nu este supus nimănui, nu se vede împreună cu nimeni, ci este liber, fără stăpîn, dezlegat de orice legături față de altul, de nestrăbătut cu mintea, pe care nu este posibil să-l depășești prin raționament, și ale cărui regiuni superioare nu le putem descoperi. Dar dacă te vei încumeta cu fantezia minții tale să treci dincolo de «început», vei afla că el fuge mai repede înaintea ta și că vine întru întîmpinarea cugetărilor tale. Lasă-ți mintea ta să alerge cît vrea și să se extindă în goana ei spre cele mai de sus decît ea. După aceea, vei afla că ea a rătăcit prin mii de erori și s-a sleit mult de puteri, de sforțări zadarnice și vei mai afla că iarăși se îndreaptă spre ea însăși, pentru că ea nu poate dovedi că «începutul» este mai jos decît ea, în spațiu și timp. Aceasta, pentru că «începutul» se găsește întotdeauna mai afară și mai presus de ceea ce poate fi cugetat.

2) *Din Omilia la Sfînta Naștere a Domnului Hristos:*

«...Dar poate va zice cineva: cum a venit prin Unul, luminarea pentru toți? Cum și în ce fel este Dumnezeuirea în trup? Noi răspundem: Dumnezeuirea este în trup așa cum este focul într-un fier înroșit, adică nu în mod trecător, ci într-o comunitate cu el, împărtășindu-i din însușirile sale. Focul nu aleargă din loc prin fierul pe care l-a incins, ci, rămînînd în fiecare loc din fier, îi împărtășește acestuia puterea sa proprie de a arde. Prin această împărtășire a însușirii sale de a arde însă, focul nicidecum nu-și micșorează puterea sa și-și împlinește tot

ceea ce dă fierului ca împrumut și schimb. Tot așa și Dumnezeu-Cuvîntul, cu toate că a rămas nemişcat și neschimbat de la locul său, totuși «S-a sălășluit întru noi» (Ioan I, 14); nici n-a fost supus schimbării și totuși «cuvîntul trup s-a făcut». Nici cerul nu era părăsit de Cel care îl cuprinde și totuși pămîntul primea în sinurile sale proprii pe Cel din ceruri. Să nu socotești aceasta ca o cădere a Dumnezeirii, fiindcă ea nu trece dintr-un loc în altul, în felul în care trec dintr-un loc într-altul ființele pămîntești și nici să nu îți închipui că Dumnezeirea S-a schimbat sau S-a alterat, de îndată ce a trecut într-un trup, fiindcă ceea ce este nemuritor este absolut neschimbabil».

Sfîntul Grigore de Nisa excelează în cuvîntări funebre și panegirice: *Cuvînt funebru la marele Vasile, fratele său, Lauda sfîntului părintelui nostru Efrem; La viața sfîntului Grigore, făcătorul de minuni; La sfîntul Ștefan, întîiul mucenic* (două cuvîntări); *La marele mucenic Teodor; La patruzeci de mucenici etc.*

Are însă și scrieri și omilii exegetice: *Despre crearea omului*, lucrare care completează omiliile sfîntului Vasile la Hexaîmeron, oprite la ziua a cincea a creației; *Tîlcuire exactă la Cîntarea Cîntărilor*, în 15 omilii, interpretează cuprinsul acestei cărți în sensul nunții tainice a sufletului cu Dumnezeu. La Noul Testament autorul ne-a lăsat următoarele serii de omilii: *Despre Rugăciunea domnească*, în cinci omilii, dintre care prima tratează despre rugăciune în general, iar celelalte dau tîlcuirea clasică la Fericiri, în opt omilii, care tratează, în general, despre aceeași înălțare a sufletului către Dumnezeu.

Lucrările exegetice ale sfîntului Grigore de Nisa au o importanță deosebită pentru doctrina teologică. Ele folosesc, în general metoda alegorică.

Sfîntul Grigore de Nazianz are 45 de cuvîntări sau discursuri, capodopere de elocință și doctrină. Dintre aceste cuvîntări una singură poate fi socotită exegetică (a 37-a, la Matei XIX, 1—2), despre căsătorie și fericire, și o singură cuvîntare morală (a 14-a) despre dragostea față de săraci. Majoritatea cuvîntărilor sînt cu caracter dogmatic, liturgic și ocazional, foarte utilă preotului în sfera sa de activitate didactică. Ele se pot grupa în: 1) *Cuvîntări dogmatice*; 2) *Cuvîntări la sâr-*

bători mari; 3) *Necrologuri*; 4) *Panegirice în cinstea sfinților*; 5) *Cuvîntări ocazionale*. Cuvîntarea a 32-a, intitulată: *Despre moderația în discuții și că despre Dumnezeu nu poate discuta oricine și în orice moment*, merită atenție specială, pentru temele ei bisericești, pentru tema păcii, ordinii și disciplinei în Biserică, în societatea omenească și în natura fizică, atît pentru vigoarea raționamentelor folosite în tratare, cît și pentru frumusețea stilistică a prezentării lor.

Sfîntul Ioan Gură de Aur este cel mai mare orator bisericesc din epoca patristică; cuvîntările sale rămîn mereu model strălucit pentru predicatorii din toate epocile. El reprezintă culmea idealului de elocință creștină, la care poate ajunge un teolog, prin minte ageră, talent oratoric, muncă nelimitată și îndelungată, meditație, rugăciune, imaginație, pasiune, sensibilitate, har divin și sfințenia vieții. El este și orator creștin, și teoretician despre oratoria creștină, în special, în tratatul *«Despre preoție»*, carte clasică a preoției creștine.

El are circa 700 de omilii, la aproape toate cărțile Sfintei Scripturi, apoi predici ocazionale, apologetico-polemice, morale, dogmatice, panegirice. În omiliile și predicile lui el îmbrățișează, din toate temele care interesau lumea creștină de atunci, numai pe cele strict religioase. Pentru aceasta, sfîntul Ioan, în predicile sale, folosește pe scriitorii, preoții și oratorii clasici păgîni, spunînd că însuși sfîntul Pavel făcea la fel. Nu ajung nimănui cuvintele pentru înfățișarea calităților lui și ale operelor sale oratorice. Biografiile săi spun că timp de șase ani, în ascetism, a studiat Biblia și a sfîrșit prin a o învăța în întregime. Sfînta Scriptură a fost primul fond al teologiei sale, ca și al celorlalți sfinți părinți.

În predicile sfîntului Ioan Hrisostom se distinge clar scopul dublu pe care trebuie să-l urmărească fiecare predicator: *didactic și educativ*. În prima parte a predicii, vorbitorul creștin este profesor de dogmatică și de morală, bazat pe Sfînta Scriptură; partea a doua este școala de aplicație, în care vorbitorul determină și ajută pe ascultători să pună în

practică învățăturile auzite, pătrunzând în toate colțurile conștiinței lor.

În Apus:

De la sfântul Ambrozie s-au păstrat câteva necrologuri: două la moartea fratelui său Satyrus; apoi: *La înmormîntarea împăratului Valentinian II*; *La înmormîntarea împăratului Teodosie, o cuvîntare contra lui Auxențiu*. Sfîntul Ambrozie are și opere exegetice, care alcătuiesc mai mult de jumătate din opera sa. Neavînd o pregătire profund teologică, la alegerea sa ca episcop al Mediolanului, el își ia ca model pe marii teologi ai Orientului, în special pe marele Vasile, ale căror opere le studiază și le imită. Cu excepția comentariului Evangheliei după Luca, în 10 cărți, sfîntul Ambrozie comentează numai cărți sau texte din Vechiul Testament: Hexaïmeronul, în șase cărți, tratează opera creației în șase zile, în nouă omilii, urmînd fidel pe sfîntul Vasile cel Mare. O seamă de omilii tratează: despre paradis, despre Cain și Abel, despre Noe, despre Avraam. Are câteva omilii dedicate patriarhilor și Comentarii la 12 psalmi. Sfîntul Ambrozie face o exegeză după metoda consacrată de Origen, folosind sensurile: alegoric, tipologic și literar.

Fericitul Ieronim. Se cunosc 59 de omilii asupra psalmilor, 10 omilii la Marcu și 10 asupra altor texte biblice. S-au descoperit de curînd alte 14 omilii la Psalmi și 2 la Isaia. El a fost cel mai mare filolog biblic latin și traducătorul clasic al Sfintei Scripturi în limba latină «Vulgata». A fost unul dintre cei mai mari exegeți ai Sfintei Scripturi. Operele sale exegetice sînt: 1) *Mici comentarii la Psalmi*; 2) *Comentarii la Ecclesiast*; 3) *Comentarii la Profeți*, lucrare considerabilă prin întinderea și adîncimea ei. La Noul Testament: 4) *Comentarii la Matei*; 5) *Comentarii la Scrisori pauline: Galateni, Efeseni, Tit și Filimon*; 6) *Comentarii la Apocalipsă*. Ca exeget, fericitul Ieronim aparține Școlii Alexandrine, inspirîndu-se de la Origen, dar după controversa origenistă, el și-a

temperat serios, alegorismul și a dat mai multă atenție sensului literal.

Fericitul Augustin. Opera oratorică a fericitului Augustin este considerabilă. Critica a identificat aproximativ 800 de omilii, inclusiv cele exegetice, la Ioan. Este o operă aproape tot așa de considerabilă ca opera oratorică a sfîntului Ioan Gură de Aur, fără a avea însă farmecul, abundența și actualitatea oratoriei hrisostomice. Critica augustiniană este mai abstractă, mai speculativă. El a practicat arta oratoriei 35 de ani ca episcop la Hipo și ne-a dat un îndreptar practic omiletic, *De doctrina christiana* (Despre învățătura creștină) în patru cărți, dintre care primele două tratează despre pregătirea necesară, științifică și teologică, pentru înțelegerea Sfintei Scripturi; cartea a treia este o Ermineutică, a patra o Omiletică. Regula pentru interpretarea Sfintei Scripturi este doctrina Bisericii. Dacă Cicero dă pentru oratori aceste trei precepte: docere, delectare, flectare (a învăța, a delecta, a determina voința), fericitul Augustin cere predicatorului: să vorbească în așa fel ca să fie ascultat cu înțelegere (inteligenter), din cauza clarității doctrinei sale cu plăcere (libenter), din cauza dicțiunii mieroase, supunere (oboedienter) din cauza forței care calcă voința. Cuvîntul lui să fie umilit, pentru a instrui; moderat, pentru a plăcea; puternic, pentru a convinge. Dacă viața predicatorului e în concordanță cu cuvintele lui, îi va fi ușor a convinge. În fine, marea lege a predicatorului este: *adevărul!* Acesta să domine toate cuvîntările lui.

Cu fericitul Augustin oratoria din Apus și-a ajuns culmea.

Ultimul orator remarcabil între părinții Occidentului este **Papa Grigorie cel Mare** († 604) de la care au rămas 62 de omilii pline de claritate, de simț practic și de cunoaștere a sufletului. În lucrarea sa «*Carte de conducere pastorală*» (Liber regulae pastoralis), Cartea a III-a, el dă 40 de capitole pentru redarea predicii.

✕ 4. Predica post-patristică pînă în vremea noastră.

În această perioadă, după secolul al VIII-lea, predica a trecut printr-un anumit declin, ca și literatura teologică în general. Scriitorii Bisericii în general se îndeletnicesc cu sistematizarea temelor literaturii precedente.

În Orient se continuă *predica tradițională*, hrănită din substanța sfinților părinți. În Apus însă a luat ființă o predică nouă: *predica scolastică*, apoi cea *mistică* și cea *umanistă*. *Predica scolastică* adoptă filozofia aristotelică, îndeosebi logica, dusă pînă la exagerare cu speculația și savantlîcul ei. Este o predică rece, aridă, care nu încălzește inima. Ca o reacție împotriva acestei aridități didactice, bazate pe raționamente și silogisme complicate, diviziuni și subdiviziuni ample ale temelor, a luat ființă predica *mistică*, o predică a inimii. Și aceasta a căzut în exagerări umplînd predicile de miracol și simbolisme forțate, fără nici-o coerență logică.

Începînd din secolul al XV-lea, reînviind clasicismul greco-roman, se impune un nou curent de gîndire, *umanismul*, care influențează și predica creștină. Și predica umanistă s-a desprins de duhul Sfintei Scripturi și al sfinților părinți. Umanismul a laicizat predica, umplînd-o de citate din mitologia greco-latină și din autorii păgîni, în locul citatelor din cele două izvoare ale Revelației divine: Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție.

În Răsărit, după perioada patristică, se pot cita următoarele figuri de predicatori:

Grigore, mitropolitul Nicomidiei, contemporan cu patriarhul Fotie, avea la greci renume de mare cuvîntător, din care cauză era și numit «*Ritor*». Omiliile lui despre sfînta Fecioară se disting prin frumusețea limbii și duhul evlaviei. Cea mai frumoasă omilie a sa este cea despre sfînta Fecioară Maria lîngă cruce. Predicile acestui ierarh se disting și prin introducerile și încheierile frumoase.

Iosif Monahul, supranumit și Vrienie, în secolul al XIV-lea. a scris 41 de omilii.

După căderea Constantinopolului sub turci — 1453 — predica creștină mai stagnează, însă și acum se ivesc făclieri ai cuvîntului ortodox pe firmamentul creștin.

Gheorghe Scolarul, după călugărie Ghenadie, întîiul patriarh al Constantinopolului după luarea lui de către turci, un bărbat distins în fapte bune și înflăcărat vestitor al ortodoxiei, a scris mai multe cuvîntări și anume despre tainicul Trup al Domnului Hristos, despre Domnul Hristos ca Om (Despre Omenirea lui Iisus Hristos).

Ilie Miniati († 1714) este cel mai însemnat cuvîntător grec din timpurile mai noi. A fost învățător și predicator în Biserica cea Mare a Patriarhiei din Constantinopol și, în fine, episcop al Eparhiei Cernica și Calavrita. El stă cu cinste alături de celebrii predicatori contemporani ai Franței și Italiei. Cuvîntările lui se disting prin sublimitatea ideilor, prin arta de a mișca inima, prin vioiciunea stilului plăcut și atractiv. Cuvîntările lui sînt scrise, parte în limba italiană, parte în cea grecească. Multe s-au pierdut — cele dintîi — dar cele mai de pe urmă s-au editat de mai multe ori, în mai multe limbi, într-un volum intitulat «*Învățăături*» (Διδασκαλίες).

Pentru profunzimea studiului pe care-l face asupra Sfintei Euharistii, taină, care depășește toate hotarele firii, toate modurile de existență ale lucrurilor naturale, fapt pentru care este cea mai mare minune a puterii lui Dumnezeu, redăm mai jos ideile principale din predica cu această temă ținută în duminica Floriilor.

Ilie Miniati expune aici învățătura despre minunea Sfintei Euharistii, după Logica lui Aristotel, care considera că modurile de existență ale lucrurilor naturale, care se numesc categorii, sînt zece: substanța, calitatea, relația, activitatea, suferința, locul, timpul, poziția și posesiunea. Sfînta Euharistie depășește toate hotarele firii și este minune față de toate categoriile:

Minune față de substanță. Înainte de sfințire, cele puse înainte au substanța piinii și substanța vinului; după sfințire însă plînea și vinul sînt substanța trupului și singelui lui Hristos. Acum are loc aici prefacerea desăvîrșită a substanței în substanță, dar mai bine zis: *transubstanțierea*.

Minune față de cantitate. Preasfîntul Trup nu este circumscris de loc, dar este limitat în loc. Pentru aceea, tot Trupul lui Hristos este în

toată Sfânta Pîine și tot Trupul în fiecare pîrtică a Sfintei Pîini, în același chip în care tot soarele se vede în toată oglinda, dar dacă se va tăia oglinda în multe bucăți, se vede iarăși în fiecare din acele multe bucăți tot soarele.

Minune față de calitate. În Sfânta Euharistie este substanța Trupului și Singelui lui Hristos, vedem culoarea pîinii și a vinului, simțim gustul pîinii și al vinului, dar mîncăm și bem Trupul și Singele lui Hristos.

Minune față de relație. În dumnezeiasca Euharistie este Acel Fiu al lui Dumnezeu, pe Care Dumnezeu și Tatăl Îi naște fără de mamă din veșnicie, iar în timp Îl va naște fără de tată, Fecioara Maria. Pentru aceea, potrivit primului mod de existență al nașterii din veci, este Fiu și are relație cu Tatăl, potrivit celui de al doilea mod de existență al nașterii în timp este Același Fiu și are relație cu Mama. În sfîrșit, potrivit celui de al treilea mod de existență al transubstanțierii este iarăși Același Fiu, dar nu are relație nici cu Tatăl nici cu Mama, ci rămîne fără relație.

Minune față de activitate. Taina Sfintei Euharistii lucrează în chip material, dar face și minuni în chip duhovnicesc. Este mîncare pentru gură, dar este și hrană pentru suflet. Atinge sfințirea, dar sfințește și duhul.

Minune față de suferință. Sfânta Pîine se sfarmă, dar nu se separă; se împarte, dar nu se desparte; se mîncă, dar nu se consumă; împărtășește pe toți totdeauna, dar nu lipsește niciodată.

Minune față de loc. Același Iisus Hristos și pe pămînt, și în ceruri; Același și pe Sfînta Masă, și în toate altarele ortodocșilor.

Minune față de timp. Acesta este trup nescicăcios și nemuritor; Acesta este sînge, izvor de viață veșnică; totuși nu rămîne decît prin rămînerea formelor.

Minune față de poziție. Sfânta Euharistie este o minune față de poziție, dacă te vei gîndi că la Naștere stă în iesle, în Patimă este spînzurat pe Cruce, la Înviere este ca un biruitor, la Înălțare se înalță la ceruri, în rai stă de-a dreapta Tatălui.

Minune, în sfîrșit, față de posesiune. Acesta este adevăratul Trup și Sînge al lui Hristos, dar are ca îmbrăcăminte exterioară formele pîinii și ale vinului.

Antim Ivireanul († 1716). Un loc de frunte în perioada post-patristică, în Răsărit, în istoria predicii îl ocupă Antim Ivireanul, Mitropolitul Țării Românești. El poate sta alături de cei mai reprezentativi predicatori ai epocii sale. A fost un mitropolit cult și talentat, un predicator zelos și smerit. A fost și un mare tipograf și a editat multe cărți de slujbă chiar înainte de a fi mitropolit în scaunul de episcop la Rîmnic.

Ca mitropolit, Antim Ivireanul a înzestrat cultura românească cu cea mai înaltă expresie a cuvîntului rostit pînă la acea dată, alcătuiind nemuritoarele *Didahii*, operă care îl așează printre cei mai mari oratori ai timpului. Predicile sale au fost tipărite mai tîrziu, dar au circulat mai întîi în unele manuscrise. Ele n-au avut soarta predicilor contemporanilor săi din Apus: Bossuet, Bourdealoue, Fléchier, Massillon și Ilie Miniati, deși nu sînt cu nimic inferioare acestora. Cunoșcător al vieții sociale românești, în toate adîncimile ei, mitropolitul Antim va prinde aceste realități în formele neîntrecute ale *Didahiilor* și nu va cruța nici domn, nici clasă boierească, nici negustorime, de păcatele pe care el mai bine decît oricine le cunoștea. Prin predicile sale el înlocuiește vechea cazanie, cu o operă originală, menită să fie simțită de ascultători tocmai prin viața pe care i-o dădeau aceste realități.

Opera oratorică a mitropolitului Antim Ivireanul se compune din: 28 de predici, pronunțate în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu și Ștefan Cantacuzino. La aceste 28 de *Didahii* ținute la sărbători, manuscrisele mai cuprind și șapte predici ocazionale: una la urcarea pe scaun, trei cuvîntări funebre, un cuvînt la parastas și două cuvîntări (mai degrabă învățături) la sfînta spovedanie.

Didahiile mitropolitului Antim Ivireanul reflectă, nu o dată, starea economică și politică a Țării Românești, dependența atît de dureros simțită de el, de poarta otomană. De la predica la înscăunare și pînă la sfîrșitul zilelor sale, el n-a încetat să ridice cuvîntul compătîmind țara și poporul, pentru această teribilă opresiune. Turma sa, spune el cu amărăciune, este înconjurată și îngrădită «între hotărîrile celor străini și împresurată de nevoi și scîrbe ce vin totdeauna, neîncetat, de la cei ce stăpînesc pămîntul acesta».

Dintre toți mitropoliții Țării Românești, Antim Ivireanul a fost cel dintîi, care a îndrăznit să ridice cuvîntul împotriva nedreptăților sociale și asupririi naționale. Predicile de la Duminica Vameșului, de la Duminica Floriilor, de la Soborul

sfinților îngeri, sînt splendide acte de dojană arhierască împotriva claselor apăsătoare și a fărâdelegilor lor. Limba scrierilor mitropolitului Antim, naturală și vioaie, lipsită de frazeologie și exagerări, este limba «vechilor cazanii», aceea grăită și înțeleasă pe întregul pămînt românesc.

Nichifor Teotochie, a fost arhiepiscop de Cherson, și a murit în anul 1800. El a scris mai multe lucrări omiletice și anume: 1) *Predici ziditoare pentru Ajunul (Postul) cel Mare, dimpreună cu alte cuvîntări panegirice și funebre*; 2) *Chiriadromion, sau tîlcuirea Evangheliilor duminicale*, cu convorbiri morale despre fiecare din acelea. Predicile lui Nichifor Teotochie s-au tipărit de multe ori și s-au tradus în multe limbi. Chiriadromionul a fost publicat în limba română de Mitropolitul Grigorie Dascălul în anul 1801 în București și apoi în mai multe ediții. El stă la baza cărții «Tîlcuirea Evangheliilor și cazaniile duminicilor de peste an», folosite azi în Biserica noastră (Ediția 1960 și 1973).

În Apus. În primele secole după perioada patristică, sec. VIII—XI, predica Apusului, ca și a Răsăritului, se mai alimentează încă din creațiile omiletice patristice. Cu secolul al XI-lea începe seria predicatorilor originali, cu cele trei caracteristici enumerate mai sus: scolastica, mistica, umanismul. Se cuvine a fi menționați predicatorii: **Petru Damiani** († 1072) și **Anselm de Canterbury** († 1109). În sec. al XIII-lea se ivește figura marelui orator **Bernard de Clairvaux**, numit «Doctor mellifluus» — învățător cu graiul dulce ca mierea († 1152) — ale cărui cuvîntări au avut răsunet în întreg Apusul. A predicat în Franța, în favoarea cruciaților și împotriva sectarilor; în Italia, împotriva mării schisme; în Germania, împotriva antisemitismului din vremea aceea. Au rămas de la el 332 de predici, modele de elocință, mai ales cele în cinstea Sfintei Fecioare. Se mai pot menționa ca mari *predicatori populari*: **Antonie de Padova**, **Savonarola**, **Ioan Capistran**, misionarul Europei centrale.

Omiletica, adică teoria oratoriei sacre, are reprezentanți și în Evul Mediu. **Rhanamus Maurus** († 856) dă un extras din principiile omiletice ale fericitului Augustin și ale lui Grigore cel Mare, intitulat «De institutione clericorum» (Despre învățătura — educația — clericilor). Esențialul în regulile omiletice ce se dau acum este interesul pentru Sfînta Scriptură în alcătuirea predicii. Acum se fac predici tematice, dar și pentru aceasta trebuie să se folosească intens Sfînta Scriptură, Evangheliile, Apostolii, Psalmii, Paremiile. «Omnis praedicatio debet fieri de Sacris Scripturis» = «Orice predică trebuie să se nască din Sfintele Scripturi», zice Humbertus de Romanis. Același principiu îl impune și Toma d'Aquino († 1204).

În secolul al XVI-lea, după Reforma religioasă, predica a luat un avînt, ca reacție prin cuvînt, a Bisericii romano-catolice, împotriva Reformei. La Protestanți, predica a ajuns în centrul cultului divin. În Biserica Romano-Catolică se înlătură speculațiile și savantlîcul scolasticismului și se revine la predica biblică tîlcuindu-se cărți întregi ale Sfintei Scripturi, atît pentru zidirea sufletească a credincioșilor, cît și pentru a-i feri pe preoți de a folosi în predici izvoare protestante, care încep să abunde. Sinodul Tridentin dă ordin aspru pentru instruirea poporului în școală și biserici, măcar duminica și la sărbători; neglijenților li se vor aplica amenzi materiale. În vremea aceasta, apar și predicatori vestiți romano-catolici și teoreticieni ai predicii, în special în sînul ordinelor călugărești, între care se disting Iezuiții.

În secolul al XVII-lea, predica decade, în general. Există însă cîteva figuri mari de predicatori, *maestri ai cuvîntului*: **Bossuet**, **Bourdaloue**, **Massillon**, în Franța, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Aceștia revin la izvoarele sănătoase și firești ale Teologiei, la construcția unitară a predicii, la limba curată, păstrînd însă metoda și procedeele scolasticii, cu diviziuni. Acești mari predicatori sînt și mari teoreticieni ai predicii. Bossuet, de exemplu, povățuiește pe preotul predicator să se suie pe amvon cu măreția și grija omului

care reprezintă pe Dumnezeu și vestește cuvîntul Lui, *el fiind și aici tot un liturghisitor*. Predicatorii Evangheliei nu urcă pe amvon ca să țină discursuri care distrează. Ei urcă cu același duh cu care se apropie de altar. Ei se urcă pe amvon pentru ca să celebreze un mister asemenea cu acela al Euharistiei. Căci corpul Domnului nu este mai real în sacramentul adorabil decît este adevărul lui Iisus Hristos în predica evanghelică, spune Bossuet în predica «Cuvîntul lui Dumnezeu». Este de reținut de aici că slujitorul lui Dumnezeu trebuie să se eclipseze total în fața Aceluia pe care-L reprezintă și orice gînd de ambiție și de trufie în elocință să se piardă, în interesul oficiului său sfînt. El recomandă două ornamente ale elocinței creștine: «simplitatea» și «adevărul». «Nimic mai mult decît simplitatea și maiestatea vîoaie, făgăduințele blînde și ungerea cerească a Evangheliei», zice el.

În vremurile noastre în Apus, se continuă predica tematică, determinată și de mișcările sociale, care au făcut ca și preotul să aibă în vedere teme zilei. Pe de altă parte, viața religioasă, luînd atîtea forme în organizații proprii, în asociații, în Acțiunea catolică, cuvîntările scrise s-au înmulțit considerabil (exhortații, conferințe, alocuții).

5. Predica în Istoria Bisericii Ortodoxe Române

Procesul de formare al poporului român, al limbii române și al creștinării sale, este opera mai multor veacuri (sec. II—VI). Nu se poate fixa o anumită dată pentru formarea și creștinarea poporului român, dar sînt felurite și destule dovezi de creștinism în Dacia, începînd chiar din sec. I, vorbindu-se despre predica sfîntului Andrei și a ucenicilor lui, ca și de aceea a ucenicilor din Iliria, ai sfîntului apostol Pavel. Se mai vorbește despre predica sfîntului Niceta de Remesiana pe pămîntul patriei noastre de azi, în sec. al IV-lea. Predicînd creștinismul la strămoșii noștri daco-romani, în limba latină, sfîntul Niceta a stimulat populația dacă să caute să-și

însușească mai bine această limbă, iar prin ideea de frăție creștină a tuturor oamenilor, a contribuit în foarte mare măsură la apropierea sufletească dintre populația dacă și romană și la contopirea amîndurora într-o singură națiune cu un grai român, poporul român. Creștinismul pe pămîntul patriei noastre este de origine latină și este tot așa de vechi ca și poporul român, dar, în afară de urme sporadice, dovezi de predică la români nu găsim pînă în sec. al XVI-lea.

Primele mărturii scrise, de *predică ortodoxă la români*, le avem din activitatea lui Grigore Țamblac (sec. XV), preot al Patriarhiei din Constantinopol, trimis în Moldova, la curtea lui Alexandru cel Bun. De la el au rămas 8 predici, prima ținută în biserica din Suceava, la 20 dec. 1408. Este în discuție limba în care el și-a rostit predicile. Episcopul Melchisedec afirmă că a predicat în românește, deși el a fost bulgar, cum a afirmat Nicolae Iorga.

Prima *predică românească ce ni s-a păstrat este «Cuvîntarea lui Neagoe-Vodă Basarab* la a doua îngropare a osemintelor mamei sale Neaga și a copiilor săi: Petru, Ioan și Anghelina, la mînăstirea Argeș» retipărită de Nicolae Iorga în «Cuvîntări de înmormîntare și pomenire», la Vălenii de Munte în 1909. Această cuvîntare datează de după anul 1519.

Odată cu ivirea propagandei protestante calvine, și cu introducerea tiparului în Țările Române, apar și primele cărți de predici în limba română. *Cele dintîi sînt «Cazaniile»*, care au dominat în Bisericile noastre veacuri de-a rîndul. În zilele noastre, Cazania și-a reluat locul de cinste, datorită Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care a redresat și predica în Biserica Ortodoxă Română.

Cuvîntul «cazanie» vine de la slavonescul «Kazaniie» = învățătură. Numirea de «cazanie» s-a dat la români, pe vremea cînd Liturghia se făcea încă în slavonește, cărții din care se citea Tîlcuirea Apostolului și Evangheliei, cu învățături

creștine. Această carte de învățătură creștină a dobândit cinstea unei cărți sfinte, încît poporul o primea mai bucuros decît vorbirea liberă și personală a preotului predicator.

Primele cazanii au fost ale *diaconului Coresi*. El are, în același timp, o contribuție deosebită la răspîndirea limbii române scrise. Între anii 1559—1581, Coresi traduce (sau adaptează traduceri mai vechi) și tipărește un număr de nouă cărți religioase, care s-au bucurat de o largă răspîndire în toate provinciile românești, folosind drept model pentru scrieri ulterioare. *El tipărește primele Cazanii*: «Tîlcul Evangheliilor» (din 1564) cu influențe protestante — carte pierdută, și «Evanghelia cu învățături», (din 1581). Ambele, tipărite la Brașov, într-o singură carte, retipărită în 1641, de Mitropolitul Ilie Iorest, sub numele de «Cazania de la Bălgrad».

Fiindcă în aceste cazanii, tipărite în Ardeal, mai erau aruncate și seminte eterodoxe (străine de credința ortodoxă) și anume luterane și calvine, Biserica din Țările Române și-a tipărit cazaniile ei.

În anul 1642, *Ieromonahul Melchisedec* din Cîmpulung, tipărește «Scurte învățături peste toate zilele alese», din grecește. În același an, tipărește la Govora *Cazania lui Petru Movilă*. Ca motiv al editării ei, se spune în prefață, e faptul că mulți fii ai neamului s-au împreunat cu ereticii. În anul 1644, s-a tipărit a II-a ediție a acestei Cazanii, îmbogățită și cu viețile sfinților. Ea purta titlul: «Evanghelia învățătoare a duminicilor de peste tot anul și la praznice domnești și la sfinții mari». Cartea aceasta este de mare însemnătate și s-a retipărit mai tîrziu de mai multe ori. În prefața ei se găsesc frumoasele cuvinte: «Cei ce n-au nici de leac meșteșugul Scripturilor sînt ca o corabie fără cîrmă în mijlocul mării».

În anul 1643, la Iași, Mitropolitul Moldovei, *Varlaam*, tipărește o cazanie, a cărei elaborare începuse pe cînd era încă

egumen la Mînăstirea Secu, scrisă într-o limbă românească frumoasă, apropiată de graiul popular. A fost intitulată «Carte românească de învățătură la duminicile de peste an și la praznice împărătești și la sfinții mari». *Cazania* aceasta s-a răspîndit în toate ținuturile românești și a fost retipărită de multe ori.

Celălalt *Varlaam*, Mitropolitul Țării Românești, se îngrijește să apară în 1678, în București, o altă cazanie: «Cheia înțelesului» traducere din rusește, după Goliatovski. La 1691, apare, tot la București, cartea «Mărgăritare», a sfîntului Ioan Hrisostom, tradusă din grecește. La 1699, se retipărește la Bălgrad *Cazania* lui *Varlaam*, în forma de la Mînăstirea Dealul, sub titlul «Chiriadromion» (la Mînăstirea Dealul se tipărise *Cazania* lui *Varlaam*, contopită cu cea de la Govora, în anul 1644). În 1742, apar predicile lui *Ilie Miniati*, traduse de Mitropolitul Neofit, sub titlul «Cazanii la praznice», mai tîrziu, «Didahiile» lui, în 1837.

Citirea cazaniei era rînduită să se facă la *priceasnă*. Astfel dispune Mitropolitul Dosoftei Filitis într-un ordin dat protopopilor. La fel, Filaret de Rîmnic, ajungînd episcop, spune în epistola sa canonică: «În loc de chinonic să se citească *cazania* sau *viețile sfinților* sau a praznicului zilei, fiindcă cîntăreții nu se pot afla pretutindenea, însă cel ce va să citească *acea cazanie*, să o procitească mai înainte, ca să o înțeleagă mai întîi el, apoi să o poată citi cu deslușanie și spre înțelegerea tuturor».

Cea mai luminoasă figură în istoria predicii române în secolul al XVIII-lea este Mitropolitul *Antim Ivireanul*, despre care am vorbit mai sus.

Începînd cu a II-a jumătate a secolului al XIX-lea s-a dezvoltat o frumoasă literatură omiletică și a progresat mult educația clerului. Apar numeroase cărți de predici, cărți de teorie omiletică, și reviste bisericești cu caracter omiletic, și predici. Vom cita cîteva nume de autori de opere omiletice și cîteva reviste:

— *Mitropolitul Grigore al IV-lea*, a publicat Chiriadromionul Evangheliei în 1881, la București.

— *Mitropolitul Veniamin Costachi* a tradus și publicat Chiriadromionul lui Nichifor Teotochie, arhiepiscopul Astra-hanului și predicile lui Ilie Miniati, la Iași, în 1837.

— *Andrei Șaguna* a publicat Chiriadromionul lui Nichifor Teotochie, cu un adaos de cuvântări pentru sărbători domnești, la Sibiu, în 1855.

— *Melchisedek*, episcopul Romanului, a tradus și publicat : 64 de predici ale sfântului Ioan Hrisostom, București, 1894. Se publică cuvântări bisericești în revistele :

«*Vestitorul bisericesc*», redactat de Gheorghe Munteanu și Arhimandritul Dionisie, Buzău, 1839, 1840, 1841 ;

«*Predicatorul*» redactat de Ilie Benescu și Arhimandritul Dionisie, București, 1857 și 1858 ;

«*Biserica Ortodoxă Română*», organul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, care apare și azi etc.

6. Predica și apostolatul social în zilele noastre.

În multe locuri și prin multe feluri în Sfânta Scriptură se vorbește de dezbrăcarea omului cel vechi și formarea unui om nou, despre înnoirea vieții și a elementelor universului : cerul cel nou și pământul cel nou.

La Efeseni IV, 22—24, se spune : «Să vă dezbrăcați, față cu viețuirea voastră de mai înainte, de omul cel vechi, care se strică prin poftete amăgitoare și să vă înnoiți în duhul cugelui vostru, îmbrăcându-vă în omul cel nou, care este făcut după chipul lui Dumnezeu în dreptatea și sfințenia adevărului». La Apocalipsă XXI, 5, se spune : «Și cel ce ședea pe tron a grăit : *Iată noi le fac pe toate*». În cele de mai sus este vorba, pe de o parte, de înnoirea omului celui vechi, robul patimilor și al păcatului, omul cel dinainte de creștinare prin taina Botezului, după care trebuie să se îmbrace cu haina virtuților ; iar pe de altă parte, este vorba de înnoirea întregului

univers vizibil, care s-a supus deșertăciunii, din cauza păcatului originar (Romani VIII, 20, Geneză III, 17), înnoire prezisă chiar de profetul Isaia (LXV, 17 ș. u.). «Cerul nou și pământul nou» de care se vorbește în Apocalipsă, înseamnă o reînnoire a acestei lumi în care omenirea a trăit decăzută. Eliberată de orice întinare a ei, ea va fi restabilită de Dumnezeu într-o stare nu numai egală ci chiar asemănătoare celei pe care o avusese la creație. Reînnoirea este numită, de altfel, renaștere *παλιγγενεσία* (Matei XIX, 28) și «restabilirea din nou a tuturor» *ἡ ἀποκαταστασις πάντων* (Fapte III, 21).

Din toate acestea rezultă că Sfânta Scriptură poruncește omului să aibă mereu duhul înnoirii și Însuși Dumnezeu le-a înnoit și le va înnoi pe toate prin Iisus Hristos. Spiritul acesta înnoitor, cu temeiuri divine deci, s-a sălășluit și în Biserica Ortodoxă Română, în toate laturile vieții sale, odată cu spiritul înnoitor a toate, în patria noastră. *Ctitorul acestor înnoiri în Biserică* este Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Și în Teologia practică, Prea Fericirea Sa este creatorul școlii noi în pastorație, numită *Apostolat Social*. Prin aceasta a readus duhul tradițional al creștinismului în activitatea pastorală a clerului ortodox, îndemnându-l cu o mână forte spre apostolatul social, apostolat pentru care aflăm numeroase mărturii ale Sfintei Scripturi (Fapte VI ; II, 41 ș. u. ; V, 20 ; XX ; 2 Corinteni VIII—IX etc.). Sfântul Vasile este numit «cel Mare», atât pentru erudiția lui teologică cât și pentru apostolatul său social în Cezareea Capadociei. A înființat aici, și în interiorul eparhiei, multe instituții de asistență socială — azil, ospătarie, casă pentru reeducarea tinerelor alunecate, spitale (și pentru leproși), școli de meserii, toate cunoscute sub numele de «*Vasiliade*».

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian este continuatorul neobosit al activității multilaterale a marilor ierarhi ai Bisericii Creștine. Pe tărîmul Teologiei practice, în speță în Omiletică și Apostolatul social din zilele noastre, *activitatea Prea Fericirii Sale poate fi privită din două puncte de vedere :*

- 1) Prodigioasa activitate proprie de predicator,
- 2) Organizatorul și îndrumătorul competent al omileticii și pastoralei în Biserica Ortodoxă Română.

7. Activitatea proprie cu cuvântul și scrisul pe tărîm omiletic și pastoral-social

Istoria contemporană a Bisericii Ortodoxe Române a consemnat cu bucurie trăsătura ei caracteristică «Apostolatul social», inaugurat și dezvoltat de Sfîntul Sinod, odată cu instalarea în jețul patriarhicesc a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, la 6 iunie 1948, ca reaprire, în condițiile noi ale societății românești, a torței celor mai bune și mai vii tradiții creștine: de slujire a lui Dumnezeu și slujire a oamenilor.

Conținutul acestei noțiuni de «Apostolat social» constă în activitatea Bisericii pentru făurirea unui om nou, împodobit cu toate virtuțile teologice și cardinal-sociale, pentru ca, la rîndul său, el însuși să lupte pentru buna așezare a unei lumi bazată pe: egalitate, libertate, fraternitate, muncă, pace și fericire.

«Vă chem, P. C. Părinți, la o muncă fără preget, în scopul făuririi omului nou, a omului social al păcii, al dragostei, al frăției, al cinstei și al muncii. Să creăm omul nou, după învățătura Evangheliei și să nu acceptăm ca unii dintre noi să-și potrivească Evanghelia ca scut al apărării privilegiilor și intereselor lor egoiste. Trebuie creat omul nou și cu el Biserica socială, vie și activă», spune Prea Fericitul Patriarh (Apostolat social, vol. I, București, 1948, pag. 91). Activitatea omiletică și pastoral-socială a Prea Fericitului Patriarh Justinian este concentrată în 12 volume, apărute pînă în prezent, fără să se cuprindă aici tot ce a vorbit și toată activitatea vie personală «față către față» și prin participarea la multiplele și variatele manifestări ale societății contemporane, interne și externe. Cele 12 volume constituie o colecție în care sînt prezentate mai toate temele care frămîntă omenirea și acestea sînt solu-

ționate în duhul Evangheliei Mîntuitorului Hristos: «Același, ieri și azi și în veci» (Evrei XIII, 8). Toate temele, catalogate, constituie o călăuză omiletică la îndemîna predicatorului creștin, ori de cîte ori este situația de a dezbate în public o temă cu caracter social, privind Biserica Ortodoxă Română și țelurile ei în societatea contemporană. Prezentăm, într-o formă foarte scurtă, volumele «Apostolatului Social».

Volumul I (București, 1948, pag. 184) cuprinde articole și cuvîntări rostite și scrise de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în timpul activității ca preot și director al Seminarului teologic «Sfîntul Nicolae» din Rîmnicu-Vîlcea. Aici se subliniază identificarea preoțimii cu năzuințele și nevoile poporului dreptcredincios, încredințat spre păstorie.

Volumul al II-lea (București, 1948, pag. 236) cuprinde cuvîntări și articole rostite și scrise de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, în timpul cît a slujit ca Arhiepiscop-Vicar și ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei. Este o mărturie istorică despre lucrarea apostolică a Prea Fericirii Sale în vremurile de încercări ale poporului nostru, în perioada care a urmat la sfîrșitul celui de al doilea război mondial.

Volumul al III-lea (București, 1949, pag. 216) constituie ediția a doua a volumelor I și al II-lea și întregită cu acele cuprinzătoare pastorale și cuvîntări patriarhicesci, care au deschis Bisericii Ortodoxe Române drum nou spre orizonturile luminoase, spre care pășesc astăzi, cu hotărîre poporul și credincioșii noștri.

Volumul al IV-lea (București, 1952, pag. 520) cuprinde pastoralele, cuvîntările și articolele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, între anii 1948—1952, grupate pe ani, sub un titlu propriu pentru fiecare an:

— cele din anul 1948, cu titlul: «Hristos este pacea noastră»;

— cele din anul 1949, cu titlul: «Pe calea păcii, pe calea vieții»;

— cele din anul 1950, cu titlul : «*Apostoli ai libertății, ai dreptății, ai dragostei și ai păcii*» ;

— cele din anul 1951, cu titlul : «*Apostolat ferm în slujba Bisericii, a Patriei și a păcii*» ;

— cele din anul 1952, cu titlul : «*Să rămânem tari în libertate și Domnul păcii va fi cu noi*» ;

— Ultimul capitol : «*Pacea va birui războiul și viața va birui moartea*» cuprinde apeluri, rezoluții, moțiuni și comunicate comune, semnate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, în anii 1948—1952.

Volumul al V-lea. — *Pentru pacea a toată lumea* — (București, 1955, pag. 372) cuprinde pastoralele, cuvântările și articolele rostite și scrise de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian între anii 1952—1955, grupate pe ani, cu un titlu propriu pentru fiecare an. Ele constituie «pilde și îndemnuri pentru cler», așa cum spune subtitlul volumului.

Cuvântările din anul 1952 poartă titlul : «*Prinosul dragostei către Patrie*» ;

— cele din anul 1953 : «*În numele Domnului*» ;

— cele din anul 1954 : «*Uniți în rugăciune și muncă*» ;

— cele din anul 1955 : «*Pe temelia pusă de Hristos*» ;

— ultimul capitol, intitulat : «*Slujitori ai vieții, ai binelui și ai luminei*», cuprinde chemări, mesaje, telegrame și moțiuni semnate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

Volumul al VI-lea. — *În slujba Bisericii și a Patriei* — (București, 1958, pag. 464) cuprinde pastorale, scrisori irenice, cuvântări și articole rostite și scrise de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian între anii 1955—1958, avînd, tot așa, câte un titlu pentru fiecare an :

— cele din anul 1955 : «*Uniți în dragoste*» ;

— cele din anul 1956 : «*Spre întărirea Ortodoxiei*» ;

— cele din anul 1957 : «*Pentru binele Bisericii și al Patriei*» ;

— cele din anul 1958 : «*Pentru fericirea omenirii*» ;

— ultimul capitol, intitulat «*Un dar al cerului : pacea*», cuprinde scrisori irenice, chemări, moțiuni și comunicate comune, semnate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, între anii 1955—1958.

Volumul al VII-lea. — «*Să prefacem săbiile în pluguri*» — (București, 1961, pag. 258) cuprinde pastorale, scrisori irenice, cuvîntări și articole rostite și scrise de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian între anii 1958—1961, grupate pe ani, sub un titlu propriu pentru fiecare an :

— cele din anul 1958 au titlul : «*Mesajul evanghelic al slujirii păcii*» ;

— cele din anul 1959 au titlul : «*Săbiile se vor preface în pluguri și sulilele în seceri*» ;

— cele din anul 1960 au titlul : «*Pentru făurirea unei lumi a păcii*» ;

— cele din anul 1961 au titlul : «*Vestea cea bună a mîntuirii noastre*» ;

— ultimul capitol din volumul intitulat : «*Pe calea credinței, a păcii și a binelui obștesc*», cuprinde chemări, moțiuni, mesaje și comunicate comune semnate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian între anii 1958—1961.

Volumul al VIII-lea — «*Uniți în cuget*». — (București, 1966, pag. 340) cuprinde pastorale, scrisori irenice, cuvîntări și articole, rostite și scrise de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian între anii 1961—1966, grupate pe ani astfel :

— cele din anul 1961, cu titlul : «*Punțile prieteniei*» ;

— cele din anul 1962, cu titlul : «*Legea dragostei, a frăției și a păcii*» ;

— cele din anul 1965, cu titlul : «*Darurile Duhului Sfînt*» ;

— cele din anul 1966, cu titlul : «*Înfăptuiri care cînstesc și îndatorează*» ;

— ultimul capitol din volum, intitulat : «*Pacea va birui*», cuprinde chemări, moțiuni, mesaje și comunicate comune, semnate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, între anii 1961—1966.

Volumul al IX-lea — «Umanism evanghelic și responsabilitate creștină» — (București, 1968, pag. 360) cuprinde pastorale, scrisori irenice, cuvântări și articole, rostite și scrise de Prea Fericitul Părinte Patriarh, între anii 1966—1968 :

— cele din anul 1969 au titlul : «Sub semnul continuității și al tradiției vii» ;

— cele din anul 1967 au titlul : «Gîndim și lucrăm în spirit irenic» ;

— cele din anul 1968 au titlul : «În duhul Scripturii și al Tradiției» ;

— ultimul capitol al volumului intitulat : «Rîvna casei Tale», cuprinde chemări, moțiuni, mesaje și comunicate comune, semnate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian între anii 1966—1968.

Volumul al X-lea — «Slujind lui Dumnezeu și oamenilor» — (București, 1971, pag. 350) — cuprinde de asemenea, cuvântări, între anii 1968—1971 și poartă următoarele titluri, pe ani :

— cele din anul 1968 : «A sluji lui Dumnezeu ca preot, înseamnă a sluji pe oameni» ;

— cele din anul 1969 : «Nici o acțiune unilaterală, nici o acțiune în afara consensului general al Ortodoxiei» ;

— cele din anul 1970 : «Unitatea în diversitate a Bisericii trebuie realizată înaintea unirii Bisericilor» ;

— cele din anul 1971 : «Adevărata temelie a vieții bisericești» și «Se plămădește o viață nouă».

Volumul al XI-lea — «În duhul înfrățirii și al dragostei» — (București, 1973, pag. 302) cuprinde următoarele titluri pe ani :

— 1971 : «Pentru sprijinirea marilor năzuințe ale poporului nostru și ale lumii contemporane» ;

— 1972 : «Pentru un ecumenism larg, sănătos și rodnic» ;

— 1973 : «Propovăduiți cu statornicie dreapta credință» ;

— ultimul capitol : «Buni cetățeni ai patriei și buni fii ai Bisericii noastre» (Completări la vol. al X-lea).

Volumul al XII-lea, Urmînd Sfintelor Predanii și rînduiei strămoșești. Pilde și îndemnuri pentru cler, 1976, București, 256 pagini cuprinde cuvântări, pastorale, mesaje, din cursul anului 1973—1975. Este un volum omagial și jubiliar, în același timp, pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian îl adaugă la cele precedente, împlinind vîrsta de 75 de ani.

Cele 51 de teme, cuprinzînd învățătura drepte credințe și laturile ei social-patriotice, sînt grupate în 3 capitole mari, pe anii în care au fost rostite : 1973—1975.

I. 1973 : *Cinstirea adusă Bisericii strămoșești* (11 teme). Prima temă : «Patria pentru noi este totuna cu Biserica» ;

II. 1974 : *Ortodoxia are misiunea să comunice creștinismului și lumii de azi un mesaj comun* (13 teme). Prima temă : «Sîrguiți-vă cu tărie spre cele bune și de folos» ;

III. 1975 : *An jubiliar al Bisericii Ortodoxe Române* (27 teme). Prima temă : «Privind înfăptuirile anului trecut, să pășim în anul care a început cu și mai mare încredere spre noi înfăptuiri».

La aceste trei mari capitole, se adaugă încă unul, al IV-lea care cuprinde : *telegrame, mesaje, scrisori ocazionale, hrisoave, acte comemorative*.

Acest al XII-lea volum abundă în noi contribuții și precizări cu privire la aplicările variate ale principiilor de bază, pe care se întemeiază «Apostolatul social». De fiecare dată, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian determină nota proprie a împrejurărilor și le cuprinde în rețeaua principiilor și normelor pastorale. Păstorul Bisericii se arată neobosit pescar de oameni, descoperitor de adevăruri de credință și arhitect al mîntuirii sufletelor.

Opera Prea Fericitului Patriarh Justinian confirmă adevărul, că Apostolatul social este, în același timp, și principiu fundamental de pastorație modernă, și dinamism evanghelic, înviorător și ajutător credincioșilor Bisericii noastre strămoșești.

Studiul atent al celor 12 volume de «Apostolat social» ne dă putința să inserăm următoarele idei principale care le străbat, idei care constituie în același timp și călăuze principale în activitatea omiletică, pastorală și catehetică a preotului ortodox român:

1. Aprofundarea studierii celor două Izvoare ale Revelației divine, Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, pentru a scoate de aici mărgăritarele de mare preț ale învățaturii creștine, pentru alcătuirea cuvântărilor autentice ortodoxe.

2. Folosirea în cel mai înalt grad în predică a învățăturilor moral-sociale din Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, pentru ca predica să fie legată de viață și să țintească în permanență la formarea creștinului cu însușiri duhovnicești superioare: «dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credincioșia, blîndețea, înfrînarea» (Galateni V, 22—23).

3. Lupta cu cuvîntul și cu fapta, pentru binele Bisericii și al patriei, bazată pe cunoașterea profundă a tuturor năzuințelor poporului și pentru îmbrățișarea lor cu dragoste: «slujitorii altarelor nu pot nutri alte gînduri, decît acelea pe care le nutrește poporul în mijlocul căruia își desfășoară lucrarea și nu pot avea alt drum, decît drumul pe care merge poporul nostru», spunea Prea Fericitul nostru Părinte Patriarh (Volumul al IV-lea, pag. 17—18).

IZVOARELE FUNDAMENTALE ALE PREDICII

1. Izvoarele predicii : Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție ; cultul divin și alte izvoare

Predicatorul creștin are misiunea de a propovădui cuvîntul lui Dumnezeu, descoperit lumii «în multe rînduri și în multe chipuri prin prooroci, iar în zilele acestea mai de pe urmă, prin Fiul» (Evrei I, 1—2).

Cuvîntul lui Dumnezeu însă se găsește în Sfînta Scriptură și, de aceea, ea este cel dintîi izvor al predicii. Însuși Domnul Hristos și apostolii, pe de o parte, ne povățuiesc să cercetăm «Scripturile» în înțelegerea și tratarea oricărei teme, iar pe de altă parte însuși Domnul și apostolii folosesc Sfînta Scriptură în predica lor.

Domnul Hristos fiind întrebat de saduchei, căruia dintre cei șapte frați va fi femeia care săvîrșise căsătoria de levirat cu toți, la învierea din morți, răspunde El muștrător: «Vă ră-tăciți neștiind Scripturile nici puterea lui Dumnezeu. Căci la înviere, cel ce înviază nici nu se însoară, nici se mărită, ci sînt ca îngerii lui Dumnezeu din cer» (Matei XXII, 29). Altă-dată spune: «Voi cercetați Scripturile, căci socotiți că în ele aveți viață veșnică. Și tocmai ele sînt care mărturisesc despre Mine» (Ioan V, 38 ; cf. Marcu II, 25 ; Matei XXI, 42 ; Ioan VII, 42 etc.).

Sfântul apostol Pavel sfătuiește pe Timotei să rămână tare în învățătura pe care a primit-o de mic copil din Sfintele Scripturi, fiindcă învățătura Scripturii este educativă și duce pe om la desăvârșire și la săvârșirea a tot lucrul bun. «Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos spre învățatură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțeleptirea care duce la dreptate, astfel ca omul lui Dumnezeu să fie desăvârșit, pregătit pentru orice lucru bun» (2 Timotei III, 16—17).

În predica Sa, Domnul Hristos citează și explică locurile esențiale dogmatice-morale și sociale din Scriptura Vechiului Testament în legătură cu tema predicii: «Ați auzit că s-a zis celor de demult: Să nu ucizi; ați auzit că s-a zis celor de demult: să nu săvârșiți adulter; ați auzit că s-a zis celor de demult: să nu juri strîmb; ați auzit că s-a zis: să iubești pe aproapele tău și să urăști pe dușmanul tău» etc.

Sfinții apostoli, de asemenea, își întemeiază cuvîntările lor pe Sfintele Scripturi. Urmărirea locurilor paralele și a tuturor versetelor din Evanghelii și Epistole, ne face să constatăm un număr impresionant de citate biblice, din Vechiul Testament, folosite de apostoli. Vorbind despre Taina nunții, sfântul Pavel citează locul de la Facere II, 24: «Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amîndoi un trup» (Efeseni V, 31). Sfântul Petru, vorbind de pogorîrea Duhului Sfînt, citează precizarea profetului Ioil (II, 8). Sfinții părinți ai Bisericii creștine din toate veacurile au avut ca hrană spirituală zilnic Sfînta Scriptură și de aceea au alcătuit omiliile a căror măreție va înfrunta veacurile. Predica lor abundă în texte scripturistice, tălmăcite cu o măiestrie divină, organic legată cu temele tratate cu un efect minunat asupra ascultătorilor de atunci, ca și asupra cititorului de azi.

Vom cita cîteva exemple despre stăruința asupra Sfîntei Scripturi, în predica sfinților părinți. Sfîntul Ioan Gură de Aur, cînd vorbește despre Nașterea Domnului, folosește 62 de citate din Scriptura Sfîntă. Sfîntul Chiril al Ierusalimului, ros-

tind Cateheza a II-a: «Către cei care au să se lumineze», folosește 91 de citate biblice. Citatele biblice răsar din mintea sfinților părinți, în mod natural, neforțat, precum planta răsare în mod natural din sămînța ei, pentru că în sufletul lor a fost însămînțat zi de zi cuvîntul lui Dumnezeu, prin citirea și meditația fără preget a Sfîntei Scripturi. Este datoria oricărui predicator de a urma pilda sfinților părinți. Aceștia, chiar cînd tratau o temă laică, economică, socială, aduceau cuvîntul Sfîntei Scripturi cu autoritatea sa divină. Exemplu: sfîntul Vasile cel Mare: «Despre camătă», ca și sfîntul Ioan Gură de Aur: «Omiliile despre statui», «Omilia în favoarea lui Eutropiu», «Omiliile cu prilejul răscoalei din Antiohia» (387).

Biserica Ecumenică a statornicit la Sinodul Trulan prin canonul 19, cum am menționat mai sus, ca proestoșii Bisericii să învețe pe toți credincioșii și pe clerici, «culegînd înțelesul adevărului și judecățile» din dumnezeiasca Scriptură. Sfînta Scriptură trebuie studiată zilnic și folosită în predică, atît pentru fondul său, cît și pentru limbajul său sublim, plin de artă. Predicatorul creștin este dator să-și însușească limbajul Sfîntei Scripturi, spre a nu aluneca spre un vocabular laic, nepotrivit în predică. «Propovăduiește cuvîntul», spune sfîntul apostol Pavel tuturor slujitorilor lui Dumnezeu (Timotei IV, 2) și se înțelege că aci este vorba despre cuvîntul lui Dumnezeu, denumit de Bossuet «limba sa naturală», care este Sfînta Scriptură. Textele luate din Sfînta Scriptură constituie dovezi de autoritate dumnezeiască pentru argumentarea temei omiletice. În alegerea și folosirea lor, predicatorul trebuie să țină seamă de următoarele reguli:

- ✦ 1) Textele biblice trebuie să fie asimilate organic în corpul cuvîntării, în așa fel, încît din ele să pornească toată energia divină dătătoare de viață a predicii, așa precum seva circulă de la rădăcină pînă la vîrfurile unui arbore și, îi dă acestuia viață. Nu trebuie să inserăm textele biblice numai ca ornament al predicii, la început-

tul sau în cuprinsul ei, fără o legătură intimă cu tema centrală.

- ✦ 2) Să se aleagă locuri care constituie dovezi directe pentru lămurirea temei, fără să mai aibă nevoie de o exegeză aparte. Exemplu : «Credința este adevărarea celor nădăjduite, dovada lucrurilor nevăzute» (Evrei XI, 1).
- ✦ 3) Să se folosească texte mai ușor de ținut minte de către ascultători (mai scurt formulate). Exemplu : «Un Domn, o credință, un Botez» (Efeseni IV, 5).
- ✦ 4) Să se folosească acele texte, care atrag atenția prin expresivitatea formei lor. Exemplu : «Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Matei V, 9), «Cine nu vrea să muncească, să nu mănânce» (2 Tesaloniceni III, 10), «De aceea, cuvântul vostru să fie : da, ce este da și nu, ce este nu» (Matei V, 37).
- ✦ 5) Să nu se aleagă prea multe locuri care dovedesc unul și același adevăr, pe care predicatorul are în gând să-l fixeze în mintea ascultătorilor.
- ✦ 6) Să se citeze textele, integral, iar nu numai porțiuni din versete, care n-ar dovedi convingător tema expusă sau, fiind incomplet citate, ar avea alt înțeles decât cel voit de predicator.
- ✦ 7) Textele biblice să fie rostite cu solemnitate și cu intonație adecvată, ele fiind cuvântul lui Dumnezeu. În acest scop, ele pot fi citate chiar din Sfânta Scriptură, cu o dicțiune aleasă.
- ✦ 8) Să se folosească texte biblice din edițiile noi ale Sfintei Scripturi, aprobate de Sfântul Sinod, autoritatea noastră supremă.

Sfânta Tradiție. Sfânta Tradiție sau Sfânta Predanie este învățătura dată de Dumnezeu prin viu grai Bisericii și din care o parte s-a fixat în scris mai târziu. Ca și Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție cuprinde descoperirea dumnezeiască, trebuitoare mântuirii noastre. Ea este viața Bisericii, în Duhul Sfânt,

este cuvântul viu al vieții Bisericii. Ea întregeste Sfânta Scriptură și asigură tilcuirea ei adevărată. Sfânta Tradiție este deci completivă și explicativă, față de Sfânta Scriptură.

Sfânta Tradiție se află în :

- 1) Definițiile Sinoadelor ecumenice, în frunte cu Simbolul credinței, alcătuit de Sinoadele de la Niceea (325) și Constantinopol (381) ;
- 2) Scrierile sfinților părinți ;
- 3) În cărțile de slujbă ale Bisericii.

Predicatorul este un învățător al Bisericii. Biserica și-a formulat o sinteză a învățăturii sale în «Crezul» sau *Simbolul credinței, niceo-constantinopolitan*, alcătuind cel mai scurt rezumat posibil al Sfintei Scripturi și Sfintei Tradiții. Pe lângă acest rezumat dogmatic, Sinoadele ecumenice au formulat și alte învățături dogmatice și canonice, morale și sociale. Predicatorul creștin trebuie să folosească acest depozit sacru de învățături în cuvântările sale, prezentându-le numai în forma în care au fost redată ele de Biserică, prin Sfintele Sinoade, păstrând nealterată puritatea învățăturii creștine.

Scrierile sfinților părinți constituie mari depozite duhovnicești ale Sfintei Tradiții. Ei sînt tilcuiitorii-călăuze ai Sfintelor Scripturi și păstrătorii Sfintei Tradiții. Ei oferă în același timp predicatorului creștin modele de cuvântări clasice, alcătuite după toate principiile, metodele și procedeele pedagogice. Prin ideile și sentimentele de cald umanism creștin, cuvântările sfinților părinți sînt izvoare de inspirație pentru toate timpurile, în Biserica Creștină. Se impune datoria permanentă pentru predicatorul creștin, de a le studia cu tot zelul.

Cărțile de cult ale Bisericii (Liturghierul, Octoiul, Mineiul, Triodul, Penticostarul, Evhologhiul, Cărțile de rugăciune) întregesc izvoarele de inspirație pentru predica creștină. Ele sînt mărturii vii ale Sfintei Scripturi și Tradiții ce înfățișează viața Bisericii în decursul veacurilor din punct de vedere dogmatic, latreutic, canonic și moral. Imnografia cărților de cult cu frumusețea lor morală, este un mijloc foarte util

pentru înfrumusețarea vocabularului predicatorului creștin. Exemplul din Canonul către Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, cântarea a IX-a : «Adăpostire și folositoare fii, Fecioară, celor ce scapă la tine, și zid nemișcat, scăpare și acoperământ și veselie».

Pe lângă aceste izvoare viguroase, absolut indispensabile pentru alimentarea duhovnicească zilnică a preotului predicator, mai sînt necesare studiile de : *literatură teologică publicată în revistele bisericești române și străine*, manualele de Dogmatică, Morală, Drept, Liturgică, Exegetică, Mărturisirile de credință, cărțile de predici ale autorilor competenți, ca și literatura română și Istoria universală, folclorul, imnografia, iconografia, artele plastice, muzica, psihologia, logica etc. Studierea acestora cer muncă și meditație nelimitată din partea preotului predicator, dar prin aceasta el se poate încadra între intelectualii de elită ai Bisericii. Și în munca aceasta de acumulare a cunoștințelor omiletice, preotul predicator să aibă în minte : să nu calce *regula fide* și să nu reproducă în mod servil predicile altora.

2. Scopul predicii : însușirea adevărilor de credință, mișcarea inimii și înduplecarea voinței credinciosului

Scopul predicii, în ultimă analiză, este proslăvirea lui Dumnezeu și mîntuirea omului : «Orice faceți, cu cuvîntul sau cu lucrul, toate să le faceți în numele Domnului Iisus și prin el să mulțumiți lui Dumnezeu și Tatăl» spune sfîntul Pavel, colosenilor (III, 17). Predicatorul creștin trebuie să-i învețe pe credincioși cum să se mîntuiască, pentru ca să-i facă părtași conștienți la aceste acte și să poată spune ca sfîntul Pavel : «Eu știu cui am crezut» (2 Timotei I, 12). Pentru aceasta, preotul predicator trebuie să fie propovăduitor și apostol, să lumineze mintea, să miște inima și să înduplece voia ascultătorilor. El trebuie să le lumineze mintea, pentru a pricepe ade-

vărurile de credință, fără de care nu este cu putință să ne mîntuim. Odată cu înțelegerea adevărilor divine, creștinul își întărește credința, își înlătură socotințele greșite și îndoielile, și drept consecință, au loc mișcarea inimii și înduplecarea voinței. Se poate spune deci că scopul predicii este în bună parte atins, dacă s-a îndeplinit prima condiție : lumina-rea minții. Creștinarea celor trei mii de suflete, la ziua Pogorîrii Duhului Sfînt, a fost rodul bogat al muncii de luminare a minții de către sfînții apostoli. Este un adevăr psihologic și pedagogic, formulat încă în limba latină, că «nici o dorință nu este (lucrul) vreunui neștiutor» (ignoti nulla cupido), adică fără idei nu am avea sentimente, sau cel puțin ele ar fi cu totul vagi, oarbe și fără durată prea mare.

a. Mijloacele pentru însușirea adevărilor divine de credință

1) **Explicația**, în predică, este operația didactică prin care se lămurește o noțiune (nume propriu, termen cunoscut, idee sau concept), sau un fapt (o narațiune, o parabolă, o figură de stil din Sfintele Scripturi). Pentru ca să știe ce fel de explicație să dea, preotul predicator trebuie să cunoască perfect fondul aperceptiv al ascultătorilor. Volumul mai mare sau mai mic de cunoștințe al ascultătorilor este în funcție de munca omiletică și catehetică pe care a desfășurat-o predicatorul, anterior. Explicațiile deci variază după gradul de cunoștințe ale adevărilor de credință ale ascultătorilor. În ceea ce privește forma literară pe care o îmbracă explicația, aceasta poate fi descrierea sau narațiunea, după cum se dă explicație cu privire la un lucru (termen sau fapt). Se procedează în explicație, fie inductiv, fie deductiv, adică, fie pornind de la particular la general, fie invers. Și aceasta după natura temei și după stadiul de cunoștințe al ascultătorilor. Vom da două exemple de explicații.

Predicînd despre Zaheu vameşul, la duminica a XXXII-a după Rusalii, este nevoie să se explice ce este sicomorul, adică arborele în care s-a urcat Zaheu, să vadă pe Domnul Hristos (Luca XIX, 1—10) *Ζαχχαῖος ἀνέβη ἐπὶ συκομορεῶν* = Zaheu s-a suit într-un sicomor. Aici trebuie să se descrie sicomorul : este un arbore fructifer, de climă caldă. Seamănă cu dudul la frunze şi dă un rod ca de smochin, dar nu este nici dud, nici smochin, deşi unele traduceri ale Noului Testament îl denumesc «dud», iar altele «smochin». Sicomorul are un trunchi de lemn distins, din care egiptenii făceau sicrie. Caracteristic este că fructele cresc direct pe tulpină şi la baza crengilor groase. Localnicii le zgîrie, spre a se face bune de mâncat. Gospodarii adună de pe cîmp cu grijă aceste fructe, ca să facă provizii de hrană. Profetul Amos, din Tecoa, era «păstor şi aducător de sicomore» (Amos VII, 14).

Ținînd o cuvîntare catehetică la 14 sept. sau în duminica a III-a din Postul Mare, despre Sfînta Cruce, preotul predicator trebuie să explice între altele, despre facerea semnului crucii, în mod corect şi înţelesul fiecărei mişcări şi poziţii, aşa : Ne însemnăm cu semnul Sfintei Cruci astfel : împreună cele trei degete ale drepte, căci ele închipuiesc Treimea cea de o fiinţă : Tatăl, Fiul şi Sfîntul Duh ; degetele mici le lipim strîns pe podul palmei, de vreme ce ele arată pe Adam şi Eva care, cu smerenie şi pocăinţă, se pleacă nedespărţitei Treimi ; deasemenea, ultimele două degete mai simbolizează şi cele două firi ale Domnului Hristos : firea dumnezeiască şi firea omenească. După aceea, ducem dreapta la frunte şi zicem : «În numele Tatălui» ; la piept : «Şi al Fiului» ; la cei doi umeri : «Şi al Sfîntului Duh» ; iar la sfîrşit zicem : «amin». Ducem mîna la frunte, pentru ca toate gîndurile noastre să le închinăm lui Dumnezeu ; o ducem la piept, ca să arătăm că toată inima noastră este lipită de Dumnezeu ; o ducem la umeri, ca să arătăm că începutul tuturor acţiunilor noastre se face în numele lui Dumnezeu şi pentru El. Se pot vedea

exemple de explicaţie, din Sfînta Scriptură, la : Matei V—VII ; Ioan XIV, 24 ; 1 Corinteni XIII ; XV ; Evrei XI ; Iacob II, 26 ; V, 13—16 etc.

Explicaţiile trebuie să îndeplinească anumite condiţii :

a) Să fie absolut corecte, din punct de vedere doctrinar şi din punct de vedere ale prezentării lor. Aceasta cere cultură teologică temeinică şi experienţă permanentă de predicator ;

b) Să fie complete şi sigure, păstrîndu-se limitele de extindere, adică să nu fie omis nici un element care ar stînji înţelegerea temeinică a temei, dar nici să conţină supraadausuri de explicaţie, care împovărează pe ascultător, şi-l fac să nu mai reţină esenţialul şi scopul predicii respective ;

c) Explicaţia în predică trebuie să fie făcută cu căldură sufletească deosebită din partea predicatorului, în aşa fel, ca şi sufletele credincioşilor să se aprindă şi să fie una cu al preotului predicator. Grijă preotului este să înlăture intenţia de a face pură instrucţie, în predică. Şi aici, preotul predicator trebuie să înţeleagă datoria de a pune suflet, în orice moment al predicii s-ar găsi, spre a nu aluneca spre panta unei vorbiri reci, aride. Dacă se cere această calitate la catedră, cu atît mai mult se cere ea la amvon. Domnul Hristos, sfinţii apostoli şi sfinţii părinţi ne sînt modele vrednice de urmat şi izvoare nesecate de inspiraţie. Şi prin această calitate, căldura sufletească a predicatorilor, au fost aduse masele uriaşe la învăţătura creştină. Predicatorul creştin nu trebuie să uite niciodată că el explică ascultătorilor, aşa cum explică un părinte copiilor săi, cu vibraţii şi căldură sufletească.

d) Explicaţia să fie clară, adică fiecare element al temei să fie bine precizat pentru ca tema să nu apară confuză în mintea auditorului : «Bene docet qui bene distinguit» — cel ce distinge bine, acela învaţă bine pe altul, spune pedagogia antichităţii romane.

2) **Argumentarea.** Explicația adevărilor divine, cuprinse în Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, prin predică, luminează mintea ascultătorilor ca să le priceapă. Aici s-a ajuns prin claritatea explicațiilor. Acum trebuie făcut un pas mai departe în lucrarea didactică pentru formarea convingerii auditorului despre învățătura propusă și înlăturarea unor eventuale convingeri greșite. Trebuie deci să urmeze un proces psihologic pozitiv și alt proces negativ, spre a se realiza convingerea despre adevăr, pentru ca să pornească lupta pentru răspîndirea adevărilor divine, și în sufletul altora. Procesul acesta psihologic s-a petrecut în istoria creștinismului, în luptă cu păgînismul, care a ars ceea ce a adorat și a adorat ceea ce a ars cu focul persecuției. Sfinții apostoli, apologetii și sfinții părinți sînt pilde vii despre formarea convingerilor cuprinse în adevărurile propovăduite de Mîntuitorul ca și de zelul pentru răspîndirea lor, prin vorbă, scris, faptă.

Convingerea este deci adeziunea concretă pe care o arătăm față de o afirmație, atunci cînd o socotim că are un conținut adevărat. Convingerile religioase se obțin pe trei căi: a) pe cale intuitivă (senzorială); b) pe cale afectivă (sentimentală); c) pe cale rațională (logică). La acestea mai trebuie să mai adăugăm și calea supranaturală (prin minuni), gîndindu-ne între altele, la minunea de pe drumul Damascului, săvîrșită de Dumnezeu pentru sfîntul Pavel, la minunea săvîrșită cu fericitul Augustin care a auzit cuvintele de sus «ia și citește» (tolle et lege) și s-a convertit (cf. Romani XIII, 13).

Pentru formarea de convingeri, predicatorul creștin trebuie să recurgă la argumente, adică la dovezi trecute prin prisma rațiunii, bazate pe *judecăți drepte*, adică pe propoziții care stabilesc un raport între două noțiuni. Operația mintală prin care se stabilește un adevăr, din alte adevăruri, stabilite de judecățile anterioare, se numește *raționament sau silogism* (συλλογίζω = a reuni în gîndire, a face un raționament, a trage concluzie din premise). Argumentele pe care trebuie să le

folosească predicatorul creștin în predică, în mod deosebit, sînt raționamentele, ca mijloace retorice. Silogismul conține trei judecăți sau propoziții, cunoscute din studiul logicii. Primele două judecăți se numesc *premise* (praemitto = a pune înainte). Sprijinită pe ele, mintea noastră ajunge la o *concluzie* care este a treia judecată, care stabilește un adevăr demonstrat.

Exemple:

Premisă: Virtutea este lăudată; *Premisă:* Tot omul este muritor;
Cutare om este virtuos; Cutare este om;

Concluzie: Omul acesta este lăudat. *Concluzie:* Și el este muritor.

Prima propoziție este o premisă *mare*, cea de-a doua este premisă *mică*, iar cea de-a treia este concluzia. Predicatorul creștin, ca și oratorul în general, nu trebuie să fie un formalist arid, concentrîndu-și mintea numai pentru făurirea de silogisme de tot soiul, dar să-și însușească tehnica unei drepte judecăți, învățate din studiul Logicii, în așa fel, ca argumentarea să o treacă mereu prin prisma dreptei rațiuni, spre a forma convingeri și a-și reda vorbirea într-o formă absolut coerentă, cuceritoare. De regulă, în predică, în momentul argumentării, se exprimă concluzia și una din premise. Astfel există trei forme de judecăți oratorice folosite mai mult în oratoria creștină: *entimema*, *epicherema* și *soritul*.

Entimema este o specie de silogism prescurtat, cu o premisă care nu este exprimată oral sau scris, dar se ține în gînd, socotind că ascultătorii o deduc cu ușurință, pentru că este îndeajuns de cunoscută (εὐθυμέομαι = a cugeta la, a se gîndi, a avea în gînd). Exemplu: Toate virtuțile sînt plăcute lui Dumnezeu; așadar iubirea de aproapele este plăcută lui Dumnezeu. Aici premisa a II-a «iubirea de aproapele este o virtute», nu s-a exprimat, ci s-a ținut în gînd, fiind cunoscută auditorilor, că altruismul este o virtute creștină.

Epichere ma. Este un silogism, în care adevărul exprimat de o premisă sau de amîndouă este întărit prin cite o altă judecată, adică cele două premise ale raționamentului apar amplificate prin adaosuri de motivări suplimentare.

Exemplu: Premisă majoră: Rugăciunea și milostenia creștină sînt primite de Dumnezeu;

Intărirea (adaos): Fiindcă Scriptura spune: «Rugăciunile tale și milosteniile tale s-au suit spre pomenire înaintea lui Dumnezeu» (Fapte X, 4).

Premisa minoră: Astăzi, Sîmbăta morților, noi am făcut rugăciuni și milostenii creștine;

Intărirea (temei, adaos): Pentru că noi am împlinit rinduiala Bisericii Creștine Ortodoxe.

Concluzie: Așadar, rugăciunile și milosteniile de azi ale noastre sînt bine primite de Dumnezeu.

În epichere mă, una sau ambele premise ale silogismului sînt entimeme.

Cuvîntul «epichere mă» este de origine greacă, substantivul τὸ ἐπιχείρημα însemnînd întreprindere, scurtă argumentație și verbul ἐπιχείρω a pune mîna pe, a întreprinde. În limba latină literară a fost redat prin «epichirima = argument silogistic (adică din mai multe judecăți), iar în limba franceză, de unde l-am împrumutat noi, ca neologism, a fost redat prin *l'épichérème*.

Soritul. Cuvîntul este de origine greacă σωρείτης = felul de argumentare pe calea enumerării și acumulării de probe (premise, adjectiv) = pus grămadă, teanc, format din acumulări, latinește «sorites», franțuzește «sorite».

Exemplu: Sfîntul Ioan Hrisostom, făcînd elogiul sfinților martiri spune:

a) «Dacă nu ar fi muritori, ei n-ar muri; dacă n-ar muri n-ar ajunge să fie martiri; dacă nu ar fi martiri nu ar primi cunună».

b) «Și nu numai atît, ci ne lăudăm și în suferințe, bine știînd că suferința căsunează răbdare, și răbdarea încercare, și încercarea nădejde, iar nădejdea nu rușinează, pentru că iubirea lui Dumnezeu s-a vărsat în inimile noastre, prin Duhul Sfînt, Cel dăruit nouă» (Romani V, 3—5).

c) «Căci oricine va chema numele Domnului se va mîntui. Dar cum vor chema numele Aceluia în Care încă n-au crezut? Și cum vor crede în Acela de Care n-au auzit? Și cum vor auzi fără propovăduitor? Și cum vor propovădui de nu se vor trimite? Precum este scris: Cît de frumoase sînt picioarele celor ce vestesc pacea, ale celor ce vestesc cele bune! (Rom. X, 13—15).

Soritul este rodul unei gîndiri și vorbiri foarte coerente. În ultimul sorit se vede că sfîntul apostol Pavel folosește și o îngrămădire de întrebări constrîngătoare pentru adversar, adică o dublă figură stilistică, una soritul și alta numită cuoacervatio = îngrămădire (de întrebri).

Aceste trei forme de judecăți oratorice, arătate mai sus, sînt realizate de oratorii creștini și necreștini, care își exercează în permanență personal, rațiunea, în tratarea temelor și care, în felul acesta, ajunge să aibă o judecată profundă și dreaptă, absolut convigătoare, în orice cuvîntare. Aici se ajunge prin muncă personală neînteruptă, care trebuie să fie o însușire de căpetenie a preotului predicator. Romanii accentuau necesitatea muncii personale încordate pentru a deveni orator, în vreme ce pentru a deveni poet autentic, socoteau că aproape numai talentul moștenit este îndeajuns, exprimîndu-se astfel: «Poeta nascitur, orator fit»; care înseamnă poetul se naște, pe cînd oratorul se formează. Stăruind în exercitarea rațiunii, oratorul deprinde tehnica și arta judecății celei drepte, invulnerabile, atît de mult admirată și azi la oratorii clasici, creștini și necreștini. Artă de a judeca și de a convinge se numește *dialectică*. Cuvîntul grec în sine „διαλέγω“, ne dă și înțelesul: a despărți, în sensul de a nu confunda și a amesteca temele și unitățile temei, a alege, a discerne, a gîndi, a discuta logic cu cineva. Preotul predicator trebuie să stăpînească dialectica în operația de argumentare a temei și aducerea de dovezi și această cere: preciziunea și prezentarea temei, alegerea argumentelor, enumerarea lor în mod captivant. Există o argumentare comună, simplă, dar este și o argumentare ieșită din comun, măiestrită la care trebuie să țintească oratorul creștin: a r-

gumentum ad hominem, argumentarea disjunctivă, dilema și argumentum per absurdum.

— *Argumentum ad hominem* aduce dovezi pentru susținerea temei chiar din spusele interlocutorului, sau din ceea ce este admis de el. Aceasta cere istețime și atenție mare din partea predicatorului. Domnul Hristos și apostolii folosesc *argumentum ad hominem* (numit și argumentul personal) în cuvântări. Exemplu: «cînd se face seară ziceți: mîine va fi timp frumos, pentru că cerul e roșu. Iar dimineața ziceți: astăzi va fi furtună, pentru că cerul este roșu posomorît. Fățarnicilor, fața cerului știți s-o judecați, dar semnele veacurilor nu puteți» (Matei XVI, 2—3; cf. Luca XIII, 15; Ioan V, 33—34, 41).

— *Argumentarea disjunctivă* enumeră diferite judecăți, din care nici una nu se poate menține, decît cu excluderea alteia. Se numește așa fiindcă judecățile sînt porpriu-zis, propoziții disjunctive, care exprimă acțiuni și stări opuse și contradictorii, dintre care nu se poate realiza decît una. Ex.: «Au nu știți că, celui ce vă dați spre ascultare robi, sînteți robi aceluia căruia vă supuneți: fii ai păcatului, spre moarte, fii ai ascultării spre dreptate?» (Romani VI, 16).

— *Dilema*. Cuvîntul este de origine greacă „διλήμμα“, latinește «dilema» și înseamnă argument, alcătuit din două părți contrarii. Este un raționament care pune două alternative contradictorii, dintre care trebuie să alegem una, deși amîndouă duc la același rezultat. Dilema alcătuită de Mîntuitorul în fața arhierelui Ana: «dacă am vorbit rău, dovedește că este rău, iar dacă am vorbit bine de ce mă bați?» (Ioan XVIII, 23) este un bun exemplu de dilemă religioasă.

Redăm și dilema istorică, rostită, se zice, atunci cînd cucerirea arabă a distrus prin foc celebra bibliotecă din Alexandria Egiptului, unde se păstrau manuscrisele antichității: «Dacă scrierile Bibliotecii contrazic Coranul, trebuie distruse ca periculoase, iar dacă nu-l contrazic, trebuie, de asemenea, distruse, ca inutile».

Dar ele, sau contrazic, sau nu contrazic Coranul. Deci trebuie distruse, în ambele cazuri.

— *Argumentum per absurdum* sau argumentul din absurd constă în admiterea formală a unui raționament fals sau a unei premise false, ca, după aceea să i se arate falsitatea lui, apărînd astfel adevărul tezei predicatorului. Ex.: Împotriva învierii Mîntuitorului s-au emis între altele și ipoteza morții aparente, de către teologul protestant raționalist Gottlob Paul, susținînd că Domnul Hristos n-ar fi murit în realitate, ci numai a căzut în sincopă, din care s-a trezit, grație mirosului tare al aromatelor cu care I-a fost uns trupul și răcelii mormîntului. Să presupunem, per absurdum, că Mîntuitorul n-a murit cu adevărat. Această ipoteză se izbește de anumite imposibilități: cum a putut Iisus ieși din mormînt, dacă n-a înviat și dacă, deci, n-a fost Dumnezeu; cine a răsturnat tocmai la timp piatra de pe ușa mormîntului și cum a putut face aceasta, chiar în fața ostașilor de strajă? Cum ar fi putut sfinții apostoli să creadă că Iisus a înviat cu adevărat, cînd trupul Lui trebuia să fi fost cu desăvîrșire slăbit și istovit?

Se mai poate folosi argumentum per absurdum și în legătură cu ipoteza viziunilor cu privire la înviere și, vădindu-se falsitatea tezei lor, rămîne în picioare dogma creștină despre învierea reală și Dumnezeirea Mîntuitorului Hristos.

Silogismele au mare putere de convingere, dar preotul predicator nu trebuie să apară în vorbire numai ca un căutător de silogisme și nici să le formuleze după reguli rigide și cu un pedantism supărător, în «premise majoră, premisa minoră și concluzie», ci într-o perioadă, adică într-o reunire de fraze care formează un tot armonios, apărînd în unitate și echilibru, așa încît să se poată extrage silogismul folosit aici.

Să mai ia aminte predicatorul creștin la puterea de convingere a dovezilor, pentru că o deducție nefirească, o inducție îndrăzneată, o argumentare insuficientă dau naștere

la raționamente false, cu aparență de adevăr, care se numesc *sofisme*, pe care să le evite, ca vorbitor și să le priceapă ca ascultător al unui adevăr, și să se apere și să le combată cu competență.

Sofisme — cuvântul *sofist* — care provine de la substantivul grec σοφία = înțelepciune, desemna, la început, pe acei filozofi dialecticieni îndemnativi, care își luau sarcina de a comunica înțelepciunea: Thales, Pitagora, Socrates, Platon, Aristoteles etc. Întrucât însă sofistii au învățat, mai ales pe elevii lor, să înfățișeze argumentări false, în îmbrăcăminte înșelătoare, în aparență logică, cuvintele «sofist» și «sofism» au căpătat un înțeles *peiorativ*. Se numește deci sofism un silogism greșit dar făcut cu abilitate și în așa fel ca să acopere, în prima clipă, călcarea regulilor logice, iar sofist se numește acela care se folosește de sofism în argumentarea sa. Se poate alcătui un tabel de sofisme de care trebuie să se ferească predicatorul creștin. Acestea sînt:

— *Error fundamentalis* (eroarea de bază) este un sofism, care pornește de la o premisă falsă (în special cea majoră) și duce la o concluzie greșită. Ex.: Legea Veche este abolită; Decalogul face parte din Legea Veche, deci Decalogul trebuie abolit.

— *Ignoratio elenchi*. Ambele cuvinte au formă latinească dar cel de-al II-lea este de origine grecească ελεγχος = semn doveditor, dovadă, convingere, probă. Este sofismul care constă în ignorarea chestiunii ce se discută, pentru a se dovedi alceva. Se ocolește deci tema principală, pentru a se ajunge la altă concluzie decît cea firească. Este folosit mai ales în discursurile juridice, în unele momente, atunci cînd argumentele în favoarea cauzei pledate sînt reduse sau îndoielnice. Se poate cita ca exemplu Cicero în «*Oratio pro Milone*» (discursul de apărare a lui Milo). Milo, prietenul politic al lui Cicero, era ucigașul lui Clodius, adversar politic. El săvîrșise un omor premeditat, dar Cicero insinuant, se străduia, cu abilitatea lui oratorică, să convingă

pe magistrați că Milo, contrar adevărului, fusese în legitimă apărare și «legitima apărare» zice Cicero «este o lege naturală, înăscută, pe care n-am învățat-o din nici o carte. Dacă viața noastră ar cădea în vreo cursă întinsă de vreun complotist sau dușman, chipurile, cum a fost Clodius față de Milo «*omnis ratio expediendae salutis honesta esset*» = orice mijloc pentru pregătirea salvării este onest», continuă Cicero, în discursul său avocătesc, apărînd pe Milo. Cu toată arta lui Cicero în pledoarie, Milo a fost condamnat, pentru sofismul «*ignoratio elenchi*», care era evident.

— *Petitio principii*, numită *circulus in demonstrando* sau *circulus in probando* sau *circulus vitiosus*. *Petitio principii* (cuvinte latinești=întoarcerea la punctul de plecare), este sofismul, care presupune ca adevărat și ca demonstrat, în premisa majoră, tocmai ceea ce are nevoie de adevărul concluziei. Acest sofism pune sub semnul întrebării însuși mecanismul gîndirii. Exemplu «ori să se revizuiască, primesc, dar să nu se schimbe nimic, ori să nu se revizuiască primesc, dar atunci să se schimbe pe ici colo și anume în punctele esențiale» (I. L. Caragiale, *O scrisoare pierdută*); «...unde nu e moral, acolo este corupție și o societate fără principii, va să zică că nu le are» (*Ibidem*). Toate aceste propoziții se învîrtesc în jurul unei teme, fără să reușească să se desprindă de ea; sînt deci un cerc vicios.

Din cele de mai sus, conchidem, pe de o parte, că predicatorul creștin trebuie să cugete profund și permanent în timpul cuvîntării, iar pe de altă parte, trebuie să evite o argumentare formală, și mai ales să se păzească de făurirea unor raționamente false, numite *sofisme*, cînd sînt făcute cu voie, și *paralogisme* (παρολογίζομαι = a cugeta alături de linia cea dreaptă), cînd sînt săvîrșite involuntar.

În acest ultim caz, predicatorul apare lipsit de rațiune.

Există mai multe feluri de argumentări, pe care predicatorul trebuie să le folosească cu pricepere: *argumentarea*

afirmativă sau negativă, simplă sau combinată, directă sau indirectă.

Argumentarea afirmativă, constă în probarea unui adevăr pe care-l susținem; cea *negativă*, în combaterea unei erori.

— *Argumentarea simplă* constă în folosirea unui raționament restrâns: epicheremă, dilemă etc., sau când se întrebuițează *proba a priori* sau descendentă, de la principiu, adică *aposteriori*.

— *Argumentarea combinată* conține toate tipurile de argumentare de mai sus, ca adversarul să intuiască eroarea în care se găsește, împotriva bunului simț și împotriva chiar a instinctului omenesc.

— *Argumentarea directă* arată legătura nemijlocită a afirmației cu o propoziție recunoscută ca adevărată, iar *indirectă* arată adevărul afirmat, pentru combaterea falsității. Probele care se pot aduce într-o cuvîntare se pot cataloga în următoarele:

- ✦ *Peremptorii*, absolut evident, zdrobitoare;
- ✦ *Probante*, care sînt recunoscute, aprobate, care se pot dovedi;
- ✦ *Probabile*, care duc la o concluzie nu absolut certă;
- ✦ *Ipotetice*, întemeiate pe ipoteze (presupuneri) și sînt tot atît de puternice, cît sînt ipotezele de valoroase;
- ✦ *Personale*, potrivite numai la o singură persoană (argumentum ad hominem);
- ✦ *Specioase*, cu aparență de adevăr, în fond neadevărate;
- ✦ *Sofisme*, formule de neadevăruri, cu scopul de a induce în eroare pe ascultători.

Predicatorul creștin poate să folosească în cuvîntare numai dovezile cele mai puternice și mai convingătoare.

Izvoarele și felurile dovezilor. Adevărul este descoperit de Dumnezeu prin Fiul Său, Dumnezeu adevărat, Care spune: «Eu sînt Calea, Adevărul și Viața» (Ioan XIV, 6); «Eu spre aceasta M-am născut și pentru aceasta am venit în lume, ca să mărturisesc adevărul» (Ioan XVIII, 37).

Adevărul există independent de gîndirea noastră, de spiritul nostru, dar mintea noastră trebuie să se urce la înțelegerea adevărului și aceasta se face prin expunerea de dovezi. În predică se folosesc, de regulă, *trei izvoare pentru dovedirea adevărului*.

1. Dovezi din autoritate;
2. Dovezi din minte sau raționale;
3. Dovezi din experiență.

— *Dovezi din autoritate.* A dovedi un adevăr sau o învățătură cu dovezi din autoritate înseamnă a arăta că acel adevăr sau învățătură se cuprinde în Sfînta Scriptură, în Sfînta Tradiție și este întărit de personalități savante teologice și laice, mai ales de sfinți. Autoritatea este deci de trei feluri: a) autoritatea Sfintei Scripturi; b) autoritatea Bisericii sau Tradiției; c) autoritatea oamenilor înțelepți și renumiți.

— *Dovezile raționale*, pentru a ajunge la adevăr, se bazează pe un adevăr în general necunoscut de mintea omenească sau arată că acel adevăr are așa de strînsă legătură cu adevărul recunoscut, că numai în această stare de legătură poate fi considerat adevărat. Deși adevărurile creștine predicate sînt adevăruri descoperite de Dumnezeu, totuși se îngăduie și folosirea dovezilor raționale, pentru a ajunge cu mintea la ele, numai ca un adaos la dovezile din autoritate și în cazul cînd auditorii acceptă numai dovezile scoase din rațiune. Sfinții apostoli și sfinții părinți folosesc din plin și dovezile raționale pentru întărirea adevărului.

Sfântul apostol Pavel, de exemplu, le explică corintenilor adevărul învierii, folosindu-se de fenomenul putrezirii unei semințe și al răsăririi ei din nou (1 Corinteni XV). Aceasta impune predicatorului cunoașterea perfectă a ascultătorilor.

— *Dovezile din experiență* sînt luate din ansamblul practicii sociale, fie a predicatorului, fie a ascultătorilor, dinăuntru sau din afară, din trecut sau din prezent. Și aceste dovezi sînt utile în predici, fiindcă ascultătorii, văzînd faptele din viață, le ascultă cu plăcere, le înțeleg ușor și au efect asupra lor. Se prea poate ca mulți dintre ascultători să fi trecut prin împrejurările povestite de predicator și de aceea, se opresc și gîndesc mai mult asupra concluziei pe care vrea să o impună predicatorul. Nici aceste dovezi însă nu trebuie să fie unice și nici să fie considerate atotputernice în predică. Ele rămîn tot adaosuri la dovezile din autoritate.

Izvoarele dovezilor din experiență sînt:

- ★ 1) Istoria universală, istoria patriei sau istoria bisericească, din care se scot fapte și întîmplări istorice, se prezintă personalități istorice pline de virtuți demne de urmat și se descriu bunuri materiale și culturale din diferite epoci și valorile lor educative.
- ★ 2) Mărturiile oamenilor iluștri, credincioși, lăsate în scris în lucrări dezvoltate sau în forme scurte de maxime și cugetări înțelepte, în legătură cu adevărul predicat. Exemplu: Pildele lui Solomon, Ecclesiastul, Psalmii.
- ★ 3) Împrejurările în care s-au petrecut faptele pe care predicatorul le evocă, în scopul formării convingerii ascultătorilor despre adevărul predicat.
- ★ 4) Experiența proprie a predicatorului sau a vreunui dintre ascultători. Și aici se impune multă prudență din partea predicatorului: să aducă exemple din experiența sa, dar faptele date ca exemple nu trebuie contrazise nicidecum de vreun alt fapt săvîrșit în alte momente ale vieții. Din viața ascultătorilor, se prezintă numai exem-

plele acelea care au fost pilduitoare pentru marea masă a ascultătorilor și pot fi urmate de ei.

- ★ 5) Urmările sau efectele unei învățături bine primite, virtuțile, rătăcirile pot fi prezentate spre a dovedi valoarea și prețuirea virtuții și disprețuirea păcatului.
- ★ 6) Proverbele, sentințele luate din viață. Ele acumulează experiența de secole, sînt scurte, pline de spirit, atractive, lesne de ținut minte. Exemplu: «Cine ar sta să facă pace, multă pomană și-ar face». În toate acestea, preotul predicator să fie demn și solemn în cuvinte și expresii, să nu jignească simțul religios și moral al oamenilor și nici să nu exagereze valoarea dovezilor aduse din experiență.

Combaterea este arta de a arăta slăbiciunea tezei și argumentării contrare. Ea este propriu-zis o parte a cuvîntării, care are loc, fie după argumentare, fie înainte de argumentare, fie chiar paralel cu ea. Poate fi însă și o cuvîntare cu tema specială de combatere a părerilor false, ale rătăcirilor cu privire la dogmatica creștină ortodoxă sau la morala creștină.

Combaterea privește deci rătăcirile din sînul Bisericii creștine, dar nu părerile necreștine, din afară de Biserică, și se referă deci la înlăturarea păcatelor împotriva virtuților teologice și morale.

În Patrologia creștină operele de combatere ocupă un mare spațiu în primele opt secole. În folosirea combaterii, păstorul predicator trebuie să fie plin de bună cuviință, bună credință, respectuos chiar față de adversar, pătruns de sentimentul de iubire, lipsit de sentimentul de ironie dezonorantă. Mîntuitorul a avut multe polemici cu fariseii și cărturarii, cu mai-marii preoților iudei, fie cu privire la puterea cu care învăța poporul, fie cu privire la botezul lui Ioan, fie cu privire la banul dajdiei și la învierea morților (Luca XX): «și aceștia nu au mai avut cuvînt de răspuns» (Cf. Matei XXIII; Ioan VIII, 12—29). În polemica pe care au avut-o cu Domnul

Hristos, în legătură cu femeia păcătoasă, fariseii și cărturarii, auzind spusele Mîntuitorului, au ieșit unul cîte unul, începînd de la cei mai bătrîni, pînă la cei mai din urmă, muștrați de cuget (Ioan VIII, 9). În combatere, preotul predicator trebuie să vorbească într-o ținută frumoasă, plăcută, dar cu un fond viguros, care respinge fără nici o ezitare sau concesie, rătăcirile de la dreapta credință. Combaterea se numește *directă*, sau defensivă, cînd se atacă și se neagă teza contrarie, arătîndu-i șubrezimea bazei, și *indirectă* sau ofensivă, cînd se aduc dovezi clare și cu putere pentru adevărul contrar rătăcirii sau păcatului, încît rătăcirea cade de la sine.

În astfel de cuvîntări preotul predicator trebuie să ia aminte la următoarele povățuiri :

- ✦ 1) Obiecțiile combătute trebuie să fie prezentate în întregime, în toată pretinsa lor tărie, spre a nu face impresia ascultătorilor care o cunosc, că ne temem să discutăm miezul obiecției ;
- ✦ 2) În combatere, obiecția trebuie descompusă în toate articulațiile ei și respingerea să fie făcută punct cu punct, pentru ca întreg edificiul ei să cadă ;
- ✦ 3) Cu privire la timpul unor astfel de cuvîntări, preotul creștin să le țină numai atunci cînd constată că în parohie sînt deprinderi și păreri superstițioase, rătăciri îmbrățișate de mai mulți creștini, iar nu numai de unul sau doi creștini. Ar fi un lucru neînțelept din partea preotului predicator, dacă ar combate în public rătăcirii, pe care majoritatea nu le cunosc și le-ar cunoaște din cuvîntarea polemică. În acest caz, cele înfățișate ar putea constitui o sminteală pentru ascultătorii care își păstrează învățătura creștină nealterată. Cuvîntările de combatere a erorilor de credință cer multă iscusință și de aceea, predicatorul să nu facă uz de ele și să nu le facă decît atunci cînd este absolut necesar, adică atunci cînd este în primejdie edificiul credinței ortodoxe și cînd are suficientă forță de întărire a adevărurilor ortodoxe.

Aplicația. După explicație, argumentare și combatere a erorilor de credință despre care s-a vorbit mai sus, ca mijloc pentru însușirea adevărului de credință, trebuie să urmeze o scurtă concluzie despre învățătura corectă, formulată într-o propoziție sau frază, pentru ca ascultătorul să poată spune, după predică, despre ce a vorbit preotul predicator. După această operă de lămurire a minții și însușirea adevărului de credință, urmează *încheierea*. Încheierea proprie pentru predică este *aplicația*, adică punerea învățăturii predicate în legături directe cu viața creștină, cu păcatele și virtuțile ascultătorilor, cunoscute perfect de predicator, cu felul lor de comportare față de aproapele, față de Biserică, față de Dumnezeu, față de propria lor persoană. Încheierile sînt diferite, după starea intelectuală și morală a auditorilor : îndemnuri, mîngîieri, învățături despre viața creștină, îmbărbătări la luptă pentru deprinderea virtuților, fuga de păcat și de vițiu, arătarea pedepselor dumnezeiești pentru păcate etc. Predicatorul să se ferească de încheiere dojenitoare, care l-ar putea arăta ca pe un părinte mînios, crunt. Să apară urînd păcatul, iar nu pe cel ce păcătuiește. Se poate încheia cu o scurtă rugăciune de cerere către Dumnezeu.

Izvoarele pentru alcătuirea aplicației sînt : Sfînta Scriptură a Vechiului Testament (Profeții în special) și a Noului Testament (Epistolele sfîntului apostol Pavel, care, la partea dogmatică adaugă și partea parenetică în final).

b. Mijloacele pentru mișcarea inimii. Mișcarea inimii, în predică, este o necesitate absolută, fiindcă numai după ce a fost încălzită inima, se poate ajunge cu adevărat la înduplecarea voinței, spre practicarea virtuților, care este scopul final al predicii. Mișcarea inimii înseamnă atracția față de un lucru sau îndepărtarea ei de el, crearea deci a simpatiei sau a antipatiei față de ceva, cu un cuvînt, prin mișcarea inimii se înțelege dezvoltarea unor anumite sentimente voite de ora-

tor. Primele motoare ale mișcării inimii sînt ideile pe care predicatorul le-a folosit pentru luminarea minții: ideile religioase și morale. Cu un termen general, mișcările afective se numesc *pasiuni*. De aceea se spune că o persoană are sau nu pasiune pentru un lucru sau altul.

Deșteptarea și intensificarea pasiunilor prin cuvîntări, se numește *patetica oratorică*. Prin patetica oratorică se face atît trezirea, cît și potolirea simțămintelor auditorilor.

Patetica este de două feluri: *directă* și *indirectă*.

a) *Patetica directă* stimulează sentimentele în mod nemijlocit. Predicatorul, el însuși însoțit, comunică sentimentele sale și ascultătorilor. Un exemplu clasic de astfel de patetism se găsește în prima cuvîntare a lui Cicero (*Oratio prima*), împotriva lui Catilina. Ex. din Sfînta Scriptură: «Încolo, fraților, fiți sănătoși. Căutați desăvîrșirea, mîngîiați-vă, fiți uniți în cuget, trăiți în pace și Dumnezeu dragostei și al păcii va fi cu voi» (2 Corînteni XIII, 11); «Slugă vicleană și leneșă, știaai că secer unde n-am semănat și adun de unde n-am împrăștiat» (Matei XXV, 26).

b) *Patetica indirectă* sau reflectată stîrnește pasiunile în cuvîntare, prin prezentarea de obiecte: tablouri sau acte, cuvinte, în legătură cu tema la care se referă predicatorul. Este o patetică indirectă, totuși intuitivă.

Se mai face patetică indirectă și prin *raționamente* alcătuite și susținute cu putere; pentru a mișca sentimentele de dragoste, se prezintă în mod artistic, însușirile alese ale unei persoane sau ale unor lucruri. Exemplu: pentru a arăta sentimentul de dragoste și venerație față de un sfînt, se analizează măiestrit troparul sfîntului, care conține însușirile sale caracteristice: «Îndreptător credinței și chip blîndețelor te-ai arătat pe tine turmei tale...» (Troparul sfîntului Nicolae).

Și în folosirea pateticii retorice, preotul predicator *trebuie să țină seama de următoarele*:

✦ 1) Să-și cultive cele două însușiri: imaginația și simțirea. Amîndouă aceste însușiri îl ajută să pună în mișcare pasiunile;

✦ 2) Ca să poată mișca pe alții, mai întîi el însuși să fie emoționat: «Si vis me flere, dolendum est primum ipse tibi»: (dacă tu vrei să plîng, mai întîi tu însuși trebuie să fii îndurerat), zice Horațiu, în lucrarea sa «*Arta poetică*».

✦ 3) Patetica sau vorbirea cu patos și apelul la sentimente se face în orice moment al predicii, dar, de regulă, ea se face după acțiunea didactică exercitată asupra ascultătorilor, adică după expunerea clară și argumentarea viguroasă, spre a păși mai lesne la înduplecarea voinței.

✦ 4) Trezirea pasiunilor trebuie făcută în mod gradat, realizînd o gradație ascendentă: de la sentimentele mai slabe la cele mai vibrante, care asigură victoria predicatorului.

✦ 5) Patetica să fie scurtă, naturală și bine legată de corpul cuvîntării.

✦ 6) Patetica să fie îmbrăcată într-o haină literară și artistică.

În aceeași măsură, trebuie să poarte grijă predicatorul și pentru potolirea pasiunilor ascultătorilor sau înlocuirea unei pasiuni cu alta, înlocuirea obiectului pasiunii etc.

c. *Mijloacele pentru înduplecarea voinței*. Înduplecarea voinței este propriu-zis mișcarea ei spre acțiune; în cazul oratoriei bisericești, determinarea ascultătorilor spre practicarea virtuților, scopul în sine al predicii. Numai mișcarea inimii nu este de ajuns, fiindcă sentimentele nu au totdeauna o durată lungă. Înduplecarea voinței constituie cununa lucrării omile-

tice, fiindcă prin ea se atinge scopul predicii. Fericitul Augustin spune că înduplecarea voinței este victoria propriu-zisă a predicatorului: «Docere necessitatis est delectare suavitatis, flectere victoriae».

Deosebirea între mișcarea inimii și înduplecarea voinței este că mișcarea inimii constă în deșteptarea sentimentului de plăcere sau de repulsie, pe când înduplecarea voinței constă în puterea lucrătoare a acesteia, adică în decizia fermă, de a înfăptui ceea ce este bun și frumos și de a alunga tot lucrul rău. Cel ce nu are tăria voinței să înfăptuiască binele, deși îl cunoaște și îl simte, suferă de ceea ce se cheamă în psihologie *avulie* (ἀβουλής = *cel care nu are voință*; ἀβουλος = *nehotărît, slab...*; ἀβουλία = *ură*).

În calea procesului psihic de trecere la activitate se opun anumite obstacole interne și externe. Despre aceste obstacole împotriva voinței vorbește sfântul apostol Pavel, în Epistola către Romani (VII, 19): «Căci nu fac binele, pe care îl voiesc, ci răul, pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvîrșesc». Acest adevăr îl exprimă și scriitorul latin Ovidius: «Videor meliora tamen deteriora sequor» = «Văd lucrurile mai bune, totuși urmez pe cele rele».

Pentru procesul acesta psihic de înfrîngere a obstacolelor împotriva trecerii la acțiune a ascultătorilor, trebuie să lupte oratorul creștin în predica sa. El trebuie să ducă lupta de înduplecare a voinței, prin anumite idei, care se numesc *motive* sau *temeiuri* . Se poate face un catalog al motivelor pe care să le folosească preotul predicator în acțiunea de înduplecare a voinței:

Motive teologice; bisericesti; raționale; dogmatice și morale; motive ale fericirii veșnice și vremelnice; motive simpatetice.

1) *Motivele teologice* le invocă predicatorul creștin, când tratează un adevăr de credință, o învățătură ori o virtute descoperită de Dumnezeu oamenilor și pe care o cere de la noi, ca un tată de la fiii săi. Aceste motive se ex-

trag din Sfînta Scriptură a Vechiului și Noului Testament. Exemplu: vorbind despre pace și eforturile omenești pentru înfăptuirea ei pe pămînt, preotul predicator aduce ca temei texte biblice ca: «Feriți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Matei V, 9; cf. Luca II, 14; Isaia II, XI etc.).

2) *Motivele bisericesti* și ideile pentru acest fel de motive se expun în legătură cu autoritatea Bisericii, cu însușirile ei, cu purtarea sa ca o mamă bună față de fiii ei credincioși, cu scopul înalt pe care l-a urmărit în rînduiala legilor sale. Vorbind despre îndatoririle creștinului față de Biserică, de îndatoririle de a împlini poruncile sale, preotul predicator stăruie asupra binefacerilor ce se revarsă asupra drept-măritorilor creștini, prin împlinirea poruncilor: fericirea pămîntească și fericirea cerească. Odată cu aceasta, se arată că este o datorie morală pentru un fiu de a-și iubi mama și a-i împlini voia. Raportul dintre creștin și Biserică este raportul dintre fiu și mamă. În plus, supunerea la rînduiele bisericii este, în fond, mereu supunerea față de Domnul Hristos însuși, pentru că El este cap Bisericii (Efeseni V, 23).

3) *Motivele raționale*. Aceste motive constau într-un îndemn la săvîrșirea faptelor bune și la ferirea de faptele rele, pentru că așa cere mintea sănătoasă. Ignorînd aceste îndemnuri mintea ne acuză și ne condamnă fiindcă ea este chipul lui Dumnezeu în om. Ea are o autoritate divină, căreia trebuie să ne supunem. Preotul predicator aduce în discuție rolul conștiinței morale, ca o revelație a Infinitului Dumnezeu în finitul nostru. Conștiința morală operează cu judecăți de valoare și de aceea, ea exprimă o apreciere a faptelor, pentru care dă satisfacție sau mustrare, după calitatea faptelor săvîrșite.

4) *Motive dogmatice și morale*. Acestea constau în prezentarea sublimității și folosului adevărurilor dogmatice și morale ale religiei creștine. Vorbind despre Taina Pocăinței și despre Taine Sfintei Împărtășanii, despre datoriile

creștinului de a se mărturisi și împărtăși de patru ori pe an, după cele patru posturi anuale rînduite de Biserică, preotul predicator stăruie mai întâi asupra realității păcatului, care este otrava sufletească și trupească, asupra bunătății lui Dumnezeu și a iubirii Sale față de noi, dăruindu-ne acest medicament de vindecare sufletească și trupească. De asemenea, el stăruie și asupra frumuseții sufletești și trupești a celui care a trecut prin baia spirituală a spovedaniei și asupra fericirii celor curați cu inima, de a vedea pe Dumnezeu. Accentuează, de asemenea, realitatea păcatului în orice om și înlăturarea lui prin Taina Spovedaniei: «De vom zice că păcat nu avem, pe noi înșine ne înșelăm și adevărul nu este în noi. De vom mărturisi păcatele noastre, credincios este și drept, ca să ne ierte nouă păcatele și să ne curățească pe noi de toată nedreptatea» (1 Ioan I, 8—9). Se mai adaugă și adevărul, că nimeni nu-și cunoaște ceasul sfîrșitului și de aceea, fiecare trebuie să se îngrijească a se spovedi și împărtăși, pentru ca sfîrșitul vieții să nu-l surprindă nepregătit. Motivînd porunca Bisericii, de a ne împărtăși, predicatorul arată sublimitatea Tainei Sfintei Împărtășanii, prin care primim pe Însuși Dumnezeu întrupat, nu numai harul Său, ca în celelalte Taine. Adaugă ideea, că prin Sfînta Împărtășanie căpătăm viața veșnică, adică bucuria veșnică la Judecata viitoare, fiind uniți în mod spiritual cu Hristos și Tatăl: «Cel ce mănîncă Trupul Meu și bea Sîngele Meu, are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi» (Ioan VI, 53). Tot așa procedează și cu motivările morale. Vorbînd despre credință și necesitatea de a o practica, predicatorul arată foloasele ei: «Fără de credință nu este cu putință să fim plăcuți lui Dumnezeu, căci cine se apropie de Dumnezeu trebuie să creadă că El este și că se face răsplătitor celor care Îl caută» (Evrei XI, 6). De asemenea, precizează că virtutea credinței este un adaos la puterile naturale ale minții, făcîndu-ne apti pentru a pricepe și lucruri mai presus de minte și mai presus de fire: «Prin credință pricepem că s-au întemeiat veacu-

rile prin cuvîntul lui Dumnezeu, de s-au făcut din nimic cele ce se văd» (Evrei XI, 3; cf. versetele 4—40).

5) *Motivele fericirii veșnice și vremelnice.* Pentru înduplecarea voinței ascultătorilor, de a trece la practicarea virtuților și a obține roade duhovnicești, este utilă, între altele, convingerea, că în urma eforturilor depuse pentru realizarea virtuții, credinciosul, după moarte, va obține ca răsplată fericirea deplină și veșnică, adică punerea sub adăpost de orice rău și comuniunea cu tot binele. Deoarece Dumnezeu este binele suprem și izvorul binelui și al fericirii adevărate, dreptii vor putea vedea pe Dumnezeu «față în față» — cum zice apostolul — iar nu ca acum «în oglindă și ghicitoră» (1 Corinteni XIII, 12). Ei Îl vor cunoaște și iubi și aceasta le va procura cea mai mare bucurie și mulțumire. Ei vor fi apoi împreună cu Hristos, după unirea cu care au însetat în viața pămîntească și unirea cu El va fi și ea fericire. Se vor împărtăși, în fine, și de alte bunătăți, necunoscute pe pămînt, cum zice apostolul: «Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-au suit, acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El» (1 Corinteni II, 6).

Motivele fericirii vremelnice. Fiindcă omul dintotdeauna și-a dorit fericirea aici pe pămînt, concepută foarte diferit, predicatorul trebuie să invoce și fericirea pămîntească, drept răsplată celor ce păzesc *Legea morală divină*. Sfînta Scriptură oferă și multe pilde de fericire pămîntească, vremelnică, pe care o dobîndesc cei buni, ceea ce înseamnă că Însuși Dumnezeu este, și creator, și purtător de grijă al fericirii pămîntești a omului: «Dat-ai veselie în inima mea, mai mare decît veselie pentru rodul lor de grîu, de vin și untdelemn, ce s-au înmulțit. Cu pace, așa mă voi culca și voi adormi că Tu, Doamne, îndeosebi întru nădejde m-ai așezat» (Psalmul IV, 6—8); «Că Tu vei binecuvînta pe cel drept, Doamne, căci cu arma buneivoini ne-ai încununat pe noi» (Psalmul V, 12; cf. Pilde II, 7—8; III, 1—3).

De asemenea, predicatorul trebuie să descrie starea de nefericire a celor ce calcă voia lui Dumnezeu, cauzată de

muștrarea conștiinței, de îmbolnăvirea trupului și a sufletului și de sancțiunea divină, chiar aici pe pământ, spre a crea încă un motiv pentru înduplecarea voinței. «Iar cei fără de lege vor fi nimiciți de pe pământ și cei necredincioși vor fi smulși de pe el» (Pilde II, 2); «Pomenirea lui se șterge de pe pământ și în toată lumea numele i-a pierit... nu lasă nici urmași, nici sămânță în poporul său și nimeni nu mai trăiește după el prin locurile prin care a locuit» (Iov XVIII, 18—19; Pilde XV, 25 etc.).

6) *Motive simpatetice*. Sînt argumente pentru determinarea voinței la acțiuni morale, bazate pe comunicabilitatea psihică dintre oameni, pe provocarea de stări sufletești, în mod reciproc, pe sugestie, adică pe puțința de a exercita o influență asupra voinței altuia, prin fapte și vorbe. Predicatorul trebuie să atragă atenția ascultătorilor de a se gândi la ecoul pe care îl au în sufletul aproapelui virtuțile sau viciile practicate de ei și să nu fie piatră de scandal pentru aceștia. Ei au îndatorirea de a umbla în căile Domnului, atît spre fericirea lor, cît și pentru a se face pildă celorlalți. Sfîntul apostol Pavel folosește această motivare simpatetică, în multe locuri ale Epistolelor sale. «Nimeni să nu disprețuiască tinerețile tale, ci te fă pildă credincioșilor, cu cuvîntul, cu puterea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curăția» (1 Timotei IV, 12), spune tînărului episcop Timotei al Efesului.

Domnul Hristos arată gravitatea păcatului pe care-l săvîrșesc și sancțiunea la care se expun cei ce sugerează altora păcatul și viciul prin purtarea lor nelegiuită: «Iar cine va sminti pe unul din aceștia mici, care cred în Mine, mai bine i-ar fi lui să i se atîrne de gît o piatră de moară și să fie afundat în adîncul mării» (Matei XVIII, 6; Marcu IX, 42; Luca XVII, 1—2; Romani XIV, 13; 1 Corinteni VIII, 9—13). Preotul predicator trebuie să îndemne pe ascultător la o viață neprihănită și la înlăturarea viciilor, pentru că fiecare creștin este un factor de educație religioasă atît în familia sa, cît și în obștea creștină. Prin virtute ei culeg onoarea, iar prin păcat, disprețul comunității creștine.

Exemple. Pentru determinarea credincioșilor de a trece la o viață neprihănită, plină de virtuți, *au mare putere exemplele vii*, pe care predicatorul le culege din izvoarele revelației divine, din istoria societății omenești și — lucru ideal — din viața din jurul său. Ca exemplu pentru îndeplinirea datoriilor față de aproapele se pot cita: parabola Samaritanului milostiv (Luca X, 30—37); strîngerea de ajutoare pentru frați (1 Corinteni XV, 1). Îndemnînd pe corinteni să strîngă ajutoare pentru frații din Ierusalim, sfîntul Pavel le dă exemplul Bisericii din Macedonia: «Nu vă dau poruncă, spunîndu-vă aceasta, ci pun la încercare, prin pilda rîvnei altora și curăția inimii voastre» (2 Corinteni VIII, 8; cf. Romani XV, 26). Exemplele luate din viața personală neprihănită a preotului predicator sînt și ele copleșitoare pentru auditori, în hotărîrea de a trece la fapte de virtute. În continuare cităm două exemple de acest gen:

a) *Domnul Hristos*, cuvîntînd împotriva necredinței iudeilor, se dă pe Sine exemplu de sfîntenie, spunînd: «Cine dintre voi poate să Mă dovedească de păcat? Dacă spun adevărul, de ce nu Mă credeți?» (Ioan VIII, 46).

b) *Sfîntul apostol Pavel*, grăind preoților Bisericii din Efes, se dă pe sine exemplu de necontestat, în ceea ce privește activitatea sa pastorală, folosind de mai multe ori expresia «voi știți», ca o confirmare a celor spuse, chiar de ascultători: «Voi înșivă știți că... întru toate v-am dat vouă pildă ca, ostenindu-vă astfel, cade-se să ajutați pe cei neputincioși și să țineți minte cuvintele Domnului Iisus; căci a zis: «Mai fericit este a da, decît a lua» (Fapte XX, 35).

Și aici, predicatorul să aibă ca regulă alegerea și prezentarea exemplelor celor mai bune, spre a avea un rol determinant în înduplecarea voinței, știind că «verba docent, exempla trahunt».

Pediclele ce se opun înduplecării voinței

Ca și acțiunea de convingere a minții pentru adevărurile de credință, și în acțiunea de înduplecare a voinței se

pot ivi multe obstacole, pe care predicatorul trebuie să le înlăture.

Însuși Domnul Hristos enumeră piedicile care se opun înduplecării voinței ascultătorilor, de a împlini voia lui Dumnezeu, în Parabola Semănătorului (Matei XIII, 3—9; Luca VIII, 4 ș. u.). Cele patru feluri de ogoare, pe care a căzut sămînța, sînt metafore ale celor patru categorii de suflete dintre care numai ultima a dat roadele așteptate. Celelalte trei categorii de suflete n-au dat roade, pentru că n-au voit să înlăture obstacolele spirituale care au împiedicat pășirea spre mîntuire a creștinilor: *ușurătatea și nestabilitatea* (calea), *împietrirea sau învîrtoșarea inimii* (piatra), *patimile și gri-jile vieții pămîntești* (spini). La aceste piedici se mai adaugă: *neputința trupului* (cf. Romani VII, 15 ș.u.), *deșertăciunea din lume* (cf. Ecclesiast) *și ispitele diavolului*.

Procedeele folosite de predicatorul creștin pentru combaterea acestor piedici sînt aceleași ca și pentru combaterea erorilor și rătăcirilor în ceea ce privește adevărurile divine, adică: *combaterea indirectă și combaterea directă*, servindu-se de aceleași izvoare și mijloace de combatere arătate mai sus.

CONCLUZIE

Expunînd mai sus mijloacele pentru *însușirea adevărului de credință*, pentru *mișcarea inimii* și pentru *înduplecarea voinței*, într-o ordine succesivă, tratînd fiecare temă aparte, nu trebuie să înțelegem că aceste trei operații ale predicatorului sînt momente independente între ele și că ar avea un loc anume fixat, cu rigiditate, în cursul vorbirii, sau că au, de asemenea, momente absolut fixe în desfășurarea predicii. Aceste trei mijloace sînt *interdependente*, se *întîlnesc* în toate unitățile metodice ale predicii; într-o unitate poate însă cere preponderența una, într-altă unitate, alta, așa precum procesele psihice-cognitive, afective și voluționale se întrepătrund, formînd un singur fenomen psihic complex, fără să fie acte sufletești izolate și independente.

B

OMILETICA SPECIALĂ

FELURILE PREDICILOR ÎN GENERAL

INTRODUCERE

Ca și prima secțiune a Omileticii — *Omiletica generală* — a doua secțiune — *Omiletica specială* — cuprinde tot *trei părți*, cum am arătat la început în acest manual, fără însă să considerăm că nu se mai poate face și altă împărțire în această disciplină teologică. Vom trata și aici fiecare din temele prevăzute în cele trei părți ale acestei secțiuni. În această secțiune deci vom studia :

A. *felurile predicilor sau cuvântărilor bisericești în general*, după formă, după conținut și după scop ;

B. *alcătuirea unei predici, arătând părțile ei componente ;*

C. *prezentarea sau rostirea predicii în fața credincioșilor*, privind forma exterioară a predicii, adică stilul, precum și înfățișarea sau ținuta preotului în timpul rostirii predicii.

Prima parte din Omiletica specială se ocupă cu clasificarea cuvântărilor bisericești în general, spre deosebire de cuvântările laice. Ea clasifică cuvântările bisericești sau predicile în înțelesul lor general, rostite de slujitorii Bisericii, ținând seama de forma în care se desfășoară, de numărul temelor pe care le cuprind și le tratează și de scopul urmărit. Mai pe scurt, clasificarea predicilor se face după structura interioară a lor. Din acest punct de vedere, creațiile oratoriei bisericești

s-au grupat, și se grupează și azi, în următoarele clase, fără să înțelegem cumva că aici este o formă absolut rigidă sau etalon :

- 1) Omilii ;
- 2) Predici propriu-zise ;
- 3) Pareneze ;
- 4) Conferințe religioase.

Toate aceste patru denumiri de grupe ale creațiilor retoricilor Bisericii creștine trebuie să ni le închipuim ca patru edificii unitare, bine încheiate, alăturate una de alta, dar fiecare având mai multe apartamente, bine distincte. *Aceste genuri de predici au deci, la rândul lor, mai multe specii, înrudite una cu alta.*

1. Omilia

Omilia, este de două feluri : *omilie mică* sau exegetică și *omilie mare* sau tematică. Am arătat în Introducere înțelesul acestui cuvânt, de obârșie greacă, mai pe larg, iar aici reamintim că «*omilie*», înseamnă convorbirea slujitorilor Bisericii cu mulțimea credincioșilor. Privită din punct de vedere istoric, trebuie să reținem că *omilia este propriu-zis mama predicii creștine, creată de Însuși Mântuitorul.*

Sfântul evanghelist Luca mărturisește, de exemplu, că Domnul Hristos «*învăța în sinagogile iudeilor, fiind slăvit de toți*». În Nazaret, continua el, tot în sinagogă, a explicat pericopa scripturistică despre proorocia privitoare la venirea Sa pe pământ, din Isaia, cap. XLII, 7, făcând deci *omilie* (vezi Luca IV, 14—24).

După modelul divin de *omilie*, exegetică și tematică, atât sfinții apostoli, cât și sfinții părinți continuă creația acestui gen de predică, și omilia devine forma clasică de a învăța pe alții cuvântul lui Dumnezeu.

a. *Omilia mică* este numită și *omilie exegetică*, pentru că explică pericopele Sfintei Scripturi, verset cu verset, sco-

țind la iveală învățăturile dogmatice, morale, culturale, sociale, istorice. Denumirea tradițională de «*omilie mică*» trebuie înlocuită cu denumirea «*omilie exegetică*», pentru că acesta este titlul care arată lucrarea exegetică proprie, ce se desfășoară în astfel de omilii. Omilia mică privește textul Sfintei Scripturi pe toate fețele și redă toată bogăția de învățături divine. Având astfel de procedee, omilia mică ferește pe preotul predicator de a se depărta cu vorbirea de cuvântul lui Dumnezeu și de a introduce gânduri străine de suflul divin din textul sfânt. Utilizând această formă de predică, omilia mică sau exegetică, slujitorul lui Hristos are îndatorirea sacră de a explica Sfânta Scriptură după învățătura Bisericii și de a nu cădea în păcatul de «a se predica pe sine». Concepută și prezentată în felul acesta, omilia mică sau exegetică mai poartă numele de *omilie analitică*, adică o cuvântare sacră, în care se are în vedere întreaga pericopă scripturistică în toate părțile ei componente și se înfățișează în mod analitic parte cu parte, așa cum arată însăși denumirea dată, originară din limba greacă : ἀναλύω = a dezlega, a desface (oțesătură, un text).

b. *Omilia mare* sau tematică, numită și *omilie sintetică* denumire tot de origine greacă (συντίθημι = a alcătui, a pune la un loc, a concentra), tratează o singură temă doctrinală sau morală, aleasă din pericopa scripturistică și formulată scurt și clar, ușor de ținut minte. Această temă trebuie să fie luată din pericopa citită, fie din Apostolul, fie din Evanghelia zilei și să constituie miezul textului citit. Această cuvântare se mai numește și *omilie tematică*.

Și denumirea tradițională «*omilie mare*» trebuie înlocuită cu denumirea de «*omilie tematică*» sau «*sintetică*», pentru că aceste denumiri sînt proprii cuprinsului și metodei folosite în alcătuirea unor astfel de omilii, pe cînd termenul de «*omilie mare*» nu arată criteriul real de distincție. Desigur că și această temă trebuie analizată, explicată, dimpreună cu învățăturile secundare, desprinse din ea. Preotul

predicator trebuie să aibă grija, și aici, ca și aceste învățături secundare să constituie o unitate împreună cu tema din care derivă, să fie adică unite cu ea, întocmai cum sînt ramurile unui arbore cu trunchiul său.

Tot o specie de omilie mare este și *omilia catehetică*, în care slujitorul Bisericii tratează un adevăr dogmatic, precis formulat în Simbolul de credință și cuprins în pericopa apostolică sau evanghelică explicată. Sfinții Chiril al Ierusalimului și Niceta de Remesiana, ca să nu cităm decît doi părinți bisericești, ne-au lăsat capodopere de omilii catehetice.

Ca și celelalte două omilii, omilia catehetică este o lucrare pastorală oratorică, cuprinsă în cultul divin al Bisericii, rostită înaintea credincioșilor, participanți la slujbele divine în biserică.

Deosebiriile dintre cateheze propriu-zise și omiliile catehetice sînt: catehezele constituie o serie de cuvîntări de învățătură de credință, prezentate de preot, de regulă la sfîrșitul sfintelor slujbe, cu scopul bine precizat, de a-i învăța pe credincioși adevărurile doctrinale elementare, sau a-i învăța în credința ortodoxă și a-i feri de rătăcirii, pe cînd omiliile catehetice se desfășoară în cadrul cultului divin public, sînt strîns legate de pericopa scripturistică zilnică, nu au continuitatea catehezelor și nici momentele logico-psihologice după care se desfășoară catehezele, care sînt propriu-zis lecții de religie.

Cum se vede, omilia mare sau sintetică, a cărei temă este un adevăr doctrinar sau moral, exprimat printr-o propoziție sau printr-un singur cuvînt, a fost și este o punte de trecere la *predica* propriu-zisă.

Dăm mai jos un exemplu, din care se vede cum se poate folosi o parabolă, rostită de Mîntuitorul, pentru a purcede, fie la alcătuirea unei omilii mici, analitice, fie la alcătuirea unei omilii mari, sintetice, fie la alcătuirea unei omilii catehetice sau cateheze propriu-zise:

Parabola talanților (Matei XIV, 13—30), pericopă evanghelică, citită la Sfînta Liturghie, în Duminica a XVI-a după Rusalii. Este o parabolă privitoare la Împărăția lui Dumnezeu, în care Domnul Hristos arată îndatorirea supușilor lui Dumnezeu, adică a credincioșilor, de a munci stăruitor toată viața, atît pentru mîntuirea sufletului, în viața viitoare, cît și pentru dobîndirea fericirii, și aici pe pămînt.

a) Avînd de gînd să facă *omilie exegetică* la această parabolă, preotul predicator va citi textul ei, va arăta înțelesul celor zece părți din care se compune parabola: *Omul care a plecat departe, slugile Sale, talanții împărțiți, timpul cît a stat departe Omul, venirea Domnului slugilor, sluga care a primit cinci talanți, sluga care a primit doi talanți, sluga care a primit numai un talant, luarea talantului de la această slugă, aruncarea slugii leneșe în întinericul cel mai din afară*. După arătarea înțelesului fiecărei părți a parabolei, va arăta înțelesul totului: *datoria de a păstra* darurile pe care ni le-a dat Dumnezeu, de a le *cultiva* și a le *înmulți*, pentru ca să dobîndim fericirea veșnică.

Omilia aceasta, de regulă, trebuie să se facă la Sfînta Liturghie, îndată după citirea Sfintei Evanghelii, de altfel, așa cum este rînduiala Sfîntului Sinod al Bisericii noastre.

b) Avînd de gînd să facă *omilie tematică*, slujitorul Domnului va citi, de asemenea, pericopa și va anunța tema de tratat: *învățătura divină despre muncă*. Această omilie sintetică va fi ținută tot în cadrul Sfintei Liturghii, după împărtășirea preotului.

c) Avînd gîndul să facă *omilie catehetică* sau *cateheză*, preotul slujitor va expune textul parabolei, va desprinde și va anunța tema: *Despre Judecata obștească* (Venirea Stăpînului slugilor și făcerea socotelii cu ele). Acum, preotul va face o incursiune în alte parabole, în care se vorbește despre Judecata viitoare: *Parabola neghinelor* (Matei XIII, 24—30); *Parabola pomului bun și a pomului rău* (Matei VII, 15—19); *Parabola smochinului neroditor* (Luca XIII, 6—9); *Parabola*

celor zece fecioare (Matei XXV, 1—30 etc.). Va trece apoi la învățătura directă despre Judecata obștească, dată de Domnul Hristos (Matei XXV, 31—46). Unind învățătura indirectă despre Judecata obștească, din Parabolă, cu învățătura directă despre această temă, preotul-predicator va sintetiza această învățătură prin cuvintele cu care Biserica a formulat-o în Crez, art. VII: «*Și iarăși va să vină cu slavă, să judece viii și morții a Cărui împărăție nu va avea sfârșit*».

Omilia catehetică se va ține tot în cadrul Sfintei Liturghii, după ce preotul se împărtășește, dar cateheza propriu-zis se va ține la sfârșitul Sfintei Liturghii sau la sfârșitul Vecerniei de sîmbătă seara, după o programă analitică, dinainte stabilită, desfășurîndu-se după cele șapte momente psihologice, arătate în Catehetică și urmărind în mod special învățarea dogmelor creștine.

2. Predica propriu-zisă, numită și predică sintetică

Această specie de cuvîntare este fiica omiliei mari, cum am arătat și mai sus, adică s-a desprins din ea și a devenit specie aparte, îmbrățișînd teme dogmatice, morale, liturgice și istorice.

Predica propriu-zisă este o cuvîntare bisericească, făcînd parte tot din cultul divin public, avînd ca semne distinctiv: *unitatea materiei*, adică ea tratează numai o unică învățătură (un adevăr dogmatic, o virtute etc.), cum vom arăta mai jos și *sistematizarea* în prezentarea fețelor acestor adevăruri singulare. Este neîndoios că sistematizarea este o însușire comună tuturor speciilor de vorbire bisericească, dar în predica propriu-zisă, fiind tratată numai o singură temă, această însușire trebuie să se facă mai mult vădită.

După *conținut*, predicile se pot clasifica în: *Predici biblice, dogmatice, morale, liturgice și istorice*. Facem această clasificare a predicilor, în cinci grupe, ținînd seama de cu-

noștințele predominante transmise prin fiecare specie de predică, dar nu trebuie să socotim că pe lîngă aceste cunoștințe, specifice fiecărei grupe de predici nu se pot adăuga și alte cunoștințe, logic legate de învățăturile principale. Orice tip de predică va rosti preotul, el trebuie să urmărească întregul scop al predicii: *luminarea minții, mișcarea inimii și înduplecarea voinței credincioșilor*.

a. **Predicile biblice.** Cum le arată și numele, aceste predici conțin învățături din Sfînta Scriptură, transmise credincioșilor în mod special, cu o deosebită insistență și cu continuitate.

Aici distingem două feluri de predici: *omilii propriu-zise*, în *special omilii exegetice* (mici), despre care am vorbit, și *cicluri de predici*, în care se explică continuu Sfînta Scriptură, atît a Vechiului, cît și a Noului Testament. Aici se prezintă fiecare carte în parte, (autorul și cuprinsul dogmatic, moral și cultural în general), dar se citesc și se explică, în mod regulat și părțile scripturistice, parimiile, introduse în cultul liturgic, la Vecernie, Utrenie, Ceasuri, pe lîngă Evangheliile și Epistolele sfinților apostoli, din Sfînta Liturghie. Tocmai aceste părți din Sfînta Scriptură, introduse de Biserica în cultul liturgic, formează miezul didactic al slujbelor divine, și de aceea, preotul să nu piardă nici un prilej de a le explica. Citirea și explicarea dumnezeieștilor Scripturi este o datină tot atît de veche ca și cultul creștin.

Sfîntul apostol Pavel le poruncește tesalonicenilor să citească Epistola I, trimisă lor, întregii Biserici din Tesalonic: «*Vă îndemn stăruitor pe voi întru Domnul, ca să citiți scrisoarea aceasta tuturor sfinților frați*» (1 Tesaloniceni V, 27).

Sfîntul Iustin Martirul ne dă mărturie, în veacul al II-lea, într-una din operele sale, Apologia I, capitolul LXVII, că în slujba Sfintei Liturghii se făceau lecturi din Vechiul Testament; Psalmi și Profeti Τα συγγράμματα τῶν προφητῶν, lecturi din Noul Testament, Evangheliile și Epistolele Τα ἀπομνημο-

νεύματα τῶν ἀποστόλων. Aceste lecturi erau făcute de lector sau anagnost, atât cât le permitea timpul (μέχρις ἐγχορεῖ), de pe amvonul din mijlocul bisericii și după aceea, urma omilia, rostită de episcop (ὁ προεστώς), omilie care conținea un îndemn și o chemare la imitarea acestor învățături frumoase (τὴν νοουθεσίαν καὶ πρόβλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως).

Această lucrare didactică avea loc înainte de ieșirea cu Sfintele Daruri. Sînt multe alte mărturii, că sfinții părinți făceau explicarea continuă a cărților Sfintei Scripturi, în timpul ofierii slujbelor divine din biserică.

Acest fel de predici sînt foarte utile și necesare, și astăzi sînt ascultate cu mult interes, dacă sînt bine făcute, și prin ele se împlinește porunca Bisericii de a se țilcui Scripturile. Prin astfel de predici, preotul se dovedește a fi următor al Domnului Hristos însuși, Care predica țilcuind Scripturile și făcea pe ascultători să se aprindă de focul iubirii față de Dumnezeu. Sfîntul evanghelist Luca ne redă un astfel de moment, cînd Domnul Hristos se arată ucenicilor Luca și Cleopa care mergeau din Ierusalim spre Emaus, chiar în după amiaza Duminicii Învierii. «Și începînd de la Moise și de la toți profetii le-a țilcuit lor, din toate Scripturile, locurile despre El... Iar ei și-au spus unul altuia: «Oare nu ardea în noi inima noastră, cînd ne vorbea pe cale și cînd ne țilcuia Scripturile?» (Luca XXIV, 27, 32). Propovăduirea Sfintei Scripturi prin predici speciale este propriu-zis, propovăduirea cuvîntului lui Dumnezeu, în înțelesul cel mai adevărat.

În ceea ce privește timpul și momentul cînd să se țină predicile scripturistice, se pot face recomandări să se țină la toate slujbele divine, cu precădere la Vecernie, în Postul Mare, în Săptămîna Mare la Denii. Grijă preotului este să organizeze bine un ciclu de astfel de predici, cu știrea Chiriarhului, și să se pregătească bine pentru a le ține, ca nu cumva, din cauza nepregătirii lui, să se micșoreze în mintea ascultătorilor măreția cuvîntului dumnezeiesc.

b. **Predici dogmatice.** Acest gen de predici, după cum arată și numele pe care îl poartă, au ca temă un adevăr dogmatic, adică o învățătură neschimbabilă, cuprinsă în cele două izvoare ale descoperirii dumnezeiești: Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție. Ele sînt necesare, pe lîngă catehezele propriu-zise, pentru cunoașterea exactă și completă a adevărilor creștine fundamentale, de către credincioși. Scopul acestor predici este întărirea credincioșilor în dreapta credință, în așa fel, încît nu numai să nu cadă în rătăcirile celor de altă credință, dar ei înșiși să fie în stare să dea răspuns bun, ori de cîte ori ar fi puși la încercare. Sfînta Scriptură ne poruncește:

«Ci pe Domnul, pe Hristos, să-L stîniți în inimile voastre și să fiți gata totdeauna să răspundeți oricui vă cere socoteală despre nădejdea voastră, însă cu blîndețe și cu frică și cu bună credință, avînd cuget curat, ca tocmai în ceea ce sînteți clevețiți, să iasă de rușine cei ce grăiesc de rău purtarea voastră cea bună întru Hristos» (1 Petru III, 15—16).

Cele spuse în acest text sînt porunci atât pentru credincioși, cât și pentru preotul predicator, care trebuie să pătrundă bine adevărurile de credință, ca «să fie gata» să răspundă oricui despre aceste adevăruri ortodoxe. În plus, preotul predicator trebuie să prindă din acest text, și metodele și procedeele, și felul de comportare în prezentarea învățăturilor de credință, fie în fața credincioșilor săi, fie în fața eterodocșilor. El trebuie să se prezinte, mai ales în aceste împrejurări: «cu blîndețe», pentru că preotul este apostolul păcii și al iubirii de oameni, «cu frică», de a nu greși în explicarea adevărilor sfinte și de a nu cădea el însuși în rătăcire, «avînd cuget curat», adică să nu fie pătruns de duhul mîndriei și disprețului față de cei necunoscători sau față de adversari, pentru ca, fiind plin de harul și adevărul descoperit, să dobîndească victoria, sau, după spusa Sfintei Scripturi «să iasă de rușine cei ce grăiesc de rău purtarea cea bună» a dreptcredincioșilor.

Predicile dogmatice se pot ține, mai cu seamă, în următoarele momente: la Praznicile împărătești, avînd ca temă însăși denumirea sărbătorii (Învierea, Înălțarea, Pogorîrea Duhului Sfînt etc.), la praznicile Maicii Domnului, la sărbătorile sfinților, în duminicile de peste an, la Sfînta Liturghie, atunci cînd pericopa evanghelică sau apostolică conține teme de dogmatică; în mod special, însă, aceste predici trebuie să se țină mai ales în bisericele acelor parohii, presărate cu eterodocși. **Repetăm:** în toate aceste cazuri, preotul predicator trebuie să se înfățișeze cu demnitatea și virtuțile cerute de Sfînta Taină a Preoției lui Hristos, așa cum ne învață textul Sfintei Scripturi, arătând mai sus, înlăturînd orice duh de polemică.

Desfășurarea acestui gen de predică se face tot după momentele logico-psiologice ale unei predici obișnuite, momente pe care le vom expune în partea a II-a din această secțiune a omileticii, dar se va insista, în tratare, asupra adevărului dogmatic, arătîndu-se cum contribuie acest adevăr de credință la suprema noastră bucurie, a mîntuirii (cf. Psalmul I, 13), la îndrumarea spre fericirea veșnică. Ca să nu se transforme predica dogmatică în cateheză pură, preotul predicator va rezerva o parte din cuvîntare pentru a face explicațiile și exhortațiile morale, pentru viața obștei creștine, deduse din adevărul dogmatic în mod logic.

Exemplu:
ZIUA CINCIZECIMII. PREDICĂ DOGMATICĂ:
Despre Pogorîrea Sfîntului Duh
(Fapte II).

*Ideile principale, dogmatice și morale.
Temei pentru Ecumenismul creștin.*

1) Textul acestei pericope este mărturie clară că Sfîntul Duh s-a pogorît, în ziua Cincizecimii numai asupra apostolilor, nu și asupra altor credincioși ai Domnului Hristos. Aceasta dovedește că numai apostolilor

și urmașilor lor direcți — arhieriei, preoții și diaconii — li s-a dat puterea de a învăța, a conduce și a sfinți în Biserică, sub directa îndrumare a Duhului Sfînt (Fapte II, 4);

2) Prin Taina Hirotoniei, primesc darul Duhului Sfînt numai arhieriei, preoții și diaconii, pentru a îndeplini cele trei serviri;

3) Ceilalți credincioși din Biserică primesc harul Sfîntului Duh prin cele șapte Taine, săvîrșite de clericii Bisericii;

4) Adunarea «tuturor neamurilor de sub cer» (v. 5), la Ierusalim, în ziua Cincizecimii, neamuri unite în același gînd, ascultînd și înțelegînd aceeași vorbire despre «faptele minunate ale lui Dumnezeu» (v. 11), oferă o pildă despre putința de a se închea și azi o Unitate ecumenică între toți creștinii de pe pămînt, tot cu puterea Sfîntului Duh, Care veghează și azi asupra Bisericii, ca și la întemeierea ei. Și azi, creștinii de pe tot pămîntul pot vorbi una și aceeași limbă, a credinței și a dragostei frățești, care a stat la baza întemeierii Bisericii creștine în ziua Cincizecimii.

c. Predici morale. Predicile morale sînt numite astfel, pentru că în ele se tratează adevărurile de morală creștină, cu scopul de a apleca voința credincioșilor, spre practicarea virtuților creștine. Toate predicile au o parte parenetică, de orice gen ar fi ele, dar predicile morale dau o extindere mai mare părții practice, accentuiază mai mult concluziile pentru viața credincioșilor. Aceste predici au o *parte teoretică*, mai puțin extinsă decît în predicile dogmatice și o *parte practică*, mai dezvoltată decît în predicile dogmatice, cum vom vedea din exemplul de mai jos. În partea teoretică a acestor tipuri de predici se tratează unul din adevărurile moralei creștine, cuprinse în Morala generală: *Legea morală* (firească), *legea morală pozitivă* (a Vechiului și a Noului Testament), *conștiința morală*, *virtutea*, cu feluritele ei forme, *păcatul*, de asemenea cu toate fețele lui. Pe lîngă temele din Morala generală, se pot lua teme și din Morala specială: *Datoriile creștinului față de Dumnezeu*, *Datoriile către sine însuși*, *Datoriile față de aproapele*, *privit ca individ și privit ca ființă organizată în familie, stat și Biserică*. Toate aceste teme se pot trata în mod sistematic, în linii mari sau împărțite în subteme. Prezentarea acestor adevăruri morale, în formă sintetică sau analitică,

explicarea lor clară, dovedirea acestor adevăruri deci constituie partea didactică a predicii, după care urmează îndrumările practice pentru viața creștină, îndrumări care să ducă neaparat la concluzia că viața creștinului trebuie să se conducă după poruncile dumnezeiești și bisericești, pentru a dobîndi atât fericirea pămîntească, cît și fericirea cerească.

Temele acestea morale se pot trata și independent de pericopa evanghelică sau apostolică, în cadrul Sfintei Liturghii, în biserică, la locul fixat, după Chinonic, dar se pot scoate cu ușurință și din înseși pericopele Noului Testament și se dezvoltă după regulile omileticii obișnuite.

Exemplu: Din pericopa evanghelică din *Duminica a XXV-a după Rusalii*, cînd se citește «*Parabola samarineanului milostiv*» (Luca X, 25—37) se poate lua ca temă pentru o predică morală «*Datoria de a iubi pe aproapele*», temă scoasă cu ușurință din versetul 27 al acestei pericope. Preotul-predicator își va alcătui predica, avînd la baza ei aceste idei:

A. 1) Datoria credinciosului de a cunoaște poruncile lui Dumnezeu, descoperite de Însuși Fiul Său (v. 27), în vederea moștenirii vieții de veci (v. 25).

2) Combaterea păcatului de a ispiti pe Dumnezeu, păcat săvîrșit de învățătorul de lege (v. 25).

3) Una din aceste porunci divine: iubirea față de aproapele.

4) Aproapele este orice om, din orice loc de pe pămînt, de orice credință, rasă sau neam, pentru că toți oamenii sîntem făptura lui Dumnezeu și pentru toți a venit în lume, a pătimit și Și-a vărsat sîngele pe Cruce Mîntuitorul Hristos.

B. 5) Practic, împlinirea acestei porunci constă în datoriile față de viața trupească a aproapelui (de a-l ajuta cu cele materiale, a nu-i vătămă sănătatea) și datoriile față de sufletul aproapelui (cultivarea intelectului, a sentimentului și a voinței sale). Preotul nu trebuie să uite să accentueze că iubirea aproapelui în patria noastră trebuie să se extindă și la naționalitățile conlocuitoare, iar pe plan extern la materializarea iubirii față de statele lumii subdezvoltate.

6) Frumusețea fericirii vieții omenești, realizată prin împlinirea poruncii divine, de iubire a aproapelui; pacea, prin înlăturarea războaielor, dușmăniilor, certurilor, proceselor etc., *împușinarea și chiar dispariția mizeriei*, încă înspăimîntătoare în lume.

7) Răsplata dumnezeiască pentru împlinirea acestei porunci (Matei V, 7).

În alcătuirea acestor predici, ca și a predicilor dogmatice, arătate mai sus, precum și a predicilor liturgice, despre care vom vorbi mai jos, preotul trebuie să folosească pe lîngă Sfînta Scriptură, cartea Bisericii Ortodoxe Române intitulată «*Învățătura de credință creștină ortodoxă*».

Și aici, ca și în rostirea celorlalte predici, preotul trebuie să fie un vorbitor înțelept și iubitor de oameni, mai ales cînd predicile morale au un caracter de dojană a credincioșilor, pentru abaterea lor de la poruncile dumnezeiești: să-i vindece de păcate cu vorba, iar nu să-i rănească sufletește.

d. **Predici liturgice.** Aceste predici, cum arată și denumirea lor, cuprind explicarea serviciului divin public al Bisericii ortodoxe, sub formă de omilii. Ele au scopul de a transmite credincioșilor cunoștințele necesare pentru buna înțelegere a cultului extern, rînduit de Biserica Ortodoxă în vederea legăturii creștinilor cu Dumnezeu și a mîntuirii lor. Este necesar ca preotul, slujitor și predicator, să dea credincioșilor o învățătură temeinică despre cultul divin public, în toată ființa sa intimă și în toate formele sale, pentru ca ei să participe în mod activ și conștient la toate serviciile divine publice.

Predicile liturgice constituie cel mai bun mijloc pentru educația religioasă a creștinilor, pentru că serviciile divine, și în special Sfînta Liturghie, cuprind întreaga comoară de învățături dogmatice ale religiei creștine și întreaga istorie a mîntuirii neamului omenesc. Toată această comoară de învățături este prezentată de Biserica noastră în formele cele mai intuitive cu putință.

Explicarea cultului divin public, adică a cultului extern ortodox, prin predici liturgice, cuprinde, în general *trei teme*:

- 1) *locurile sfînte liturgice*,
- 2) *timpurile sfînte liturgice și*
- 3) *lucrările sfînte liturgice*.

1. În predicile despre locurile sfînte, preotul va vorbi despre biserică, locaș de cult divin public,

despre paraclise, capele, despre clopotele bisericesti și rolul lor în cultul creștin, despre cimitire și crucile de aci și de la drumuri, despre troițe etc. Printr-o explicație clară, corectă din punct de vedere teologic, adică arătând cu profunzime simbolismul tuturor locurilor liturgice, preotul va trezi în sufletul credincioșilor dragostea pentru sfântul locaș și cele în legătură cu el, fapt care îi va îndemna să participe, alături de preot, la întreținerea și înfrumusețarea locașului divin și la participarea la slujbele oficiate aici.

2) În predicile liturgice despre timpurile sau momentele sfinte, preotul va vorbi despre sărbătorile bisericesti și importanța lor pentru împlinirea datoriilor credincioșilor față de sufletul lor, despre posturile rînduite de Biserică, și despre folosul lor sufletesc și trupesc.

3. Cu privire la lucrările sfinte liturgice, preotul va vorbi credincioșilor despre rugăciuni, îngenuncheri, metanii, arătând înțelesul și rostul lor în cultul creștin și în viața duhovnicească a credincioșilor. Cel mai însemnat izvor de teme pentru predicile liturgice îl oferă serviciile divine publice: Sfânta Liturghie, cele șapte Laude, slujba Sfințelor Taine, Ierurgiile Bisericii Ortodoxe, Acatistele, Paraclisele, sfîntirea unei biserici, a unui cimitir, a icoanelor, a steagurilor bisericesti (prapori), a clopotelor bisericesti, la sfîntirea caselor etc.

Explicarea unor texte sau rugăciuni liturgice sub formă de omilie, cum ar fi Antifoanele, în timpul cîntării Heruvicului, rugăciunea ce se citește în taină, însuși textul Heruvicului etc. oferă teme interesante și utile pentru credincioșii parohiei păstorite.

Predica liturgică are o parte teoretică, dogmatică, istorică-cultică și o parte morală, practică părenetică, cum vom vedea mai jos. Ea nu este numai liturgică pură. Ca izvoare, mai la îndemîna preotului, sînt: Cărțile de cult, Învățătura de cre-

dință ortodoxă, Manuale și Cursuri de liturgică, Cuvîntări liturgice etc.

Exemplu de Predică liturgică: Tema: *Biserica, locaș de închinare* (din volumul «Cuvîntări liturgice», de Prea Sfințitul Vasile, Episcopul Oradei, Oradea, 1973, p. 28—32).

A. 1) Denumirile locașului de închinare, în Vechiul și Noul Testament: Ieșire XXV, 8; Matei XII, 4; XXI, 13 etc.

2) Respectul arătat de Domnul Hristos față de locașurile de închinare (Luca II, 49; Ioan II, 16).

3) Forma în care sînt zidite bisericile: în formă de corabie, în forma crucii, în formă rotundă;

4) Împărțirile bisericii și simbolismul celor trei părți: tinda, naosul, sau sinul bisericii și altarul; descrierea fiecărei părți;

B. 5) Îndatorirea de a nu ne îndepărta de biserică, după porunca Mîntuitorului: «De Ierusalim să nu vă depărtați» (Fapte I, 4);

6) Datoria de a iubi locașul Domnului și a ne împărtăși de darurile ce ne vin de la Sfîntul altar (cf. Ps. LXXXIII, 11).

e. **Predici istorice.** Între obiectele de studiu ale învățămîntului nostru teologic se cuprind: Istoria sfîntă a Vechiului și Noului Testament și istoria bisericească universală. Istoria sfîntă a Vechiului și Noului Testament se încadrează în studiile biblice și de aceea, predicile cu teme luate din această disciplină teologică — Facerea lumii, Moise, profeții, viața, activitatea, moartea și învierea Mîntuitorului etc. — sînt propriu-zis *predici biblice*, născute din cuprinsul Sfînteii Scripturi, care cuprinde istoria mîntuirii neamului omenesc.

Predicile istorice, propriu-zis, despre care vorbim aici, sînt acelea care prezintă momente mai importante din viața Bisericii creștine, ca: întemeierea Bisericii creștine, viața primilor creștini, persecuțiile sîngeroase suferite din partea păgînilor de creștinii primelor secole, lupta Bisericii cu ereziile, triumful Ortodoxiei, viața sfinților Bisericii creștine, viața sfinților din Istoria Bisericii Ortodoxe Române etc.

Predicile istorice se țin, fie într-un ciclu complex cu continuitate, programat tot în cadrul Sfînteii Liturghii, fie la sărbători importante din Istoria bisericească universală: Cincizecimea — Întemeierea Bisericii — 29 iunie, sfinții Petru și

Pavel, Duminica a VII-a după Paști (Sinodul ecumenic de la Niceea 325), 14 septembrie (Înălțarea Sfintei Cruci), Duminica Ortodoxiei (prima duminică din Postul Mare) etc.

Viețile sfinților, pomeniți în calendarul bisericesc, sînt izvoare foarte prețioase pentru alcătuirea predicilor istorice.

Nici în aceste predici nu se face numai istorie pură a Bisericii universale, sau numai biografia unui sfînt, ci ele se alcătuiesc tot din două părți: *una teoretică* prezentînd faptele istorice propriu-zise, fie din viața Bisericii creștine, fie din viața unui sfînt, și alta *morală*, parenetică. În privința locului în care se așază cele două părți ale predicii istorice, nu există un șablon. Se poate începe predica, fie cu un principiu moral sau virtute morală, dovedind că acestea s-au înfăptuit în viața Bisericii sau în viața sfîntului prăznuit, cum vom vedea în predicile istorice despre sfîntul ierarh Nicolae și despre sfîntul Nicodim de la Tismana, fie cu partea istorică, urmată de partea morală, desprinsă din partea istorică.

În tratarea vieții unui sfînt, trebuie să se insiste cu precădere asupra portretului său moral, care este bine conturat în troparul sfîntului, cu scopul precis arătat ca însușirile morale ale sfîntului să fie pildă de urmat pentru credincioși.

Exemplu:

SFÎNTUL IERARH NICOLAE.

TEXTUL SFINTEI SCRIPTURI: «Să-l slujim (lui Dumnezeu) în sfințenie și în dreptate, în toate zilele vieții noastre» (Luca, I, 75).

A. 1) Scopul rînduit de Dumnezeu pentru creștini, aleșii Săi, este ca «în toate zilele vieții lor» să trăiască în sfințenie și în dreptate.

2) Prin *sfințenie* înțelegem alipirea de Dumnezeu, în vederea desăvîșirii duhovnicești, iar prin *dreptate* înțelegem legătura desăvîșită, frățască, cu aproapele nostru. Ambele valori morale, *sfințenia* și *dreptatea* alcătuiesc cununa virtuților creștine.

3) Sfîntul și marele ierarh Nicolae, arhiepiscopul Mirelor Lichiei (Asia-Mică, Turcia de azi), în toate zilele vieții sale s-a arătat împodobit cu aceste două mari podoabe duhovnicești: sfințenia și dreptatea, prin care a fost bine-plăcut lui Dumnezeu și oamenilor.

4) Scurtă schiță biografică — fără enumerarea minunilor — din care să se vadă *locul credinței* lui, ca participant la Sinodul I ecumenic de la Niceea, 325, și apărător al drepte credințe, din care a izvorit *filantropia lui caldă*, dovedită prin actele de ajutorare ale fetelor tinere și sărace.

B. 5) Să-l privim cu luare aminte cum și-a încheiat viața și să-i urmăm:

- credința (Evrei XIII, 7) față de Dumnezeu;
- blîndețea în purtarea sa ca păstor;
- lupta pentru curăția vieții trupesti și sufletești («apărător al înfrînării»);
- smerenia creștină, opusă păcatului satanic al îngîmfării;
- să ne punem sufletul pentru popor, mîntuindu-l din nevoi («ți-ai pus sufletul pentru poporul tău»).

6) Ca toți sfinții, sfîntul Nicolae a devenit sfînt prin luptă.

7) Să slăvim, acum pe marele ierarh Nicolae, erou al vieții creștine (vezi Icosul) și să ne rugăm lui, să ne fie folositor și ajutător către Dumnezeu și cu rugăciunile lui să ne lumineze.

CONCLUZIE

Genurile de predici prezentate pînă aici au fost privite din două puncte de vedere: al formei în care se înfățișează înaintea credincioșilor și al conținutului lor predominant.

Aceste predici însă, în totalitatea lor, mai pot fi privite și din punct de vedere al scopului lor. Se știe din prima parte a acestui manual că scopul predicii este triplu: *a învăța* (docere), *a mișca inima*, trezind plăcerea pentru învățătura dumnezeiască (delectare) și *a îndupleca voința* pentru practicarea virtuții (flêctere). Totuși, fiecare tip de predică, despre care am vorbit mai sus are un scop formal, ce se impune imediat ascultătorului, adică are un caracter specific, ce iese în relief într-un gen de predică, iar celelalte scopuri care nu trebuie să lipsească din nici o predică, rămîn mai în umbră aici și ocupă locuri mai luminoase în alte predici.

Numai așa privit ciclul de predici prezentate, distingem:

a) *Predici didactice*, în care predomină preocuparea preotului de a transmite anumite cunoștințe, după

condițiile reale în care-și desfășoară activitatea. Din aceste cunoștințe, care ocupă locul întâi în predici, se scot învățăturile parenetice. Așa sînt predicile dogmatice, biblice, liturgice, istorice.

b) *Predicile parenetice*, despre care vom vorbi mai pe larg, ceva mai jos, cuprind o învățătură, din morala creștină, în jurul căreia se grupează îndemnul sau exhortațiile practice. Acestea sînt propriu-zis predici morale în ceea ce privește conținutul sau predici de ocazie. Elocința atică a cultivat mult acest gen de retorică, folosit mult și de părinții bisericești, cum vom vedea ceva mai departe. Această elocință de ocazie purta numele de *elocință demonstrativă*, cu termenul latinesc, sau *elocință epidictică*, termen grec, (demonstro — are și ἐπιδεικνυμι = a arăta, a dovedi, a documenta). Acest gen de elocință atică a atins perfecțiunea cu *Isocrate*, care trăiește în ultimii ani ai secolului al V-lea și în prima jumătate a secolului al VI-lea, î.d.Hr. El a compus astfel de *discursuri demonstrative sau epidictice* asupra întâmplărilor ce priveau uneori Atena, alteori chiar Grecia întreagă. Printre aceste cuvîntări parenetice ale lui Isocrate, cele mai cunoscute și apreciate au fost: *Panegiricul*, în care făcea elogiul Atenei, arătîndu-i meritele ei în viața culturală și politică a Greciei antice, lucrare care s-a citit cu solemnitate la jocurile olimpice din anul 380 și *Plataicul*, compus după ce a fost cucerită cetatea Platea de către Teba.

c. *Predici panegirice*, pe care de asemenea, le vom prezenta ceva mai departe, cuprind, mai înainte de toate, o proslăvire, fie a unui adevăr din învățătura de credință a Bisericii, fie proslăvirea unui praznic împărătesc, al Maicii Domnului, al unor sfinți etc. Și aceste predici fac parte tot din cuvîntările parenetice, cum am arătat mai sus, vorbind despre elocința demonstrativă sau epidictică a lui Isocrate.

3. Parenezele.

Pareneza creștină este un titlu sau o denumire care se dă tuturor predicilor ocazionale sau de circumstanță, rostite de preot în parohia sa. Parenezele se rostesc la toate împrejurările în care preotul oficiază un serviciu divin, fie în biserică, fie în parohie, și ele sînt propriu-zis cuvîntul slujitorului Domnului, prin care se susține și se întărește viața religioasă-morală a păstoriților și legătura lor cu Dumnezeu, fie în împrejurări de natură îmbucurătoare, fie în împrejurări de natură întristătoare. În toate acestea, preotul nu trebuie să tacă.

În acest gen de cuvîntări se cuprind: *cuvîntările la diferite momente din viața parohiei*: instalarea preotului, vizita chiriarhului, punerea temeliei bisericii, sfințirea bisericii, a clopotului bisericii, a icoanelor, a unei Troițe sau cruci de obște, a unui cimitir, la Botez, la Cununie, la înmormîntare (necrolog), la împărtășirea credincioșilor, în număr mare, la sfîrșitul celor patru posturi bisericești din timpul anului; se cuprind, de asemenea, în pareneză: *predicile frecvente pentru pace și predicile patriotice* (la o sărbătoare națională, la evenimente deosebite din viața socială, la diferite cataclisme naturale: potop sau inundații, incendii catastrofale, cutremure de pămînt) etc.

Prin folosirea neîncetată a parenezelor, adică prin grija de a nu lipsi cuvîntul divin de la nici o împrejurare însemnată din viața credincioșilor, preotul își dovedește zelul său pastoral, arată că este păstorul cel bun, care-și pune sufletul său pentru «oile sale» și își dovedește vrednicia sa de propovăduitor al învățăturii Domnului «ostenindu-se cu cuvîntul și învățătura» (1 Tim. V, 17).

Cuprinsul și scopul parenezelor îl arată chiar termenul grecesc pe care îl poartă aceste cuvîntări ocazionale: *παρρησια* înseamnă: sfătuire, îndemn, (latinește, exhortatio), lămurire, certare, muștrare.

Pareneza este deci o cuvîntare bisericească scurtă, dar vie și mișcătoare, în care se expun învățăturile religiei și

moralei creștine, potrivite pentru fiecare din momentele în care se rostește, momente arătate mai sus. Pareneza, în Omiletică, este ceea ce este în retorica laică *alocuțiunea*, o cuvîntare ocazională scurtă (alloquor = adresez cuvîntul către cineva, vorbesc cuiva).

Și în alcătuirea și rostirea parenelor trebuie să domine ordinea și armonia, atît în gîndire, cît și în formă. *Pareneza are propriu-zis următoarele momente :*

- ✦ 1) *Textul Sfintei Scripturi*, rostit cu dicțiune și solemnitate, spre a se ține minte de către ascultători, pentru că în jurul lui se va desfășura pareneza. Textul trebuie să conțină învățătura religioasă sau morală, pe care preotul trebuie s-o dea credincioșilor. Textul poate fi luat din pericopa evanghelică sau apostolică, ce se citește la Tainele sau ierurgiile săvîrșite în ocazii diferite sau din cuprinsul rugăciunilor care se citesc atunci ;
- ✦ 2) *Modul de adresare*, rostit cu căldură părintească ;
- ✦ 3) *Introducerea (exordiul)*, în care se arată însemnătatea împrejurării în care s-a oficiat serviciul divin sau a momentului care prilejuieste rostirea parenezei ;
- ✦ 4) *Tema*, care constă în anunțarea învățaturii religios-morale asupra căreia va stărui preotul, cîteva minute ;
- ✦ 5) *Tratarea*, în care se explică învățătura anunțată, scurt, precis și clar ;
- ✦ 6) *Incheierea*, în care se fac îndemnuri, se dau sfaturi, se precizează remediile pentru înlăturarea sau corectarea anumitor obișnuințe rele, se insuflă tărie sufletească pentru înfăptuirea învățaturii tratate etc.

Cum se vede, pareneza se aseamănă cu predica morală, despre care am vorbit mai înainte, dar este mai scurtă, mai mișcătoare, mai energică.

Deseori, pareneza produce efecte mai mari decît celelalte feluri de cuvîntări bisericești, pentru că ascultătorii sînt mai pregătiți sufletește s-o asculte, fiind mișcați de înseși oca-

ziile pentru pareneze : căsătorie, botez, înmormîntare, zidire de casă nouă sau de biserică nouă etc.

În plus, parenezele fiind mai scurte decît predicile obișnuite, se țin mai bine minte de către credincioși, care, de multe ori, prelungesc discuțiile în sînul familiei, despre cele cuprinse în pareneza rostită de preot.

Pentru importanța, utilitatea și efectul lor deosebit asupra ascultătorilor, parenezele au fost mult folosite de sfinții părinți. Ele au fost și sînt rostite din nevoia și îndatorirea slujitorilor lui Dumnezeu de a introduce în permanență învățătura divină în viața credincioșilor. Chiar Epistolele Noului Testament, în număr de 21, sînt scrieri divine parenetice, adică scrieri ocazionale, numai că cele mai multe din ele au devenit tratate sau prelegeri dogmatice-morale, datorită nevoii de a fixa bine doctrina divină în Bisericile nou înființate, căror le sînt adresate. Multe din Epistole însă au rămas pareneze, în sensul strict al cuvîntului, cum sînt : Epistola sfîntului apostol Pavel către Filimon, epistola sobornicească cea de a doua și cea de a treia, ale sfîntului apostol și evanghelist Ioan, Epistola sobornicească a sfîntului apostol Iuda.

De asemenea, și Epistolele părinților apostolici, și scrisorile rămase de la sfinții părinți, ca și multe din operele lor, sînt pareneze propriu-zise. Sfîntul Ioan Gură de Aur este un model de creator al genului de scrieri ocazionale, adică parenetice. Din aceste cuvîntări ocazionale, ale sale, pomenim : *21 Cuvîntări sau omilii despre statui*, rostite în Antiohia, ca preot, dealungul întregului Post, cuvîntări prin care mîngie și încurajează pe credincioșii îngroziți de amenințarea cu exterminarea totală a orașului Antiohia, de către împăratul Teodosie. Din cauza majorării peste măsură a obligațiilor fiscale, impusă de acest împărat, credincioșii Antiohiei au dărimat statuile ridicate în cinstea lui și de aceea, Antiohia a fost amenințată cu pieirea. În omilia a 21-a, ultima, sfîntul Ioan Gură de Aur anunța rezultatul fericit al intervenției episcopului locului, Flavian, care aducea amnistiarea celor vinovați. Succesul pe lîngă împăratul Teodosie era socotit

și ca succes al sfântului Ioan. Alte cuvântări parenetice ale sfântului Ioan : *Cuvînt cu ocazia hirotoniei sale ; două Cuvîntări despre trecerea și nimicnicia fericirii pămîntești, cu ocazia căderii ministrului Eutropiu ; două Cuvîntări, una înainte și alta după primul exil ; Despre cutremurul pămîntului.*

Sfîntul Vasile cel Mare scrie parenezele : *Despre foame-te și despre secetă*, sub formă de omilie ('Ομιλία φθεῖσα ἐν λιμῷ καὶ ἀλγῶν = Omilie rostită în timpul unei foamete și secete). Sfîntul Ciprian, de asemenea, scrisese mai înainte, parenezele : *Despre cei căzuți*, în care susține că cei căzuți, în timpul persecuției lui Deciu, trebuie să facă penitență serioasă, pentru a fi reprimiți în Biserică ; *Despre moarte*, o pastorală din 252 adresată credincioșilor, pentru a-i încuraja și mîngîia în timpul cîumei, care a secerat multe vieți omenești.

Trebuie să pomenim aici și pe sfîntul Grigorie Teologul, care a scris cuvîntări ocazionale, cu prilejul deosebitelor evenimente mai mari sau mai mici din viața sa : *Cuvîntarea de rămas bun* de la poporul din Constantinopol, pe care au ascultat-o 150 de episcopi, care se aflau atunci în metropolă ; *Cuvîntarea apologetică pentru fuga sa în Pont* ('Απολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντου φυγῆς ἐνεκεν), mult mai extinsă decît prima, scrisă în 362 sau 363, în care își justifică fuga din Nazianz și în care cu un neegalat penel, zugrăvește idealul unui preot adevărat. Această lucrare a slujit ca temei sfîntului Ioan Gură de Aur, pentru alcătuirea tratatului său «*Despre preoție*».

Cum am văzut, pareneza este numele genului de predici care se dă tuturor cuvîntărilor bisericesti ocazionale. Vom vorbi mai jos de cele mai întrebuițate pareneze : 1) *panegiricul* și 2) *necrologul*.

a) Panegiricul

Analiza etimologică a cuvîntului ne duce la înțelesul lui teologic, ca denumire a genului de predici speciale. Acest cuvînt «panegiric» este de origine grecească, πανήγυρις și înseamnă : adunare a întregului popor, pentru o comemorare festivă, reuniune pentru o sărbătoare solemnă, cum erau la

greci jocurile olimpice, așa cum am arătat, vorbind despre «Panegiricul» lui Isocrate, reuniune pentru aducerea de sacrificii zeilor, cinstire publică a cuiva, manifestație. Prin extindere, cuvîntul acesta «panegiric» înseamnă : veselie, bucurie, petrecere, recreație, sărbătoare. Este un cuvînt compus : παν + ἀγορά = întreaga adunare a poporului în locul public.

Cum se poate deduce din această analiză a cuvîntului, *panegiricul*, ca gen de predică creștină, este cuvîntarea bisericească, în care se face preaslăvirea unui adevăr fundamental de credință, cum este Sfînta Treime, a unui fapt supranatural, cum sînt Nașterea, Învierea și Înălțarea Domnului Hristos, a Născătoarei de Dumnezeu, a unui sfînt, a unei virtuți etc. Panegiricul este deci un cuvînt de laudă, care se ține de regulă în biserică, în special la praznicile împărătești, ale Maicii Domnului și ale sfinților mai aleși din cursul anului. Panegiricul este tot o predică ocazională, rostită în momente mai solemne din cursul anului bisericesc.

Scopul acestor predici este de a crea în sufletul credincioșilor dispoziții sufletești potrivite pentru momentul sărbătorească pe care îl trăiesc și a-i face să vibreze puternic pentru sublimitatea, frumusețea și foloasele duhovnicești, aduse neamului omenesc, de Domnul Hristos și sfinții Săi, determinîndu-i energic să înfăptuiască învățăturile ce se desprind din aceste momente sărbătorești.

De aceea, toate cele trei părți componente ale panegiricului, *introducerea, tratarea și încheierea sau aplicația* sînt rostite cu un ton înalt, solemn, deosebit de patetic.

Preotul descrie măreția sărbătorii, puternica vibrație sufletească a tuturor credincioșilor pentru prăznuirea ce se săvîrșește sau pentru virtuțile sfinților și adaugă învățăturile și îndemnurile folositoare de suflet pentru ascultători.

În ceea ce privește rînduirea sau aranjarea materialului din panegiric, preotul poate prezenta ideile, *ori în mod istoric*, adică așa cum s-au succedat faptele din viața Domnului Hristos, a Maicii Domnului, a sfinților, *ori în mod logic*, după înrudirea dintre fapte fără ca ele să fie prezentate în mod

cronologic. Exemplu de prezentare a minunilor Domnului Hristos, după criterii logice : *minuni săvârșite de Domnul Hristos asupra Sa însuși, asupra naturii, asupra oamenilor etc.*

Panegiricile sînt foarte mult folosite în Sfînta Scriptură și în Sfînta Tradiție :

— Psalmii înșiși, în marea lor majoritate, sînt panegirice, în care se preaslăvește Dumnezeu și lucrurile Sale minunate, cu un lirism copleșitor. *Analizați din punct de vedere literar*, Psalmii lui David sînt *ode religioase*, în care autorul își exprimă sentimentul de adorare față de Dumnezeu, sentiment manifestat sub formă de rugăciune de laudă, rugăciune de cerere și rugăciune de mulțumire. Din punct de vedere al creației literare, Psalmii deci fac parte din genul liric.

— Acatistele Domnului Hristos, al Maicii Domnului, ale sfinților sînt, de asemenea, creații panegirice cu un adînc fond dogmatic, moral și cultural și cu o formă stilistică, artistică, impunătoare.

— Imnurile liturgice din toate cărțile de ritual ale Bisericii creștine, fie cele care se cîntă, fie cele care se citesc la slujbele divine, sînt adevărate perle panegirice. Catavasiile de la Nașterea Domnului, de exemplu : «Hristos Se naște, slăviți-L, Hristos din ceruri, întîmpinați-L...» ; Canonul Paștilor : «Ziua învierii să ne luminăm popoare, Paștile Domnului, Paștile...» ; Slava de la Laudele Învierii : «Ziua Învierii, și să ne luminăm cu prăznuirea» (în textul grecesc de aici este întrebuintat chiar cuvîntul *panegiric* λαμπρυνῶμεν τῇ πανηγυρεῖ = să ne luminăm cu prăznuire). Imnurile acestea sînt creații de ode sfinte, care au arătat sublimitatea praznicilor dumnezeiești, în cea mai frumoasă limbă și pe cel mai mare ton.

Cuvîntările festive rostite de sfîntul Grigorie de Nazianz, la Bobotează, la Paști, la Rusalii, cuvîntarea de la Crăciun, care începe chiar cu imnul catavasiilor, arătat mai sus, elogiile pe care le face el Macabeilor, sfîntului Ciprian, sfîntului Atanasie etc. sînt panegirice creștine clasice.

Aceste cuvîntări și imnuri panegirice mai poartă și denumirea de *evkomion*, termen tot din retorica grecească, pe care

sfintii părinți o aprofundaseră și o înnoitor al Evangheliei lui F. „ἐγκώμιον“ înseamnă : *cîntec de preamărire a cuiva*. De aceea, în monstativ este numit uneori în re *evkomistic*.

Din acest nesecat izvor panegiric scoată preotul predicator apa cea vie, a oratorice sfinte, cu care va izbuti să învie credincioșilor, oricît de ofilite ar fi, și în care reuși să prezinte o predică proaspătă și atractivă ar fi ea. Panegiricul este predica zilei, predica dincioșilor.

b) Necrologul

Termenul «*necrolog*» este tot de origine greacă și este alcătuit din două cuvinte : νεκρός = mort și λόγος = cuvînt, predică, învățătură etc. Necrologul este deci o predică rostită de preot, la morți.

La greci, cum am văzut mai sus, era dezvoltat necrologul, cu un caracter laudativ. În literatura greacă creștină, sfîntul Grigore de Nazianz este socotit ca părinte al necrologului, rostit în fața mormîntului. Pe lîngă panegiricele despre care am vorbit, sfîntul Grigore rostește necroloage la moartea fratelui său Chezarie, a surorii sale Gorgonia, a tatălui său Grigore și a prietenului său Vasile. Întrucît și în necrolog sînt accente de laudă a virtuților creștine a celui decedat, acest gen de predică se aseamănă cu panegiricul, fără să se identifice însă, cum vom arăta mai departe. Necrologul se deosebește de panegiric, atît ca stil, cît și în ceea ce privește cuprinsul. Stilul panegiricului este înalt, solemn, pompos, sărbătoresc, cu mult patetism, cu veselie, cum am arătat, pe cînd stilul necrologului este sobru, tînguitor, mîngîietor. Fondul necrologului, de asemenea, se deosebește de fondul panegiricului. În necrolog, de regulă, se cuprind două grupe de

134
idei : ideile «ideozofice»
se expun
rească vatămă
dragă totului
creștere a
glaz
II,
p
d

cronologic. Exemplu de prezentare a minunilor Domnului Hristos, după criterii logice : *minuni săvârșite de Domnul Hristos asupra Sa însuși, asupra naturii, asupra oamenilor etc.*

Panegiricile sînt foarte mult folosite în Sfînta Scriptură și în Sfînta Tradiție :

— Psalmii înșiși, în marea lor majoritate, sînt panegirice, în care se preaslăvește Dumnezeu și lucrurile Sale minunate, cu un lirism copleșitor. *Analizați din punct de vedere literar*, Psalmii lui David sînt *ode religioase*, în care autorul își exprimă sentimentul de adorare față de Dumnezeu, sentiment manifestat sub formă de rugăciune de laudă, rugăciune de cerere și rugăciune de mulțumire. Din punct de vedere al creației literare, Psalmii deci fac parte din genul liric.

— Acatistele Domnului Hristos, al Maicii Domnului, ale sfinților sînt, de asemenea, creații panegirice cu un adînc fond dogmatic, moral și cultural și cu o formă stilistică, artistică, impunătoare.

— Imnurile liturgice din toate cărțile de ritual ale Bisericii creștine, fie cele care se cîntă, fie cele care se citesc la slujbele divine, sînt adevărate perle panegirice. Catavasiile de la Nașterea Domnului, de exemplu : «Hristos Se naște, slăviți-L, Hristos din ceruri, întâmpinați-L...» ; Canonul Paștilor : «Ziua învierii să ne luminăm popoare, Paștile Domnului, Paștile...» ; Slava de la Laudele Învierii : «Ziua Învierii, și să ne luminăm cu prăznuirea» (în textul grecesc de aici este înțrebuințat chiar cuvîntul *panegiric* λαμπρυνόμεν τῇ πανηγύρει = să ne luminăm cu prăznuire). Imnurile acestea sînt creații de ode sfinte, care au arătat sublimitatea praznicilor dumnezeiești, în cea mai frumoasă limbă și pe cel mai măreț ton.

Cuvîntările festive rostite de sfîntul Grigorie de Nazianz, la Bobotează, la Paști, la Rusalii, cuvîntarea de la Crăciun, care începe chiar cu imnul catavasiilor, arătat mai sus, elogiile pe care le face el Macabeilor, sfîntului Ciprian, sfîntului Atanasie etc. sînt panegirice creștine clasice.

Aceste cuvîntări și imnuri panegirice mai poartă și denumirea de *evkomion*, termen tot din retorica grecească, pe care

sfinții părinți o aprofundaseră și o transformaseră după duhul înnoitor al Evangheliei lui Hristos. Substantivul grecesc „ἐγκώμιον“ înseamnă : *cîntec de laudă, discurs de laudă, de preamărire a cuiva*. De aceea, însuși genul epidictic sau demonstrativ este numit uneori în retorică și gen *panegiric* sau *evkomastic*.

Din acest nesecat izvor panegiric creștin, trebuie să-și scoată preotul predicator apa cea vie, dătătoare de puteri oratorice sfinte, cu care va izbuti să învieze și sufletele credincioșilor, oricît de ofilite ar fi, și în același timp, va reuși să prezinte o predică proaspătă și atractivă, de orice gen ar fi ea. Panegiricul este predica zilei, predica vieții credincioșilor.

b) Necrologul

Termenul «*necrolog*» este tot de origine greacă și este alcătuit din două cuvinte : νεκρός = mort și λόγος = cuvînt, predică, învățătură etc. Necrologul este deci o predică rostită de preot, la morți.

La greci, cum am văzut mai sus, era dezvoltat necrologul, cu un caracter laudativ. În literatura greacă creștină, sfîntul Grigore de Nazianz este socotit ca părinte al necrologului, rostit în fața mormîntului. Pe lîngă panegiricele despre care am vorbit, sfîntul Grigore rostește necroloage la moartea fratelui său Chezarie, a surorii sale Gorgonia, a tatălui său Grigore și a prietenului său Vasile. Întrucît și în necrolog sînt accente de laudă a virtuților creștine a celui decedat, acest gen de predică se aseamănă cu panegiricul, fără să se identifice însă, cum vom arăta mai departe. Necrologul se deosebește de panegiric, atît ca stil, cît și în ceea ce privește cuprinsul. Stilul panegiricului este înalt, solemn, pompos, sărbătoresc, cu mult patetism, cu veselie, cum am arătat, pe cînd stilul necrologului este sobru, tînguitor, mîngîietor. Fondul necrologului, de asemenea, se deosebește de fondul panegiricului. În necrolog, de regulă, se cuprind două grupe de

idei : *idei parenetice* și *idei panegirice*. În partea parenetică, se expune o idee morală sau doctrinală creștină, care să întărească sufletește și să mângâie pe cei ce au pierdut ființa lor dragă, iar în partea panegirică se laudă faptele și calitățile creștine ale celui decedat. Prin această parte, în care se elogiază cel decedat, necrologul se aseamănă cu panegiricul.

În alcătuirea necrologului, preotul cuvântător trebuie să păstreze o cumpănă foarte dreaptă, adică nici să comită exagerări, preaslăvind virtuți creștine sau sociale pe care cel decedat nu le-a dovedit în viață, nici să dovedească necuviință sau nerecunoștință, trecînd sub tăcere meritele reale, pilduitoare, ale celui dispărut. La copii, ca și la credincioșii dispuși, fără să lase în urma lor fapte vrednice de laudă, necrologul trebuie să fie mai mult parenetic, și cu accente de consolare, scoase din Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție. Ca și în celelalte genuri de cuvîntări bisericești, preotul trebuie să dovedească multă înțelepciune divină. El trebuie să spună numai lucruri adevărate în necrologul său, atunci cînd cei decedați au avut calități reale, fără însă să ajungă la exagerări, care ar face să se creadă că cel dispărut a fost un creștin desăvîrșit, foarte aproape de sfinți. Faptele rele sau viciile, vădite în viața defunctului, nu trebuie spuse în necrolog, nici scuzate. Preotul poate găsi și în acest caz, în viața defunctului o cît de mică însușire bună, pe care trebuie s-o sublinieze, cît decît, în schița biografică pe care o prezintă, fiindcă nu există nici un om lipsit cu totul de virtuți, precum, de asemenea «nimeni nu este care să viețuiască și să nu greșască» în viață. Retorica antichității romane recomandă oratorilor să vorbească numai de bine pe cel mort, adică să-i înfățișeze numai însușirile bune din viață. «De mortuis nihil nisi bene», porunca retorica.

În partea parenetică a necrologului, preotul trebuie să prezinte învățătura creștină, așa cum este ea formulată de Biserica creștină, spre zidirea sufletească și spre mîngîierea

celor întristați. Nu trebuie să se avînte în idei «filozofice» despre moarte, idei care nu numai nu încălzesc sufletul credincioșilor care asistă la slujba înmormîntării, dar le vatămă și bunul lor simț creștin. Gîndurile și sentimentele preotului cuvîntător trebuie să fie gîndurile Domnului Hristos, Care a mîngîiat și a întărit credința celor care pierduseră pe cei dragi ai lor, înviîndu-i din morți (tînărul din Nain, Luca VII, 11—17; fiica lui Iair, Luca VII, 41—56; Lazăr, Ioan XI, 1—44). În fața celor ce-și plîngeau morții, Domnului Hristos I S-a făcut milă și (Luca VII, 13), «s-a zguduit în duhul Său și s-a tulburat» (Ioan XI, 33—38), iar iudeii care erau cu Marta și Maria, în ceasul morții lui Lazăr «plîngeau» (Ioan XI, 33) și le «spuneau vorbe de mîngîiere» (Ioan XI, 31).

Preotul trebuie să vorbească în această parte a necrologului despre înțelesul creștin al morții, ca o «despărțire» (2 Timotei IV, 4—6), ca «lepădarea trupului» (cortului), (2 Petru I, 14). De asemenea, el trebuie să spună că toți sfinții au primit moartea cu bucurie, pentru că prin aceasta sosește ceasul în care creștinul își primește răsplata. Însuși psalmistul se ruga să-i fie scos sufletul său din trupul trecător, ca să se lipească de Domnul, așa cum se roagă și creștinii în biserici, prin cuvintele : «Scoate din temniță sufletul meu, ca să laude numele Tău, Doamne. Pe mine mă așteaptă dreptii pînă ce-mi vei răsplăti mie» (Ps. CXLI, 7).

Sfîntul apostol Pavel, fără să disprețuiască viața aceasta, propovăduiește învățătura divină despre vremelnicia ei și despre veșnicia vieții viitoare, pentru care avem datoria să ne pregătim aici pe pămînt. «Căci nu avem aici cetate stătoare, zice el, ci o căutăm pe aceea ce va să fie» (Evrei XIII, 14).

Tot aici se poate vorbi despre îndatorirea credincioșilor de a se pregăti pentru viața viitoare, prin credință și fapte bune, despre învierea din morți, despre reunirea sufletului cu trupul, pentru judecata viitoare, reunire descrisă amănunțit

de profetul Iezechiel (XXXVII, 1; cf. Ioan V, 28—29 etc.). Preotul să nu uite de asemenea, imnurile înmormîntării, pline de învățături dogmatice și morale. Aci se accentuează ideea că mărirea și avuția sînt deșertăciuni, că în moarte toți oamenii sînt egali: împărați, săraci, drepti sau păcătoși etc. *Cîntările înmormîntării* sînt materiale foarte prețioase pentru alcătuirea unui necrolog cu caracter parenetic-catehetic, pe care preotul trebuie să le folosească din plin.

Înmormîntarea unui credincios este momentul care atrage cei mai mulți credincioși. Aici vin mai mulți credincioși chiar decît la alte slujbe din biserică și de aceea, preotul are cel mai bun prilej de a vesti cuvîntul lui Dumnezeu, ziditor și mîngietor de suflete. Se cade să nu tacă niciodată, la nici o înmormîntare, dar să se pregătească cu grijă multă, pentru susținerea liberă a necrologului.

4. Conferințe religioase

Conferințele religioase sînt tot cuvîntări bisericești, dar mult mai dezvoltate decît celelalte, citite sau rostite în public, în fața unor ascultători cu o cultură mai mare decît aceea a mulțimii credincioșilor și în împrejurări speciale. Conferințele religioase sînt propriu-zis disertații religioase, adică expuneri teologice de un nivel înalt, în care se tratează amănunțit o temă dogmatică, morală, liturgică, istorică, de disciplină bisericească etc. Aceste forme de cuvîntări sînt propriu-zis discursuri savante bisericești, care cuprind, fie o simplă temă dintr-una din cele patru secții ale studiilor teologice, fie o temă complexă, care necesită și include cunoștințe din toate disciplinele teologice și chiar din disciplinele laice.

Noțiunea de «conferință religioasă» este nouă numai ca termen, aparținînd timpurilor moderne, dar în ceea ce privește cuprinsul ei, conferința religioasă este tot atît de veche ca și religia creștină. Epistolele sfîntului apostol Pavel, care sînt tratate dogmatice-morale, scrise pentru romani, corin-

teni, galateni, filipeni, tesaloniceni etc., sînt propriu-zis conferințe religioase, în care se tratează amplu adevărurile doctrinare, morale, culturale, disciplinare etc. Epistolele sfîntului apostol Pavel n-au fost numite «conferințe religioase», la vremea lor, dar, pentru faptul că ele țintesc la buna fixare a adevărilor revelate și la înlăturarea oricăror învățături greșite, care au încercat să altereze puritatea acestor adevăruri divine, au avut și au rolul conferințelor religioase din vremea noastră. În perioada apologetilor creștini (sec. II—III) predomină conferințele religioase, în înțelesul lor de azi.

În *epoca patristică*, de asemenea, mai cu seamă în veacul de aur al creștinismului (al IV-lea), atît în Răsărit cît și în Apus, există un foarte mare număr de tratate dogmatice, morale, ascetice etc., care sînt propriu-zis conferințe religioase. Vom cita numai cîțiva autori și cîteva opere de acest fel:

Sfîntul Atanasie cel Mare (295—373) scrie: *Cuvînt despre întruparea Logosului*. Este tratatul clasic patristic asupra doctrinei soteriologice a Bisericii primare. El scrie, de asemenea, *Cuvinte contra arienilor*, *Expunerea credinței* etc.

Sfîntul Grigore de Nazianz (329—389) scrie *Cuvîntările sau discursurile*, în număr de 45; *Cinci cuvîntări teologice* etc.

Sfîntul Ioan Gură de Aur (354—407) scrie: *Contra anomeilor*, *Contra iudeilor* etc.

Fericitul Augustin (354—430) scrie, între multe altele: *Despre nemurirea sufletului*, *Contra iudeilor* etc.

Conferințele religioase, în forma în care se alcătuiesc astăzi, au apărut în epoca modernă, cînd s-a dezvoltat mult cultura laică. S-a recurs la aceste forme de predică, pentru a se introduce și întări creștinismul în păturile sociale culte, propriu-zis, în masele burgheze.

Părintele conferințelor religioase, în înțelesul lor de azi, este socotit arhiepiscopul Parisului *De Frayssinous*, (1765—

1841), de la care a rămas o operă de conferințe religioase în trei volume: *Defense du christianisme*. După revoluția burgheză din Franța, când «doamna rațiune» se socotea atotputernică, clasele culte ascultau cuvântările religioase numai dacă învățătura de credință era tratată într-o formă științifică, după metodele științelor laice.

Istoria Bisericii creștine a celor trei confesiuni din epoca modernă este plină de personalități omiletice, care au împlinit și această exigență a vremurilor noi.

În Apus se distinge *Henri Lacordaire* (sec. XIX). El este renumit prin conferințele sale exclusiv dogmatice, ținute la Catedrala Notre-Dame din Paris.

În Răsărit, în Biserica Ortodoxă, în sec. al XVIII-lea, predica sub formă de conferință religioasă, menținută strict pe temeliile patristice, continuă să înflorească. În Biserica grecească merită să fie citați: *Ilie Miniati*, care, în predica de la Florii, cum am arătat, rostește o adevărată conferință religioasă despre Sfânta Împărtășanie, aplicînd aci întreaga filozofie aristotelică, pentru a cuceri și îndupleca cugetarea burgheziei; *Nichifor Teotoche*, de la care avem Chiriocodromionul, tradus în românește și în alte limbi.

Și Biserica Ortodoxă Română, se poate mîndri cu predicatori ai timpurilor moderne: Antim Ivireanul, Neofit Scriban, Mitropolitul Andrei Șaguna, Dr. Tarnavski etc. Antim Ivireanul, de exemplu, este comparat cu Massillon al francezilor, iar Neofit Scriban este comparat cu Bourdaloue și cu Bossuet, care excelează în rostirea conferințelor religioase.

Conferințele religioase mai poartă numele de *apologii moderne*, pentru că, prin conținutul lor, plin de miez doctrinar, bazat pe o solidă și completă argumentare, în mod firesc, apără învățătura dreptei credințe, fără nici o nuanță de polemică

Trebuie reținut că aceste forme noi de predică, conferințele religioase, nu vatamă întru nimic adevărurile revelate de Dumnezeu și încredințate Bisericii, spre predicare. Confe-

rințele religioase sînt numai variante ale formei exterioare ale predicii creștine, iar nu ale fondului doctrinar creștin, care este absolut neschimbabil. «Căci adevărat zic vouă — zice Mîntuitorul — înainte de a trece cerul și pămîntul, o iotă sau o cirtă din Lege nu va trece, pînă ce se vor face toate» (Matei V, 18).

În vremea noastră se țin multe conferințe religioase în cadrul Mișcării Ecumenice, în cadrul Luptei pentru pace, în cadrul Conferințelor interconfesionale etc. Biserica Ortodoxă Română, prin profesorii de la cele două Institute teologice, prezintă învățătura ortodoxă așa cum au propovăduit-o Mîntuitorul și sfinții apostoli, în conferințe religioase, în cadrul acestor organisme, atît în patria noastră cît și în străinătate. Astfel de conferințe religioase au ținut profesorii noștri teologi, de exemplu, la Convorbirea Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Anglicană, în București, în vara anului 1935. Asemenea conferințe religioase vor fi ținute și la viitorul Sinod Panortodox.

Profesorii de la cele două Institute teologice ale Bisericii noastre Ortodoxe Române, Arhidiacon *Nicolae Balcă* și Pr. D. *Călugăr*, au ținut, după multe prelegeri, și cîte o conferință religioasă, în cadrul Cursurilor de perfecționare ale profesorilor de la Seminariile teologice din Patriarhia Română, în cursul lunii iunie, 1975: «Educația religioasă în Seminariile teologice în spirit ecumenist» (Pr. Prof. D. Călugăr) și «Formarea clerului sub directă conducere a Bisericii» (Arhidiacon. Nic. Balcă).

Conferințele religioase, după cum se vede, sînt cuvîntări bisericesti solemne, folosite de Biserică, pentru a nu rămîne în afara temelor contemporaneității și a contribui la tratarea lor în modul cel mai potrivit menirii sale.

Este de reținut că ele nu pot ține niciodată locul predicii și de aceea, ele nu se pot ține în biserică și își păstrează destinația lor de cuvîntări solemne, pentru ocazii speciale, fie interne, fie externe.

5. Alte cuvântări bisericești ocazionale.

Predici la diferite momente din viața parohiei:
la instalarea preotului, la vizita Chiriarhului,
la sfințirea bisericii

1) La instalarea preotului în parohie

Instalarea preotului în parohie, fie prin numire, fie prin transferare, se face după un protocol special. Se țin cuvântări atât de către delegatul Sfintei Episcopii, protoiereul sau alt preot, cât și de către preotul nou instalat în parohie. De regulă, la instalarea unui preot, mai țin cuvântări și alte persoane, fie din partea organelor locale de stat, fie din partea organelor parohiale. La sfârșitul acestei ceremonii de instalare, trebuie să țină o cuvântare ocazională și noul preot.

Ca în toate cuvântările bisericești, și aici, noul preot trebuie să pornească de la învățătura Sfintei Scripturi și a sfinților părinți, despre preoție și misiunea ei în lume.

Dăm câteva texte scripturistice, pe lângă cele din Epistolele pastorale, care să-i fie călăuzitoare preotului, în alcătuirea acestei cuvântări ocazionale:

- ✦ — «Așa să ne socotească pe noi fiecare om: ca slujitori ai lui Hristos și ca iconomi ai tainelor lui Dumnezeu» (1 Corinteni IV, 1);
- ✦ — «Și spuneți lui Arhip: vezi de slujba pe care ai primit-o întru Domnul, ca să o îndeplinești» (Coloseni IV, 17);
- ✦ — «Cine, oare, este slujitorul înțelept și credincios pe care l-a pus stăpînul peste slugile sale, ca să le dea hrană la timp? Fericit este slujitorul acela, pe care, venind stăpînul său, îl va afla făcînd așa» (Matei XXIV, 45—46);
- ✦ — «Căutați mai întîi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă» (Matei VI, 33);
- ✦ — «Și voi, voi veți fi numiți preoți ai Domnului, slujitori ai Dumnezeului vostru» (Isaia LXI, 6);

- ✦ — «Și nimeni nu-și ia singur cinstea aceasta, ci dacă este chemat de Dumnezeu, după cum și Aaron» (Evrei V, 4).

Sfînta Tradiție este, de asemenea, o comoară de învățături pentru preoție, pe care preotul trebuie să le studieze și din care trebuie să folosească în cuvîntarea de instalare, atît cel trimis să instaleze, cît și cel instalat. Fără îndoială, că ne gîndim, în primul rînd, la cele trei mari lucrări patristice despre preoție și misiunea ei sacramentală socială și anume:

- ✦ — *Despre preoție*, a sfîntului Ioan Gură de Aur,
- ✦ — *Apărare despre fuga sa în Pont*, a sfîntului Grigorie de Nazianz,
- ✦ — *De officiis ministrorum* = *Despre îndatoririle slujitorilor lui Dumnezeu*, a sfîntului Ambrozie.

Nu trebuie să trecem sub tăcere lucrarea scurtă, dar cuprinzătoare, a sfîntului Vasile cel Mare, rostită sau trimisă ca pastorală către clericii care fac instalarea și către cei instalați. Aceasta este o cuvîntare ocazională, intitulată chiar «Cuvînt pentru instalarea preoților» (Λόγος περὶ καταστάσεως ἱερέων). Redăm numai începutul acestei pareneze:

«Ia seama la tine însuși, o preotule, și fii cu luare-aminte la dregătoria preoțească, pe care ți ai primit-o, cu scopul să o săvîrșești întru frica lui Dumnezeu (Cf. Coloseni IV, 7). De acum încolo, gîndește-te bine că tu n-ai fost chemat să pui mîna pe o dregătorie pămîntească, ci ai fost chemat să ți se încredințeze o slujire cerească. N-ai pus mîna pe o slujbă omenească, ci ți s-a dat o slujbă îngerească.

Silește-te din toate puterile să te arăți un lucrător care nu este cu puțință să se facă de rușine, și să te dovedești ca unul care drept învață cuvîntul adevărului...».

Cuvîntarea de instalare rostită de noul preot care se prezintă în parohie cuprinde următoarele idei:

- a) — Mulțumire și slavă lui Dumnezeu, pentru că l-a învrednicit și pe el de a se numi «trimis al Domnului» (cf. Matei X, 1; Luca X, 1);

— Mulțumire și cinstire părinților trupești și sufletești (profesorii), care l-au ajutat cu munca lor, să-și împlinească gândul sfânt, de a deveni slujitor al Domnului și al oamenilor (cf. Efeseni VI, 1—3; Galateni VI, 6; Efeseni IV, 11);

— Mulțumire față de episcop, protoiereu și față de Onoratul Departament al Cultelor (cf. 1 Timotei II, 1—3);

b) — Înțelesul tainei preoției și arătarea zelului și abnegației cu care își va desfășura întreita activitate preoțească: didactică (profetică), sfântitoare și conducătoare (Matei XXVIII, 19—20) în mijlocul păstoriților;

— Hotărîrea de a se autoperfecționa în pastorație, de a dobîndi de la credincioșii încredințați numele de «păstorul cel bun», cu celelalte trei însușiri: cunoașterea oilor, jertfirea pentru ele și întoarcerea lor de pe calea cea rea (Ioan X) spre Cel ce este, «Calea, Adevărul și Viața» (Ioan XIV, 6);

— Îndatorirea că va fi întotdeauna un propovăduitor al păcii (Matei V, 9).

— Rugămintea, foarte decentă, adresată tuturor credincioșilor, precum și organelor locale de a-l sprijini în toată activitatea sa de slujitor al Bisericii și al patriei.

c) — Mulțumirea adresată tuturor celor prezenți, care s-au ostenit să vină în biserică, să vadă și să asculte toate cele în legătură cu acest eveniment din viața parohiei.

— O rugăciune de cerere a harului lui Dumnezeu, spre împlinirea a toate cele bune și de folos lui și tuturor păstoriților săi.

Este oportun și util ca preotul tânăr, care este pus la prima încercare, de a rosti în fața credincioșilor un cuvînt de instalare, să ceară o consultație protoiereului sau chiar foștilor lui profesori de Omiletică și Catehetică din Seminarul sau Institutul teologic, în care și-a făcut studiile, pentru alcătuirea acestei cuvîntări. Noul preot să-și însușească bine cuvîntarea scrisă și s-o rostească liber.

2) La vizita Chiriarhului în parohie

Vizitele canonice în parohie ale Chiriarhului se fac de regulă, și în primul rînd la parohiile în care sînt preoți tineri, nou-numiți, cu scopul de a-i îndruma și controla. De aceea, preotul nou instalat trebuie să se pregătească mai dinainte pentru această vizită, pentru că ea poate fi, anunțată, sau neanunțată. Tînărul preot trebuie să pregătească, pe de o parte, credincioșii, despre aceste vizite, iar pe de altă parte, să se pregătească pe sine. Credincioșii vor fi înștiințați că, mai devreme sau mai tîrziu, vor fi vizitați de «Păstorul și Păzitorul sufletelor» (1 Petru II, 25), din această eparhie, că în cutare sau cutare parohie Chiriarhul, în vizita sa canonică, a spus cuvinte de înaltă zidire sufletească pentru credincioși, arătînd și impresiile bune sau rele, pe care le-a avut în aceste vizite. În acest scop, noul preot va fi cu revista mitropolitană în mîină și va citi credincioșilor ceea ce a spus Chiriarhul, în vizitele sale canonice, în eparhie, lucruri scrise în fiecare număr al revistelor mitropolitane.

Preotul, personal, se va pregăti, pe de o parte, administrativ, gospodăresc și contabilicește, pentru a putea face o dare de seamă, cinstitoare, pentru că, în cuvîntul de întîmpinare, rostit în fața Chiriarhului să se prezinte cu vrednicia cuvenită, la care s-a autoîndatorat în cuvîntarea ținută la instalarea sa: «Fericit este slujitorul acela, pe care venind stăpînul său, îl va afla făcînd așa» (Matei XXIV, 46).

În cuvîntarea de întîmpinare a Chiriarhului, preotul poate spune următoarele:

TEXTUL SFINTEI SCRIPTURI: «Bine este cuvîntat Cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru cei de sus» (Matei XXI, 9).

a) — Arată bucuria deosebită, a sa și a credincioșilor, că i-a învrednicit Dumnezeu de cercetarea părintească a Chiriarhului, care a coborît în mijlocul acestor credincioși, pentru ca să-i înalțe sufletește, prin cuvîntul său părintesc și dumnezeiesc;

b) — Arată tîlcul divin al vizitei în parohii, a Chiriarhului, care este rînduit de Dumnezeu să păstorească cu grijă pe credincioșii din eparhie (cf. Ioan XXI, 16; Fapte XX, 28);

— Vizita Chiriarhului în parohie este izvorîtă din sentimentul de iubire față de credincioși și acest sentiment, la rîndul său este izvorît din Însuși Dumnezeu, Care este iubire (1 Ioan IV, 8).

Sfîntul Ignatie Teoforul, părinte apostolic, teologul ierarhiei, spune: «Deci este învederat, că pe episcop trebuie să-l privim ca pe Domnul Isus însuși» (Epistola către Efeseni cap. VI); sfîntul Ciprian spune că unitatea Bisericii, la care noi trebuie să ținem și pe care s-o apărăm cu tărie, c o n s t ă în e p i s c o p a t, unul și indivizibil (De unitate Ecclesiae).

— Prezintă o scurtă dare de seamă despre activitatea pastorală (didactică, sfînțitoare și conducătoare), dovedind că s-a ostenit să-și îndeplinească cele trei îndatoriri canonice-pastorale, pe care le-a arătat la instalare;

— Arată ce proiecte mai are, pentru întărirea parohiei din punct de vedere economic și moral și cum va chivernisi pentru buna lor îndeplinire;

c) — Mulțumește în numele credincioșilor pentru vizita făcută, arătînd că aceasta va fi înscrisă în cartea de aur a parohiei și se îndatorează să se ostenească în permanență pentru înflorirea parohiei.

3) Predică la sfînțirea bisericii

Cuprinsul acestei predici constă, de regulă, din două unități metodice: într-una, se exprimă, în cuvinte calde și mărețe, bucuria cea mai mare pe care o încearcă acum credincioșii întregii parohii, ca și cei ai parohiilor vecine, pentru că și-au împlinit gîndul de a avea un locaș sfînt; într-alta se rostește un scurt cuvînt de învățătură, avînd ca temă:

«Biserica, privită ca locaș de rugăciune», Explicarea părților din care este alcătuită biserica», «Ce este tîrnosirea unei

biserici și cum se face ea», tîlcuindu-se, intuitiv, toate momentele actului sfînțirii, săvîrșit în fața credincioșilor, «Despre datoriile credincioșilor față de biserică» etc.

Și aceste cuvîntări ocazionale trebuie să înceapă cu un text scripturistic, referitor la biserică, locaș de cult, luat, fie din Sfînta Scriptură, fie din Sfînta Tradiție, de preferat chiar un text liturgic din Liturghier sau Ahieratikon. Redăm cîteva texte sfinte, cu care preotul poate să-și înceapă pareneza la sfînțirea bisericii:

✦ — «Ioaș a făcut lucruri plăcute înaintea ochilor Domnului, în toate zilele lui Iehoiada preotul... După aceasta și-a pus în gînd Ioaș să înnoiască locașul Domnului» (Paralipomena-Cartea a doua a Cronicilor, XXIV, 4, 12);

✦ — «Iată acum, binecuvîntați pe Domnul toate slugile Domnului, care stați în casa Domnului, în curțile casei Dumnezeului nostru» (Ps. CXXXIII, 1).

✦ — «Voi încheia cu ei un legămînt al păcii, legămînt veșnic voi avea cu ei, voi pune rînduială la ei, îi voi înmulți și voi așeza în mijlocul lor locașul Meu pe veci» (Iezechiel, XXVII, 26).

✦ — «Și-i învăța și le spunea: Nu este, oare scris: Casa Mea casă de rugăciune se va chema la toate neamurile...? (Marcu XI, 17).

✦ — «...Căci casa Mea, casă de rugăciune se va chema, pentru toate popoarele» (Isaia LVI, 7);

✦ — «Intra-voi în casa Ta, închina-mă-voi în biserica Ta cea sfîntă, întru frica Ta, Doamne, povățuiește-mă întru dreptatea Ta, pentru vrăjmașii mei, îndreptează înaintea Ta calea mea» (Liturghier, rugăciunea la intrarea în Altar a preotului).

Dăm aici, și o schiță de plan de predică la sfînțirea unei biserici, zidită din nou, în întregime:

TEXTUL SFINTEI SCRIPTURI:

«Veseliu-m-am de cei ce mi-au zis mie: «În casa Domnului vom merge!» (Psalmul CXXI).

— Partea panegirică

1. a) Se dă slavă Bunului Dumnezeu, pentru că a ajutat înțregii obști creștine să termine de zidit sfântul locaș, să-l picteze și să-l înzestreze cu tot ceea ce trebuie pentru săvârșirea Sfintei Liturghii.

Se arată că ziua aceea este cel mai sărbătoresc praznic pentru credincioșii din această parohie, ca și pentru credincioșii din parohiile vecine, mulți din ei prezenți acolo. Pentru toți credincioșii prezenți, cât și pentru credincioșii care din binecuvântate pricini nu sînt aici, se potrivesc cuvintele profetice ale psalmistului David, rostite mai sus : «*Veselitu-m-am de cei ce mi-au zis mie : «In casa Domnului vom merge».*

b) Se arată bucuria sporită a credincioșilor, pentru prezența Chiriarhului locului (sau a delegatului său), ca să sfințească biserica și ca să aducă cuvîntul arhieresc, ziditor de suflete.

Bucuria credincioșilor este deplină, pentru că se văd alături de ei și autoritățile civile de stat, împărtășindu-se din bucuria duhovnicească obștească.

— Partea didactico-parenetică.

2. Despre biserica creștină, locaș de rugăciune.

a) Biserica este locașul sfînt, pentru toți credincioșii, în care se preamărește Dumnezeu, se săvîrșește Taina Sfintei Jertfe a lui Hristos și în care se adună credincioșii spre a se împărtăși din darurile și adevărurile mîntuirii, prin slujirile rînduite de Domnul Hristos. De aceea biserica poartă numele de : *casa lui Dumnezeu, locaș sfînt, casă de rugăciune pe pămînt*, în care locuiește Cel ce este mai presus de cer, Dumnezeu : — locaș care închipuie răstignirea, îngroparea și învierea lui Hristos.

b) Sfinții apostoli și cei dinții creștini se adunau la început să săvîrșească Taina Sfintei Jertfe a lui Hristos, *în casa unuia dintre ei*, iar mai tîrziu *în biserici anume zidite* (cf. Fapte II, 46 ș.a.; Matei XXVI, 26; Fapte I, 13; Fapte XX, 6—9; Romani XVI, 5; Coloseni IV, 15; Filimon I, 2 etc).

c) Pe măsură ce credința creștină se răspîndea, se ridica și biserici anume zidite (Fapte XI, 26). În veacul al doilea se zidesc biserici mai pretutindeni și sfîntul Iustin Martirul (163) mărturisește că în aceste locașuri se adunau creștinii Duminica, dimineața. Bisericile se zideau la mormintele sfinților mucenici, iar unde nu se aflau mucenici și morminte se așezau pîrticele din sfinte moaște în piciorul Sfintei Mese din altarul bisericii, ca și azi.

d) Zidind acest locaș de rugăciune, credincioșii au împlinit două porunci divine : una, de a preaslăvi pe Dumnezeu, prin slujbe divine, care au și început de azi și altă poruncă, de a sluji pacea între popoare, așa că altarul creștin este pe drept numit și altarul păcii, unde se învață poruncile păcii divine pe pămînt, după cuvintele Sfintei Scripturi, cu privire la «*casa Domnului*». Aici se spun cuvintele :

«*Rugați-vă pentru pacea Ierusalimului și pentru îndestularea celor ce te iubesc pe tine. Să fie pace în întăriturile tale și îndestulare în turnurile tale. Pentru frații mei și pentru vecinii mei grăiam, despre tine, pace. Pentru casa Domnului Dumnezeuului nostru am dorit cele bune ție*» (Psalmul CXXI, 6—9).

3. a) Porunca I a Bisericii : să ascultăm cu evlavie Sfînta Liturghie în fiecare Duminică și sărbătoare.

b) Mulțumiri adresate tuturor : Chiriarhului, autorităților de stat și credincioșilor donatori pentru zidirea sfîntului locaș.

6. Alte predici ocazionale : la botezuri, la cununii
Predică pentru pace și predică patriotică (la o sărbătoare națională,
la evenimente deosebite din viața socială).

1) Predică la botezuri

În cazul că se săvîrșesc mai multe botezuri deodată, în biserică, la care iau parte mulți credincioși, alături de părinții

și nașii copiilor ce se botează, preotul trebuie să țină o scurtă pareneză, avînd ca temă principală *renașterea duhovnicească a noului născut*, prin primirea primului har și dobîndirea unei vieți noi întru Hristos. Tot așa, cînd se botează un adult care a întîrziat să se boteze în pruncie sau cînd unii eterodocși revin la credința ortodoxă, preotul trebuie să rostească un cuvînt solemn de învățătură ortodoxă, despre Taina Sfîntului Botez în Biserica Ortodoxă.

Este util și necesar pentru sufletul credincioșilor, ca preotul, în cuvîntul său de la botezul noilor născuți să-i facă să înțeleagă că ei, în aceste momente trăiesc un dublu sentiment de bucurie: bucuria pentru că s-a născut trupestă, un fiu și bucuria pentru că s-a săvîrșit a doua naștere, cea duhovnicească, «de sus» (Ioan III, 3). Prima naștere «din trup» (Ioan III, 6), aduce un om în viața pămîntească, iar cea de a doua naștere «din duhul», îl introduce în viața duhovnicească, pe calea mîntuirii, pentru a putea să vadă împărăția lui Dumnezeu (Ioan III, 3). Ambele nașteri sînt lăsate de Dumnezeu, ambele trebuie să aibă loc în lume (Matei XXVIII, 19—20) și ambele nașteri încarcă viața omului cu bucurii mari. Despre ambele bucurii omenești vorbește Sfînta Scriptură. «Femeia, spune Mîntuitorul, cînd e să nască, se întristează fiindcă a sosit ceasul ei; dar după ce a născut copilul, nu-și mai aduce aminte de durere, pentru bucuria că s-a născut om în lume» (Ioan XVI, 21). Cel ce s-a botezat, adică cel ce a început să parcurgă drumul spre împărăția lui Dumnezeu, are de asemenea, mari bucurii în inimă, pentru că însuși esența împărăției lui Dumnezeu, adică a religiei creștine, în care a intrat, este «dreptate, pace și bucurie în Duhul Sfînt» (Romani XIV, 17).

În aceste pareneze, preotul trebuie să pornească totdeauna de la un text din Sfînta Scriptură, pe care să-l tilcuiască amănunțit, în tot cursul cuvîntării sale, pentru a fi bine înțeles și ținut minte. Nu trebuie încărcată cuvîntarea cu multe

texte despre botez, dar să extragă toată seva duhovnicească din textul ales.

Redăm cîteva texte biblice în legătură cu Taina Sfîntului Botez, iar la sfîrșitul manualului, între schițele de plan model, pentru predicile studiate, va fi și o schiță de plan pentru o cuvîntare ocazională la botezuri.

— «Căci cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat» (Galateni III, 27);

— Și v-ați îmbrăcat cu (omul) cel nou, care se înnoiește, spre deplină cunoștință, după chipul Celui ce l-a zidit» (Coloseni III, 10);

— «M-am răstignit împreună cu Hristos; și nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine. Și viața mea de acum în trup, o trăiesc în credința în Fiul lui Dumnezeu, Care m-a iubit și S-a dat pe Sine însuși pentru mine» (Galateni II, 20);

— «El ne-a mîntuit, nu din faptele cele întru îndreptare, săvîrșite de noi, ci după a Lui îndurare, prin baia nașterii celei de a doua și prin înnoirea Duhului Sfînt» (Tit III, 5).

2) Predică la cununii

Cununia sau Nunta este una din cele șapte Taine, prin care, după făgăduința mirelui și a miresei, dată liber în fața preotului, li se împărtășește harul dumnezeiesc, care întărește și înalță însoțirea lor naturală, prefăcînd-o într-o desăvîrșită și curată legătură, într-o unitate, după chipul legăturii dintre Hristos și Biserică.

Pentru toți credincioșii, Nunta este una din cele mai de seamă bucurii din viața lor, și de aceea, preotul, care ia parte și la necazurile și durerile lor, trebuie să ia parte și la această mare bucurie și să accentueze caracterul duhovnicesc al acestei bucurii, printr-o scurtă cuvîntare ocazională după oficierea acestei Sfinte Taine. «Bucurați-vă cu cei ce se bucură; plîngeți cu cei ce plîng», zice apostolul (Romani XII, 15).

Cuvîntarea de la cununii este propriu-zis o predică cu caracter panegiric, adică prin ea se arată caracterul sfînt și sărbătorec al Cununii, dar are și o parte parenetică, în care se povățuiesc mirii să-și împlinească îndatoririle față de Dumnezeu și față de oameni, îndatoriri pentru toată viața. Cuvîntarea aceasta trebuie să fie scurtă, dar rostită cu solemnitate cuvenită. Preotul trebuie să se ferească de a aluneca pe panta glumelor, fie cînd oficiază Sfînta Cununie, fie cînd ține această scurtă alocuțiune, avînd totuși o față veselă, prietenoasă, o privire părintească asupra mirilor, potrivită momentului. Nu i se îngăduie nici mimica tristă, posacă, încruntată, morocănoasă.

Cuvîntarea aceasta trebuie rostită liber. De aceea preotul trebuie să se pregătească bine, să știe precis ce idei expune și ce sentimente vrea să creeze în sufletul mirilor, al părinților, al nașilor, și al întregii obști creștine, care de regulă este foarte numeroasă la cununii. Preotul să nu-și pună nădejdea în improvizatii, fiindcă de multe ori, obștea creștină prezentă la cununii este plină de intelectuali de elită.

Și aici trebuie înlăturate din cuvîntare «filozofia» și «poezia»; pentru că preotul vorbește în numele lui Hristos, este «iconom al tainelor lui Dumnezeu» (1 Corinteni IV, 1) și credincioșii așa voiesc să-l vadă pe preot, iar nu «filozof», și «poet», la nuntă. Și aici, cuvîntul preotului trebuie să fie «dres cu sare» (Coloseni IV, 6), adică plin de har și înțelepciune.

Izvoarele de la care trebuie să pornească preotul în cuvîntarea sa, să fie: *Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție*. Vom reda în mod special, cîteva texte liturgice din Rînduiala Sfîntei Cununii:

- ✦ — «*Și a zis Domnul Dumnezeu: nu este bine să fie omul singur: să-i facem ajutor asemenea lui*» (Facere II, 18);
- ✦ — «*Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pămîntul și-l stăpîniți*» (Facere I, 28);

- ✦ — «*Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa, și se va lipi de femeia sa și vor fi amîndoi un trup. Taina aceasta mare este; iar eu zic în Hristos și în Biserică*» (Efeseni V, 31—32);
- ✦ — «*Cinstită să fie nunta întru toate și patul nespurcat. Iar pe desfrînați îi va judeca Dumnezeu*» (Evrei XIII, 4);
- ✦ — «*Iar Rut a zis: Nu mă sili să te părăsesc și să mă duc de la tine; căci unde te vei duce tu, acolo voi merge și eu, și unde vei trăi tu, voi trăi și eu; poporul tău va fi poporul meu și Dumnezeuul tău va fi Dumnezeuul meu; — Unde vei muri tu voi muri și eu și voi fi îngropată acolo. Orice-mi va face Domnul, numai moartea mă va despărți de tine!*» (Rut I, 16—17);
- ✦ — «*Deci ceea ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă*» (Marcu X, 9);
- ✦ — «*Încă ne rugăm pentru mila, viața, pacea, sănătatea, mîntuirea, paza, iertarea și lăsarea păcatelor robilor Tăi...*» (din ectenia Cununii);
- ✦ — «*Pentru ca să le trimită lor dragoste desăvîrșită, pașnică și ajutor, Domnului să ne rugăm*»;
- ✦ — «*Pentru ca să se păzească și să se binecuvinteze ei într-un gînd și credință tare, Domnului să ne rugăm* (din ectenia Logodnei).

În cuvîntările ținute de preot la cununii, se pot scoate în evidență multe învățături extrase din textele de mai sus, ca:

- Rînduiala lui Dumnezeu de a se uni bărbatul cu femeia și a întemeia o familie;
- Rînduiala lui Dumnezeu despre nașterea și creșterea copiilor în familie;
- Rînduiala lui Dumnezeu despre indisolubilitatea căsătoriei;
- Rînduiala lui Dumnezeu despre curăția morală în familie, despre fidelitatea conjugală și despre ajutorarea reciprocă a soților în viață;

— Rînduiala lui Dumnezeu, ca familia să fie o vatră de formare și păstrare a virtuților, pentru a fi cu adevărat un izvor de întărire morală ;

— Despre binefacerile căsătoriei din punct de vedere moral-social ;

— Povățuiri pentru demnitatea care trebuie să domnească la ospetele oferite cu prilejul Cununii (1 Corinteni X, 31) etc.

Este de reținut însă că numai una sau alta din ideile de mai sus să le dezvolte preotul în partea parenetică a cuvîntării la cununii, la libera alegere, orientîndu-se după starea morală a familiilor creștine din parohie, elogiînd virtuțile existente și combătînd păcatele săvîrșite împotriva sfințeniei Nunții. Dacă preotul expune multe idei în cuvîntarea sa, abuzează de răbdarea obștii creștine, iar pe de altă parte, el riscă să nu planteze bine nici o idee în mintea și în inima credincioșilor.

Vom da o schiță de plan, la sfîrșit, și pentru o cuvîntare la cununii.

7. Alte grupe de predici ocazionale :

— **Predica pentru pace ; — Predica patriotică** (la o sărbătoare națională, la evenimente deosebite din viața socială).

Aceste predici sînt cuvîntări bisericești, care se încadrează pe de o parte în acțiunea sfîntă a întregii umanități, de a statornici pacea pe pămînt și înfrățirea între toate popoarele lumii, iar pe de altă parte, se încadrează în mișcarea clocotitoare a poporului nostru de a merge înainte, spre desăvîrșirea aptitudinilor sale și crearea viitorului luminos, din toate punctele de vedere. Aceste predici sînt propriu-zis cuvîntări bisericești pentru vremurile noi și înnoitoare încă. S-ar părea, contrar adevărului, printr-o privire numai la suprafață, că aceste predici ocazionale sînt cuvîntări care ies din făgașul învățăturii creștine. Nimic mai neadevărat decît aceasta.

Aceste predici sînt propriu-zis gînduri vechi, pentru vremuri noi, adică gînduri care au aceeași vechime ca și cele două Izvoare ale descoperirii dumnezeiești, rostite și în vremuri noi. Cuvîntul lui Dumnezeu are atributul veșniciei, ca și Dumnezeu, și de aceea, el a fost rostit pentru toate timpurile. Rostirea acestor predici ocazionale, azi, de către preot, înseamnă rostirea cuvîntului lui Dumnezeu și în vremurile noi, și în cele ce vor veni, pînă la sfîrșitul veacurilor, iar nu ieșire din făgașul sfînt. Sfîntul apostol Pavel, avînd în minte veșnicia cuvîntului lui Dumnezeu și trebuința și folosul lui pentru toate timpurile, spune cu glas răsunător, pentru totdeauna : *«Iisus Hristos — ieri și azi și în veci — este Același»* (Evrei XIII, 8). Apostolul ne învață aici că Mîntuitorul Hristos, Dumnezeu adevărat, al Cărui cuvînt îl predică Biserica creștină, este același, oricît de multe schimbări ale vremurilor ar avea loc în istorie. Cele trei adverbe de timp, ieri, azi și în veci, folosite de apostol în această mărturisire, înseamnă : *trecutul, prezentul și viitorul fără sfîrșit*. Preoțimea noastră a predicat cuvîntul lui Dumnezeu, și în trecutul istoriei patriei, îl predică și în prezent, și-l va predica și în viitor, în vremurile înnoitoare.

Cităm numai trei figuri distinse clericale, istorice, care și-au împlinit îndatorirea aceasta de predicatori ai vremurilor noi : *Popa Șapcă, Mitropolitul Andrei Șaguna și, în zilele noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*. Cum am arătat în prima parte a acestui manual, Părintele Patriarh Justinian a creat «Apostolatul Social», o adevărată bibliotecă, alcătuită pînă azi din 12 volume, care cuprind tocmai gîndurile sfinte, scoase din Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, rostite pentru vremurile noi.

Opera Prea Fericirii Sale constituie lumina călăuzitoare a preoțimii de azi, în ceea ce privește predica pentru pace și predica patriotică. Glasul despre cauza sfîntă a păcii al Prea Fericirii Sale s-a auzit și se aude «pînă la marginile pămîntului» (Fapte 1, 8), prin telegrama pe care a adresat-o Organizației Națiunilor Unite, în numele Sfîntului Sinod și

al întregului cler și popor român ortodox, la 7 octombrie, 1960, cu prilejul celei de a XXV-a sesiuni a Adunării generale :

«Păstrînd și apărînd mesajul nealterat al Evangheliei lui Hristos — Care a vestit pacea, libertatea și frăția tuturor oamenilor pe pămînt — Biserica Ortodoxă Română a înțeles prioritatea pe care o au în învățătura creștină poruncile de slujire a păcii și datorita ce revine oricărei Biserici creștine și oricărui creștin în parte, de a nu înceta să lucreze pentru înfăptuirea acestei sfinte năzuințe...».

Opera aceasta, de a aduce cuvîntul lui Dumnezeu, scris mai înainte, ca hrană duhovnicească pentru timpurile noi, își are temei divin. Domnul Hristos, Pedagogul nostru suprem, ne-a învățat și ne învață de-a pururea să sorbim învățătura Sfințelor Scripturi pentru alcătuirea cuvîntărilor din orice vreme și s-o înfățișăm credincioșilor, ca hrană duhovnicească. Domnul Hristos însuși chema totdeauna în mintea ascultătorilor cuvintele dumnezeiești, rostite oamenilor înainte de venirea Sa, ca temei divin al cuvintelor Sale dumnezeiești, rostite în continuare, și prin aceasta El făcea ușor de înțeles orice temă grea, fie dogmatică, fie moral-socială, fie culturală. Numai în «Predica de pe munte», Domnul Hristos face șase asocieri ale ideilor Sale divine cu ideile divine ale Legii Vechi, pentru temeinicia înțelegerii acestor teme, zicînd : «Ați auzit că s-a zis...» În toată activitatea Sa profetică, adică învățătoarească, Domnul Hristos, dă răspuns la întrebările noi, pentru vremuri mai noi, tilcuind Scriptura Vechiului Testament, cuvîntul lui Dumnezeu, rostit mai înainte de Întruparea Sa, zicînd :

«Au n-ați citit niciodată în Scripturi ?» (Matei XXVI, 42); «Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta în urechile voastre» (Luca IV, 21 ; cf. Matei, XX, 29 ; XXVI, 54 ; Luca XXIV, 27 ; Ioan V, 39 ; VII, 38 ; Fapte XVII, 11 ; 1 Corinteni XV, 3 ; 2 Timotei III, 15 etc.).

Rostirea predicilor de actualitate de către preoții zilelor noastre și de către preoții veacurilor viitoare are deci temei divin și, prin aceasta, predicarea cuvintelor lui Dumnezeu,

în orice loc și în orice timp, devine o poruncă a. trebuie îndeplinită cu vrednicie.

Predicatorul creștin trebuie să fie mereu dominat de dul că învățătura creștină este o învățătură de viață și aceea, suflul ei divin și roadele duhovnicești să se simtă în viață, prin cuvîntul său.

Pe temeiul acestor învățături, vom vorbi mai departe despre predica pentru pace și despre predica patriotică.

1) Predica pentru pace

Din orice punct de vedere am studia creștinismul, dogmatic, moral și cultural, ajungem la următoarea definiție a sa : *Creștinismul este religia păcii*. Creștinismul este religia păcii, pentru că el este religia iubirii, și este religia iubirii, pentru că Însuși Dumnezeu, Care S-a descoperit oamenilor prin această religie, «este iubire» (1 Ioan IV, 8), așa cum, de Dumnezeu-insuflatul apostol și evanghelist Ioan îi dă definiția (ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν). De asemenea, Dumnezeu este numit și «Dumnezeul păcii» (Romani XV, 33). Iubirea și pacea deci constituie esența și specificul creștinismului.

Dumnezeu a creat pe om din iubire, a trimis pe Unicul Său Fiu să Se jertfească pe Cruce tot din iubire ca *«prin-tr-Însul toate cu Sine să le împace, fie pe cele pămîntești, fie pe cele cerești, făcînd pace prin El, prin sîngele crucii Sale»* (Coloseni I, 20 ș.u.).

Din adevărul dogmatic mărturisit, că omul este fiul lui Dumnezeu, împăcat cu El, prin Iisus Hristos, rezultă adevărul moral-social, că toți oamenii sînt frați și numai dacă trăiesc în pace pe pămînt, și luptă pentru pace dovedesc în istorie că sînt fiii lui Dumnezeu (Matei V, 9).

Concluzia ce se impune din premisele de mai sus este că preotul, predicînd pacea, făcînd apologia ei, în tot locul și în tot timpul predică propriu-zis însăși religia creștină al cărui slujitor este.

Poporul nostru este pătruns de duhul păcii fiindcă el s-a născut și a crescut în religia păcii, și de aceea, limba ce-o vorbește cuprinde multe zicale ca acestea: «Unde este pace, și lui Dumnezeu îi place»; iar «cine-ar sta să facă pace, multă pomană și-ar face».

Texte din Sfinta Scriptură, călăuze în alcătuirea predicilor pentru pace:

- ✦ — «Împacă-te cu Dumnezeu și cazii la pace. Atunci bine va fi de tine» (Iov XII, 20);
- ✦ — «Ferește-te de rău și fă bine, caută pacea și o urmează pe ea» (Ps. XXXIII, 13);
- ✦ — «Auzi-voi ce va grăi întru mine Domnul Dumnezeu; că va grăi pace peste tot poporul Său» (Ps. LXXXIV, 7);
- ✦ — «Să fie pace în întăriturile (între zidurile) tale și în destulare în turnurile tale» (Ps. CXXI, 7);
- ✦ — «El (Domnul Hristos), va nimici carele din Efraim, caii din Ierusalim și arcul de război va fi fărîmat. El va vesti pacea popoarelor și împărăția Lui se va întinde de la o mare pînă la cealaltă mare și de la Eufrat pînă la marginile pămîntului» (Zaharia IX, 10);
- ✦ — «Căci dorința cărnii este moarte, dar dorința Duhului este viață și pace» (Romani VIII, 6).

Schiță de plan pentru o predică despre pace.

TEXTUL SFINTEI SCRIPTURI:

«Căci dorința cărnii este moarte, dar dorința Duhului este viață și pace» (Romani VIII, 6).

1. a) Sfîntul Pavel adresează aceste cuvinte Bisericii din Roma, spre a domoli poftele trupesti ale creștinilor de aici, proveniți din romanii cei războinici.

b). «Dorința cărnii» înseamnă dorința satisfacerii poftelor trupesti; săvîrșirea păcatului deci, care duce la moarte sufletească. Satisfacerea poftelor trupesti duce implicit și la săvîrșirea nedreptăților sociale, la războaie, roade amare ale păcatului, pofta cărnii, «moarte» deci.

c). Creștinismul, condus de «dorința Duhului», adică scos din robia păcatului prin Botez, trebuie să împlinească ceea ce-i poruncește Duhul lui Dumnezeu Care locuiește în el, adică să săvîrșască fapte bune, care-i asigură o viață și aici pe pămînt și în ceruri. El are pace și cu oamenii și cu Dumnezeu, prin Iisus Hristos.

d). Trăind în pace cu Dumnezeu, creștinul trăiește în pace și cu aproapele său, de ori ce neam ar fi și ori în ce parte a pămîntului s-ar găsi.

Să zăbovim puțin cu un cuvînt despre pace, scos din învățătura creștină.

a). Cugetarea sfîntă a apostolului este aceasta: păcatul săvîrșit, născut din pofta trupului, aduce moartea (cf. Iacov I, 15), trupestă, sufletească, individuală, socială. Păcatul este deci *calea morții* în lume (cf. Cain-Abel).

Îndemnurile Duhului Sfînt, Care este viu în sufletul creștinului, prin Botez, și Care înfrînge puterea păcatului din ființa sa, îl duce pe creștin pe *calea vieții*, adică pe calea păcii.

b). Calea vieții și calea morții (cf. Învățătura celor doisprezece apostoli; Ieremia XXI, 8; 2 Corinteni VII, 3; Barnaba XVIII etc.).

— *Calea vieții* constă în practicarea tuturor virtuților creștine, care îndepărtează pe creștin de la orice gînd, vorbă sau fapte rele și asigură pacea cerească pe pămînt.

— *Calea morții* «este rea și plină de blesteme», pentru că acolo sînt: ucideri,... răpiri,... nesaț de avere,... păcătoși în toate privințele. Calea aceasta este calea blestemățiilor războiului.

c) *Sfînții părinți* ne aduc aminte de pacea lăsată de Dumnezeu oamenilor, ca o stare normală în viața lor și ca un mod divin de viețuire pe pămînt.

Sfîntul Grigorie de Nazianz, părintele, poetul și filozoful bisericesc (sec. IV), în cuvîntarea a XXXII-a, tratează:

- *Pacea, ordinea și disciplina în Biserică ;*
- *Pacea, ordinea și disciplina în societatea omenească ;*
- *Pacea și ordinea în natura fizică.*

Vorbind despre pace, ordine și disciplină în Biserică, sfântul părinte este sfișiat sufletește de «sfișierea scumpei cămăși a lui Hristos» de către ereziile arienilor anomei și de către cei care voiau să ocupe scaunul episcopal al capitalei prin viclenie și complot.

Ca să fie pace în Biserică, cei mari din Biserici trebuie să se pătrundă de virtutea umilinței.

«Care este lucrul cel mai frumos în învățătura noastră?» «*Pacea*», răspunde sfântul părinte și adaugă: «Cel mai rușinos și cel mai vătămător lucru este *discordia*». Ideea că pacea este bunul suprem al omenirii o va accentua și fericitul Augustin, aproape în aceiași termeni, în lucrarea sa «Despre Cetatea lui Dumnezeu», cartea a XIX-a, capitolele XI, XII, XIII.

Tratînd tema despre pace, ordine și disciplină în societatea omenească, sfântul Grigorie spune că *păcatul*, sub forme diferite a tulburat starea divină de pace a societății și i-a deschis calea morții. Vinovat de aceasta este tot omul neinstruit, needucat, pradă instinctelor, egoist, fire aprinsă și mîndră, cu lipsă de rațiune, la care se adaugă cutezanța nechibzuită.

«Și aceasta este în cea mai mare măsură, ceea ce a sfișiat mădulele, a dezunit pe frați, a tulburat cetăți, a înfuriat popoare contra popoare, a înarmat neamuri, a răsculat pe regi unii *contra altora, pe popor împotriva lui însuși și împotriva preoților, pe părinți împotriva copiilor, pe copii împotriva părinților, a așîțat pe bărbați împotriva soțiilor, pe soții împotriva bărbaților*» etc.

Vorbind despre pacea și ordinea în firea înconjurătoare, sfântul Grigorie ne învață că universul, cu legile lui neschimbabile, cu succesiunea regulată a zilelor și nopților, a anotimpurilor, cu legile din lumea plantelor și animalelor etc. ne

oferă cel mai desăvîrșit model de bună rînduială, ordine și disciplină.

«*Întemeiatu-le-ai pe veci și pe vecii vecilor. Lege le-ai pus și nu o vor călca*», exclamă sfântul părinte, prin cuvintele psalmului CXVIII, 6.

Sfântul părinte scoțînd în evidență *ordinea* reală din natură o identifică cu existența și de aici scoate încheierea că suprimînd ordinea și disciplina în natură și societate, acestea fiind egale cu starea de pace divină, se suprimă însăși existența lor. Păcatul deci, distrugînd pacea societății, îi pregătește calea morții ei.

Lupta Bisericii împotriva păcatului, poftă a cărnii, prin scris, vorbire și faptă, este propriu-zis o luptă pentru pacea lumii.

Lupta pentru ordine și disciplină în familie, școală, Biserică etc., prin instruire și educare, este o luptă pentru pace.

Fiecare credincios al Bisericii noastre poate și trebuie să desfășoare o activitate pentru triumful păcii în lume, în orice muncă și poziție socială s-ar găsi.

2) Predica patriotică

24 Ianuarie, Unirea Moldovei cu Țara Românească.

Texte din Sfînta Scriptură, de la care se poate porni în pareneza cu această temă:

- ✦ — «Este un Domn, o credință, un botez» (Efeseni IV, 5).
- ✦ — «Ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa aceștia în Noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis» (Ioan XVII, 21; cf. vers. 11, 12, 13);
- ✦ — «Vă îndemn, fraților, pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos, ca toți să vorbiți la fel și să nu fie dezbinări în sînul vostru; ci să fiți uniți cu totul în același cuget și în aceeași înțelegere» (1 Corinteni I, 10);

✦ — «Și pacea lui Hristos, întru care ați fost chemați, ca să fiți un singur trup, să stăpânească în inimile voastre; și fiți mulțumitori» (Coloseni III, 15) etc.

Schiță de plan pentru alcătuirea predicii cu această temă

TEXTUL SFINTEI SCRIPTURI:

«Este un Domn, o credință, un botez»
(Efeseni IV, 5).

1. a) Prin această triadă de cuvinte de învățătură creștină, Domn, credință, Botez—sfântul Pavel arată Efesenilor motivele pentru care ei trebuie să păstreze unitatea în Biserica lui Hristos. Unitatea aceasta trebuie să fie intimă și sinceră, bazată pe dragostea creștină, nu numai exterioară;

b) Aceeași unitate «în cuget și-n simțiri» a cerut-o și a înfăptuit-o poporul nostru, în anul 1859.

2. *Despre Unirea Moldovei cu Țara Românească, la 24 Ianuarie, 1859.*

3. a) Unirea Țării Românești cu Moldova reprezintă unul din momentele de seamă ale istoriei patriei noastre, fiindcă el stă la baza României moderne. Actul acesta este rezultatul unui lung proces istoric, în care rolul principal l-a îndeplinit poporul nostru însuși.

În anul 1850, Nicolae Bălcescu scria că după Revoluția din 1848 «ne mai rămîne să facem alte două revoluții» (adică unitatea națională (1859) și independența națională (1877) pentru ca «națiunea să intre în plenitudinea drepturilor sale naționale».

b) Poporul a fost condus în îndeplinirea visului său de unirea fraților, de către mari personalități, clar văzătoare, în frunte cu Mihail Kogălniceanu și Alexandru Ioan Cuza, alesul națiunii în ambele principate, la 24 Ianuarie, 1859.

c) Biserica Ortodoxă din ambele principate, totdeauna alături de vrerile poporului, l-a slujit și de data aceasta sprijinind actul Unirii, cu vorba, scrisul și fapta, ajungînd

chiar ca unele din căpeteniile Bisericii să îndure multe suferințe fizice și morale, din partea protivnicilor unirii. Mitropolitul Moldovei, Sofronie Miclescu (1851—1860), Arhimandritul Neofit Scriban și Melchisedec sînt numai unii din păstori Bisericii, care au fost alături de turma lor duhovnicească.

Mitropolitul *Sofronie Miclescu* spunea la 23 septembrie 1857, în Divanul ad-hoc:

«Acum, a sosit timpul de a dovedi Europei întregi că sîntem vrednici de garanția ce ne-a dat. Să fim dar înțelepți și cumpătați în toate. Să fim un singur trup, precum sîntem un singur suflet, căci toți una sîntem, avînd o credință, un sînge, o patrie, o istorie, un Dumnezeu».

(Aceeși motivare o făcea în apelul la unire și poetul Vasile Alecsandri, în poezia cîntată «Hora unirii»). În binecuvîntarea sa, dată Divanului, în zilele de 7 și 8 octombrie 1857, Mitropolitul Sofronie spunea: «Unde-i turma și păstorul».

f) Și astăzi, Biserica Ortodoxă Română, avînd pilde vii de urmat în cursul istoriei sale, își continuă chemarea ei sfîntă, de a sluji poporul și patria, pentru a înfăptui o unitate de-săvîrșită în Biserică și în Stat.

Îndemnuri de a cinsti după cuviință marile personalități istorice ale poporului nostru, personalități care și-au pus sufletul pentru biruința gîndurilor mai înaintate, nutrite de poporul român;

Povățuiri prin cuvînte dumnezeiești, scripturistice, despre iubirea unității și armoniei, în familie, în instituții și întreprinderi ale patriei, în raporturile cu naționalitățile conlocuitoare din patria noastră (cf. Luca X, 30—37, Parabola samarineanului milostiv) și povățuiri de a ne feri de discordie și orice fel de dezbinări. Aceasta, după pilda sfîntului Pavel: «Vă îndemn, fraților, pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos, ca toți să vorbiți la fel și să nu fie dezbinări în

sînul vostru, ci să fiți cu totul uniți în același cuget și în aceeași înțelegere» (1 Corinteni I, 10).

CONCLUZIE

Trecînd la studiul *Omileticii speciale*, am prezentat pînă aici felurile predicilor sau cuvîntările bisericești în general, privite din punct de vedere al *caracterului*, al *conținutului* și al *scopului lor*. Cum s-a văzut mai sus, este un mare număr de specii de cuvîntări bisericești, folosite de predicatorii creștini, potrivit împrejurărilor, momentelor, epocilor și trebuințelor sufletești ale credincioșilor. Mulțimea și varietatea cuvîntărilor bisericești, arătate mai sus se poate reda sintetic prin trei titluri, care indică trei genuri de cuvîntări: predici, omilii și pareneze.

Trebuie reținut faptul că atît cele trei genuri de predici, în general, cît și marea diversitate de predici, în special, constituie o *unitate*, așa precum și Sfînta Scriptură, alcătuită din 80 de cărți, scrise de mulți autori, insuflate de Dumnezeu, într-un interval de 1500 de ani, constituie o *unitate dogmatică, morală și culturală*. Precum Sfînta Scriptură, în forme atît de variate tratează o singură idee centrală, *istoria mîntuirii neamului omenesc*, tot așa, șirul imens de predicatori creștini, în forme foarte multe și variate, au predicat și predică cuvîntul lui Dumnezeu, cu un singur scop, *mîntuirea credincioșilor*. De aceea, orice definiție ar primi predica, orice caracter ar avea ea, dogmatic, moral, liturgic, istoric, catehetic etc., ori în ce împrejurări sau epoci s-ar naște, ea are un fond comun, *Cuvîntul lui Dumnezeu*, și un scop comun, *mîntuirea credincioșilor*. Toate caracterele specifice fiecărui gen și

fiecărei specii de predici coexistă și se întrepătrund într-una și aceeași predică, orice caracter ar avea și orice definiție ar primi. Împărțirea și clasificarea predicilor se face din motive didactice, adică din nevoia de a povățui pe preotul predicator, că într-unele cuvîntări să aibă o extindere mai mare ideile dogmatice, într-altele, cele morale, într-unele să predominie ideile liturgice, într-altele, cele istorice etc. Și din acest punct de vedere, trebuie realizată o armonie perfectă.

Învățătorul nostru suprem, și aici, este tot Domnul Hristos. Predicile Domnului Hristos sînt foarte variate, au în gradul suprem, atributele predicilor enumerate în această parte a Omileticii, sînt predici cu caractere proprii fiecărui gen și fiecărei specii, păstrează armonia desăvîrșită în ceea ce privește extinderea unei idei sau alteia, și peste tot, Domnul Hristos seamănă cuvîntul lui Dumnezeu în forme diferite, dar cu un singur scop: *mîntuirea omenirii*. El predică la puțul lui Sichem, pe țărmul mării, în barca legănată de valuri, la nuntă, la moarte, la masa trufașilor farisei, în porticul lui Solomon, în casa celor două surori, Marta și Maria, la răs-pîntia drumului unde cerșește orbul etc. Toate tipurile de predici, ale Domnului Hristos sînt legate între ele cu o legătură divină și printr-o armonie divină a ideilor. Vom cita numai două exemple:

— Convorbirea lui Iisus cu femeia samarineancă (Ioan IV) este o predică dogmatică, istorică, liturgică, morală, socială și catehetică-misionară, dar este în același timp și o pareneză ocazională. Această predică cuprinde următoarele idei: *dogmatică* («Duh este Dumnezeu, IV, 24); *istorice* (istoricul puțului, Iacob și turmele, IV, 12); *morale-sociale* (raporturile dușmănoase dintre iudei și samarineni, starea familială a femeii sa-

marinence, v. 9, 17—19); *catehetice-misionare* (dumnezeirea lui Iisus și slujba Lui profetică, v. 25, 26; convertirea femeii la credința în Mesia și misionarismul ei, v. 34—40);

— Parabola semănătorului este o omilie exegetică, în care Domnul Hristos arată înțelesul celor patru categorii de terenuri pe care a căzut sămînța cea bună, dar este și predică și pareneză ocazională, plină de învățături dogmatice, morale-sociale, catehetice.

Din toate acestea, rezultă următoarele învățături omiletice pentru preotul predicator:

1) În orice fel de cuvîntare bisericească, în orice loc și în orice epocă, să fie condus de gîndul de a fi semănător al cuvîntului lui Dumnezeu, spre mîntuirea credincioșilor (cf. Fapte XVII, 18).

2) Să se alcătuiască și să se rostească toate tipurile de predici, enumerate mai sus, nu numai un singur tip de predică, spre a dovedi varietatea de forme prin care se poate predica cuvîntul lui Dumnezeu, așa cum a dovedit-o Istoria Bisericii creștine, spre a se autoperfecționa și spre a fi cît mai activ și cuceritor de suflete.

3) Preotul predicator însuși trebuie să aleagă momentul și împrejurarea în care să alcătuiască și să rostească un fel sau altul de predică, din cele studiate. De aceea, preotul predicator trebuie să fie o minte vie, mereu gînditoare și prevăzătoare, plin de înțelepciune și imaginație, urmînd totdeauna să dea hrana duhovnicească cea mai potrivită, la timpul potrivit, «spre a-și ține bine dregătoria» (1 Timotei V, 17).

Cuvîntarea cea mai dezvoltată în Biserică este predica propriu-zis, fără a se ignora celelalte timpuri de cuvîntări.

ALCĂTUIREA PREDICII, PĂRȚILE EI COMPONENTE

1. Planul predicii, necesar și util, atît pentru predicator, cît și pentru ascultători

Buna alcătuire și buna rostire a oricărei cuvîntări bisericești, de orice gen și specie, așa cum le-am arătat mai sus, este scopul studierii tuturor principiilor omiletice. Felul cum este alcătuită și rostită o predică oglindește limpede gradul de însușire a regulilor oratoriei creștine, experiența și capacitatea spirituală a preotului creștin. Acestea se obțin prin *muncă personală încordată*, de acumulare, aprofundare și dezvoltare a cunoștințelor retorice, *prin experiență, prin rugăciune și meditație zilnică* asupra cuvîntului lui Dumnezeu și asupra modului de a-l face cunoscut credincioșilor. La aceasta predicatorul creștin ajunge prin *silință*, adică prin efort permanent în muncă, *stăruință* și *rîvnă*. «*Silește-te să te arăți încercat înaintea lui Dumnezeu cu fața curată, drept învățînd cuvîntul adevărului*», poruncește sfîntul Pavel ucenicului său, episcopul Timotei (2 Timotei II, 15).

Cuvîntătorul bisericesc, voind să alcătuiască o predică, trebuie să-și zămislească un plan, în minte și în scris, adică să conceapă predica întocmai ca pe un edificiu intact, bine încheiat și armonios prezentat, în care se văd: temelii, corpul

clădirii, acoperișul și ornamentele, care delectează privirea și auzul. Predicatorul este deci un arhitect spiritual, care dezvoltă credincioșilor, în final, un monument, artistic zidit, care satisface mintea și crează emoții puternice. Credincioșii, ascultând pe preotul care-și desfășoară predica după un plan bine chibzuit, sînt cucerți sufletește, îl urmăresc cu interes atît de profund, încît colaborează și ei sufletește, cu mintea, cu inima și voința lor, la zidirea sistematică a acestui monument spiritual, de cînd începe să se pună cărămidă lîngă cărămidă, adică idee lîngă idee, în mod gradat, pînă la desăvîrșirea lucrării. În această situație, ei sînt plini de satisfacții, așa precum elevii, stimulați de profesorul lor, sînt atenți și contribuie la crearea unei lecții reușite.

Preotul este un generator de idei, în fața ascultătorilor săi, în mod gradat, idei care trebuie să fie încheiate într-un sistem perfect logic, natural. Însuși Dumnezeu, prin revelație, a descoperit adevărurile divine într-o ordine perfectă și într-un sistem de o simetrie desăvîrșită, în mod gradat, într-un tot, dumnezeiește organizat.

Primele adevăruri au fost descoperite patriarhilor, apoi profeților și în cele din urmă, a avut loc revelația desăvîrșită, atît cît a fost necesar pentru mîntuirea omului, prin Domnul Hristos însuși. Toată istoria mîntuirii omului este redată de Sfînta Scriptură după un plan providențial și într-un sistem desăvîrșit, care copleșește mintea omenească prin *«adîncul bogăției și înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu»* (Romani XI, 33). Sfîntul apostol Pavel prezintă, lapidar, planul revelației adevărurilor divine, desfășurate într-o gradăție ascendentă, prin următoarele cuvinte:

«După ce Dumnezeu odinioară, în multe rînduri și în multe chipuri a vorbit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe Care L-a pus moștenitor a toate și prin Care a făcut veacurile» (Evrei I, 1).

Alcătuirea predicii după un plan, adică expunerea adevărurilor divine într-un sistem perfect logic și natural, este o îndatorire de ordin divin, deci și o necesitate absolută pentru predicatorul creștin. Alcătuirea unui plan de predică, de orice gen și buna lui desfășurare, constituie o lucrare de înlăturare a haosului și confuziei și în același timp, constituie opera de creare a ordinei, frumuseței și armoniei, asemănătoare actului de creație divină, săvîrșită în șase zile de către Dumnezeu, după planul adîncului înțelepciunii și științei Sale, cînd: *«a văzut Dumnezeu că e bine»* (Facere I, 22).

Părțile componente ale planului predicii. Domnul Hristos însuși și sfinții apostoli, îl călăuzesc pe preotul predicator, și în alcătuirea unui plan de cuvîntare bisericească de orice gen. Noul Testament deci conține lucrări alcătuite după planuri model, la temele tratate și ne oferă modele sublime de planuri de predici. Vom cita cîteva exemple:

Mîntuitorul Hristos rostind *«Parabola Semăntorului»* (Matei XIII, 3—9 și Luca VIII, 5—15), ne redă, indirect și elementele unui plan, adică momentele logico-psiologice ale unui plan de predică: *introducerea* (*«iată, a ieșit semăntorul să semene»*), *tratarea* (*«despre aruncarea semințelor, despre cele patru feluri de terenuri pe care au căzut, înțelesul pe care îl au semințele și terenurile din parabolă»*); *încheierea* (*«cine are urechi de auzit să audă»*).

Sfîntul evanghelist Luca, scriind *Parabolele despre văduva stăruitoare, despre vameș și fariseu* (Luca XVIII), le prezintă tot după același plan: *introducerea* (*«și le spunea o pildă cum trebuie să se roage totdeauna și să nu se lenevească»*); *tratarea* (dezvoltarea temei anunțate prin expunerea detaliată a subiectului, cu cele două personaje,

văduva și judecătorul nedrept) și *încheierea* (despre dreptatea lui Dumnezeu și despre virtutea credinței pe pământ, la venirea Fiului Omului).

Sfântul apostol Pavel, în toate cele 14 Epistole ale sale, gîndește și expune temele după un plan, măiestrit alcătuit, și oferă predicatorului de totdeauna un permanent model de inspirație din aceste puncte de vedere. În afară de Epistola către Evrei, care are o introducere specială, *exordium ex abrupto*, în care intră energic și direct în tratarea temei dogmatice, în toate celelalte epistole, apostolul ne dezvăluie o *introducere* obișnuită, urmată de *tratarea*, care cuprinde mai întâi teme dogmatice și apoi morale și *încheierea*, care constă într-o binecuvîntare harică, arhierească, însoțită de transmiterea de calde îmbrățișări părintești și de urări de pace, dragoste și credință «de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul Iisus Hristos».

Chiar un bilețel, dacă scrie, așa cum a fost denumită metaforic Epistola către Filimon, alcătuită numai din 25 de versete, sfântul Pavel îl alcătuieste după un plan logic: *introducere* (v. 1—3), *tratare* (v. 4—24) și *încheiere* (v. 25).

Pe lângă acestea, apostolul Pavel, ca și ceilalți apostoli, folosește și un *cuvînt de adresare*: «*Fraților* (Romani I, 13; XVI, 17; 1 Cor. I, 11; 1 Cor. IV, 6; XI, 2 etc). Domnul Hristos folosește cuvîntul «*Fiule*» (cf. Marcu II, 5; Matei IX, 2), «*fiică*» (Luca VIII, 48; XXIII, 28), sau strigă pe nume persoanele cărora se adresează (cf. Ioan XI, 43; Luca X, 41).

Cum se vede, învățătura divină a Sfintei Scripturi ne redă structura cea mai concentrată a unui plan de cuvîntare bisericească:

Modul de adresare ; Introducerea ; Tratarea ; Încheierea sau concluzia.

Acesta este modelul unui plan de predică, nucleu din care tot șirul de scriitori din Istoria Bisericii creștine, părinți apostolici, apologeți, părinți bisericești, scriitori bisericești, și-au scos învățătura despre alcătuirea planului de

lucrări, au aprofundat acest plan și, odată cu aceasta, însușindu-și și cultura retorică a antichității greco-romane, au folosit și învățătura clasică despre alcătuirea unui plan, amplificîndu-l pe cel mai de sus.

2. Scurtă prezentare a retoricii antice.

Istoria Omileticii creștine ne dovedește că predicatorii creștini s-au inspirat mult și din *retorica greco-romană*, pentru că oratoria creștină, harică, se desfășura în mediul greco-roman, în care trebuia să se predice cuvîntul divin, observînd și formele oratoriei antice. De aceea, vorbitorii creștini își alcătuiesc și își rostesc cuvîntările și după regulile oratorice ale personalităților retorice păgîne, ca *Cicero*, *Quintilian* etc. Este necesar deci să cunoaștem și elementele esențiale ale unui plan de alcătuire și rostire a unui discurs antic, fiindcă acestea au fost folosite și de retorica patristică și de retorica creștină modernă, precum și de alcătuitoarii români de tratate de omiletică.

Prezentăm aici, în rezumat, operațiile pe care le prevedea retorica Romei antice, pentru expunerea unor teme, în fața unor ascultători, după marele profesor de retorică latină, *M. Fabius Quintilianus* (anul 35—96, d. Hr.).

Quintilian a scris lucrarea de retorică «*Institutio oratoria*» (*Arta oratorică*). Această operă este un manual de popularizare a principiilor artei și științei oratorice antice, util oricărui cuvîntător în public.

Este cel mai complex tratat expozitiv asupra artei oratorice, lăsat de antichitate. Este singurul monument documentar, care sintetizează tot ceea ce s-a scris în această ramură pînă la el, de la Retorica lui Aristotel și pînă la Cicero (106 î. d. Hr. —43 d. Hr.) și care dă amănunte despre educația romană a retorului și gramaticului Romei antice.

Quintilian studiază discursul pe toate fețele, de cînd începe oratorul să gîndească asupra temei de tratat, pînă la

terminarea rostirii acestui discurs, prezentînd: *părțile componente ale discursului, planul propriu-zis, forma lui stilistică, memorizarea și rostirea lui în public.*

Operațiile necesare pentru buna alcătuire a discursului, pentru buna rostire a lui și pentru obținerea efectului dorit de autorul acestei lucrări de retorică romană, sînt următoarele:

1. *Găsirea materialului* de fapte și idei în legătură cu tema ce urmează a fi dezvoltată. Din tot ceea ce se notează ca interesînd tema, trebuie ales anume ceea ce se va folosi. Această primă operație se numește *inventio*.

2. *Dispositio*, aranjarea ideilor selectate.

De regulă, ordinea momentelor logico-psihologice, într-un discurs antic, este acesta:

a) *Exordium* — începutul;

b) *Narratio* — istorisirea faptelor;

c) *Divisio* — adică enunțarea pe puncte despre ce are să vorbească (adesea, aceasta lipsește);

d) *Argumentatio* — constă din confirmarea probelor pe care le aduce vorbitorul în susținerea ideilor sale și din respingerea argumentelor adversarului;

e) *Digressio* — la mulți oratori din antichitate se găsesc digresiuni cu un conținut prea puțin legat de temă, dar aducînd un fel de popas odihnitor, care dă satisfacție ascultătorilor, încordați și ei, de argumentația de mai înainte;

f) *Peroratio* — sfîrșitul cuvîntării; de multe ori constituie o încheiere patetică a discursului.

3. *Elocutio* — preocuparea de a face expunerea într-un stil perfect; pentru aceasta, iată cîteva reguli rămase din retorica antichității:

a) Cel care face expunere să vorbească corect; orice greșeală atrage atenția ascultătorului în altă direcție decît cea urmărită;

b) Să aibă stil atrăgător, strălucitor (ornate); oratorul folosește în acest scop variate forme retorice (figuri retorice);

c) Stilul să fie potrivit cu fondul. Există stil simplu, natural, stil temperat (mai împodobit decît cel simplu, dar cu moderație) și stil sublim (stil înalt); acesta este vehement, patetic.

4. *Memoria* — cei vechi pretindeau ca oratorul să aibă o memorie cît mai fidelă și să-și rostească discursul, nu să-l citească.

5. *Actio* — întreaga acțiune oratorică; ea constă din gesturile, atitudinea, mimica feței oratorului, care erau mult prețuite de antici.

Cum se vede, principiile acestea, formulate de retorica antichității greco-romane, îmbrățișează toate temele de discutat în legătură cu alcătuirea și rostirea unui discurs. Ele sînt utile și pentru predicatorul creștin, iar sfinții părinți, în special capadocienii, au studiat și în școlile greco-romane și au avut ca dascăli pe cei mai distinși retori ai veacului al IV-lea, Himerius, Temistius, Prohaeresius și Libanius, cum am spus mai înainte. De aceea, ei și-au întocmit cuvîntările lor după formele retoricii antice. Tot așa, și apologeții creștini au împreunat tradiția creștină cu retorica greco-romană, în ceea ce privește forma cuvîntărilor.

Mai spunem și aici însă, că «*asemănare*» nu înseamnă «*identitate*». Spiritul creștin nu s-a contopit niciodată cu spiritul păgîn al retoricii antice, nici măcar în ceea ce privește forma. Între creațiile omiletice creștine și literatura retorică păgînă este o profundă deosebire. Literatura retorică păgînă este alimentată în fond și în formă din mitologia politeismului, pe cînd creațiile oratoriei creștine sînt inspirate din sublimitatea adevărului dumnezeiesc, descoperit omenirii de Dumnezeu-Tatăl, prin profeți și prin Fiul Său, Iisus Hristos. Omiletica creștină este superioară retoricii păgîne nu numai prin

izvoarele de inspirație, dar și prin scopul său umanitar, moral-social și chiar și prin formele stilistice de realizare a ideilor fundamentale, pentru că, deși ea folosește cuvinte cu formă păgînă, ca «înțelepciune, dreptate, bărbăție, cumpătate (moderație)» etc., le adscrie un înțeles divin, inspirat din Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, înțeles cu totul altul decît înțelesul lor din literatura păgînă. Atît ca valoare spirituală, cît și ca valoare etică-socială și artistică, omiliile creștine sînt superioare creațiilor oratorice păgîne. Și aici precizăm: adaptarea la mediu nu înseamnă confundare cu mediu.

Literatura păgînă este lipsită de harul divin pe cînd predica creștină este plină de har și de adevăr (cf. Ioan I, 17).

Oratorul creștin, preotul, și în momentul cînd predică este tot un liturghisitor, prin care coboară harul divin asupra ascultătorilor săi, lucru cu totul străin oratorilor păgîni.

6. Planul Predicii. Cele mai însemnate părți ale unei cuvîntări bisericești sistematice.

Am arătat că părțile componente ale unei predici propriu-zise sînt: *introducerea sau exordiul, tratarea și încheierea*. Ele se mai numesc și *părți sintetice*, pentru că nu pot lipsi din nicio predică. Lipsind una dintre ele, cuvîntarea n-ar mai constitui un tot întreg, ci ar fi o lucrare neterminată, o încercare de predică.

Analizînd însă conținutul acestor trei noțiuni, comune tuturor predicilor, și adăugîndu-le și elementele strîns legate de ele și deduse din ele, ajungem la *șapte momente logico-psihologice*, care sînt propriu-zis elementele unui plan de predică:

- 1) *Textul*.
- 2) *Modul de adresare*.
- 3) *Introducerea sau exordiul* (latinește, *exordium*-ii = început),
- 4) *Anunțarea temei*.
- 5) *Împărțirea temei și invocația* (o scurtă rugăciune prin care

se cere ajutor de la Dumnezeu, Maica Domnului sau sfinți, pentru a se binevesti cu putere cuvîntul lui Dumnezeu, spre plinirea Evangheliei Fiului Său iubit, Domnul nostru Iisus Hristos).

6) *Tratarea temei* (corpul cuvîntării propriu zise).

7) *Încheierea*.

Vom da mai jos scurte lămuriri despre fiecare din aceste elemente ale planului de predică, spre a se ține seama de ele la întocmirea orărei plan de predică propriu zisă.

1) TEXTUL

Textul care se așează în fruntea predicii, este în strînsă legătură cu *tema* de tratat și cu *materialul de idei* și fapte pe care le va prezenta predicatorul și de aceea, vom vorbi mai întîi despre *fixarea temei* și *alegerea materialului*.

a) *Fixarea temei de tratat în predică*.

Tema de tratat în predică ne este oferită în primul rînd de *Calendarul bisericesc* și de *Îndrumarul cum se citesc Apostolul și Sfînta Evanghelie de către slujitori și credincioși în toate zilele de peste an*, anexă la Noul Testament, ediția 1972.

Orientîndu-se după Calendar, preotul își fixează ca temă, fie explicarea Apostolului sau Evangheliei duminicale, fie explicarea Apostolului sau Evangheliei ce se citesc în celelalte zile de sărbătoare, fie viața unui sfînt sau sfîntă, mucenic sau muceniță etc. În alegerea temei pentru predică, preotul trebuie să-și îndrepte atenția și spre explicarea Apostolului, alături de explicarea Sfintei Evanghelii. Preotul are libertatea să-și aleagă și să trateze orice temă dogmatică, morală, culturală sau istorică, dar trebuie să mediteze dacă această temă este cea mai potrivită, cea mai necesară și cea mai utilă pentru credincioșii pe care îi păstorește, în momentul cînd se decide s-o trateze. Și în privința alegerii temei deci, preotul trebuie să fie o minte vie și activă.

În al doilea rînd, tema de tratat mai este arătată și de către Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, purtător de grijă și în această privință, trimițînd periodic temele de tratat în Biserică, precum și îndrumări auxiliare, ținînd seama de

momentele istorice în care se găsește Biserica noastră. În ocazii deosebite, prin Înălții Chiriarii Sfântul Sinod trimite chiar Pastorale adhoc, care sînt teme tratate.

De altfel, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a și reglementat modul în care să se desfășoare activitatea privitoare la predici, prin Hotărîrea nr. 22. 638 din 5/x/1950.

b) Alegerea materialului.

Tema aceasta, în general, a fost tratată în Omiletica generală, la capitolul «Izvoarele predicii»: Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție, cultul, alte izvoare. Adăugăm aici că pentru fiecare temă, trebuie să se aleagă materialul de fapte și idei absolut corespunzător acestei teme, pentru a contribui la înțelegerea exactă și completă a ei. Expunerea unui material, care nu este în legătură cu tema tratată sau care are o legătură prea îndepărtată cu ea, duce la insucces pe predicator, prin neînțelegerea, confuzia și pasivitatea sălășluită în sufletul credincioșilor.

Dăm un singur exemplu, din Sfînta Scriptură, despre fericita alegere a materialului potrivit pentru predică. Despre virtutea credinței creștine. Vorbind despre *credință și roadele ei în viață* (Evrei XI, 1—40), sfîntul apostol Pavel, după ce dă definiția acestei virtuți, definiție rămasă clasică în Teologie, ca să facă argumentarea propriu-zisă a temei, aduce cele mai convingătoare probe din toată istoria biblică, despre puterea credinței și roadele ei în viața noastră, a omenirii în general, și a poporului evreu, în special: credința este un mijloc în plus, pe lângă simțuri și aparate, pentru priceperea actului creației (v. 3); prin credință au săvîrșit acte supraomenești, plăcute lui Dumnezeu: Abel, Enoh, Noe, Avraam și ceilalți patriarhi, Moise și Judecătorii și toți martirii.

Ca și alte predici ale sfîntului Pavel, această predică este un model, și din punct de vedere al alegerii materialului.

Grija preotului predicator trebuie să fie, nu să spună ceva, cules de ici și de colo, fie că este sau nu este în legătură cu subiectul, ci grija lui este să spună numai ceea ce

trebuie, adică ceea ce cere subiectul, iar nu ceea ce îi oferă împlinirea. Și aici deci, minte vie, activă, meditație și selecție viguroasă.

Revenim la învățătura despre *text* și rostul lui în predică, în mod special, lucru despre care am mai vorbit, incidental, și la capitolul «Sfînta Scriptură ca izvor al inspirației pentru predică», în prima secțiune, Omiletica generală, pag. 75. Aici vom vorbi despre «text» în cadrul unui plan de predică.

Cuvîntul «text» are un înțeles mai larg, legat de predica, din primele veacuri creștine și un înțeles mai restrîns, legat de epoca actuală a predicii creștine.

Textul, în primul înțeles, înseamnă întreaga pericopă evanghelică, pe care sfinții părinți și învățătorii Bisericii o puneau înaintea predicii și o explicau, pe versete și idei. Astăzi, se folosește mai rar procedeul acesta, dar este foarte util și necesar să-l practicăm cît de des în predică, spre a se vedea clar că predicatorul propovăduiește cuvîntul lui Dumnezeu, iar nu pe al său. În decursul veacului, a încetat datina aceasta, de a se explica întreaga pericopă, în mod constant și permanent, și s-a extras numai un singur verset din pericopă, care se așează în fruntea predicii, purtînd numele de text, în sensul restrîns al cuvîntului. El poartă numele de *text biblic*, fiindcă, de regulă, este extras din pericopa scripturistică. Se poate lua textul începător al predicii, însă, și din operele sfinților părinți, din cîntările bisericești, din troparele sfinților, din cuprinsul Sfintei Liturghii etc., ținînd seamă de felul sărbătorii prăznuite și de împrejurările în care predică preotul. În cuvîntarea rostită la deschiderea lucrărilor interconfesionale, în Dialogul Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Anglicană, dialog care a avut loc la București, în vara anului 1935, de exemplu, Patriarhul Bisericii Ortodoxe, Miron Cristea, a luat ca text al cuvîntării inaugurale:

«Ca și aceștia împreună cu voi să slăvească Preacinstitul și de mare cuviință numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh».

În înțelesul acesta restrâns este luat cuvântul «text» aici. Textul de aici este deci o propoziție sau o frază, luată din cuprinsul Sfintei Scripturi sau al Sfintei Tradiții, care se așează în fruntea predicii și care cuprinde nucleul temei sau care stă în legătură cu ea.

Textul este o reminiscență a unei datini vechi din istoria predicii, dar foarte necesar, pentru că, fiind rostit chiar la începutul predicii, ascultătorii prevăd tema, tratarea și aplicațiile practice ce se desprind de aici. Pentru ascultători, textul este un memento, privitor la cele ce vor urma în predică, iar pentru predicator este o călăuză, după care trebuie să-și alcătuiască cuvântarea. În plus, prin această propoziție sau frază sfântă, preotul apare cu multă autoritate în fața credincioșilor, autoritate împrumutată din Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție. În mod spontan, credincioșii își manifestă respectul față de păstorul lor și își impun ascultare.

Necesitatea și rolul acestor texte sintetice se arată și în creațiile literale laice, care, de foarte multe ori folosesc un «*motto*», adică un citat care se pune înaintea unei scrieri, a unui capitol etc., spre a reda ideea principală a scrierii sau tendința autorului.*

Înainte de rostirea textului, preotul predicator trebuie să-și facă semnul Sfintei Cruci, împreună cu credincioșii ascultători. Prin aceasta, el se distinge de toți ceilalți vorbitori laici, dovedind că este un trimis și slujitor al Domnului și vorbește în numele Său. Formula de închinare trebuie să fie corect ortodoxă, atît ca însemnare a părților respective ale corpului, cît și ca rostire a cuvintelor. Nu trebuie omisă din formula de închinare conjuncția «și», repetată, cum se întâmplă adesea la unii predicatori începători, pentru că ea constituie o figură sintactică numită polysynthetum, cu înțeles dogmatic, arătînd egalitatea și consubstanțialitatea Persoanelor Sfintei Treimi. Pentru alegerea și folosirea textului în predică, trebuie să observăm cîteva reguli:

1) Textul ales să fie potrivit cu tema ce se va trata, adică să cuprindă în mod latent această temă, precum embrionul

cuprinde în sine, virtual, planta ce va ieși din el. Exemplu: în duminica a XVIII-a după Rusalii, se citește pericopa Evangelică de la Luca V, 1—11, în care se istorisește minunea «*Pescuirea minunată*». Voind să facă o omilie tematică, preotul predicator poate să-și aleagă ca temă — între altele — «*Datoria și folosul împlinirii cuvîntului lui Dumnezeu*». Cel mai nimerit text biblic din această pericopă, pentru această temă, este versetul 5: «*Atunci răspunzînd Simon, I-a grăit: Învățătorule, toată noaptea ne-am trudit și nimic nu am prins, dar după cuvîntul Tău, voi lăsa mrejele în jos*».

2) Textul să fie o călăuză pentru preot în tot cursul desfășurării predicii; de la el să înceapă, în jurul lui să se grupeze ideile și cu el să se sfîrșească predica, pentru ca acest text să fie învățat de orice credincios ascultător, care să-l aibă în minte, și după ce a ieșit din biserică, să-i servească și lui îndrumar moral în viață. Textul trebuie să fie deci integrat organic în conținutul cuvîntării și să nu fie rostit numai ca ornament al ei, iar după aceea să fie ignorat.

3) Textul biblic citat să fie clar și înțeles de la prima vedere; să nu mai aibă el însuși nevoie de tîlcuire.

4) Să se citeze în predică versetul întreg, iar nu trunchiat; textul să reprezinte o unitate de gîndire, adică să nu fie o judecată neterminată sau un raționament incomplet, dar nici să nu cuprindă două sau mai multe teme.

5) Să fie folosite texte biblice și din Vechiul Testament, atît în fruntea predicii, cît și în cuprinsul ei, după modul sfinților părinți. Vechiul Testament este puțin folosit în predica actuală, fără să se poată aduce vreo justificare. Nici exagerare, dar nici ignorare în folosirea Vechiului Testament în predică. Nu este potrivit să se aducă probe beletristice din literatura laică, în susținerea unor idei din Noul Testament, ignorînd adevărata bibliotecă sfîntă a Vechiului Testament, alcătuit din 39 de cărți canonice, plus cele deuterocanonice, care ne oferă piese de o mare valoare pentru ilustrarea ideilor din predică.

6) Să se folosească, în general, texte biblice care au un înțeles literal, istoric, iar nu mistic sau alegoric, care cer eforturi mai mari în înțelegere și în păstrarea lor în memorie.

2) MODUL DE ADRESARE

Este expresia specifică, fie un singur substantiv, fie un adjectiv în cazul vocativ, rostită de predicatori către ascultători. Prin această formulă se stabilește primul contact dintre vorbitori și ascultători și în același timp, prin ea se exprimă și gândul și dorința predicatorului de a vorbi credincioșilor săi. Formula de adresare nu face parte din cuvântare, dar este necesară, fiindcă prin ea, predicatorul își arată calitatea sa de părinte, păstor, învățător, care le vorbește păstorilor săi și totodată, el își descoperă căldura sufletească cu care le va vorbi.

Și din acest punct de vedere, preotul trebuie să dovedească virtutea înțelepciunii și să țină seama de următoarele povățuiri: modul de adresare să fie bisericesc, tradițional, cum vom arăta mai jos, iar nu laic; formula să fie scurtă, cuvințioasă, rostită cu demnitate, dar nu cu mândrie, nu cu umilință și cu un caracter plângăreț, cu naturalețe, iar nu cu ipocrizie. Și felul cum se rostește formula de adresare influențează asupra stării sufletești a credincioșilor. Cele mai potrivite și mai folosite formule de adresare în predică sînt: *Fraților! Dreptcredincioși creștini! Iubiți credincioși! Fiilor!*

Ultimele două formule de adresare se cade să fie folosite de păstorii cei mai vîrstnici, așa cum obișnuia sfîntul Ioan, apostolul și evanghelistul, la adîncă bătrînețe, precum și de chiriarhi. Sfinții apostoli folosesc cuvîntul «*fraților*», ca mod de adresare, iar Mîntuitorul folosește cuvintele «*fiule*» și «*fiică*» așa cum am arătat mai sus. Cea mai folosită formulă de adresare este «*fraților*». Sfinții părinți mai foloseau formula: «*preaiubiții mei frați*»: (fratres dilectissimi, părinții latini și „ἀγαπητοὶ ἀδελφοί“, părinții greci).

Formula de adresare trebuie să se mai repete și în cursul predicii, fără să se abuzeze, de ea, mai ales atunci cînd preotul trece cu expunerea la altă idee, spre atragerea atenției.

3) INTRODUCEREA

Introducerea sau *exordiul* este prima parte a oricărei cuvîntări, strîns legată cu tratarea temei, prin care predicatorul face pregătirea credincioșilor, pentru a asculta tratarea cu interes, cu bunăvoință, cu atenție sporită și cu convingerea că cele ce vor urma sînt învățături necesare și utile pentru mîntuirea sufletului lor. Introducerea are și scopul de a arăta ciclul de teme în care se încadrează tema cea nouă, de a arăta scopul acestei cuvîntări, de a arăta în final rațiunea pentru care preotul predicator și-a ales materialul predicii.

Efectul pozitiv al predicii, dorit de orice predicator, depinde în mare parte de buna alcătuire și prezentare a introducerii și de aceea, această parte a cuvîntării trebuie să fie alcătuită cu grijă deosebită. O bună introducere, adică o introducere ale cărei idei conduc pe ascultători direct la tema de tratat, a cărei formă încîntă sufletul credincioșilor, și care oglindește sentimente de iubire adîncă față de ei, iubire unită cu modestie și blîndețe părintească, captează integral bunăvoința și îndatorează pe ascultători de a rămîne uniți, în gânduri și în simțiri, cu preotul lor, pînă la sfîrșitul cuvîntării. Astfel de introducere înlătură răceala, indiferența și multe și variatele griji cu care este încărcat sufletul credincioșilor și sălășluiește în sufletele lor sentimentele de dragoste față de păstorul lor și dispoziția sufletească de a asculta cu atenție cele spuse. Alcătuirea unei introduceri cere, de asemenea, multă înțelepciune din partea preotului.

Sfînta Scriptură și sfinții părinți ne oferă multe feluri de introduceri meșteșugite în predică, pentru atingerea scopului arătat.

Vom cita două exemple :

a) Pentru ca să cîştige bunăvoinţa şi atenţia Areopagului din Atena, *sfîntul Pavel* îşi începe cuvîntarea *despre spiritualitatea lui Dumnezeu* printr-o introducere în care recunoaşte şi chiar laudă cu moderaţie evlavia atenienilor, zicînd :

«Bărbaţi atenieni, în toate vă văd că sînteţi foarte evlavioşi. Căci străbătînd cetatea voastră şi privind locurile voastre de închinare, am aflat şi un altar pe care era scris : «Dumnezeului necunoscut». Deci pe Cel pe Care voi, necunoscîndu-L, Îl cinstiţi ; pe Acesta Îl vestesc eu vouă» (Fapte XVII, 22—23) ;

b) Pentru ca să justifice tratarea temei despre «*Cinstirea sfîntelor icoane*», *sfîntul Ioan Damaschin* face începutul cuvîntării aşa :

«Pentru că unii ne hulesc că ne închinăm şi cinstim icoana Mîntuitorului şi a stăpînei noastre Născătoarei de Dumnezeu şi a celorlalţi sfinţi şi slujitori ai lui Hristos, să audă aceştia că dintru început Dumnezeu a făcut pe om după chipul Său» (Facere I, 25).

a. Felurile introducerii. Introducerea sau exordiul unei predici este de mai multe feluri, după scopul urmărit în cuvîntare, după natura temei de tratat, după starea sufletească în care se găsesc ascultătorii şi după împrejurările istorice în care se rosteşte cuvîntarea.

Redăm mai jos patru feluri de introduceri :

1) *Introducere simplă.*

Astfel de introducere se face atunci cînd ascultătorii cunosc despre ceea ce le va vorbi preotul, nu au nevoie de o pregătire mai mare, şi cînd preotul este pe deplin convins de bunăvoinţa lor pentru învăţătura divină. În această situaţie, se găsesc credincioşii care frecventează regulat biserica, duminica şi în celelalte sărbători şi ascultă predicile preotului, rostite în mod regulat.

Cu introducere, preotul foloseşte chiar cuprinsul pericopei evanghelice sau apostolice.

Mitropolitul Varlaam, în Cazania sa, foloseşte mult acest fel de introducere în predicile sale. Ex. : în predicile la Duminica Vameşului şi Fariseului, ele încep aşa : «*Zice Domnul pilda aceasta* (Luca XVIII, 10—14), şi o istoriseşte în întregime. În continuare el trece la tratare, precizînd tema : «*Învăţătură pentru Farisei şi pentru Vameşi*» (cf. Predicile la Duminica Fiului Risipitor, a lăsatului sec de carne, a lăsatului sec de brînză, a II-a în Post etc.).

2) *Introducere insinuantă* (exordium insinuans).

Cuvîntul (insinuant) derivă de la verbul latinesc «*insinuare*», care are atît înţeles propriu cît şi un înţeles figurat, şi înseamnă : a vîri, a băga, a face să intre pe nesimţite, a se furişa, a se strecura prin (în, pe lîngă). Cum ne arată şi denumirea, preotul predicator foloseşte acest fel de introducere pentru ca să pătrundă pe ocolite şi cu multă fineţe în mintea şi inima ascultătorilor, spre a-i cîştiga pentru Hristos. Acesta este procedeul folosit mult de *sfîntul apostol Pavel*, şi mărturisit de el însuşi, prin cuvintele :

«Cu Iudeii am fost ca un iudeu, ca să dobîndesc pe Iudei. Cu cei de sub lege, ca unul de sub lege. Cu cei ce n-au Lege, m-am făcut ca unul fără lege, deşi nu sînt fără legea lui Dumnezeu... Cu cei slabi, m-am făcut slab, ca pe cei slabi să-i dobîndesc. Tuturor toate m-am făcut ca în orice chip să mîntuiesc pe unii. Dar toate le fac pentru Evanghelie ca să fiu părtaş la ea» (1 Corinteni IX, 20—23).

Însuşi Mîntuitorul Hristos foloseşte insinuarea în transmiterea învăţăturilor Sale, atît în introducerea cît şi în tratarea adevărurilor. Exemple :

a) Cînd Fariseii, voind să-L prindă în cuvînt, L-au întrebat dacă trebuie să-i dea dajdie Cezarului sau nu, El nu le-a răspuns direct, ci i-a învăţat datoria de a-şi plăti datorile către stat, într-un mod insinuant, zicîndu-le : «*Arătaţi-Mi banul*

de dajdie... Al cui este chipul acesta și inscripția de pe el? Răspuns-au ei: Ale Cezarului. Atunci le-a zis lor: Dați deci Cezarului cele ce sînt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu» (Matei XXII, 17—22).

b) Fiind întrebat, ispititor de asemenea, de un învățător de lege, despre calea pe care să o urmeze, ca să moștenească viața de veci și care este aproapele nostru, Mîntuitorul îi răspunde prin «Parabola Samarineanului milostiv», ca să învețe că aproapele nostru este orice om, fără deosebire de sînge și credință.

Introducerea insinuantă, ca și vorbirea insinuantă de altfel, se folosește atunci cînd interlocutorul sau ascultătorul are sentimente contrarii vorbitorului, cum s-a văzut din cuvîntările Mîntuitorului și ale sfîntului apostol Pavel, cînd nu este dispus să-l asculte pe predicator sau cînd are păreri de-a dreptul false, care trebuie răsturnate cu multă finețe, spre al dobîndi sufletește, pentru Hristos și Evanghelia Sa. Exordiul insinuant se poate folosi însă și în cazul cînd ascultătorii întrunesc condiții foarte proprii pentru ascultarea învățăturilor propovăduite. În acest caz, predicatorul folosește introducerea insinuantă cu scopul de a-și încînta ascultătorii, a-i atrage și mai mult spre predică, și a-și înfrumuseța predica, pentru a fi și mai plăcută. Așa procedează mulți părinți bisericești, în special sfîntul Ioan Gură de Aur și marii predicatori.

Mitropolitul Varlaam, de exemplu, în predica sa din Duminica I a Postului, voind să întărească învățătura adusă despre cinstirea sfîntelor icoane în sufletul credincioșilor, cu finețe, începe așa:

«Cum că iarna viscole și vînturi răci și vremi geroase, de carile să îngreuiază oamenii și sînt supărați în vremea iernii, iar dacă vine primăvara ei să ușurează de acele de toate și să veselesc, căce au trecut iarna cu gerul și s-au ivit primăvara cu caldul și seninul, așa și în vremea de demult au fost viscole și vînturi de scîrbe și de dosăzi pre oameni ca și într-o vreme de iarnă. În care vreme împărații cei necredincioși carii strica sventele icoane și le lepăda din biserică în multe chipuri dosădea și muncea pe creștini pentru să nu se închine sventelor icoane. Ce iară străluci dulce primăvară și liniște mare într-această zi de astăzi

între care ne-am adunat și noi să prăznuim și să dăm laudă lui Dumnezeu căci s-au pierdut ereticii măcițelii s-au înmulțit sventele soboare, de-au întărit închinarea sventelor icoane.

3) Introducere mareață sau pompoasă.

Astfel de introducere se folosește în împrejurări solemne, deosebite de cele obișnuite, ca: *praznicele împărătești și ale sfîinților mari ai Bisericii*, cînd se rostesc panegirice solemne, *întîmplările extraordinare* de natură îmbucurătoare sau înrîștătoare din viața credincioșilor sau a satului sau moartea năpraznică a unor mari personalități bisericești sau laice. Acest fel de introducere mareață, ca și întreg cuprînsul predicii de altfel, trebuie să cuprindă idei sublimе, redată într-un stil măreț, potrivite ocaziei, pentru ca să miște profund pe ascultători. Aici, predicatorul trebuie să dovedească mai multă vigoare ca de obicei, atît în cugetare, cît și în grai, spre a nu da răgaz ascultătorilor să mai rătăcească cu mintea în altă parte.

Atît Sfînta Scriptură, cît și Sfînta Tradiție, sînt pline de astfel de exemple de introduceri și de tratări mărețe, care au avut efecte mărețe, urmărite de cuvîntători.

Ce idei sublimе și ce stil măreț folosea Domnul în cuvîntările Sale, de uimea chiar și pe dușmanii Săi de moarte, care, după ce Îl ascultau, plecau domoliți, ca niște fiare sălbatice îmblînzite și exclamau: «Niciodată n-a vorbit un om așa cum a vorbit acest om» (Ioan VII, 46; cf. și capitolele XIV, XV, XVI, XVII de la sfîntul evanghelist Ioan).

Cît de viguros și măreț a vorbit sfîntul apostol Petru la praznicul împărătesc «Pogorîrea Duhului Sfînt» (Fapte II; cf. III și IV), de a avut așa de mari roade duhovnicești: botezarea a cinci mii de oameni? Să nu uităm măreția și sublimitatea vorbirii sfîntului Pavel în Cipru, de exemplu, cînd a adus la credința creștină chiar pe proconsulul Sergiu Paul, păgîn, dar «bărbat înțelept». Acest proconsul «văzînd ce s-a făcut» adică văzînd cu cîtă forță în cuvînt l-a biruit Pavel pe bărbatul vrăjitor și proorocul mincinos Barisus «a crezut uimindu-se foarte de învățătura Domnului» (Fapte XIII, 12 ș.u.).

Cu aceeași vigoare personală și solemnitate a vorbit sfântul Pavel în toate călătoriile misionare, prin care a dobândit neamurile pentru Hristos. Ne mai oprim la un singur exemplu: Cuvîntarea sa din Areopag. Măreția acestei cuvîntări, în tot cuprinsul ei, a făcut ca unii bărbați să se alipească de el, bărbați care «*au crezut, între care Dionisie Areopagitul și o femeie cu numele Damaris, și alții împreună cu el*» (Fapte XVII,34).

Se înțelege că nici un predicator creștin nu poate ajunge la predica sfinților apostoli și nu poate culege astfel de roade duhovnicești, fiindcă sfinții apostoli au fost urmașii direcți ai Mîntuitorului, au avut plenitudinea harului divin, și, în plus, au avut harisme speciale, pe care nu le mai au predicatorii creștini de azi, dar orice predicator trebuie să-i aibă în permanență ca modele, ca și pe sfinții părinți, și să se ostenească să se apropie de ei, printr-o autoperfecționare, rugăciune și meditație.

Sfinții părinți, de asemenea, au introduceri mărețe sau pompoase în predicile lor, în ocaziile arătate. Introducerile din predicile lor sînt adevărate explozii duhovnicești de gînduri, sentimente și cuvinte, pentru atragerea atenției ascultătorilor asupra prăznuirii după cuviință a sărbătorii sau pentru mișcarea lor sufletească, atunci cînd s-a întîmplat un fapt extraordinar.

«Hristos se naște slăviți-L. Hristos din ceruri întîmpinați-L»...

glăsuiește viguros sfîntul Grigore de Nazianz, în introducerea măreață din panegiricul de Crăciun.

«Iarăși sărbătoare, și iarăși prăznuire, și iarăși Biserica această maică cu mulți fii, se mîndrește cu mulțimea fiilor»...

Așa își începe sfîntul Ioan gură de Aur panegiricul I, la Rusalii.

4) *Introducerea vehementă sau infocată.*

Astfel de introducere poartă și numele de *exordium ex abrupto*, după numele celebrului început brusc din primul

discurs al lui Cicero, împotriva lui Catilina, urzitorul complotului împotriva statului roman. Cuvîntul derivă din adjectivul latin *abruptus* (verbul *abrumper* — *prăpăstios, brusc, abrupt*) Este o introducere prin care se intră direct în temă fără nici un ocol, redă simțămintele năvalnice ale predicatorului într-o formă foarte potrivită situației, gravă sau de mare entuziasm. Începutul acesta este rapid, conține o apostrofă bruscă, în cazuri grave și un accent de puternică explozie de bucurie, în cazuri de întîmplări extraordinare de natură înveselitoare generală și explozie de întristare, în cazul de întîmplări extraordinare, întristătoare. În cazuri de apostrofă bruscă, întrebările constrîngătoare împotriva adversarului cad ca grindina, se repetă ca niște lovituri de ciocane dese, totul țintind să tulbure, să dezechilibreze și să biruie pe adversar.

Exordiul acesta mai poartă numele și de *introducere mișcătoare*, pentru caracterul său năvalnic. Ea se folosește, cum se vede, tot în împrejurările neobișnuite, în cazuri de dureri mari sau bucurii generale mari, atunci cînd, atît preotul predicator, cît și ascultătorii sînt stăpîniți de astfel de sentimente. Procedul acesta, de a intra direct în temă, este numit introducere vehementă sau infocată, în mod impropriu, pentru că, în fapt, aici nu mai există introducere.

Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție sînt pline și de aceste genuri de introducere.

Domnul Hristos, de exemplu, întristat că apostolii Săi n-au putut să vindece un lunatic grav bolnav, înainte de a-l vindeca, a rostit această apostrofă, zicînd:

«O, neam necredincios și îndărătnic, pînă cînd voi fi cu voi? Pînă cînd vă voi suferi pe voi? Aduceți-l aici la Mine». (Matei XVII, 17; Marcu IX, 19; Luca IX, 41).

Altădată Domnul Hristos, sfătuind pe Ucenici să se ferească de vicleșugul și fățărnicia fariseilor și saducheilor, păcate denumite metaforic «aluatul fariseilor și al saducheilor» și văzînd că n-au înțeles despre ceea ce le vorbea, îi muștră printr-un torent de patru întrebări copleșitoare:

«Ce cugetați în voi înșivă, puțin credincioșilor, că n-ați luat pîine? Tot nu înțelegeți, nici nu v-aduceți aminte de cele cinci pîini, la cei cinci mii de oameni, și cîte coșuri ați luat? Nici de cele șapte pîini la cei patru mii de oameni, și cîte coșuri ați luat? Cum nu înțelegeți că nu despre pîine v-am zis?» (Matei XVI, 8—11).

Sfîntul Pavel, de asemenea, mîhnit că unii dintre corințeni rămăseseră lipiți cu sufletul tot de filozofia vremii, care nu putuse să aducă mîntuire lumii, le adresează un aspru, dar drept, rechizitoriu, prin următorul exordium ex abrupto:

«Unde este înțeleptul? Unde este cărturarul? Unde este cercetătorul acestui veac? Au n-a dovedit Dumnezeu nebună înțelepciunea lumii acesteia?» (1 Corinteni I, 20).

Altădată, sfîntul Pavel, «plin de Duh Sfînt» privește țintă la vrăjitorul și proorocul mincinos Bariisus, și îl combate brusc, zicîndu-i:

«O, tu cel plin de toată viclenia și de toată înșelăciunea, fiule al diavolului, vrăjmașule a toată dreptatea, nu vei înceta de a strîmba căile Domnului cele drepte?» (Fapte XIII, 10).

Ca exemplu de început al tratării unei teme, fără o pregătire insinuantă sau pompoasă, și fără o apostrofă violentă, sfîntul Pavel ne oferă introducerea Epistolei către Evrei (cap. I, 1):

«După ce Dumnezeu odinioară, în multe rînduri și în multe chipuri a vorbit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe Care L-a pus moștenitor a toate și prin Care a făcut și veacurile».

Un ultim exemplu de exordium ex abrupto, luat din Sfînta Tradiție:

Sfîntul Ambrozie al Mediolanului (340—397), în omilia intitulată «Carte despre Nabot» (*Liber Nabuthis*), (vezi textul 2 Regi XXI), învinuiește pe cei bogați de lăcomie și avarie,

care îi fac să deposeze pe săraci, și de puținul pe care l-ar avea. Plin de amărăciune și revoltă, el începe apostrofa împotriva bogaților așa:

«Quousque extenditis, divites, insanas cupiditates? Numquid soli inhabitabitis super terram? Cur elicitis consartem naturae et vindicatis vobis possessionem naturae? In commune omnibus, divitibus atque pauperibus, terra fundata est: cur vobis ius proprium soli, divites arrogatis?» = Pîna unde vă extindeți, bogaților, poftele voastre nebune? Oare, voi singuri o să locuiți pe pămînt? De ce ați alungat pe cel sărac-adică pe Nabot-care este împreună părtași la bunurile naturale? Pămîntul a fost întemeiat spre folosință comună, deopotrivă pentru toți, fie bogați, fie săraci. Pentru ce vă arogați voi singuri dreptul personal asupra pămîntului, bogaților?».

Menționăm că această îngrămădire de întrebări retorice ca cele de mai sus, într-o cuvîntare, poartă numele latinesc *coacervatio* și se folosește ca figură stilistică pentru a apostrofa și a învinge un adversar.

b. Calitățile introducerii. Între însușirile bune pe care trebuie să le aibă o introducere a unei predici se numără următoarele:

1) Să fie potrivită numai pentru cuvîntarea în fruntea căreia se așează, nu și pentru alte cuvîntări. Cîte teme de tratat deci, atîtea introduceri.

2) Să conducă, numai, la cuprinsul cuvîntării, dar să nu i-l împrumute.

3) Să fie dimensionată absolut după extinderea celorlalte părți ale predicii: tratarea, încheierea. Să se păstreze deci armonia firească în ceea ce privește extinderea: nici prea lungă, dar nici prea scurtă, în raport cu extinderea predicii.

c. **Izvoarele introducerii.** Omiletica ne vine în ajutor și aici și ne indică mai multe mijloace speciale sau izvoare auxiliare, pentru întocmirea unei introduceri care să aibă calitățile arătate :

1) Introducerea se poate porni de la textul biblic, pus înaintea predicii, fie că acest text a fost luat din pericopa evanghelică sau apostolică a zilei, fie că a fost luat din alt loc al Sfintei Scripturi. Acest text, ales desigur în strînsă legătură cu tema predicii, se explică pe scurt, arătându-i înțelesul lui dogmatic și moral, așa cum a fost el tâlcuit de Biserică, se orientează și se aplică după materia predicii, legîndu-se de temă, în mod organic.

2) Tot așa, precum s-a pornit în introducerea de la textul biblic, se poate porni și de la întreaga pericopă evanghelică sau apostolică ce s-a citit la Sfînta Liturghie, bineînțeles, cînd se ține predica în biserică, în cadrul Sfintei Liturghii. Se citește sau se expune cuprinsul întregii pericope, se precizează tema pe care și-a ales-o predicatorul s-o trateze, în cazul cînd se face omilie tematică sau, în cazul că se face omilie exegetică, se anunță credincioșii că pericopa va fi explicată pe versete și idei.

3) În introducere se poate porni chiar de la sărbătoarea zilei în care se ține predica, subliniindu-se buna rînduială a Bisericii de a așeza acest praznic în calendarul creștin, și utilitatea ei pentru sufletele credincioșilor. Se arată, în mod succint scopul, rațiunea așezării și frumusețea acestui praznic, anunțîndu-se, după aceea, tema ce se va trata cu acest prilej.

4) Introducerea în predică se poate reda și printr-o prezentare generală, chiar a materiei întregii predici, desprinzîndu-se după aceea tema pe care se îndatorează preotul s-o trateze. Avînd de exemplu, să predice despre Parabola semănătorului, în Duminica a XXI-a după Rusalii (Luca VI, 1—15), predicatorul va face o analiză sumară a celor patru stări sufletești ale credincioșilor, din punct de vedere

al zelului cum ascultă, primesc și îndeplinesc cuvîntul lui Dumnezeu și va anunța că Domnul Hristos, Învățătorul suprem în această parabolă, ne învață pe toți cum să ne comportăm din acest punct de vedere.

5) Ca introducere în predică poate servi chiar o privire atentă asupra materiei predicii propriu-zise, arătîndu-se necesitatea, utilitatea, frumusețea și măreția adevărurilor tratate în predică. Se începe predica, de exemplu, prin afirmația viguroasă, că este util, necesar și frumos pentru un credincios să știe ce este credința, ce este nădejdea, ce este dragostea către Dumnezeu, către aproapele, către noi înșine ; să știe ce este înțelepciunea, dreptatea, cumpătarea și curajul ; să știe ce este Sfînta Liturghie și care sînt momentele ei cele mai importante ; să știe ce este o sărbătoare bisericească, pentru ce s-au instituit sărbătorile bisericești și care sînt aceste sărbători. Desigur că predica va stăruî numai asupra importanței, necesității, utilității și frumuseții adevărului dogmatic, moral, cultural sau istoric, ce urmează a fi tratat în predică iar nu asupra mai multor adevăruri. În acest fel, credincioșii vor descoperi ușor tema la care vrea să ajungă preotul, ca să o trateze.

Mitropolitul Varlaam, de exemplu, în Cazania sa, în predica de la Intrarea Maicii Domnului în Biserică, la 21 noiembrie, începe cu o laudă asupra praznicilor sfinților și trece îndată la vorbirea despre supunerea Maicii Domnului, arătînd motivul pentru care ea s-a învrednicit de o cinste mai mare decît a sfinților :

«Toate praznicile sfinților sînt științe și de folos sufletelor omenești, iar praznicul acesta de astăzi, ce iaste a despuitoarei (Stăpînei) noastre al Precestei, este și mai sfînt și mai de folos, și mai minunat, căci sfinții să cheamă și sînt slugi lui Hristos, iar Sfîntia Ei, Precista este Maica Domnului nostru Iisus Hristos și stăpîna (despuitoarea) și împărăteasă a toată lumea...

(Însemnăm aici că în Cazania lui Varlaam se folosește termenul «despuitoare», în loc de «Stăpîna», provenit din limba greacă : ...ἡ Δέσποινα-ης = stăpîna, Maica Domnului).

6) Introducerea poate porni și de la un fapt istoric, din orice epocă, de la o legendă din folclorul oricărui popor, în general, de la orice fapt care este asemănător, adică se poate compara cu faptele care se vor prezenta în predică. De aceea, această regulă este formulată în tratatele de Omiletică și așa: «Materia introducerii se poate lua de la o parabolă sau asemănare», după cuvîntul grecesc *ἡ παραβολή, ἤς = alăturare, comparare*, fără să se înțeleagă aici că este vorba despre Parabolele din Sfînta Scriptură.

7) Materialul introducerii în predică se poate lua și din realitățile religioase, moral-sociale ale locului și ale epocii, care vor fi tilcuite în marginile învățaturii morale creștine, despre iubirea față de Dumnezeu, față de aproapele și față de noi înșine. Aici se împlinește îndatorirea de a lega predica de viața credincioșilor fiindcă religia creștină este o religie divină, pentru viață, și se reamintesc credincioșilor învățăturile religioase, morale și sociale ale epocii istorice pe care o trăiesc, așa cum se arată în volumele «Apostolatul social» ale Părintelui Patriarh Justinian. Aceasta înseamnă a asculta glasul Istoriei bisericești, universale, care ne oferă multe pilde de acest fel de predică, orientată spre realitățile vieții actuale. Tertulian, de exemplu (160—240), cel mai mare scriitor al Bisericii creștine apusene din primele trei secole, spune:

«Ne adunăm în cete și în adunări, ca, rînduindu-ne oarecum oastea, ca la război, să impresurăm pe Dumnezeu cu rugăciuni. Acest atac este totuși plăcut lui Dumnezeu. Ne rugăm chiar și pentru împărași, pentru miniștri și pentru împuterniciții lor, pentru starea de față a secolului, pentru liniștea așezărilor, și zăbovirea sfîrșitului. Ne adunăm laolaltă să ne reamintim Sfînta Scriptură cînd vreo nevoie a timpurilor de față ne silește, aici să prevedem cele ce au să vină, aici să recunoaștem timpul de față după cele ce au fost prezise... (Apologeticum, cap. XXXIX, 2—3).

În ceea ce privește circumstanțele locale, de asemenea, preotul poate să înceapă predica, prezentînd frumusețea activităților obștești din comună, desfășurată cu multă sîrguință de toți cetățenii, în toate ramurile: economice, sociale, culturale, sanitare etc.

Printr-un cuvînt începător, plin de entuziasm, preotul poate mări elanul credincioșilor comunei, pentru înfrumusețarea tuturor instituțiilor, întemeindu-și cuvîntarea sa pe cuvintele Sfîntei Scripturi, care laudă munca și pe gospodarul harnic, care-și durează o clădire temeinic așezată: «De aceea, oricine aude aceste cuvinte ale Mele și le îndeplinește asemenea-se-va bărbatului înțelept, care a clădit casa lui pe stîncă. A căzut ploaia, au venit rîurile mari, au suflat vînturile și au bătut în casa aceea, dar ea n-a căzut, fiindcă era întemeiată pe stîncă» (Matei cap. VII, 24; Luca VI, 48); «Ieși-va omul la lucrul său și la lucrarea sa pînă seara» (Ps. CIII, 24); «Înțelepciunea omului chibzuit este de-a-și înțelege calea lui; iar nebunia celor neînțelepți este înșelăciune» (Pilde, XIV, 8; cf. Isaia LI, 11; XXXV, 16).

8) În introducere, se pot expune, pe scurt, păreriile despre adevărurile de credință, morală sau cult, ce urmează să fie tratate în predici, păreri, fie pozitive, fie negative. Aceste păreri pot fi spicuite, atît din cursul Istoriei bisericești universale, așa cum au apărut ele în cursul veacurilor trecute, cît și din mărturisirile de credință ale celorlalte două mari confesiuni creștine sau ale neoprotestanților. Preotul predicator va face astfel de introducere, numai cu gîndul de a fundamenta învățătura de credință ortodoxă, totdeauna fiind cu totul străin de polemică, dominat numai de gînduri irenice.

Și astfel de exordiu este des folosit de Domnul Hristos, și de urmașii Săi. Domnul Hristos, de exemplu, vorbind ucenicilor despre apropierea Patimilor Sale, despre urmarea lui Hristos etc., cere de la apostoli să-I spună păreriile contemporanilor despre Sine și bineînțeles, despre misiunea Sa în istorie: «Și venind Iisus în părțile Cezareii lui Filip, a întrebat pe ucenicii Săi, zicînd: Cine zic oamenii că sînt Eu, Fiul Domnului? Iar ei au răspuns: Unii, Ioan Botezătorul, alții Ilie, alții Ieremia sau unul dintre prooroci. Și le-a zis: Dar voi cine ziceți că sînt? Răspunzînd Simon-Petru a zis: «Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumne-

zeu Celui viu» (Matei, XVI, 13—16). Avînd să trateze despre cinstirea sfintelor icoane în Biserică, de exemplu, preotul predicator va prezenta în introducere, pe scurt, cele două păreri istorice: aceea a închinătorilor la icoane (iconodulii) și aceea a sfărîmătorilor icoanelor (iconoclaștii sau iconomahii). După aceea, el va anunța tema și o va fundamenta pe mărturiile ale Sfintei Scripturi și ale Sfintei Tradiții.

9) În legătură cu felul introducerii în predică, expus mai sus, mai există și o introducere, în care se poate porni numai de la socotințele contrarii adevărurilor de credință creștine, firește, tot fără duhul polemic, de la ideile false, în legătură cu învățătura de credință ortodoxă, de la ideile preconcepate etc. Aceste predici au un caracter mai mult catehetic și de combatere a obiecțiunilor eterodoxe, numai în spirit irenic și ecumenist. Astfel de introduceri se fac, de regulă, la cuvîntările de îndrumări misionare, ținute în special în parohiile ortodoxe, în care s-au infiltrat eterodocși.

10) Introducerea mai poate fi și o propoziție sau o frază exclamativă, prin care predicatorul își exprimă un sentiment de admirație, de supărare, un reproș, un sentiment de minie etc., pentru un fapt despre care se vorbește în pericopa evanghelică sau apostolică. De aici, se trece în dată la tema predicii, în care se elogiază faptele de virtute creștină și se condamnă, spre îndreptare, faptele neconforme cu învățătura creștină, istorisite în pericopele respective. Aceste introduceri exclamative sînt în ultima analiză, exordiuri ex abrupto și sînt provocate de foarte multe împrejurări, redate de Sfînta Scriptură, care cuprinde toate aspectele din viața omenească, cu atît de multe laturi. Vom reda aici numai cîteva feluri de astfel de introduceri exclamative, din cele multe:

a) Introducere în care se exprimă un sentiment de supărare:

Domnul Hristos, supărat pe Ierusalim pentru nerecunoștința față de binefacerile lui Dumnezeu, revărsate asupra lui,

vorbește scurt despre pedeapsa divină care va cădea peste el, zicînd: «Ierusalime, Ierusalime, care omori pe prooroci și cu pietre ucizi pe cei trimiși la tine; de cîte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună pasărea puii săi sub aripi, dar nu ai voit. Iată, casa voastră vi se lasă pustie...» (Matei XXIII, 37—38). De altfel, în tot acest capitol (Matei XXIII), Domnul Iisus, supărat, muștră fățarnicia fariseilor, îi dojenește pentru păcatele lor, biciuiește îndărătnicia și răutatea adversarilor săi iudei, care n-au voit să-L recunoască pe Mîntuitorul. Cu adîncă mîhnire, El le arată grija cea mare pe care a avut-o față de ei, prin harurile, învățătura și minunile sale, pe care ei le-au disprețuit, și rămînînd în-vîrtoși la inimă, nu L-au ascultat.

Altădată, certînd pe bogații care își lipesc inima de bunurile pămîntesti și uită de Dumnezeu și de suflet, Domnul Iisus exclamă: «Vai vouă bogaților, că vă luați pe pămînt mîngîierea voastră. Vai vouă celor ce sînteți sătui acum, că veți fi flămînzi...» (Luca VI, 24—25; cf. Iuda 11; Apoc. VIII, 13 etc.).

b) Introducere care exprimă un sentiment de bucurie generală, cu prilejul unui praznic mare, cu prilejul unei în-tîmplări extraordinare în viața credincioșilor. Aici se cuprind și introducerile în care se exprimă brusc și un sentiment de admirație față de sublimitatea uneia dintre învățăturile divine date de Domnul Hristos.

— *Bucuria generală la sărbătoarea Sfintelor Paști.*

În predica intitulată «Cuvînt la Sfintele Paști», Sfîntul Ioan Gură de Aur începe așa:

«Vreme potrivită este astăzi ca toți să strigăm cuvintele fericitului David: Cine va grăi puterile Domnului, cine va face auzite toate laudele Lui? (Ps. CV, 2). Iată, a venit la voi praznicul cel dorit și mîntuitor, ziua Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, temeiul păcii, pricina împăcării, îndepărtarea războaielor, nimicirea morții, înfrîngerea diavolului...»

— *Sentiment de admirație generală față de sublimitatea învățăturii creștine, despre cuprinsul iubirii față de aproapele...*

Avînd să vorbească la duminica a XIX-a după Rusalii, de exemplu, predicatorul va începe rostind cu solemnitate

cuvintele începătoare ale pericopei evanghelice, (Luca VI, 30—36): «*Precum voiți să vă faceți vouă oamenii, faceți-le și voi asemenea*», va continua tot cu același ton solemn: Iată, legea de aur a religiei noastre. Iată cuvintele divine ale moralei noastre creștine, care ne poruncesc, nu pasivitate, ci activitate, adică, nu numai să nu facem nici un rău aproape-lui, cum porunca Legea Vechiului Testament și cum au făcut preotul și levitul din Parabola samarineanului milostiv (Luca X, 25—37), ci să ne ostenim, ca să facem bine aproape-lui nostru, de orice credință, de orice singe ar fi. Ceva și mai mare, nemaivăzut și nemaipomenit în nici o religie din lume: iubirea creștină, legea supremă a învățaturii Domnului Iisus, ne poruncește ca *inima* să iubească și pe vrăjmași, *gura* să se roage pentru ei și să-i binecuvânteze, *mîna* să le ajute și să le reverse binefaceri (cf. Matei V, 43—44).

Astăzi vom vorbi chiar despre iubirea față de aproapele, așa cum ne este arătată în Sfînta Evanghelie ce s-a citit la Sfînta Liturghie.

c) Introducere, prin care se exprimă bucuria copleșitoare, fie a predicatorului, fie a credincioșilor, fie a tuturor laolaltă, cu prilejul unei sărbători, sau a unei întâmplări extraordinare de natură îmbucurătoare. De asemenea, o introducere de acest gen poate exprima și contrariul, adică întristarea și necazul atît al predicatorului, cît și al ascultătorilor, pentru toată reaua întâmplare, cum ar fi: inundații, cutremure, boli, incendii, catastrofe aeriene sau de cale ferată, războaie etc. Ambele nuanțe de sentimente exprimate în predică mișcă sufletul predicatorului creștin și-l face să ia parte, și la bucuriile, și la necazurile credincioșilor, după cuvîntul divin: «*Bucurați-vă cu cei care se bucură; plîngeți cu cei care plîng*» (Romani XII, 15).

4) ANUNȚAREA TEMEI

Tema predicii este propriu-zis subiectul sau titlul ei. Anunțarea temei predicii este absolut necesară, pentru ca

auditorii, pe de o parte, să urmărească cuvîntarea și să raporte toate ideile la temă, iar pe de altă parte, să țină minte despre ce s-a vorbit, și după ce s-a terminat cuvîntarea, nu numai în timpul rostirii ei.

Ca formă gramaticală, anunțarea temei poate fi o propoziție afirmativă sau negativă, o propoziție interogativă directă sau indirectă. Exemple: propoziția afirmativă: *Vom vorbi despre păcatul mîndriei* (Duminica Vameșului și a Fariseului, Luca XVIII, 10—14); propoziția negativă: *zgîrciții și lacomii de avere nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu* (la Duminica a XXVI-a după Rusalii, Luca XII, 16—21). Forma negativă de anunțare a temelor unei cuvîntări este admisă de învățătura omiletică și este des practică, dar este mai firesc să se folosească forma afirmativă de anunțare a temei și să se evite cealaltă formă, dintr-o necesitate psihologică și pedagogică. Forma negativă de educație se deduce din educația pozitivă. În locul enunțării temei de mai sus, sub formă negativă, se poate adopta, în mod firesc, forma afirmativă: *Vom vorbi despre păcatul zgîrceniei și al lăcomiei*. Tema poate fi îmbrăcată, de asemenea într-o *propoziție interogativă*: *Ce este credința creștină?* (la Duminica a IV-a a Postului, Marcu IX, 17—32). Tema se mai poate anunța într-o *formă școlărească*, adică *sub formă de titlu*: *Despre iertare* (Duminica lăsatului sec de brînză, Matei VI, 14—21).

Însușirile temei

1) Tema trebuie să cuprindă o singură învățătură. Aceasta este semnul caracteristic al predicii. Această temă unitară, într-o predică trebuie să constituie un adevărat magnet spiritual, care să atragă toate ideile în legătură cu subiectul.

2) Să cuprindă una din învățăturile *principale de ordin dogmatic, moral, cultural, istoric etc.*, iar nu pe cele secundare, care depind de cele principale.

3) Tema trebuie să fie exprimată cu precizie și claritate, spre a se înlătura orice confuzie în mintea ascultătorilor. Să nu fie exprimată prin cuvinte care au două sau mai multe înțelesuri. De exemplu cuvântul *avaritie* are înțelesul de zgîrcit și lacom de avere și trebuie folosit cu aceste două înțelesuri.

4) Tema trebuie să fie scurtă, adică să fie exprimată printr-o propoziție cât mai scurtă, iar nu prin fraze.

Există totuși și cazuri excepționale, când predicatorul nu anunță tema, dar toți ascultătorii înțeleg despre ce voiește să vorbească. Aceasta este îngăduit atunci când sînt împrejurări extraordinare, cunoscute de toți ascultătorii și atunci predicatorul folosește de obicei exordii ex abrupto. Tema acestor predici este însăși împlinirea extraordinară de natură îmbucurătoare sau întristătoare.

5) ÎMPĂRȚIREA TEMEI (DIVISIO SAU PARTITIO)

Împărțirea temei este operația de descompunere a temei, ca un tot sau un întreg, în elementele componente. Ea poartă numele latinesc de *diviziune sau partițiune*, așa cum am arătat mai înainte, când am prezentat punctele principale ale unui plan de discurs, după regulile retoricii antice.

În tratarea multor teme, diviziunea sau împărțirea este necesară și oportună, fiindcă prin aceasta se realizează un învățămînt mai temeinic, în sensul că tema însăși devine mai limpede, ascultătorii sînt mai atenți și mai dispuși, pentru că acum ei cunosc despre ceea ce vorbim și despre ceea ce intenționăm să vorbim mai departe. Ori de cîte ori este folosită potrivit, cu moderație, fără să se întreacă măsura, diviziunea dă cuvîntării foarte multă claritate și mult farmec. Acestea, la rîndul lor, parcă dau ascultătorilor, odihnă spirituală. Quintilian, care ne-a lăsat cel mai complet tratat expozitiv asupra artei oratorice antice, după cum am mai spus mai înainte, redă utilitatea diviziunii temei în mod intuitiv, spunînd că prin limita precisă a fiecărei părți a temei, ascultătorul este mult ușurat sufletește :

«*Intocmai cum drumeților le ușurează mult din oboseală citirea distanțelor notate pe bornele drumului. Într-adevăr, cunoașterea întinderii drumului parcurs stîrnește plăcere : știind cît rămîne de parcurs, ai curaj mai mare să suporti restul, căci nu pare prea lung drumul dacă i se întrevede limpede capătul*». (Inst. orat. lib. IV, cap. V).

O privire istorică peste propovăduirea creștină, din acest punct de vedere, ne convinge despre practicarea procedurii de a diviza tema, în numeroase cazuri, avîndu-se în vedere principiul : *Qui bene distinguit, bene docet* = cine deosebește bine (părțile unui subiect), acela reușește să învețe temeinic pe alții.

Însuși Mîntuitorul Hristos învață popoarele, folosind acest procedeu psihologic și pedagogic : *împărțirea temei tratate*. În rostirea Parabolei cu semănătorul, de exemplu, Domnul Hristos, învățîndu-ne despre datoria de a asculta cuvîntul lui Dumnezeu (Matei XIII, Luca VIII), distinge patru categorii de suflete pe care a căzut cuvîntul lui Dumnezeu, numite metaforic patru feluri de terenuri, peste care a căzut sămînța cea bună : *bătătorit de trecători* (drum, cale), *pietros, copleșit de mărăcini*, și *bun sau prielnic* pentru a da roadele așteptate de semănător.

Sfinții Evangheliști înșiși, istorisind minunile Domnului Hristos, le privesc din trei puncte de vedere :

- a) *minuni săvîrșite asupra naturii ;*
- b) *minuni săvîrșite asupra oamenilor ; și*
- c) *minuni săvîrșite asupra Sa însuși.*

Sfinții părinți au folosit mai mult omiliile exegetice ca forme de predică și de aceea, n-a fost necesar să prezinte tema divizată în mai multe părți, pentru că pericopele evanghelice sau apostolice, explicate de ei, conțin foarte multe învățături de credință, care constituie tot atîtea teme de tratat.

Cu toate acestea, și sfinții părinți respectă principiul împărțirii temei predicii, adaptat chiar la țilcuirea pericope-

lor evanghelice sau apostolice, sub altă formă. Ei nu împart temele pericopelor scripturistice în părțile lor componente, ca și cum ar avea de prezentat o omilie tematică, dar analizează pericopele pe toate laturile și le tratează din toate punctele de vedere, prezentînd o dată o față a pericopei, altădată, altă față, stăruind, o dată, asupra unei învățături de credință, altă dată, asupra unei alte învățături izbitoare etc. Și acest fel de predică este rezultatul unei operațiuni de distincție a învățăturilor de credință, prezentate neamestecate, în momente diferite, cu prilejul aceleiași sărbători. Sfîntul Ioan Gură de Aur, de exemplu, privind praznicile din mai multe puncte de vedere, rostește mai multe cuvîntări la același praznic, dar nu în același an: două cuvîntări la Nașterea Domnului, trei omilii la trădarea lui Iuda, trei omilii la Crucea Domnului, două cuvîntări la Rusalii etc.

Cu toate că sfinții părinți vorbesc de mai multe ori la aceeași sărbătoare, cuvîntările lor nu sînt repetiții de idei, nu sînt, deci, tautologii, ci sînt propriu-zis o prezentare a învățăturilor divine din puncte de vedere diferite.

Predica modernă, de asemenea, folosește procedeul diviziunii temei. Mitropolitul Varlaam de exemplu, în Cazania sa, scriind *«Învățătură la Duminica întâia a sfîntului Post celui Mare»*, împarte învățăturile pericopei evanghelice (Ioan I, 43—51) în două părți: *întîia parte: «Pentru venirea lui Natanail către Hristos și pentru mărturia lui»; a doua parte: «Pentru Sfînta Cuminecătură»*. În predica din Duminica Tomei, Mitropolitul Varlaam, de asemenea, purcede la diviziunea temei, anunțînd-o așa: *«Învățătură pentru ce se cheamă Duminica cea nouă și pentru credința Tomei, Apostolul»*. La Duminica a XIII-a după Rusalii (Matei XXI, 33—44), el prezintă temă împărțită tot în două: *întîia parte: «Pentru lucrătorii cei răi, care uciseră slugile domnului său și mai apoi uciseră și pe domnu-său»; a doua parte: «Pentru căderea iudeilor și pentru chemarea limbilor» etc.*

Și cu privire la împărțirea temei există păreri contrarii, adică unii retori susțin necesitatea, oportunitatea și utilitatea

ei, iar alții susțin că împărțirea temei nu numai că nu este necesară pentru oratori, dar este și dăunătoare.

Concluzia care trebuie reținută este că împărțirea temei *nu este absolut necesară în orice timp, în orice loc și în orice predică*, dar nici nu trebuie exclusă cu desăvîrșire din procedeele folosite de predicator în cuvîntările sale. Nici unul din aceste procedee nu are valoare de dogmă și nici nu devine șablon pentru toți predicatorii și pentru toate predicile. Retorii antichității prevăd *«divisio»* între momentele logico-psihologice ale unei cuvîntări, dar menționează că *«uneori aceasta poate lipsi»*. Același lucru îl spunem și cu privire la desfășurarea unei predici. În predicile care cuprind numai o singură învățătură elementară de credință, în predicile ocazionale, este de prisos diviziunea și subdiviziunea temei. Și aici predicatorul are libertatea să procedeze cum este mai înțelept și mai firesc, ajutîndu-l la aceasta inteligența, cultura, meditația și exercițiile permanente în predicarea cuvîntului lui Dumnezeu.

Reguli de observat la «împărțirea temei»

Ori de cîte ori predicatorul socotește că împărțirea temei poate fi folositoare pentru scopul urmărit în predică, să o introducă în predică, dar trebuie să aibă în vedere următoarele:

1) Enunțarea împărțirii temei să fie clară și simplă; clară nu numai pentru predicator, ci și pentru ascultători. Diviziunea temei, creată tocmai pentru a produce claritate mai multă, să nu producă obscuritate.

Avînd să predice la Duminica a XI-a după Rusalii, de exemplu cînd se citește la Sfînta Liturghie, «Pilda celui ce datora zece mii de talanți» (Matei XVIII, 28—35), preotul predicator, vrînd să facă o omilie tematică, poate să enunțe împărțirea temei, așa:

a) *Despre bunătatea lui Dumnezeu, Care ne iartă greșelile noastre și*

b) îndatorirea noastră de a ierta pe aproapele nostru.

Predicînd la Duminica înainte de ziua Crucii, cînd se citeşte pericopa evanghelică de la Ioan III, 13—17, preotul predicator poate diviza tema așa :

a) Rostul trimiterii în lume a Fiului lui Dumnezeu și

b) datoria de a crede că El. este Fiul lui Dumnezeu și Mintui-torul nostru.

2) Enunțarea diviziunii temei să fie concisă, adică să fie o formulare scurtă, în puține cuvinte, concentrată; să nu fie împovărată de cuvinte de prisos, pentru că, de aici nu arătăm ce spunem, ci arătăm ceea ce ne gîndim să spunem. Dacă formularea aceasta nu trebuie să conțină cuvinte de prisos, apoi, nu trebuie nici să-i lipsească vreun cuvînt absolut necesar pentru precizarea înțelesului voit de predicator. Iată o împărțire defectuasă a temei: Voi vorbi despre virtute, despre dreptate, despre cumpătare. Cuvintele «despre dreptate, despre cumpătare» sînt cuvinte de prisos, pentru că cele două virtuți cardinale, dreptatea și cumpătarea, logic vorbind, sînt specii ale aceluiași gen, virtutea, și deci, se cuprind în sfera noțiunii «virtute», despre care am anunțat deja că vom vorbi.

Din exemplul de mai sus, se deduce îndatorirea predicatorului de a face o împărțire logică a temei, adică el să aibă clar în minte ce înseamnă «gen» și ce înseamnă «specie» în logică, să nu le confunde și să nu împartă, în același timp, în genuri și specii ceea ce trebuie să împartă, fie numai în genuri, fie numai în specii.

Împărțirea logică a temei mai cere, de asemenea, respectarea celor patru principii ale gîndirii logice :

- a) principiul identității ;
- b) principiul contradicției ;
- c) principiul terțului exclus ;
- d) principiul rațiunii suficiente.

3) Împărțirea temei să fie psihologică, adică, pe de o parte, să țină seamă de puterea de pricepere, de fondul apercetiv al ascultătorilor, iar pe de altă parte să țină seama de ordinea manifestărilor actelor sufletești : intelectuale, afective și voliționale. Cunoașterea acestor realități psihologice impune predicatorului îndatoriri pedagogice în formarea fie a unei teme multiple, fie a unei teme simple și anume :

a) tema sau ramificațiile temei să nu fie peste puterile de asimilare ale ascultătorilor ;

b) tema sau diviziunile ei să se adreseze mai întii rațiunii, apoi inimii și, în final, voinței.

4) Odată ce a anunțat diviziunile temei, două sau cel mult trei, predicatorul are îndatorirea să le trateze în ordinea în care le-a anunțat și, ceva mai mult, să nu uite vreun punct al temei de tratat anunțat.

Rugăciunea sau invocația

După enunțarea temei sau a părților temei de tratat, înainte de tratare deci, de regulă, urmează o scurtă rugăciune către Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul, Dumnezeu-Sfîntul Duh, către Maica Domnului sau, către sfîntul a cărui pomenire se săvîrșește și despre care se predică. Rugăciunea în cuprinsul predicii se găsește atît în predicile sfîntilor părinți, cît și în predicile cuvîntătorilor bisericești mai noi. Este firesc să se ceară ajutorul lui Dumnezeu, pentru buna propovăduire a cuvîntului lui Dumnezeu, de către predicator și pentru încălzirea sufletelor ascultătorilor, cu căldura Duhului Sfînt, în vederea bunei primiri a învățaturii divine. Rugăciunea, în predică, produce un mare efect în mintea și inima credincioșilor, stimulîndu-le mult simțul religios creștin și pregătindu-i sufletește, pentru ascultarea și înfăptuirea învățăturilor date în predică. Chiar scriitorii păgîni ai anti-chității greco-romane simțeau necesitatea invocării ajutorului zeilor, pentru crearea operelor lor literare. Așa a apărut invocațiile către zei, în fruntea epopeelor greco-romane.

Nici folosirea rugăciunii în predică, și nici fixarea ei numai într-un anumit loc nu sînt dogme sau șabloane, ci, și aici, predicatorul are libertatea să hotărască dacă în cuprinsul predicii introduce sau nu rugăciunea sau invocarea. Nu în toate genurile de cuvîntări și nu în toate locurile unde se țin cuvîntări bisericești, este necesar să se folosească rugăciunea-invocație. Preotul trebuie să chibzuiască mult asupra acestei teme și să nu lase impresia, prin folosirea neîncetată a rugăciunii în orice predică, că aceasta este o regulă tipică sau formalitate peste care nu se poate trece.

Este de recomandat ca numai în predicile rostite în biserică, și mai ales în predicile de la praznicile mari să se folosească rugăciunea-invocație, ca moment logico-psihologic al predicii.

În privința locului din predică în care se așază rugăciunea, adăugăm aici că ea se poate rosti nu numai înainte de tratare, ci și la sfîrșitul predicii, după aplicare, ca moment logico-psihologic final al predicii. Și aici, rugăciunea are un mare efect asupra credincioșilor: este odihnitoare, mîngietoare și aducătoare de rouă duhovnicească peste sufletele lor. Și asupra locului rugăciunii în cuprinsul predicii, tot preotul-predicator hotărăște, după ce a făcut bine intuiția momentului, a dispoziției ascultătorilor, a numărului lor, a felului lor în ceea ce privește învățătura religioasă, însușirile morale, frecvența la biserică etc.

Este de reținut ca o îndatorire de seamă, ca rugăciunea-invocație din predică să fie, în perfectă legătură cu materia predicii în ceea ce privește cuprinsul ei, așa încît, dacă este rostită înainte de tratare, ca rugăciunea de cerere a harului divin ajutător, să se înfățișeze ca o pregătire firească pentru însușirea cuprinsului predicii, iar dacă este rostită la sfîrșitul predicii, să fie o rugăciune de mulțumire lui Dumnezeu, pentru că i-a ajutat preotului să propovăduiască cuvîntul Lui, și de data aceasta, și a ajutat, în același timp, și credincioșilor, să vină la biserică și să mai asculte încă cuvîntul lui Dumnezeu.

Chiar așezată la sfîrșit, rugăciunea poate avea caracterul de rugăciune de cerere, către Dumnezeu, pentru a ajuta ascultătorilor să împlinească cele ce au auzit în biserică, la predică.

Învățătura care se impune, în legătură cu alcătuirea și cuprinsul rugăciunii din predică, mai ales pentru preoții tineri, este îndelunga meditare asupra acestei părți a predicii, și folosirea celor mai de valoare izvoare: Sfînta Scriptură, cărțile de cult, cărțile de rugăciuni și predicile sfinților părinți. În nici un caz, nu se admite improvizarea în alcătuirea rugăciunii, în predică. Aceasta avea loc în primele zile ale creștinismului, cînd a avut loc o revărsare bogată de harisme speciale asupra predicatorilor.

Pentru frumusețea ei, redăm rugăciunea de cerere alcătuită de marele predicator Ilie Miniș, așezată înaintea tratării, în predica de la Bunavestire:

«Tu dară, Cel fără de început Fiu și Cuvînt al Tatălui, Celui mai înainte de început, chip al neschimbării Lui, izvor viu al înțelepciunii. Tu acum, cu atotputernicia Ta cea minunată, dăruiește putere minții mele, minte sufletului meu, suflet cuvîntului și cuvinte gurii mele, ca să arăt această mare taină de astăzi: Tu, Cea ce din gura pruncilor și a celor ce sug ai săvîrșit laudă, înțelepțește și nedeprinsa mea limbă și varsă darul binecuvîntării Tale în buzele mele, pentru ca și eu împreună cu Sfîntul arhanghel Gavriil, să laud pe Prea Sfînta Fecioară, zicîndu-i: Bucură-te, ceea ce ești plină de dar Marie, Domnul este cu tine».

Indemnarea la atenție

Atît în retorica antică, cît și în tratatele de omiletică, se dă învățătură despre indemnarea la atenție a ascultătorilor, pentru cele ce spune cuvîntătorul. Indemnarea la atenție să se facă, se spune, alături de rugăciunea dinaintea tratării.

Nu este de recomandat să se îndemne ascultătorii la atenție în predică. Atenția ascultătorilor la predică, mai ales în biserică, se impune, nu se cere în mod formal. Atenția se impune în mod firesc, prin momentul solemn în care se gă-

sesc credincioșii, prin prestigiul intelectual și moral al preotului predicator și prin autoritatea sa de păstor bun. Același lucru se petrece și în școală, în timpul predării lecțiilor, de către un dascăl cu înalte și multiple calități. Neplăcut este să auzi în predică, înainte de tratare, cuvintele: «Vă rog să-mi dați atenția cuvenită».

Preotul căruia i se pot descrie calitățile arătate mai sus poate să câștige atenția ascultătorilor, și printr-o introducere frumoasă, prin claritate în vorbire, printr-o ținută și mimică atrăgătoare și prin anumite formule dascălești, folosite în cursul tratării, ca: «Mi se umple inima de bucurie când vă văd strinși în fața Sfântului Altar, ascultându-mă cu atît interes. De aceea, cu mai multă dragoste voi pași mai departe, să vă vorbesc și despre celelalte învățături.» Multe alte formule și procedee se pot folosi pentru *captatio benevolentiae*, atît pe amvon, cît și la catedră.

6) TRATAREA

Tratarea, numită cu termen latin *tractatio* și *pertractatio*, este propriu-zis corpul cuvîntării de orice gen. Ea este partea cea mai însemnată a cuvîntării, în care predicatorul își dezvoltă ideile, expune dovezile, convinge și înduplecă voința ascultătorilor. Tratarea este propriu-zis hrana sufletului ascultătorilor și de aceea, ea se adresează în mod special minții. Prima parte a predicii, introducerea sau exordiul, a înfățișat tema în culori frumoase, a pus în mișcare imaginația ascultătorului, l-a făcut să guste anticipat din dulceața învățaturii creștine, iar acum, predicatorul, în tratare, trebuie să-i dea acest aliment duhovnicesc, mult așteptat. Tratarea este deci partea instructivă, din care izvorăsc toate celelalte părți ale cuvîntării. «*Mergînd, învățați*», a spus Domnul Hristos. În tratare, preotul trebuie, în primul rînd, să instruiască pe ascultători, dar nu fără un scop precis, ci, pentru ca să-i lumineze cu lumina lui Hristos, să-i transforme sufletește, să-i sfințească, să-i mîntuiască. Dogmele creș-

tine constituie alimentul substanței duhovnicesc, cu care predicatorul hrănește intelectul credincioșilor în acest moment logico-psihologic al predicii, numit tratare.

Tratarea, la rîndul ei, are următoarele momente logico-psihologice: *explicația*, în unele cazuri *istorisirea*, *argumentarea sau dovezile* și *combaterea obiecțiunilor împotriva dreptei credințe*. Uneori, nu este îndeajuns numai enumerarea dovezilor pentru argumentarea temei și de aceea, la acest punct, mai are loc și *amplificarea* unor argumente. De asemenea, dacă argumentarea este ceva mai lungă, este necesar să urmeze după ea și o scurtă *recapitulare*, pentru a se lumina complet ascultătorii asupra ideilor esențiale și pentru ca predicatorul, încredințat de aceasta, să poată trece mai departe. *Tratarea sau tranziția* de la o parte la alta a tratării sau de la o idee la alta, în momentul argumentării, trebuie să fie clară și ațîțătoare de atenție și interes pentru ascultători, printr-o schimbare de ton, printr-o mică pauză și printr-o propoziție interogativ-retorică, adresată lor: «Ați înțeles cele spuse pînă aici?». Putem merge mai departe. Făcînd suma exactă a momentelor tratării arătate mai sus, observăm că tratarea constă din următoarele părți: *explicația* sau, în unele cazuri *istorisirea (narațiunea)*; *argumentarea (dovezile)*; *combaterea obiecțiunilor*; *amplificarea dovezilor*; *recapitularea*; *tranziția*.

Menționăm că nu toate aceste părți enumerate aici sînt necesare și obligatorii pentru orice cuvîntare bisericească. Nici aici nu poate fi șablonizare. Momentele folosite în tratare depind de natura temei, de cultura ascultătorilor, de locul și timpul în care se rostește cuvîntarea.

Vom vorbi mai jos numai de momentele logico-psihologice ale tratării, întîlnite și necesare mai la toate cuvîntările:

- a) *Explicația*;
- b) *Istorisirea (narațiunea)*;
- c) *Argumentarea*.

La începutul tratării, înaintea explicației sau a narațiunii deci, se face o scurtă introducere, pentru a atrage atenția ascultătorilor asupra punctului sau punctelor care vor fi explicate sau istorisite.

a). *Explicația* este o operație de lămurire a unei idei dogmatice sau morale, care are loc în tratare, îndată după scurta introducere, pentru ca ascultătorii să-și dea seama de rostul acestei cuvântări, pentru mântuirea lor. Explicația, într-o cuvântare dogmatică, nu trebuie să fie încărcată cu toate cunoștințele însușite din studiul Dogmaticii, ci ea trebuie să cuprindă numai concluziile sumare ale Teologiei dogmatice, așa cum sînt ele formulate de Biserică.

Exemple: La Duminică înainte de ziua crucii (Ioan III, 13—17) se pot alege spre tratare mai multe teme dogmatice: *Despre Întruparea Domnului*; *despre Înălțare* (v. 13), *despre jertfa Domnului pe cruce și însușirile sale* (v. 14); *despre iubirea lui Dumnezeu față de lume* (v. 16—17).

Alegîndu-și ca temă de tratat «Despre jertfa de pe cruce și însușirile sale» — predicatorul dă explicații că Domnul Hristos, Dumnezeu-Fiul, S-a întrupat pentru mântuirea noastră, din dragoste pentru noi, că a fost trimis pe pămînt de Dumnezeu—Tatăl, tot din dragoste și că mijlocul ales pentru săvîrșirea actului Mîntuirii a fost jertfa pe cruce.

b) *Istorisirea sau narațiunea*

Istorisirea este operația de expunere a faptelor biblice sau istorice, tot cu scopul de a lumina pe ascultători. Istorisirea are loc, deci, fie că se tratează un subiect din Istoria Bisericească, fie că se tratează o pericopă evanghelică. Deosebirea este că atunci cînd se tratează o pericopă evanghelică, din care se alege o temă, istorisirea are un caracter limitat, la începutul tratării. În pericopa evanghelică de mai sus, de exemplu, se poate începe tratarea și printr-o istorisire în loc de explicație. Se istorisește, retoric, convorbirea lui Iisus cu Nicodim, arătîndu-se că acesta era un om dintre farisei, un fruntaș al iudeilor (v. 1), că el îl iubea pe Iisus,

în ascuns și «a venit noaptea la Iisus» (v. 21), că a recunoscut dumnezeirea Domnului Hristos și că a primit de la Domnul Hristos, în rezumat, învățătura despre mîntuire, în care se cuprinde și învățătura despre jertfa Domnului pe Cruce.

c) *Argumentarea*

După explicarea unei învățături de credință, respectiv, după narațiune, în tratare, urmează *argumentarea*. Argumentarea este o operație retorică, în care se susține și se întărește tema tratată, cu dovezi sau probe temeinice. Este propriu-zis o operație de fundamentare a temei sau subiectului de tratat. Cuvîntul este originar de la verbul latinesc «*argumentor — ari—atus sum*», care înseamnă: *a dovedi, a aduce probe*. Izvoarele din care oratorul creștin își ia dovezile pentru fundamentarea temei de tratat sînt *Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție, Istoria bisericească universală, științele naturii, dreapta rațiune*. Sfinții părinți și în special apologeții au excelat în fundamentarea științifică a temelor pe care le-am tratat. Retorica antichității greco-latine punea mare preț pe argumentarea și combaterea obiecțiunilor adversarilor.

La Roma, retorica insista în mod special asupra acestei părți a discursului și prevedea în tratare mai întîi o argumentare numită *suasoria*, care avea scopul să convingă pe ascultători despre adevărul tezei susținute (suadeo-ere = a convinge de ceva pe cineva, a sfătui). Suasoria era expunerea dovezilor lor într-o formă monologică. În al doilea rînd, în tratare se prevedea și *controversia*, adică partea în care oratorul combătea cu înverșunare obiecțiunile adversarului (controversia-ae = ciocnire, izbire, dispută, ceartă, dezbateri, proces). Această parte a discursului avea o formă dialogică și presupunea adversarul în față, închipuit sau în realitate. Ucenicii din școlile retorice erau foarte intens pregătiți pentru controversiae.

Apologetii și-au fundamentat viguros operele lor de combatere a calomniilor păgâne împotriva religiei creștine, depășind nivelul argumentării păgâne, spre a birui pe scriitorii adversi. Quintilian, în opera despre care am mai vorbit, stăruie mult asupra regulilor de argumentare într-un discurs. *El definește argumentul ca un mijloc de dovedire, prin care o concluzie se trage din altă și prin care se confirmă ceea ce este cert.* Cu privire la folosirea argumentelor, el stabilește regula, ca și Cicero, că argumentul trebuie să aibă o certitudine recunoscută, spre a putea dovedi prin el un fapt sau adevăr nesigur. Cu privire la *orînduirea argumentelor*, Quintilian spune că ele trebuie să fie orînduite așa cum cere rațiunea fiecărei cauze sau teme. Nu este nici aici un șablon, dar oratorul trebuie să realizeze o gradatie ascendentă în folosirea argumentelor, adică, începînd cu cele mai slabe și terminînd cu cele mai puternice.

Vorbînd despre argumentare și regulile ei retorice, trebuie să luăm aminte la două învățături omiletice :

a) *Folosirea argumentelor de toate genurile și amplificarea lor* are loc numai în anumite cazuri : în cuvîntări apologetice, foarte abundente în literatura creștină, în cuvîntări, conferințe, în cadrul Mișcării ecumenice, în cuvîntări cu caracter interteologic și interconfesional, în fața unor ascultători de un înalt nivel intelectual, în cazuri de abateri de la învățăturile dreptei credințe etc.

Nu este necesar ca în toate predicile, în tot locul și în tot timpul, să folosim întreaga panoplie a argumentelor ;

b) *Predicatorul creștin să folosească argumentarea* în tratare pentru luminarea minții, în primul rînd, dar să nu uite ca, paralel cu aceasta, să înrîurească și asupra inimii și a voinței, scopul suprem al predicii. Dacă predicatorul creștin își adună și își expune argumentele în tratarea unei teme numai pentru a plăcea și numai pentru a face speculații, este «aramă sunătoare și chimval răsunător» (1 Corinteni XIII, 1), și nu se deosebește de oratorii laici ai antichității.

Combaterea obiecțiunilor

Dacă predicatorul creștin se găsește într-o împrejurare specială, în care adevărurile dreptei credințe sînt respinse sau atacate fățiș de eterodocși sau de cei ce se abat de la învățătura Bisericii Ortodoxe și dacă a socotit necesar să țină predici cu caracter catehetic, dogmatic, atunci, după argumentare, trebuie să înfrîngă sau să respingă și obiecțiunile contrarii, dar numai în spiritul dragostei de aproapele abătut de la credință, manifestînd numai un duh irenic, fără nici o umbră de polemică.

Obiecțiunile mai însemnate, adică tezele opuse anumitor puncte ale dreptei credințe pot fi combătute și înainte de argumentare.

După ce li s-a limpezit învățătura Bisericii, după ce s-a dovedit adevărul cuprins în această învățătură, prin momentele tratării arătate mai sus, explicare sau istorisire, argumentare și respingere a obiecțiunilor, trebuie să urmeze o scurtă aplicare la viața credincioșilor, chiar în cadrul tratării, adică să se scoată învățăturile utile pentru îndreptarea celor abătuți de la credință, pentru practicarea virtuților, pentru sporirea întru cele duhovnicești a credincioșilor. Dacă tratarea are mai multe părți, în cazuri speciale arătate mai sus, atunci, după fiecare parte trebuie să urmeze o încheiere parțială, scurtă și neapărat însoțită de o aplicație morală.

Dăm mai jos o pildă de tratare dogmatică din Sfînta Scriptură însoțită de o aplicare morală și de combaterea obiecțiunilor (1 Corinteni XV).

Tema :

DESPRE INVIEREA MORȚILOR

Tratare : — Formă de tratare (două părți) :

a) Învierea Domnului ;

b) Învierea noastră.

Partea I a tratării: Dovadă despre învierea viitoare: Învierea lui Iisus Hristos.

— Dovezi (mărturii) indispensabile, care susțin și întăresc acest adevăr (1—11) : arătările Domnului Hristos, după Înviere, pînă la Înălțare, de mai multe ori, în mai multe locuri, la mai multe persoane :

a) arătarea lui Chefa (sfântul Petru); cf. Luca XXIV.

b) arătarea celor doisprezece apostoli, chiar în Duminica Învierii, seara, în Ierusalim, intrînd prin ușile încuiate, zicîndu-le : Pace vouă ! (cf. Ioan XX, 19 ș.u.). Este de observat că se folosea cuvîntul «doisprezece», chiar dacă ceata (soborul) apostolilor nu mai era completă ;

c) arătarea, deodată, la peste cinci sute de frați (v. 6), pe muntele din Galileea (cf. Matei XXVI, 32 ; XXVIII, 10, 16—20). Mulți dintre aceștia trăiau în timpul cînd sfîntul Pavel scria corintenilor și erau mărturii vii despre Înviere ;

d) arătarea lui Iacob și din nou tuturor apostolilor (v. 7) ;

e) arătarea «la urmă tuturor», și lui însuși, pe drumul Damascului (Fapte IX, 3 s. u.)

Toate aceste arătări ale Domnului Hristos, după Învierea Sa, înlătură orice îndoială față de această minune, că numai poate fi vorba de vreo iluzie optică sau halucinație, nici de vreo minciună, de îndată ce El a fost văzut de mulți, de mai multe ori și în mai multe locuri.

După aceste mărturii indiscutabile despre Înviere, sfîntul Pavel formulează concluzia recapitulativă a acestei părți a tratării, pentru întărirea credinței corintenilor, zicînd : «Deci ori eu, ori aceia, așa propovăduim și voi așa ați crezut» (v.11)

— Enunțarea și combaterea obiecțiunii împotriva învierii morților, din partea unora dintre corinteni, îmbîcsiți de idei filozofice greșite (v. 12).

— Legătura strînsă între învierea Domnului și învierea noastră. Prin Înviere, Domnul Hristos este proslăvit și în

firea Sa omenească. Credincioșii, prin credință și prin har, fac parte din Biserică. Biserica este Trupul tainic al Domnului Hristos. Credincioșii sînt deci membre ale Trupului Domnului. Fiind membre ale Trupului, credincioșii sînt și ei părtași la slava Învierii Domnului și înviind Domnul, vor învia și ei, ca membre ale Trupului, al cărui cap este Hristos. Aceasta este demonstrarea sfîntului apostol Pavel despre Trupul tainic al Domnului Hristos, într-o formă logică uimitoare, în Epistolele sale.

2) *Combaterea obiecțiunii necredinței în învierea morților*, prin arătarea urmărilor grave, dogmatice și morale ce decurg de aici :

a) tăgăduirea, în mod practic, a învierii lui Hristos ;

b) zădărnicia propovăduirii apostolilor și a credinței corintenilor ;

c) falsitatea mărturiilor despre învierea tuturor ;

d) zădărnicia credinței corintenilor ;

e) rămînerea sub otrava păcatului ;

f) pierderea fericirii vieții viitoare a tuturor celor ce au murit și vor muri cu credința în Hristos ;

g) pierderea virtuții nădejdiei în viața viitoare și copleșirea deznădejdiei, care duce pe cei ce au crezut la o stare «mai de plîns decît toți oamenii» (v. 19).

Aplicația sau concluzia morală, după prima parte a tratării :

a) Să nu ne înjosim viața, trăind numai în mîncare și băutură, fără să ne gîndim la viața viitoare, în care răsplătește virtutea și se pedepsește păcatul la judecata obștească (v. 32).

b) Să nu ne lăsăm înșelați de tovarășii cele rele, care «strică obiceiurile bune» ale credincioșilor și-i duc pe calea păcatului, pentru că ei nu au conștiința despre Dumnezeu (v. 34).

Cum se vede, sfântul Pavel așează și combate obiecțiunile cu privire la partea a doua a tratării — învierea morților — înaintea acestei părți.

Obiecțiunile cele mai grave, de regulă, se așează înaintea argumentării, cum am spus mai sus, iar cele mai neînsemnate se așează după argumentare.

Partea a II-a a tratării: Învierea morților.

Răspuns la întrebarea retorică — catehetică: «Cum înviază morții? Și cu ce trup au să vină? (v. 35).

Dovezi despre învierea morților:

a) Învierea lui Hristos ne-a dat și nouă biruința asupra morții (v. 57).

b) Studiul asupra naturii: sămânța aruncată în pământ răsare numai după ce întâi putrezește (v. 37).

Explicație, cu privire la învierea morților:

a) învierea morților va fi generală, adică vor învia toți oamenii (v. 22—51).

b) Trupurile înviate, identice în esența lor cu cele de pe pământ, se vor deosebi calitativ de cele de pe pământ și vor fi:

— nestricăcioase și nemuritoare (v. 42);

— robuste și fără infirmități (v. 43);

— spirituale, ușoare, simple (v. 44);

Toate aceste însușiri le vor avea numai trupurile celor dreți, și nu toate în aceeași măsură (v. 41). Trupurile celor păcătoși vor fi nemuritoare, dar nu vor avea niciuna din celelalte însușiri ale spiritualității.

Trupurile celor care vor fi în viață, în momentul când vor învia morții, vor suferi și ele aceeași transformare, ca și cele înviate (v. 51).

Concluzia dogmatică generală

Învierea din morți, în Hristos (v. 22), este biruința definitivă a Domnului Hristos asupra păcatului și asupra morții (v. 54—57).

După această concluzie dogmatică generală, urmează:

Concluzia morală, generală

Apostolul încheie partea a II-a a tratării cu o aplicație morală, care este, în același timp, și încheierea întregii tratări. El face o exhortație morală către corintenii gîlcevitori și oscilatori de a fi tari în credință, neclintiți, arătîndu-le folosul sporirii în virtute:

«Drept aceea, frații mei iubiți, fiți tari, neclintiți, sporind totdeauna în lucrul Domnului, știind că osteneala voastră nu este zadarnică în Domnul (v. 58).

Digresiuni. Tranziții

Cum se vede, tratarea, prin împărțirile ei, prin argumentele sale, multe și variate, aduse în scopuri didactice și morale, impune minții ascultătorilor o atenție mai concentrată și deci o mai mare cheltuială de energie mentală decît celelalte părți ale cuvîntării. De aceea, marii oratori, laici și bisericesti, folosesc *digresiunile și tranzițiile*, ca procedee pedagogice utile pentru stimularea atenției și pentru relaxarea psihică.

Digresiunile sînt părți din cuvîntare, care, în aparență, se abat de la subiectul tratat. În realitate, ele sînt piese meșteșugit puse în cuvîntare, fie pentru a lămuri mai intuitiv o temă, fie ca expunerea să fie mai variată. Ele constau dintr-o scurtă narațiune, dintr-o amintire din viața personală sau din viața unei personalități bisericesti sau laice, din comunicarea unei noutăți intelectuale sau a unui fapt divers, dintr-o glumă didactică, dintr-o sentință sau proverb cunoscut etc. Toate aceste digresiuni sînt niște popasuri odihnitoare și înviorătoare pentru ascultătorii unor teme mai abstracte.

Retorica antichității romane vorbește chiar de necesitatea de a stîrni și rîsul în discursuri, tot cu scopul de înviorare

mentală, zădărnicierea sentimentelor de tristețe și înlăturarea plictiselii și a oboselii. Cicero, nu numai că excela din acest punct de vedere, dar chiar întrecea măsura în aceste procedee, contrarii lui Demostene, căruia i-a lipsit acest talent.

În ceea ce privește folosirea digresiunilor în cuvântările bisericești, *predicatorul să țină seamă de următoarele*:

- a) digresiunile să fie în strictă legătură și cu tema;
- b) să nu se facă abuz de digresiuni, să nu se manifeste o predilecție specială pentru ele, să nu se folosească în orice fel de cuvântări;
- c) să nu fie prea lungi și să nu apară mai importante decât tema însăși;
- d) digresiunile să fie culese în special din cuprinsul cărților Vechiului Testament și al Noului Testament. Și aici se cere finețe și meșteșug oratoric. Glumele, de orice natură, trebuie să fie înlăturate din orice fel de cuvântări bisericești, care trebuie să fie rostite cu solemnitatea cuvenită.

Tranzițiile sînt formele de trecere de la o temă la alta, într-o cuvîntare cu mai multe teme, sau trecerea de la o parte la alta a aceleiași teme. Făcute cu multă abilitate, și tranzițiile înviorează atenția ascultătorilor și micșorează oboseala adusă de tratarea cu o argumentare complicată.

Ca formă, tranzițiile sînt, fie propoziții sau fraze, fie conjuncții și locuțiuni diferite, exprimate metaforic sau într-un stil propriu: *frații mei, după ce am pus temelii clădirii* (adică după ce s-a făcut explicația-narațiunea temei), *să construim clădirea în întregime, cărămidă cu cărămidă...*; așadar, prin *urmare am ajuns la... și acum urmează...*

Pe lângă cele arătate, tranzițiile au și scop metodologic-pedagogic: de a sintetiza, de a menține unitatea cuvîntării și a ajuta memoria, spre a ține minte cele ce urmează.

7) ÎNCHEIEREA

Încheierea este partea finală a cuvîntărilor de orice gen. Ea poartă diferite numiri: *concluzie*, *epilog*, *perorație*. Chiar din studiul acestor termeni, înțelegem forma și conținutul închierii. Substantivul latin «*conclusia*», de la care derivă cuvîntul «*concluzie*», înseamnă: *împresurarea unei cetăți, încheiere, sfîrșit*. Sub o formă metaforică, încheierea a fost numită chiar operație de asalt, de cucerire, de biruință, în cuvîntare, după înțelesul cuvîntului de origine. A doua denumire «*epilog*», cuvînt grecesc, înseamnă o propoziție care se adaugă pentru a explica ceva, concluzie. Cuvîntul «*peroratio*», trecut în limba română sub forma «*perorație*», înseamnă tot încheierea unui discurs.

Există și încheieri parțiale într-o cuvîntare, așa cum am spus mai sus, numite în retorica elină *μερικὸι ἐπίλογοι* (*perorații parțiale*), care au loc după fiecare parte a temei, dar aici tratăm încheierea finală a unei cuvîntări.

Predica patristică și predica modernă atribuie o mare importanță felului de încheiere a unei cuvîntări, pentru că, bine făcută, încheierea aduce victoria, prin mișcarea inimii și înduplecarea voinței. Retorica antică, de asemenea, socotea că încheierea este propriu-zis o încoronare a discursului, ca și a oricărei lucrări și de aceea, spunea: *finis opus coronat — sfîrșitul încoronează opera*. Quintilian spunea că încheierea unui discurs este tocmai partea în care oratorul, printr-o mai mare înflăcărare, se încordează cu tot sufletul, pentru ca să învingă de tot și să obțină ceea ce dorea cu înfocare în tot timpul vorbirii («*in quid quod tota oratione expedit orator, maiori vehementia evincere et obtinere condendit*»).

Alcătuirea unei încheieri reușite, într-o cuvîntare de orice gen, constituie o dificultate pentru mulți oratori. Cei mai mulți predicatori termină printr-un îndemn adresat credincioșilor, de a se strădui pentru obținerea harului lui Dumnezeu și a vieții veșnice. Este un îndemn firesc într-o predică, dar, în încheiere, predicatorul trebuie să se concentreze mai

mult, să prezinte idei dogmatice, morale și culturale bine încheiate, spre a-l ajuta pe credinciosul ascultător să se ostenească, spre dobândirea vieții veșnice. Dacă fiecare predică se termină cu una și aceeași idee, încheierea devine banală. Și încheierea unei cuvântări este cu drept cuvânt semnul distinctiv, după care se cunosc adevărații oratori și adevărata elocință.

Quintilian spune că în perorație, trebuie să deschidem toate izvoarele elocinței noastre.

În rezumat, două operații trebuie să se distingă în încheierea unei cuvântări :

a) un rezumat într-o formă nouă și mai mișcător al ideilor principale ale cuvântării ;

b) trezirea și dezvoltarea sentimentelor proprii pentru îmbrățișarea și înfăptuirea ideilor din cuvântare, de către ascultători.

Prima operație este numită, în retorica elină ἀνακεφαλαιωσις (recapitulare), iar în unele tratate latine *enumeratio* (*enumerarea*). Această operație constă în reluarea și gruparea faptelor sau a ideilor compuse, și este necesară pentru reîmprospătarea lor în memoria ascultătorilor, mai ales în predicile dogmatice sau istorice. Recapitularea nu trebuie să fie o repetare seacă și mecanică asupra celor spuse, ci trebuie să fie enumerate ideile mari, să fie expuse cu forță spirituală, în mod variat, cu ajutorul figurilor de stil, cu ajutorul anumitelor texte biblice sau patristice. Punctele principale trebuie expuse mai în grabă, fără prea multă zăbovire asupra lor, spre a nu face impresie că facem al doilea discurs.

A doua operație în încheierea unei cuvântări constă în : *aplicație și exhortație*.

Aplicația este o operație prin care predicatorul mișcă inimile ascultătorilor și determină voința lor de a înfăptui învățătura expusă în tratare, atât cu cuvântul, cât și cu fapta. Aceasta înseamnă a mărturisi cu satornicie învățătura de credință și a o dovedi prin faptele vieții zilnice. Aplicația

generală se face după fiecare idee de învățătură de credință din predică, dar în încheiere, aplicația generală devine aplicație specială, privind direct virtuțile sau viciile existente între credincioșii ascultători sau absenți.

Exhortația, cum arată cuvântul însuși, (*exhortor-ari* = a îndemna, a încuraja), este un îndemn călduros, pe care îl face predicatorul către ascultători, de a îndeplini zilnic și oriunde învățăturile predicate. Și aici se cere multă gândire, imaginație și artă oratorică, dar mai ales, se cere exemplul viu de viață al predicatorului, pentru a fi ascultat și urmat.

Vorbind despre cele două forme de încheiere, *despre recapitularea ideilor și despre trezirea și dezvoltarea sentimentelor*, precizăm că ambele sînt utile și necesare, dar folosirea lor într-o măsură mai mare sau mai mică, într-o cuvîntare, depinde de natura subiectului și de scopul pe care și l-a propus predicatorul. Dacă el vrea să imprime în minte învățături de credință, decît să lase impresii profunde în inimi, stăruie mai mult asupra recapitulării. Dacă predicatorul preferă să miște profund inimile, zăbovește mai mult asupra efectelor. Oricum, partea a doua a încheierii nu trebuie să lipsească din nicio cuvîntare bisericească.

Despre patos. Predicatorul trebuie să vorbească cu însuflețire, avînt și cu entuziasm în tot cursul cuvîntării, dar mai ales în încheierea cuvîntării. Însuflețirea aceasta se numește patos. Cuvîntul este de origine greacă, „πάθος” și înseamnă : *pasiune, suferință, tot ceea ce afectează corpul sau sufletul, în bine sau în rău*. În retorică *vorbirea patetică* înseamnă : vorbire emoționantă, mișcătoare, răscolitoare de sentimente. Este vorbirea cu forță și avînt, utilă și necesară în încheiere.

La sfîrșitul încheierii, predicatorul poate face o invocație prin care se roagă lui Dumnezeu, ca cele rostite și cele ascultate de credincioși să dea roade în suflete și în viața creștină.

Concluzia unei predici se mai poate termina și cu sublinierea temei, a textului biblic ales, cu un alt text din Sfânta Scriptură sau din învățătura sfinților părinți, cu o dorință, o rugămintă și o doxologie mică, urmată de cuvântul amin.

Dăm câteva reguli cu privire la însușirile încheierii :

1) Predicatorul trebuie să știe când să-și termine cuvântarea. O apropiere de sfârșit, o revenire la diferitele părți ale cuvântării și iarăși, ocolirea încheierii, denotă superficialitate în pregătirea predicii și duce la micșorarea efectului. Încheierea să nu fie un discurs nou.

2) Încheierea să fie o urmare logică a ideilor explicate în tratare și să corespundă temei tratate.

3) Să fie exprimată în termeni clari și cu căldură și entuziasm (patetic), adică să aibă un grad mai mare de vioiciune.

4) Să fie proporționată cu corpul cuvântării, adică nici prealungă, nici preascurtă, nici mai extinsă de 1/4, dar nici mai mică decât 1/8 din întreaga cuvântare.

Dăm mai jos încheierea cuvântării ținută de sfântul Ioan Gură de Aur la Botezul Domnului. Este una din încheierile proprii sfântului Ioan Gură de Aur, în care se îngemănează perfect recapitularea cu aplicația și exhortația, rostite cu patosul său caracteristic.

«Și acum, iubitorilor, să ne gândim la cele spuse, să le avem în mintea noastră, temîndu-ne de pedeapsa ce ne stă înainte. El îți împărtășește trupul Său ; tu nu-L răsplătești nici prin cuvinte și nici nu-i mulțumești pentru cele ce ai primit. Cînd te ospătezi cu mîncare trupească, îndată după ospăț, mulțumești ; dar cînd te împărtășești — tu care ești om și de o natură netrebnică cu o hrană duhovnicească și care depășește toată zidirea văzută și nevăzută, pentru ce nu rămîi spre a mulțumi și prin cuvinte și prin fapte ? Nu sînt oare vrednice asemenea fapte de cea mai mare pedeapsă ? Spun aceste lucruri nu ca să mă aplaudați, nici ca să faceți zgomot și să strigați, ci ca, amintindu-vă la timp de aceste cuvinte, să arătați rînduiala cuvenită. Se numesc taine și sînt. Iar acolo unde sînt taine este nevoie de multă liniște. Așadar, cu multă liniște, cu multă

rînduială, cu evlavie cuvenită să ne apropiem de această sfîșită jertfă, ca să atragem mai mult bunăvoința lui Dumnezeu, ca să curățim sufletul și să avem parte de bunurile veșnice, pe care să dea Dumnezeu să le dobîndim cu toții, cu harul și cu iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia, împreună cu Tatăl și cu Sfîntul Duh, i se cuvine slava și puterea și închinăciunea, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin».

Mai dăm o parte din încheierea predicii din Cazania Mitropolitului Varlaam, tot la Botezul Domnului. Această încheiere este un model de exhortație și aplicație :

«Pentru aceea, iubii mei credincioși, cîți vă botezați în numele Părintelui și al Fiului și al Duhului Sfînt, să nu spurcăm Sfîntul Botez cu lucruri și cu fapte rele, ci cîte am făgăduit (giuruit) întru Sfîntul Botez, să nevoim să facem. Că ne-am giuruit cuvîntul Evangheliei să ascultăm, învățătura lui Hristos să facem, mîntuirea noastră să agonisim, împărăția ceriului să cercăm, pe diavolul să urîm, de lucrurile lui să ne ferim, desfrîinare să nu facem, să nu ucidem, să nu apucăm cu nedreptul (să nu ne întovărășim cu cei nedrepți), să nu ne învrăjbim unul cu altul, să nu osîndim pe altul, să nu fim nemilostivi, să nu fim neîndurați, să nu fim mîndri și măreți, să n-avem nici un lucru al diavolului, ci întru lucrurile lui Hristos să ne învățăm : să avem curăție, iubire către străini, iubire către tot creștinul, nădejde întru Dumnezeu, milostenie întru săraci, facere de bine întru vrășmașii noștri cei trupești, răbdare întru năpăstiele trupului, plecare (smerenie) întru cei mari și întru cei mici, răbdare întru poftele trupului. Acestea toate și încă și mai multe ne-am giuruit că vom face...

CONCLUZII

Am tratat capitolul «Alcătuirea predicii», prezentînd structura unui plan de predică, adică părțile ei componente care sînt propriu-zis momentele logico-psihologice ale unei predici : *textul, modul de adresare, introducerea sau exordiu, anunțarea temei, împărțirea temei și invocația, tratarea temei și încheierea predicii.*

Cunoașterea în amănunțime a elementelor componente ale predicii este o datorie profesională și morală de primul ordin a preotului predicator. Prin aceasta, predicatorul creștin posedă toate punctele cardinale

omiletice, după care se orientează în orice cuvîntare fie vorbită fie scrisă. Îndeplinirea acestei îndatoriri însă nu este factotum pentru predicatorul creștin. Pentru a deveni cu adevărat orator sacru, care să calce pe urmele apostolilor, ale sfinților părinți, ale ilustrațiilor ierarhi ai Bisericii creștine, și ai Bisericii Ortodoxe Române, preotul predicator trebuie să adauge o muncă personală, și mai intensă, pentru a împlini toate regulile și condițiile omiletice, impuse de fiecare moment logico-psihologic al cuvîntărilor bisericești de orice gen.

Pentru aceasta, predicatorul creștin trebuie să-și impună o autoperfecționare oratorică prin: *studiul zilnic, rugăciune și meditație*. La aceste mijloace de perfecționare omiletică, predicatorul creștin trebuie să adauge *exercițiile permanente de predică*, în toate împrejurările în care se desfășoară viața creștină. Prin predica zilnică se îmbogățesc duhovnicește credincioșii, dar în același timp, și predicatorul își sporește puterea și talentul său pentru a predica, urcînd mereu drumul către desăvîrșire oratorică. Sfîntul Ambrozie, în lucrarea sa «*Despre îndatoririle slujitorilor lui Dumnezeu*» (*De officiis ministrorum*) îndeamnă pe preoți să facă acte de dărnicie materială, în bani și alt fel de ajutorare. Aceste ajutoare însă se isprăvesc cu timpul (facile autem pecunia consumitur), dar ajutorul cu cuvîntul, care nu trebuie să lipsească niciodată, nu numai că nu se împrătează, dar mereu crește. Cît cuvîntul de învățătură se revărsă mai mult peste mai mulți, spune sfîntul părinte, din experiența sa proprie de neostenit predicator, cu atît mai mult devine mai rodnic prin exercițiul pe care l-a căpătat (*quo in plures diffunditur, eo redundantior exercitius fit*).

La un orator sacru desăvîrșit, alături de erudiție și de tehnica alcătuirii unei cuvîntări, se mai adaugă *istețimea și vioiciunea proprie*, care sînt daruri naturale,

dar care se dezvoltă tot prin exerciții. Istețimea minții și vioiciunea îl ajută pe predicator să exceleze în predică. Dăm mai jos un exemplu din istoria predicii, din care se vede că erudiția, cunoașterea tehnicii alcătuirii unei cuvîntări și istețimea și vioiciunea personală a predicatorului îl ajută în orice împrejurare neprevăzută: Se istorisește că Eremia Cacavela, cărturar, grec erudit (1643—1698), preceptor al lui Dimitrie Cantemir, mare predicator la Biserica Trei Ierarhi din Iași, primea temele de tratat, abia cînd ieșea să predice în biserică. La o sărbătoare însă, el primește numai un bilețel, fără nici o temă scrisă pe el, fie dintr-o uitare voită, fie nevoită. Istețul și eruditul călugăr, fericit inspirat, momentan, tratează tema dogmatică: Dumnezeu a creat lumea din nimic.

Oratorul sacru, care a ajuns la această treaptă înaltă pe scara desăvîrșirii omiletice, să ia aminte să nu cadă prin păcatul mîndriei. Un mare omilet francez învăța pe toți predicatorii creștini îndatorirea de a folosi elocința lor pentru triumful Evangheliei, iar nu de a folosi Evanghelia pentru triumful elocinței lor («*n'employons pas l'Evangile au triomphe de notre éloquence; employons notre éloquence au triomphe de l'Evangile*» Le père F. Bouchage).

În legătură cu structura planului unei predici este de reținut că momentele logico-psihologice arătate sînt puncte de orientare, cum am mai spus, dar ele nu sînt șabloane rigide, care trebuie să fie riguros și mecanic folosite. Ele au caracter elastic, adică, fără a le neglija, predicatorul poate să le reducă sau să le amplifice, după împrejurările reale în care se găsește atunci cînd predică. Aci apare personalitatea predicatorului, în funcție de cultură, temperament, mediu social, epoca în care vorbește, natura temei tratate etc. Așa se explică de ce

sfintii părinți ne oferă predici diferite ca structură, chiar dacă tratează aceeași temă. În predicile lor, se vede pregătirea meticuloasă, după momentele logico-psihologice inerente unei cuvântări bisericești, dar se vede în plus și inspirația de moment, adică idei care se ivesc datorită împrejurărilor.

În legătură cu pregătirea pentru vorbirea publică, predicatorul trebuie să-și impună îndatorirea permanentă de a-și alcătui planul și a-și scrie predica, să-și însușească bine conținutul și numai după aceea să rostească liber. El trebuie să înlăture procedeul improvizării în predică.

În legătură cu modelele pentru fiecare moment logico-psihologic al fiecărui gen de cuvântări bisericești, predicatorul trebuie să le culeagă din Sfânta Scriptură și din Sfânta Tradiție. Aici se găsesc toate genurile de cuvântări și toate modelele pentru părțile lor componente. Și aici insistăm să se folosească mult și Vechiul Testament în predică.

ROSTIREA PREDICILOR ÎN FAȚA CREDINCIOȘILOR

1. Stilul predicii

Temele expuse pînă aici constituie propriu-zis materia, fondul sau corpul omiletic. În această parte a omileticii vom prezenta forma sau veșmîntul în care trebuie să se înfățișeze această materie de către predicator. Vorbind despre formă, intrăm în capitolul *elocutio*, adică în partea omileticii, care ne învață cum să ne exprimăm cugetările și sentimentele prin cuvinte. *Elocutio* (latinește *elocutio*, grecește *φράσις*) înseamnă *exprimare*, *fel de exprimare* sau *stil*. *Elocutio* înseamnă deci preocuparea de a reda expunerea într-un stil perfect. Am dat mai înainte cîteva reguli despre alcătuirea unui astfel de stil, reguli transmise de retorica antichității.

Stilul (latinește *stylus*, grecește *στόλος* = *coloană*, *columnă*, *condei*, *limbaj*) este totalitatea mijloacelor lingvistice pe care le folosește un scriitor, pentru a-și exprima gîndirea și simțirea sa. Stilul variază de la om la om și el oglindește capacitatea sa de gîndire și simțire, darul său natural de a scrie, munca și stăruința sa personală, temperamentul său etc. După stil cunoaștem cu ușurință structura psihică a scriitorului și calitățile sale proprii. De aceea scriitorul francez Buffon (1707—1788) a spus că stilul este omul însuși («Le style est l'homme même»).

Cu toate că stilul se deosebește de la om la om, totuși el are anumite însușiri, care trebuie să se vadă la orice vorbitor și scriitor bisericesc.

Însușirile stilului sînt foarte diferit grupate și împărțite, de către retorica antică și de către teoria literaturii. Noi analizăm calitățile stilului prediciei din trei puncte de vedere și de aceea, formulăm trei feluri de stiluri:

- a) *stil gramatical*;
- b) *stil literar*, care cuprinde vorbirea figurată;
- c) *stil bisericesc*, propriu cuvîntărilor bisericești de orice gen, care este în același timp o sinteză a celor două stiluri.

a. **Stilul gramatical.** Cum arată și numele, stilul gramatical obligă pe vorbitorul sau scriitorul de orice gen să se exprime întru totul după regulile gramaticale ale limbii. Predicatorul creștin, deci, are îndatorirea să cunoască perfect și să aplice corect gramatica (fonetica, morfologia și sintaxa limbii române), lingvistica (studiul limbii și legilor ei de dezvoltare) și semantica (ramura lingvisticii care studiază înțelesul cuvintelor din punct de vedere istoric).

Stilul gramatical are mai multe însușiri proprii, numite *calități stilistice generale sau externe*.

- 1) Enumerăm aici cîteva din aceste *calități generale*.

a) *Corectitudinea*

Este calitatea stilului în care se respectă regulile gramaticale. Este stilul în care nu există greșeli de acest fel. Cea mai frecventă abatere de la corectitudine este dezacordul dintre subiect și predicat, care provine de mai multe ori din neatenție sau grabă. O altă greșală împotriva corectitudinii este nesocotirea topicii, adică a așezării regulate și logice a părților propozițiilor și a propozițiilor în frază. Abaterile de la res-

pectarea normelor gramaticale se numesc *solecisme*, denumire care vine de la orașul Soli din Sicilia, ai cărui locuitori vorbeau o limbă greacă incorectă.

b) *Puritatea*

Puritatea gramaticală este calitatea generală a stilului, care cere să folosim în vorbire și în scriere cuvintele înțelese de toți cei care vorbesc aceeași limbă.

«Bine știm că cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii acela sînt buni care umblă în toate țările, așa și cuvintele acelea sînt bune carele le înțeleg toți», spunea Mitropolitul Simion Ștefan în *Predoslovia* către cetitori a Noului Testament (1648, Bălgrad).

Calitatea aceasta gramaticală a stilului cere deci predicatorului să nu facă abuz în vorbire de provincialisme, arhaisme, neologisme și barbarisme. Și aici se cere simțul cumpătării — *modus in rebus* — adică: nici prea multe cuvinte cu o circulație mai restrînsă, nici înlăturarea lor cu desăvîrșire.

Puritatea limbii este o calitate, iar *purismul*, adică tendința de curățire a limbii de provincialisme, neologisme sau arhaisme, este o greșeală. Purismul sărăcește limba, făcînd-o searbădă și fără culoare.

c) *Precizia (preciziunea)*

Cu alt termen, precizia stilistică înseamnă exactitate. Este calitatea generală a stilului, care cere să înlăturăm cuvintele sau expresiile de prisos (prolixitatea), digresiunile de la temă și să folosim termenii cei mai potriviți.

Stilul prolix și dezlînat — opus stilului precis — își pierde din energia exprimării, devine lipsit de energie. Marele scriitor francez Voltaire (1694—1778) definea astfel prolixitatea: «o mare de cuvinte într-un pustiu de idei».

d) *Concizia*

Concizia stilului înseamnă restrîngerea materialului lexical la strictul necesar.

I. L. Caragiale este unul din cei mai concisi scriitori ai noștri. «Momentele» lui sînt modele de concizie stilistică.

e) *Proprietatea*

Proprietatea stilistică este calitatea de a folosi cuvântul care să exprime cel mai exact ideea voită de autor. Din mulțimea termenilor care exprimă o stare sufletească asemănătoare, de bucurie sau de întristare, trebuie ales cel care redă exact acel sentiment. Cuvintele teamă, îngrijorare, frică, groază, spaimă, înfiorare exprimă o stare sufletească asemănătoare, dar fiecare are o nuanță deosebită, prin gradul de intensitate al acestui sentiment exprimat.

f) *Claritatea*

Toate calitățile generale ale stilului gramatical enumerate până aici asigură primul scop al unei vorbiri sau scrieri: *claritatea*. Claritatea este o calitate a stilului, care face să fie înțelese cu ușurință ideile și sentimentele exprimate într-o lucrare științifică sau într-o operă literară. Aceasta este cea dintâi și cea de pe urmă îndatorire a predicatorului creștin: de a fi clar în orice fel de cuvîntare. Lipsa de claritate duce la *obscuritate* (ideile și sentimentele rămîn întunecate), la *nonsens* (construcții fără înțeles, absurde) și la *echivoc* (expresii care se pot interpreta în mai multe feluri, din care ascultătorul sau cititorul nu știe ce să aleagă). Scriitorul cel mai meșter de a ne oferi exemple de stiluri contrarii stilului clar, ridicole, este tot I. L. Caragiale, în special în lucrările sale «Urgent» și «O scrisoare pierdută».

Modelul literar-religios sublim, fiindcă este divin, care întrunește toate calitățile generale ale stilului — claritatea, corectitudinea, proprietatea, puritatea, precizia stilistică și concizia stilistică este textul rugăciunii «*Tatăl nostru*» (Matei VI, 9—13; Luca I, 4). Dacă am analiza Rugăciunea Domnească numai din punct de vedere stilistic, numai după criteriile stabilite până aici, am conchide, fără greș, că aici este glasul, gîndul (1 Corinteni II, 16) și simțirea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos (Filipeni II, 5), Dumnezeu adevărat și Om adevărat, Predicatorul sublim.

2) *Calitățile particulare ale stilului*

Calitățile stilistice enumerate pînă aici se numesc *generale*, deoarece sînt obligatorii în orice operă literară sau lucrare științifică. Aceste calități sînt obligatorii deci și pentru stilul predicatorului creștin.

Stilul predicatorului însă se cuvine să posede și *alte însușiri* specifice, numite *calități particulare*. Vom enumera patru calități particulare ale stilului predicii: *naturalețe*, *demnitate*, *armonie* și *finețe*.

a) *Naturalețea* stilistică este calitatea stilului de a exprima fondul de idei și sentimente în chip firesc, fără afectare, ca și cînd cuvintele și imaginile ar apărea de la sine. «*Priviți la păsările cerului*, (Matei VI, 26); luați seama la *crinii cîmpului* (Matei VI, 28), spune Domnul Hristos, cu naturalețe sublimă.

Contrar naturaleței stilistice sînt: *afectarea* și *emfaza*, care dau un *stil bombastic, declamatoriu*.

b) *Demnitatea* stilistică este o calitate a stilului, care obligă pe predicator să folosească numai expresii cuviincioase și să înlăture expresiile urite sau termenii josnici. Sfîntul apostol Pavel ne poruncește nici să nu pomenim astfel de vorbe și expresii: «*Nici vorbe de rușine, nici vorbe nebu-nești, nici glume care nu se cuvine, ci mai degrabă mulțumire*» (Efeseni V, 4).

c) *Armonia stilistică*. Stilul este armonios și plăcut cînd succesiunea cuvintelor încîntă urechea. «*Și nu numai atît, ci ne lăudăm și în suferință, bineștiind că suferința aduce răbdare și răbdarea încercare, și încercarea nădejde*» (Romani V, 3—4).

Repetarea cuvîntului ca în două silabe alăturate strică armonia stilului și dă naștere la *cacofoni* (κακός-η-ον = urît; φωνή = sunet).

d) *Finețea stilistică*. Finețea este o calitate particulară a stilului, care se obține prin folosirea verbelor care

exprimă ideile în mod indirect, lăsând să fie ghicite, descoperite de cititor. Este un prilej de cugetare și de adîncire a ideilor. Asemenea stil îl găsim în parabolele Mîntuitorului, în creațiile populare, în proverbe și ghicitori.

b. Stilul literar. Vorbirea figurată.

Dacă la toate calitățile stilistice, enumerate pînă aici, adăugăm și *figuri de stil, figuri sintactice sau retorice*, realizăm un stil literar, care, prin frumusețile sale literare, mărește puterea de înțelegere a minții, deșteaptă fantezia și încintă sufletul cititorului sau al ascultătorului. Stilul acesta literar poartă numele de stil figurat sau stil poetic, pentru că este folosit, de regulă, de toți poeții.

Teoria literaturii conține multe clasificări ale figurilor stilului literar. Noi grupăm figurile stilistice în două clase: *figuri stilistice de cuvinte și figuri stilistice sintactice sau retorice*.

1) *Figuri stilistice de cuvinte*. Figurile stilistice de cuvinte sînt cuvintele dintr-o vorbire sau scriere, folosite cu alt înțeles decît pe care îl au într-un stil propriu. Aceste cuvinte, în vorbirea figurată au un înțeles schimbat de autor, dintr-un interes didactic sau estetic și poartă numele grecesc de *tropi*, provenit de la verbul *τρέπω*, care înseamnă: *a întoarce, a suci, a schimba*.

Enumerăm mai jos un șir de tropi: *epitetul, comparația, metafora, metonimia, sinecdoca, alegoria, personificarea, hiperbola și catachreza*.

a) Epitetul

Epitetul este figura de stil, exprimată printr-un adjectiv, substantiv, adverb, sau locuțiune adverbială, prin care se scoate în evidență însușirea unei persoane, obiect sau acțiune, pe care vrea să o accentueze oratorul sau scriitorul. Epitetul este figura de stil cea mai des folosită. Exemplu:

Sfîntul Pavel, voind să scoată în evidență fățărnicia arhierelui Anania, îl numește «*perete vărui*» (Fapte XXIII, 3); și iată era un om în Ierusalim, cu numele Simeon; și omul acesta era *drept și temător de Dumnezeu* (Luca I, 25; cf. Matei XXIII, 33). Denumirea acestei figuri de stil provine de la verbul grecesc *ἐπιτιθέμι*, care înseamnă: a pune ceva pe cineva, a pune cuiva (un nume, coroană etc.).

b) Comparația

Comparația este alăturarea unui termen mai propriu și mai cunoscut de altul mai abstract și mai puțin cunoscut.

Cînd comparația se face între două persoane, două virtuți, două lucruri, ia numele de *paralelă*, iar cînd arată opoziția dintre persoane, lucruri, acțiuni sau stări poartă numele de *contrast*. Ex. «*Și li s-au arătat, împărțite, limbi ca de foc*» (Fapte II, 3; cf. Psalmi XXXVI, 2; XXIV, 5; XX, 9 etc.).

c) Metafora

Metafora este un trop în care cuvîntul folosit ia un înțeles nou, provenit dintr-o comparație, pe care o facem în mintea noastră. Ex.: «*Voi sînteți sarea pămîntului... voi sînteți lumina lumii*» (Matei V, 13—14).

Substantivul grecesc de la care derivă acest termen este *μεταφορά*, care înseamnă: *transport, schimbare*.

d) Metonimia

Metonimia este figura de stil prin care se înlocuiește un cuvînt cu altul, cu care se află într-o anumită relație exterioară. Astfel se folosește cauza pentru efect, conținătorul pentru conținut, locul pentru faptele întîmplătoare acolo, numele autorului pentru opera lui, materia în locul posesorului, obiectul pentru ceea ce indică el, abstractul pentru concret, mijlocul pentru scop. Ex.: «*Au pe Moise și pe prooroci; să asculte de ei*». (Autorii în loc de operele lor). (Luca XVI, 29); «*Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decît numai în crucea Dom-*

nului (Obiectul în loc de ceea ce simbolizează el), (Galateni VI, 14).

Termenul acesta este tot de origine grecească, μετωνομία și înseamnă: *folosirea unui nume în loc de altul*.

e) *Sinecdoca*

Sinecdoca este un trop care constă în înlocuirea unui cuvânt cu altul, cu care are un raport de cantitate. Astfel, se folosește: genul pentru specie, întregul pentru parte, partea pentru întreg, singularul pentru plural, pluralul pentru singular, determinatul pentru nedeterminat etc. Cum se vede, sinecdoca este înrudită cu metonimia. Ex.: (singularul pentru plural) «Orice om pune întâi vinul cel bun» (Ioan II, 10); (determinatul pentru nedeterminat). «Nu zic ție de șapte ori, ci pînă de șaptezeci de ori cîte șapte» (Matei XVIII, 22).

Cuvîntul «sinecdocă» derivă de la verbul grecesc συν-εκ-δίδωμι, care înseamnă: *a arunca împreună în același timp, a ajuta să stabilească, expresie luată în ajutor*.

f) *Alegoria*

Alegoria este un șir de metafore. Alegoria este o figură de stil foarte mult întrebuințată în antichitate, în special prin fabule, prin scene, prin care alegorice. Este un procedeu ingenios și original, întâlnit în toate creațiile literare.

Sfînta Scriptură este plină de alegorii. Ex. *Psalmul LXXIX*, în care Israel este înfățișat ca o vie plantată și îngrijită de Dumnezeu; cf. *Eclesiastul XII*, unde vîrsta bătrîneții și sfîrșitul vieții sînt rediate în mod alegoric de către înțeleptul Solomon; cf. *Parabolele Mîntuitorului*; cf. *Iezechil XV*, 1—8 (lemnele de ars).

Termenul acesta este tot de origine grecească ἀλληγορία (αλλος ἀγορεύω) și înseamnă: *altfel de vorbire decît cea zilnică*.

g) *Personificarea* (prosopopeea)

Personificarea (termen latinesc) sau prosopopeea (termen grecesc), πρόσωπον = *chip, față, persoană într-o piesă*, este

o figură de stil, prin care se atribuie însușiri omenesti unui lucru, unui fenomen din natură sau unui animal. Ex.: «Zic vouă: Dacă vor tăcea aceștia, pietrele vor striga» (Luca XIX, 40; cf. Matei XXIII, 37; Judecători IX, 8—15; 1 Corinteni XII, 14—27).

h) *Hiperbola*

Hiberbola este o figură de stil în care se exagerează, conștient, dimensiunile lucrurilor sau ființelor.

Exemple:

«Dar sînt și alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus și care, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred că lumea aceasta n-ar cuprinde cărțile ce s-ar fi scris» (Ioan XXI, 25; cf. Ps. CXVIII; CXIII etc.).

Cuvîntul grecesc, ὑπερβολή, de la care își trage numele acest trop înseamnă: *trecere dincolo, exces, exagerare, trecere peste măsură*.

i) *Catachreza*

Această figură de stil este tot un fel de metaforă la care recurgem, cînd nu se găsește în limbă un cuvînt propriu pentru a exprima ceea ce voim să spunem. E o denumire dată unui lucru, printr-un cuvînt pe care îl folosim în altă parte. Ex.: capra trăsorii, broasca ușii, cocoșul puștii, capul mesii etc.

Substantivul grec κατάχρησις de la care își trage numele această figură de stil, înseamnă: *abuz, folosire improprie a unui cuvînt*. Ex.: «Atunci diavolul L-a dus în sfînta cetate și L-a pus pe aripa templului» (Matei IV, 5);

2) *Figuri stilistice sau retorice*. Figurile de stil enumerate pînă aici constau mai mult în schimbarea înțelesului obișnuit sau propriu al cuvintelor, într-un înțeles figurat. În capitolul «Figuri de stil» avem de-a face, în mod special cu vocabularul sau lexicul, cu schimbarea înțelesului cuvintelor. În acest capitol «Figuri stilistice sau retorice», avem de-a face cu structura propoziției și a frazei, și anume, cu topica lor. Topica este o parte a sintaxei, care dă reguli pentru ordinea cuvintelor în-

tr-o propoziție și a propozițiilor într-o frază. Ordinea normală într-o propoziție este următoarea: întâi, *grupa subiectului* adică subiectul cu determinările sale, apoi, *grupa predicatului*, adică predicatul și complinirile sale.

În limbajul poetic sau retoric însă, întâlnim numeroase schimbări de ordine a cuvintelor într-o propoziție și a propozițiilor într-o frază. Aceste schimbări sînt dictate, de cele mai multe ori, de nevoia de a da cît mai multă expresivitate exprimării. De aceea, aceste figuri stilistice se numesc figuri stilistice sintactice sau retorice și fac parte din *Sintaxa poetică*. Ele sînt procedee sau mijloace stilistice ale limbii literare, care nesocotesc topica normală a propoziției și a frazei, din dorința scriitorului sau vorbitorului de a da farmec scrierii sau vorbirii.

Enumerăm figurile stilistice sintactice sau retorice, cele mai însemnate: *inversiunea*, *repetiția*, *interogația retorică*, *invocația retorică*, *antiteza*, *gradația*, *eufemismul*, *reticența*, *corecția*, *pretermisiunea*, *antifora*, *concesia*, *comunicația*, *îndoiala*, *încordarea*, *antilogia*, *epimoni*, *exclamația*, *suplicația*, *apostrofa*.

a) Inversiunea

În Sfînta Scriptură (Psalmi V, 2—3) citim: «Căci către Tine, mă voi ruga, Doamne; *dimineața* vei auzi glasul meu; *dimineața* voi sta înaintea Ta și mă vei vedea».

Poetul, profetul și împăratul David, voind să pună accentul numai pe rugăciunea către Dumnezeu, și pe momentul zilei în care își înălța rugăciunea dă o altă ordine cuvintelor în propoziție: complementele înaintea subiectului.

Inversiunea este deci un procedeu sintactic, care constă în schimbarea ordinii obișnuite a anumitor cuvinte în propoziție sau frază, pentru a exprima mai exact ideea.

b) Repetiția

Tot în textul de mai sus, psalmistul repetă cuvîntul «*dimineața*», pentru a exprima stăruința în rugăciunea de dimineață către Dumnezeu.

Iată un exemplu de bogate repetiții: «În călătorii adeseori, în *primejdii* de rîuri, în *primejdii* de la tîlhari, în *primejdii* de la neamul meu, în *primejdii* de la păgîni; în *primejdii* în cetăți, în *primejdii* în pustiu, în *primejdii* pe mare, în *primejdii* între frații cei mincinoși» (2 Corinteni XI, 26).

Repetiția este procedeul artistic, prin care se produce o impresie puternică din folosirea de mai multe ori a unui cuvînt, în construcția sintactică.

c) Interogația retorică

Spre a-și exprima dezgustul și mustrarea pentru abaterile oamenilor de la Legea Domnului, psalmistul pune întrebări, nu ca să primească un răspuns, ci pentru a folosi un procedeu poetic, care impresionează mai viu pe cititori și care îndeamnă la reflexii morale pe ascultători: «*Fiii oamenilor, pînă cînd grei la inimă? Pentru ce iubiți deșertăciunea și căutați minciuna?*» (Psalmul IV, 2; cf. 1 Corinteni XII, 29—30).

Interogația retorică este procedeul artistic, prin care se pune o întrebare, fără să se aștepte un răspuns, cu scopul de a ne impresiona profund.

d) Invocația retorică

Invocația retorică sau rugăciunea este unul din momentele logico-psihologice despre care am vorbit mai înainte, dar, ca text, este un procedeu artistic prin care predicatorul își exprimă sentimentele de minie, de durere sau de duioșie, dar și gîndurile de cerere de ajutor lui Dumnezeu, Maicii Domnului sau sfinților. Exemplu: Troparul de la Înălțarea sfintei Cruci: «*Mîntuiește Doamne poporul Tău și binecuvîntează moștenirea Ta...*»

e) Antiteza

În unele din parabolele Sale, Domnul Hristos ne prezintă mai multe contraste: *Păstorul cel bun și năimitul* (Ioan X); *bogatul și săracul Lazăr* (Luca XVI, 19—31); *fariseul și vameșul* (Luca XVIII, 10—14).

Sfântul apostol Pavel arată opoziția dintre purtarea slujitorilor lui Dumnezeu și corintenii cei hulitori și îndărătnici: «...Prigoniți fiind, răbdăm. Huliți fiind, mângâiem» (1 Corinteni IV, 10—13).

Antiteza sau contrastul este procedeul artistic, ce se bazează pe opoziție. Antiteza este folosită, fie ca procedeu de compoziție, cum am arătat în primul exemplu, punând alături două idei, două personaje, două sentimente, două stări, fie alăturând două cuvinte opuse contradictorii, cum se vede din cel de-al doilea exemplu (cf. 2 Corinteni IV, 8, 9, 12).

f) Gradația

Gradația este o figură stilistică, prin care se înșiră succesiv cuvintele, potrivit cu tăria lor crescândă și descrescândă. De aici, gradație ascendentă și descendentă. Exemplu: «Iată, sînteți sătui; iată, v-ați îmbogățit»; (1 Corinteni IV, 8); «(Dragostea) toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă» (1 Corinteni XIII, 7, 11 etc).

g) Eufemismul

Cuvîntul acesta derivă de la verbul grecesc εὐφημέω, care înseamnă: a vorbi de bine, a binecuvînta, a vorbi frumos, a aclama. Cum arată înțelesul acestui verb, eufemismul este figura de stil, prin care expresiile neplăcute, aspre, jignitoare, se înlocuiesc cu expresii frumoase, plăcute, decente, spre a da stilului demnitate și frumusețe. În loc să-i spui cuiva că este surd, îi spui că este fudul de urechi etc. Domnul Hristos, osîndind parazitismul, purtare fățarnică și asupritoare a fariseilor, folosește eufemismul: «Că leagă sarcini grele și cu anevoie de purtat și le pun pe umerii oamenilor, iar ei nici cu degetul nu voiesc să le miște» (Matei XXIII, 4).

h) Reticența

Denumirea aceasta este moștenită din limba latină, din substantivul *reticentia*, care înseamnă: *păstrarea tăcerii, tăcere*; la rîndul său, acest substantiv latin derivă de la ver-

bul *reticeo-ere*, care înseamnă: a păstra tăcere, a tăcea, a nu răspunde, a trece sub tăcere.

Reticența este deci figura retorică, prin care vorbitorul, întrerupîndu-și exprimarea, lasă totuși să se înțeleagă lucrurile trecute sub tăcere. Reticența are și o nuanță de ironie, dar și de cruțare sau decență. Ex.: Elevul x este inteligent, muncitor, dar... mă abțin să spun cum mai este. Păcat!

i) Corecția

Este o figură retorică prin care oratorul se autocorectează în expresiile folosite, în mod voit, punînd în locul lor altele mai exacte sau mai tari, spre a da mai mult farmec și mai multă vioiciune cuvîntării. Ex.: Preotul X a fost un om al datoriei... dar, ce zic eu: al datoriei? A fost un apostol al lui Hristos...

j) Preteritiunea sau pretermisiunea

Ambii termeni sînt de origine latină: *praetereo, ire* = a trece pe lîngă, a lăsa la o parte; *praetermitto, ere* = a lăsa să treacă, a lăsa la o parte, a trece cu vederea.

Preteritiunea sau pretermisiunea este un procedeu retoric, prin care autorul declară că va trece sub tăcere un lucru, despre care totuși vorbește cu stăruință. Ex.: Sfântul apostol Pavel declară corintenilor că nu-i este de folos să se laude (2 Corinteni XII, 1), dar, plin de istețime (v. 16), el numără toate dovezile sale de apostol (v. 12), ca să se apere împotriva apostolilor mincinoși (XI, 21—30).

k) Antifora

Această denumire derivă de la substantivul grec ἀντιφορά, care înseamnă: *opoziție, comparație, raport, legătură, corelație*.

Antifora este o figură retorică, alcătuită din întrebarea pe care și-o pune oratorul, răspunsul pe care și-l dă singur. Exemplu: Și (Domnul) zicea:

«Cum vom aseăna împărația lui Dumnezeu, sau în ce pildă o vom închipui? Cu grăuntele de muștar care, cînd se seamăna în pămînt este mai mic decît toate semințele de pe pămînt... (Marcu IV, 30—31). «Dar cu cine voi aseăna veacul acesta? Este asemenea copiilor care șed în piețe și strigă către alți copii.... (Matei XI, 16; cf. Iacob V, 13—14).

Podobia glas VIII, ce se cîntă la duminica Tuturor Sfinților:

«Ce vă vom numi pe voi, sfinților? Heruvimi? Că întru voi s-a odihnit Hristos. Serafimi? Că neîncetat L-ați preamărit pe El. Ingeri? Că de trup v-ați lepădat. Puteri? Că lucrați cu minunile...

l) Concesia

Concesia (concessio) este o figură, prin care oratorul, sub aparența unei îngăduințe pentru părerea contrară, susține adevărul. Sfîntul apostol Pavel, de exemplu, dorind să predice cu tărie despre spiritualitatea lui Dumnezeu, în Areopagul Atenei, admite, în aparență, că și atenienii sînt «foarte evlavioși» (Fapte XVII, 22 ș.u.).

m) Comunicația

Comunicația este o figură retorică, prin care oratorul se adresează ascultătorilor, făcîndu-i să gîndească și ei la fel cu el în prezentarea unui adevăr. Cum arată și numele, comunicația presupune o uniune sufletească între orator și ascultător. Ca formă comunicația este o întrebare des adresată ascultătorilor, ca aceștia să fie mereu asociați în gîndire și simțire cu oratorul.

Sfinții părinți folosesc foarte mult această figură retorică în cuvîntările lor. Gîndurile și simțămintele lor trec în sufletul ascultătorilor și de aici se întorc iarăși în sufletul lor. Într-una din cuvîntările ținute la Botezul Domnului, sfîntul Ioan Gură de Aur spune: «Nu știți voi oare că după cum Dumnezeu a fixat porturile în mări, tot așa a fixat bisericile în orașe, pentru ca, evitînd în ele vîrtejul zgomotelor lumesti, să ne bucurăm de cea mai mare liniște?»

n) Îndoiala

Cum arată și numele, îndoiala este o figură retorică, prin care oratorul își exprimă o nesiguranță în ceea ce privește lucrarea pe care ar vrea să o facă. În această figură este o îndoială sau o deliberare intimă, voită de orator, dar este și un proces mintal de deliberare, adică de chibzuită cumpănire a ceea ce trebuie să facă. Ex.:

«Unde mă voi duce de la duhul Tău și de la fața Ta unde voi fugi? De mă voi sui în cer, Tu acolo ești; De mă voi pogori în iad, de față ești. De voi lua aripile mele de dimineață și mă voi așeza la marginile mării, și acolo mîna Ta mă va povățui și Mă va ține dreapta Ta» (Ps. CXXXVIII, 7—10).

o) Încordarea

Încordarea este figura retorică, prin care vorbitorul ațîță și întreține atenția ascultătorilor și după aceea le spune ceva neașteptat și surprinzător. Domnul Hristos a folosit des această figură retorică mai ales cu dușmanii Săi, care căuta să-L prindă în cuvînt. Capitolul al XXII-lea din Sfînta Evanghelie după Matei este plin de astfel de figuri retorice. Fariseii și saducheii îi pun Domnului Hristos mai multe întrebări pline de viclenie. Mîntuitorul, primind aceste întrebări cu bună-tate și înțelepciunea Sa dumnezeiască, îi face să aștepte răspunsurile cu multă încordare și cu mare nădejde că-L vor prinde în cuvînt. Mare le-a fost surpriza fariseilor și saducheilor însă, cînd au primit răspunsurile divine, neașteptate, la toate întrebările pe care ei le-au pus Mîntuitorului, despre plata dajdiei, despre căsătoria de levirat (căsătoria după Lege a unei femei cu cei șase cumnați, frați ai primului soț, toți morți), despre învierea morților, despre cea mai mare poruncă din cele șase sute treisprezece porunci, cîte fixaseră în-vățătorii de Lege. Auzind răspunsurile nemicitoare ale tuturor speranțelor de a-L prinde în cuvînt, ucenicii fariseilor, împreună cu irodienii «s-au minunat, și, lăsîndu-L, s-au dus»

(Matei XXII, 22), iar fariseii, «auzind că a închis gura saducheilor s-au adunat laolaltă» (v. 34). Atenția fariseilor a fost supusă unei alte încordări pentru a da și ei, la rîndul lor, un răspuns la întrebarea pusă lor de Domnul Hristos, în legătură cu descendența Sa ca Om din David în același timp, El fiind și Dumnezeu și, de aceea, și Domn ca și Tatăl.

p) *Antilogia*

Cuvîntul *antilogia* este din limba greacă *αντιλογία*, înseamnă: *contradicție, contestație, dispută, controversă*, iar în retorică înseamnă *respingere, combatere cu motive temeinice*.

Antilogia este figură retorică în care se fac afirmații sau negații, în aparență contrarii adevărului. Propozițiile folosite în această figură stilistică, la prima vedere, par să fie în contradicție, să se anuleze una pe alta, dar în realitate, fiecare exprimă un adevăr. Această figură retorică, a mai fost numită și *paradoxul*, cuvînt care are tot înțelesul de ceva, pe alături cu adevărul, de necrezut, surprinzător etc.

În Sfînta Scriptură sînt multe antilogii. Pentru înțelegerea multora dintre ele, este nevoie de o tâlcuire. Dăm cîteva exemple:

«Ochi aveți și nu vedeți; urechi aveți și nu auziți și nu vă aduceți aminte»? (Marcu VIII, 18: cf. Matei XIV, 14).

«Căci cine va voi să-și scape viața o va pierde; iar cine va pierde viața sa, pentru Mine și pentru Evanghelie, acela o va scăpa» (Marcu VII, 35; cf. 1 Corinteni IX, 21—23; Filipeni IV, 11—12; 1 Corinteni, I, 18, 27, 28).

r) *Epimoni (coacervatio)*

Această figură retorică poartă două denumiri: una grecească *ἐπιμονή*, care însemnează *întîrziere, încetineală, acțiunea de a stărui, de a nu înceta*; alta latinească, *coacervatio*, care înseamnă *îngrămădire, acumulare*.

Epimoni sau coacervatio este deci o figură retorică, prin care oratorul adresează un șir neîntrerupt de întrebări, fie ascultătorilor, fie adversarilor, spre a-i convinge de un ade-

văr, pe unii, sau spre a-i aduce la tăcere, pe alții. Sfîntul apostol Pavel, de exemplu, pentru ca să dovedească dreptul său de a se numi apostol adevărat, ca și cei doisprezece, și ca să arate că nu s-a folosit de dreptul său de a fi întreținut de creștini, dezlănțuie un șir neîncetat de întrebări copleșitoare, adresate în scris corintenilor:

«Oare nu sînt eu liber? Nu sînt eu apostol? N-am văzut eu pe Iisus, Domnul nostru? Nu sînteți voi lucrul meu întru Domnul? N-avem oare, dreptul să mîncăm și să bem?... (1 Corinteni IX, 1—3).

s) *Exclamația*

Exclamația este o figură retorică, prin care se exteriorizează o stare afectivă, arătînd bucuria, durerea, admirația, uimirea etc. Ea este o emoție spontană propriu-zis, exprimată printr-o interjecție, substantiv, propoziție sau frază sau perioadă. Ex.: «Cît s-au mărit lucrurile Tale, Doamne, toate cu înțelepciune le-ai făcut!» (Ps. CIII, 25); «O, adîncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cît sînt de necercetate judecățile Lui și cît de nepătrunse căile Lui!» (Romani XI, 33).

t) *Suplicația*

Cuvîntul acesta este de origine latină «*supplicatio*» și înseamnă rugăciune publică, plină de pocăință, sărbătoare de mulțumiri aduse zeilor.

Suplicația este o figură retorică, prin care oratorul roagă fierbinte pe ascultători ca să urmeze povățuirile morale date. Ex.:

«Eu te îndemn deci stăruitor în fața lui Dumnezeu și a lui Iisus Hristos, Care va să judece viii și morții, la arătarea Lui și în împărăția Lui: Propovăduiește cuvîntul, stăruiește cu timp și fără timp, mustără, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelungă-răbdarea și învățătura» (2 Timotei I, 2).

u) *Apostrofa*

Denumirea acestei figuri retorice este de origine greacă, de la substantivul ἀποστροφή, care înseamnă: o acțiune de abatere, de întoarcere, de deviere dintr-o direcție, de inovație, un recurs, un refugiu. Verbul grecesc ἀποστρέφω înseamnă: a întoarce, a se întoarce în sens contrariu, a se întoarce cu groază sau dezgust la ceva.

Apostrofa este o figură retorică prin care oratorul, mișcat de o stare afectivă deosebită, se abate din cursul cuvântării sale, cu un scop didactic, și se îndreaptă către alți adresanți, fie persoane, fie lucruri personificate. Exemplu: Moise, așezînd povățuitor în locul său pe Iosua Navi și dînd porunci Leviților de cum să se poarte după moartea sa, întrerupe firul acestei cuvîntări și rostește inovația celebră «Cîntarea lui Moise», spunînd: «Ia aminte, cerule, și voi grăi! Ascultă pămîntule cuvintele gurii mele!»... (Deuteronom XXXII).

Cuvîntul *apostrofa* are și înțelesul de mustrare dură, folosită tot ca figură retorică. Domnul Hristos, de exemplu, își întrerupe cuvîntarea prin care mustră pe fariseii fățarnici și adresează o aspră apostrofă Ierusalimului personificat

«Ierusalime, Ierusalime, care omori pe prooroci, și cu pietre ucizi pe cei trimiși la tine; de cîte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună pasărea puii săi sub aripi, dar nu ai voit» (Matei XXIII, 37; cf. Fapte XXIII, 3).

c. **Stilul bisericesc. Potrivirea limbii după graiul ascultătorilor.** Predicatorul creștin este dator să cunoască bine limba poporului român, precum și limbi ale altor popoare, în special limba Sfintei Scripturi (greaca și ebraica). El este dator, de asemenea, să cunoască limba cultă, limba literară și toate figurile stilistice, din care o parte au fost expuse mai sus.

Odată cu acestea, preotul predicator trebuie să cunoască în mod special stilul bisericesc, adică să cunoască bine ălimba vechilor cazanii care-o cînt și care o poartă,

pe la vatra lor țărani». Această limbă trebuie s-o folosească predicatorul creștin în cuvîntările sale, fiindcă el vorbește în numele Bisericii, iar ascultătorii lui sînt membri ai Bisericii. El trebuie să folosească un grai înțeles de toți ascultătorii, fără să devină însă banal sau vulgar și de aceea, trebuie să se coboare atît la nivelul culturii, cît și al vorbirii lor. În nici un caz, preotul creștin să nu imite vorbirea unui laic, în vreunul din momentele logico-psihologice ale predicii, în ceea ce privește stilul, socotindu-se prin aceasta «mai învățat».

Modelul de urmat în predică, atît în ceea ce privește fondul (Ioan XVI, 12) cît și forma cuvîntărilor bisericești, este Domnul Hristos Iisus, sfinții apostoli (cf. 1 Corinteni III, 1—2), sfinții părinți și Cazaniile Bisericii creștine Ortodoxe. Mitropolitul Varlaam mărturisește în întîia prefață a Cărții românești (*Cazania*) străduința sa de a scrie pe înțelesul tuturor și de a folosi în același timp o limbă cît mai aleasă, pe care o oferă în dar limbii românești: «*dăruim și noi — zice el — acest dar limbii românești*». Limba operei lui Varlaam sintetizează normele limbii române literare din acea epocă, dar le îmbracă în haina bisericească, apărînd ca glăsuitor al Bisericii Ortodoxe Române.

Ca și sfinții părinți, predictorii creștini trebuie să rămînă oratori ai amvonului, iar nu ai forului. Și în ceea ce privește stilul, trebuie respectate principiile hristologic și eclesiocentric: cum a vorbit Hristos și cum a predicat Biserica, așa să predice și slujitorii Bisericii de azi.

CONCLUZIE

1. Predicatorul creștin trebuie să cunoască bine toate tipurile de figuri stilistice, dar trebuie să le folosească cu înțelepciunea cuvenită, adică ele să nu lipsească din vorbire, dar nici să fie prea abundente. Dacă cuvîntarea este lipsită de aceste ornamente literare, ea nu are farmecul încîntător și atractiv pentru ascultători,

iar dacă cuvîntarea conține prea multe figuri literare, îi obosește pe ascultători, și nu le mai îmboldește interesul pentru frumusețea acestor ornamente sau urmăresc numai figurile stilistice, neglijînd fondul cuvîntării.

2. Cuvîntătorul bisericesc să-și îndrepte atenția în primul rînd asupra materiei care constituie subiectul predicii și numai în rîndul al doilea să se preocupe de figurile stilistice.

El nu trebuie să apară în predică numai ca un căutător de figuri stilistice neglijînd buna încheiere a ideilor.

3. Preotul predicator trebuie să caute toate tipurile de figuri stilistice, în primul rînd, în Sfînta Scriptură, izvorul nesecat, și din punct de vedere al frumuseților literare, potrivite pentru orice fel de cuvîntare. Apariția spontană a acestor ornamente literare în predica preotului este dovada și rezultatul citirii zilnice a Sfintei Scripturi. În felul acesta, figurile stilistice apar ca ornamente organice și naturale ale cuvîntării, iar nu ca elemente artificiale și mult căutate de predicator.

Folosirea înțeleaptă a ornamentelor literare în predică este condiționată, ca și în alte activități, de două elemente: *pregătirea teoretică, profesională, a preotului și entuziasmul său personal cu care iese la predică*: «Dis prisosul inimii grăiește gura» (Matei XII, 34), spune Domnul Hristos.

2. Acțiunea

Cuvîntul acțiune este de origine latină: «*actio*» înseamnă *faptă, act*.

Acțiunea este cea mai importantă latură a oratoriei. Ea are o putere și un efect uimitor asupra ascultătorilor și oratorii mari ai tuturor timpurilor, în rîndul cărora se numără

cu cinste sfinții părinți, s-au distins tocmai prin această latură a retoricii: *acțiunea*.

Cicero, în lucrarea sa, «*De oratore*», ca și Quintilian, în lucrarea sa «*Arta oratorică*» (*Institutio oratoria*), accentuînd importanța acțiunii în oratorie, citează părerea celui mai mare orator al antichității: *Demostene*. Demostene, fiind întrebat ce trebuie pus pe primul plan în toată arta oratorică, a spus că trei calități principale disting pe un orator adevărat: *prima este acțiunea, a doua, încă acțiunea, a treia, tot, de asemenea, acțiunea*. Cei ce l-au întrebat au înțeles că după părerea lui Demostene, pronunțarea sau rostirea discursului nu este numai lucrul cel mai important, ci singurul lucru important. Printr-o acțiune desăvîrșită, predicatorul își ajunge scopul propus, de a învăța, a delecta și a determina pe credincioși la fapte de virtute și, ceva mai mult, printr-o acțiune perfectă, el reușește să ridice chiar valoarea unei creații oratorice mediocre, după cum o cuvîntare de mare valoare în sine produce un efect mult mai slab asupra ascultătorilor, dacă este prezentată printr-o acțiune stîngace.

În domeniul omileticii, *acțiunea* înseamnă totalitatea mijloacelor și procedeele pe care le folosește oratorul, pentru ca să redea ascultătorilor ceea ce a gîndit și a scris: *memoria, pronunțarea, vocea, gesturile, expresia feței, mîinile, ținuta corpului și ținuta vestimentară*.

Redăm mai jos cîteva povățuiri omiletice cu privire la acțiunea oratorică:

a. **Memoria.** Cea dintîi acțiune pe care trebuie s-o săvîrșască vorbitorul este *memorizarea cuvîntării*. Cei vechi înscrisiau acest act între momentele logico-psihologice care alcătuiau planul unei cuvîntări și-l denumeau *memoria*. Ei prețindeau ca oratorul să aibă o memorie cît mai fidelă, să-și învețe pe de rost discursul și să-l rostească, nu să-l citească. Cicero, în lucrarea sa «*De oratore*» (Despre orator) dă o mare atenție memoriei și spune că ea este «*tezaurul minții*» (*Memoria thesaurus mentis est*).

Memorizarea cuvîntării este îndatorirea expresă și a cuvîntătorului bisericesc.

Memorizarea este un act pe care predicatorul îl săvîrșește în particular, dar acțiunea cea mai de seamă se săvîrșește în public, în fața ascultătorilor. Aici are loc *pronunțarea cuvîntării (Pronuntiatio)*.

b. Pronunțarea. *Pronunțarea* este rostirea propriu-zisă a cuvîntării.

În cuvîntare, ca și în vorbirea zilnică, pronunțarea trebuie să reflecte următoarele însușiri :

1) Să fie *corectă*, adică să se pronunțe cuvîntarea după regulile ortoepice înscrise în gramatica limbii române ;

2) Să fie *naturală*, adică conformă cu firea și temperamentul fiecăruia, fără să fie forțată, afectată, fără să se vadă că imită pronunțarea altui vorbitor. Predicatorul să vorbească în felul vorbirii unui părinte către fiii săi ;

3) Să se *articuleze* bine cuvintele, să le sublinieze pe cele de valoare, să le accentueze corect, respectînd cantitatea silabelor : lungi, scurte ;

4) Să fie *variată*, adică să fie potrivită cu ideile și simțămintele pe care vrem să le exprimăm : vie în bucurie, blîndă și smerită în rugăciune, dureroasă și mîngîietoare în întristare etc. ;

5) Să fie *armonioasă*, adică cuvintele să urmeze unul după altul în chip *moderat*, nici rostită cu grabă preamare, nici cu pauze preamari între ele. Pentru aceasta este necesară potrivirea respirației. Cînd predicatorul rostește o perioadă literară mai lungă, trebuie să facă rezerve de respirație, dar repede, ca să nu se audă și, mai ales să nu se observe. Oratorul trebuie să facă exerciții de respirație, pentru ca ea să

devină cît mai lungă. Pentru aceasta, Demostene recita, fără pauză, cît putea mai multe versuri, în timp ce urca.

c. Vocea. Vocea impresionează auzul, precum gestul impresionează văzul, cele două simțuri superioare prin care pătrund în suflet toate senzațiile. De aici, importanța modului de a folosi vocea și gesturile în oratorie. Vocea diferă de la om la om, dar oricum va fi ea, în rostirea cuvîntării, trebuie să fie *dulce*, nu supărătoare. Calitățile vocii se pot dezvolta, ca toate celelalte, printr-o îngrijire bună, iar neglijența le diminuează. Vocea este în strînsă legătură cu forța fizică și de aceea, teoreticienii oratoriei recomandă obținerea acestei forțe fizice, pe cît posibil, prin plimbări, masaje, abstenență, hrană ușor digerabilă, cu alte cuvinte prin frugalitate. Tot ei recomandă oratorului să se ferească de umiditate prea multă, care jenează vocea, după cum uscăciunea o stinge. Oboseala, de asemenea, afectează vocea, nu numai pentru moment, ci și pentru viitor. Tratatele de retorică recomandă ca un vorbitor în public să nu-și îndulcească vocea cu delicatețe.

Cel mai bun exercițiu pentru formarea vocii este să învățăm pe dinafară, pe de rost, texte cît mai variate, care să se preteze la strigăte, discuții, conversație și mlădieri de voce, ca să ne pregătim pentru toate situațiile în același timp. Improvizarea în cuvîntare îl abate pe vorbitor de la grija ce trebuie dată vocii, pentru că atenția sa încordată este acordată fondului cuvîntării. Pentru preotul predicator, cuvîntarea în biserică este un foarte bun mijloc pentru cultivarea vocii. Prin cîntare permanentă, vocea predicatorului devine *ușoară, amplă, bogată, flexibilă, solidă, durabilă, limpede, curată, cu timbrul plăcut* și pătrunde curată în urechile ascultătorilor ; ea devine astfel maleabilă, posedînd toate si-

nuozitățile și modalitățile dorite de predicator, cu alte cuvinte, vocea devine un instrument perfect pentru pronunțarea cuvântărilor.

Pentru o pronunțare corectă trebuie să observăm *uniformitatea vocii*, adică să sălțăm și să coborâm vocea la intervale uniforme. La această îndatorire oratorică se adaugă și *varietatea vocii*, care constă în înlăturarea monotoniei și *conformarea vocii* cu natura subiectului tratat. Pentru conservarea vocii naturale, pentru dobândirea și menținerea timbrului ei plăcut, preotul-predicator trebuie să nu se dedea celor două vicii foarte răspândite: *fumatul* și *alcolismul*. Înlăturarea acestor vicii este o imperioasă datorie morală, impusă preotului, în general, de instinctul de conservare fizică, personală, dar, în mod special, impusă de poziția lui de conducător de suflete, la care ascultătorii să nu vadă vicii, ci numai virtuți, știut fiind că, și unele, și altele, sînt imitabile.

d. **Gesturile.** Prin *gesturi* omiletice, înțelegem mișcările mâinilor, ale corpului, care însoțesc idei, sentimente etc. și care dau mai multă expresivitate vorbirii. Gesticulația este un auxiliar prețios al acțiunii omiletice și de aceea, ea a fost și este cultivată în oratorie și în teatru.

Gestul urmează fidel vocea, impresionează ochii, cum am arătat mai sus și, ca și vocea, el se supune inteligenței oratorului sau artistului dramatic. Gesticulația inteligentă și prudentă are mare importanță în oratorie, pentru că ea exprimă, chiar fără vorbe, aproape totul. Frumusețea discursului rezultă și din gesturi și din mișcarea corpului. De aceea Demostene obișnuia să-și pregătească acțiunea, privindu-se într-o oglindă mare.

Organul trupesc principal în gesticulație este *capul*. Omiletica ne învață și regulile cu privire la poziția și mișcările capului în timpul cuvîntării:

Capul trebuie să fie ținut *drept* și *natural*, căci capul plecat arată umilință, dat pe spate, aroganță, înclinat în lături, lincezeală, țeapăn și nemișcat, o oarecare duritate de caracter.

Capul trebuie să-și ia mișcările potrivite, din subiect, ca să fie în concordanță cu mișcările mâinilor și ale corpului. De aceea, privirea trebuie îndreptată în direcția mîinii, afară de cazul că trebuie să exprimăm reprobare, refuz sau oroare. În acest caz, nu trebuie să ne uităm după gestul mîinii, pentru ca să dovedim că respingem și cu privirea ceea ce respingem cu mîna.

Capul exprimă și alte stări sufletești, în afară de mișcările de aprobare, refuz, confirmare. Mișcările lui exprimă rușinea, îndoiala, admirația, indignarea. A se rezuma numai la gesturi cu capul sau a face gesturi frecvente cu capul și a-l agita și a-l mișca în toate părțile, scuturîndu-și părul, reprezintă o greșală a predicatorului.

e. **Expresia feței (fizionomia).** *Expresia feței sau fizionomia* are un rol dominant în activitatea oratorică, fiindcă ea este oglinda sufletului. Pe fața oratorului, și a omului în general, se citesc toate mișcările și stările sufletului: tristețea, veselie, măgulirea, mîndria. De aceea, Sfînta Scriptură spune: «*O inimă veselă înseninează fața, iar cînd inima e tristă și duhul e fără curaj*» (Pilde XV, 12). Spre față se îndreaptă atenția ascultătorilor, la ea privesc ochii tuturor, înainte de a deschide gura predicatorul. Pentru fața lor, unii oratori ne plac, alții nu ne plac.

De aceea, elocința oratorului bisericesc trebuie să se arate și prin elocința feței: fața să fie nesilită, modestă, iar expresia ei să fie totdeauna în acord cu cuprinsul cuvîntării.

În fizionomie însă cea mai mare importanță o au ochii. Prin ei mai ales se vede sufletul, încît chiar fără să se miște, ochii lucesc cînd sîntem veseli și se încetează cînd sîntem

trîști. «*Animus in oculis habitat*», ziceau latinii, care au studiat mult mișcările ochilor și înțelesul acestor mișcări. Prin mișcare, ochii devin hotărîți, indiferenți, mîndri, amenințători, blînzi, aspri — expresii cerute de situațiile în care se găsește oratorul. De aceea, cuvîntătorul bisericesc să ia seama și la elocința ochilor : să nu fie rigizi și măriți, sau lîncezi și amorțiți, zburdalnici și fără astîmpăr sau nesiguri și plini de pofte, sau cu privirea piezișă, sau ahtiați de plăcere, pîrînd că cer sau promit ceva. Privirea ochilor să fie naturală și, de asemenea, corespunzătoare stărilor sufletești. Nu este de îngăduit predicatorului ca să țină ochii puțin sau complet închiși și nici să aibă o privire rătăcită și căutătoare peste ascultători.

Pentru a exprima toate aceste sentimente despre care am vorbit, ochii sînt ajutați de pleoape, sprîncene, frunte și obraji. Și aceste elemente ale feței, care încadrează ochii, își au elocința lor : fruntea contractată sau încrețită arată gîndire profundă și tristețe ; înălțată, arată mirare ; sprîncenele contractate exprimă mînie ; lăsate în jos, tristețe ; destinse, veselie, aprobare ; ridicate, exprimă interdicere etc. Preotul predicator trebuie să se folosească și de serviciul acestor organe ale feței în elocința sa bisericească. Și aici trebuie să se arate natural, sincer, neafectat, și să nu lase nici o urmă de ipocrizie.

f. **Mîinile.** *Mișcările* mîinilor bine calculate și bine conduse, aduc un mare serviciu elocinței bisericești. Fără mișcarea mîinilor în timpul vorbirii, cuvîntarea ar părea ca o lucrare ciuntită, iar oratorul, ca o statuie fără viață. S-a spus și se spune că mîinile își au limbajul lor universal, înțeles chiar și de cei ce nu ne cunosc graiul. De aceea, limbajul mîinilor a fost foarte mult studiat de retorica antichității. «*Celelalte părți ale corpului ajută pe vorbitor, dar mîinile vorbesc ele, însele*, spune Quintilian. Cu ele cerem, promitem, chemăm, concediem, amenințăm, implorăm, ne exprimăm groaza, tea-

ma ; prin ele întrebăm, negăm ; prin ele ne manifestăm bucuria, întristarea, îndoiala, mărturisirea, regretul, măsura, cantitatea, numărul, timpul. Oare nu ele ne înflăcărează, nu ele ne domolesc ? Nu cu mîinile manifestăm aprobare, admirare, sfială ? Pentru a desemna locul și personajele, nu țin ele locul adverbelor și al pronumelor ? De aceea, în diversitatea atît de mare a vorbirii tuturor neamurilor și popoarelor, *gesturile mîinilor sînt vorbirea comună a tuturor oamenilor*».

Predicatorul trebuie să țină seama de importanța mișcării mîinilor și de înțelesul acestor mișcări, în vorbire, dar și aici trebuie să păstreze prudență și moderațiune și să fugă de abuzuri. Și aici dăm cîteva sfaturi :

Să se miște, de regulă, numai mîna dreaptă, iar cea stîngă să se servească de ajutor. Cînd se exprimă fapte josnice, reprobabile sau fapte care stau în contradicție, atunci se folosesc ambele mîini : *stînga, pentru cele reprobabile și dreapta, pentru cele îngăduite* ;

Ambele mîini să se folosească și atunci cînd se expun fapte mărețe, sublime sau sentimente zguduitoare, fie de natură înveselitoare, fie de natură întristătoare ;

Mîinile să fie pe deplin deschise, atunci cînd gesticulăm cu ele. Numai în cazul cînd facem un gest didactic, explicativ, în tratare, atunci, mîna dreaptă, într-o mișcare aproape continuă, vertical, trebuie să fie puțin depărtată de corp, avînd degetul arătător împreunat cu degetul mare.

Gesticulația mîinilor trebuie să fie în armonie cu părțile componente ale predicii :

În *introducere*, să fie redusă și liniștită, cu excepția exordului vehement, unde trebuie să fie o gesticulație vioaie.

În *tratare*, gesticulația să fie mai deasă și mai vioaie, rar în *concluzie*, în special în *concluzia* patetică, să ajungă gradul cel mai înalt.

Înainte de a rosti cuvîntarea în biserică, predicatorul s-o rostească singur, la masa lui de lucru, memorizînd-o și exercitînd gesturile pe care are să le facă atunci cînd va vorbi în public. În toate însă, predicatorul să nu uite dictonul grec: *μηδὲν ἄγαν* (nimic peste măsură).

g. Ținuta corpului și ținuta vestimentară

a) *Ținuta corpului*, în timpul rostirii predicii, trebuie să fie naturală și în totală armonie cu solemnitatea cu care se rostește cuvîntul Domnului. Mișcările corpului trebuie să fie foarte moderate și expresive, adică să însoțească și ele gîndurile și sentimentele vorbitorului, dar să reflecte calmul și buna așezare sufletească, iar nu nervozitate, neastîmpăr.

Predicatorul să stea pe amvon sau în fața altarului, avînd ținuta corpului dreaptă, nici strîmbă, nici piezișă și să aibă grijă, ca aproape toți ascultătorii să fie în fața lui. Să se ferească de ținuta țepăună sau de legănarea capului, cînd vorbește.

Și în privința picioarelor trebuie să avem grijă, cum le ținem și cum le mișcăm cînd vorbim: nici prea îndepărtate unul de altul, nici prea strînse unul lîngă altul, nici ridicîndu-ne pe vîrfuri și coborîndu-ne ca niște săltăreți. Cea mai bună poziție este aceea în care piciorul drept se ține puțin înainte, mai în repaus, urmînd ca cel stîng să fie mai încordat și drept, în așa fel, ca poziția corpului să fie dreaptă și naturală. Nu se admite plimbări, în oratoria creștină, așa cum se obișnuiește în discursurile juridice, în justiție, nici baterea cu piciorul, nici mișcări repetate ale umerilor. Se spune despre Demostene că și-a îndreptat acest defect în felul următor: în timp ce vorbea de la o tribună îngustă, deasupra umărului îi stătea atîrnată o sulită; dacă în înflăcărarea discursu-

lui uita să evite această mișcare, înțepătura sulitei i-o amintea. Și în privința mișcării capului, predicatorul să aibă grijă, ca ele să se facă lin și moderat. Dacă afirmă ceva, predicatorul clatină capul înainte, dacă dezaprobă ceva, el clatină capul în stînga și în dreapta. La rugăciune, la exclamație, la expunerea durerii sau bucuriei, predicatorul va trebui să ridice capul și să exprime mai mare încordare sufletească decît în restul cuvîntării.

b) *Ținuta vestimentară*, adică felul îmbrăcăminte, să fie, de asemenea, în atenția predicatorului. Predicatorul este o persoană distinsă și de aceea, și îmbrăcăminte cu care se prezintă în fața ascultătorilor trebuie să fie distinsă, adică așa cum au rînduit canoanele și tradiția Bisericii: costumul preotesc și odăjdiile sfinte, după cum vorbește în afară de biserică sau în biserică. Nu se cere eleganță sau modă în îmbrăcăminte preotului, dar se cere curățenie, modestie și bună rînduială. Nu se cere preocupare unică pentru îmbrăcăminte și încălțăminte, dar nici nu se îngăduie neglijență, dezgustare pentru ochii ascultătorilor.

Predicatorul trebuie să-și îndrepte atenția și asupra ținutei capilare, adică asupra felului cum își ține părul. Și aici se cere seriozitate, în ceea ce privește tunderea: nici părul netuns și împletit în coade, așa cum îl purtau preoții noștri din veacurile trecute, dar nici «tunsoare modernă», «cu chică, cu bordură sau cu perciuni». Preotul predicator trebuie să se distingă prin calități deosebite, iar nu prin noutăți în coafură, adică prin defecte vizibile.

Odată cu îndatorirea de a se înfățișa într-o ținută vestimentară și capilară corectă, predicatorul trebuie să îndeplinească și datoriile impuse de igiena corporală, folosind din plin apa și săpunul, pentru a adăuga la curățenia sufletească și curățenia trupestă. Morala creștină ne poruncește să ne îndeplinim datoriile și față de trup, simultan cu cele față de suflet (cf. Efesenii V, 29).

3. Comunicarea cu ascultătorii

Prin *comunicarea cu ascultătorii* înțelegem virtuțile preotului predicator, de a se face una cu ei, de a gândi, simți și voi la fel întru Hristos, atât el, cât și păstoriții lui.

Virtutea prin care se înfăptuiește această unitate este virtutea iubirii reciproce. Ea dă naștere la comunicarea gândurilor și simțirilor de la preot la ascultători și de la ascultători la preot. Procesul acesta psihologic se poate intitula «*sentimentul iubirii comune*» dintre preoți și ascultători. Preotul, iubindu-și ascultătorii cărora le vorbește, primește aceeași iubire din partea lor. Este o lege firească în societate, și anume, legea iubirii comune sau reciproce, adică în sufletul oamenilor, în mod obișnuit, natural, se naște un sentiment de iubire față de aceia de care se simt iubiți. Învățătura creștină atinge sublimul, în ceea ce privește manifestarea sentimentului de iubire și ne poruncește să iubim chiar pe cei ce ne urăsc.

Prima grijă a vorbitorului creștin, care este și păstorul sufletească al ascultătorilor, este să ajungă să fie iubit. La această stare ajunge preotul predicator, cum am spus, prin dragostea față de păstoriți, iar aceasta trebuie s-o arate prin: felul părintesc cum le vorbește, prin bunătatea pe care o dovedește, prin purtarea cu vrednicie față de ei, prin răbdarea pe care o arată, prin modestia cu care se înfățișează și mai ales prin sinceritatea și caracterul moral al întregii sale vieți. Precizăm că preotul realizează comuniunea sufletească cu ascultătorii săi mai ales în funcția activă de slujitor al Domnului, fie în biserică, fie în casele credincioșilor prin: cuvântul său haric, adresat credincioșilor, prin rugăciunea și prin cântarea comună. Arătând aceste însușiri personale, predicatorul va ajunge să le sădească și în sufletul ascultătorilor, iar aceștia, la rândul lor să se contopească sufletește cu preotul lor predicator, să-i comunice gândurile și simțirile și să fie gata să-l urmeze întru toate cele bune «rîvnind totdeauna binele» (Galateni IV, 18) spre fericirea lor și a păstorului lor

sufletească. Sfântul apostol Pavel, predicînd galatenilor, ne dă o sublimă pildă istorică despre comuniunea sufletească dintre predicator și ascultătorii săi. Pentru însușirile sale sfinte, din plin arătate ascultătorilor săi galateni, sfântul Pavel a fost primit «ca un înger al lui Dumnezeu, ca pe Hristos Iisus» (Galateni IV, 14) și, așa de fericiți erau că-l au de față și le vorbește, încît, dacă ar fi fost cu puțință și-ar fi scos și ochii lor și i-ar fi dat lui (Galateni IV, 15). Mijlocul divin, pe care preotul predicator trebuie să-l folosească toată viața sa, în vederea ajungerii la o comuniune sufletească cu ascultătorii săi, este Taina Spovedaniei, urmată de Sfînta Împărtășanie. Totdeauna trebuie să se ostenească preotul, pentru a ajunge să imprime în sufletul ascultătorilor săi îndatorirea de a se mărturisi, dar mai ales în cele patru posturi bisericești de peste an. Prin această taină, săvîrșită cu vrednicia cuvenită, preotul face dovada în chip minunat că se bucură cu cei ce se bucură și plînge cu cei ce plîng, și față în față cu cel păstorit, se unește cu el și împlinește porunca apostolului de a cugeta «același lucru unii pentru alții» (cf. Romani XII, 15—16).

O pagină mișcătoare despre contopirea sufletească dintre preoți și păstoriți prin iubirea comună, ne oferă *sfîntul Ambrozie*, în lucrarea «*Despre îndatoririle slujitorilor lui Dumnezeu*» (De officiis ministrorum), în Cartea a II-a, cap. VII, paragrafele 29, 37). După ce vorbește despre folosul bunătății, pe care s-o arate preotul în legăturile sale cu păstoriții, spre a forma o unitate sufletească cu ei (De bonitatis utilitate), sfîntul părinte spune:

Așadar, pentru îmboldirea iubirii comune (dintre slujitorii Domnului și ascultători), este de foarte mare folos, dacă fiecare răspunde la rîndul său prin iubire, celor care-l iubesc și dacă dovedește că el însuși, nicidecum nu răspunde la iubire cu o iubire mai mică decît aceea în care este iubit, dar acest lucru s-o arate prin dovezile unei prietenii credincioase. Ce este atât de plăcut poporului ca amabilitatea (bunătatea)? Ce este mai firesc decît să iubești pe cel care te iubește? Ce este mai înrădăcinat și mai întipărit în simțămintele omenești, decît să-ți determini sufletul să iubească pe acela, de către care tu vrei să fii iubit?»

CONCLUZIE GENERALĂ

1. Toate învățăturile omiletice expuse pînă aici, trebuie să fie bine însușite de către preotul predicator, pentru că ele sînt un bun povățuitor pentru alcătuirea predicilor, după ce el și-a terminat școlile bisericești, în care a studiat Omiletica teoretică și Omiletica practică.

Cea mai importantă învățătură însă, pe care s-o desprindă preotul din studierea acestui manual și pe care să n-o uite toată viața sa de păstor de suflete, este *datoria de a predica cuvîntul lui Dumnezeu*. Preotul trebuie să considere predica în biserică drept un act de cult divin și numai atunci să considere că a săvîrșit cultul divin complet, după rînduiala Bisericii, dacă liturghisirea a cuprins și cuvîntul divin, rostit către credincioși. Numai atunci preotul poate spune că a făcut lucru de evanghelist, adică de continuator al predicii sfinților evangheliști, în zilele noastre și numai atunci va avea fericita satisfacție în sufletul său sfințit, că a împlinit porunca sfîntului Pavel, care glăsuiește: *«Tu îi treaz în toate»* — adică priveghează asupra tuturor îndatoririlor — *«fă lucru de evanghelist, slujba ta fă-o deplin!»* (2 Timotei IV, 5). Preotul trebuie să aibă mereu în minte datoria de a predica cuvîntul lui Dumnezeu și să știe că și prin predică el este liturghisitor. Nu este îngăduit preotului să tacă și să nu rostească cuvîntul lui Dumnezeu la slujbele divine săvîrșite în biserică sau în afară de biserică: înmormîntări, sfințirea caselor noi ale credincioșilor, cununia în familie (în cazuri speciale), ierurgiile și Tedeumurile săvîrșite în familiile creștine, cu prilejul împlinirii a 25 sau 50 de ani de la Cununie, la sfințirea unei Troițe, a unui cimitir, a clopotului, la oficierea Tainei Sfîntului Maslu, la sfințirea unei fîntîni din curtea credincioșilor, la sărbătorirea unui sfînt din calendar, al cărui nume și l-a luat patron al casei o fa-

milie creștină, la aniversarea unui eveniment însemnat din istoria patriei etc. Preotul predicator, ostenindu-se cu predicarea cuvîntului lui Dumnezeu, în tot locul și în tot timpul, își îndeplinește îndatorirea supremă de a iubi pe Dumnezeu și, în același timp, turma încredințată lui de Domnul Hristos. Îndeplinindu-se îndatorirea aceasta preotul predicator este un bun păstor și numai atunci i se poate adscrie atributul de *«slujitor credincios și înțelept, pe care l-a pus stăpînul peste slugile sale, ca să le dea hrană la timp»* (Matei XXIV, 45). *«Grija păstorului pentru turmă — spune sfîntul Ioan Gură de Aur — este semnul iubirii față de Dumnezeu»* (Despre preoție, Cartea a II-a, cap. IV). Este un adevăr scos din istoria bisericească universală, că lumea s-a convertit de la păgînism la credința creștină prin predică. *«Prin urmare, credința este din auzite, iar auzirea prin cuvîntul lui Hristos»* (Romani X, 17; cf. Romani X, 14). De îndată ce credința s-a dobîndit în istoria creștinismului prin predică, tot atît de adevărat este că ea se păstrează și se adîncește tot prin predică. Prin predică, credincioșii sînt instruiți în învățăturile fundamentale ale credinței, dar sînt și educați să trăiască după aceste adevăruri ale credinței. Ceva mai mult, prin ascultarea în permanență a cuvîntului lui Dumnezeu, credincioșii înșiși meditează asupra adevărilor divine veșnice, își reamintesc mereu de îndatoririle lor creștine și se hotărăsc să folosească mijlocul pentru mîntuirea lor veșnică. Tocmai de aceea, sfîntul Pavel porunca episcopului Timotei și poruncește și clerului de azi, stăruința neclintită în predicarea cuvîntului lui Dumnezeu:

«Propovăduiește cuvîntul, stăruiește cu timp și fără timp, mustără, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelunga răbdare și învățătură» (2 Timotei IV, 2).

Cu mult înainte, Dumnezeu dăduse aceeași poruncă profetului Isaia (LVIII, 1): *«Strigă din toate puterile și nu*

te opri...», profetului Ieremia (I, 9, 10): «*Iată am pus cuvintele Mele în gura ta*»... Ceva mai mult, Domnul spune că dacă un păcătos va muri în păcatele sale, iar preotul nu i-a spus cuvântul lui Dumnezeu, ca să se întoarcă de la răutatea lui, vinovat și pedepsit va fi preotul de moartea acestui păcătos:

«*Dacă voi zice celui rău: Vei muri! și tu nu-l vei înștiința, nici nu-i vei grăi, pentru a abate pe cel rău de la calea lui cea rea, ca să trăiască, cel rău va pieri în nelegiuirea sa și Eu voi cere sângele lui din mîna ta*».

Istoria bisericească universală ne înfățișează grija deosebită a Bisericii de a da credincioșilor hrană duhovnicească, fără întrerupere, prin predica ierarhiei bisericești și, în cazuri deosebite, și a laicilor cu pregătire teologică superioară, cum a fost cazul cu Origen. În vremea apostolilor, se ținea predica în adunările religioase ale credincioșilor, la Sfînta Liturghie (cf. Fapte XX, 7).

Veacul al II-lea, de asemenea, ne dă mărturii despre predica necurmată, mai bine organizată, despre rînduirea ei în mijlocul Sfintei Liturghii și despre legătura ei cu citirea Sfintei Scripturi: Sfintele Evanghelii, Faptele și Epistolele sfinților apostoli și profeții (cf. sfîntul Iustin Martirul, *Apologia I*, cap. 67; *Constituțiile Apostolice*, Cartea a II-a, cap. 57; Cartea a V-a, cap. XIX). Predicarea în legătură cu pericopele scripturistice era făcută de către preoți. La urmă, episcopul, «care este asemenea cîrmaciului corăbiei», ținea cuvîntul de îndemn către toți credincioșii.

Canonul al 19-lea al Sinodului local din Laodiceea, capitala Frigiei (Asia Mică), ținut în anul 343, vorbește și despre predică, rînduită tot în mijlocul Sfintei Liturghii, care era rostită, cum se pare, după citirea pericopelor scripturistice (cf. Pidalionul, Sinodul din Laodiceea).

În veacurile următoare, duminica și sărbătorile erau zilele consacrate pentru predică, unită, tot ca și în veacurile anterioare, cu slujba Sfintei Liturghii, pînă la amiază. Totuși, sfîntul Vasile cel Mare spune în omiliile sale că, în împrejurări deosebite, se țineau predici în adunările religioase, și după masă. Cînd își începe omilia a IX-a, despre Exaimeron, după amiază, sfîntul Vasile întreabă pe credincioși *cum li s-a părut hrana duhovnicească pe care le-a dat-o el, de dimineață*, prin cuvintele rostite (πῶς ὁμῶν ἡ ἐωθινή τῶν λόγων τράπεζα κατεφάνη).

În perioada Penticostarului, adică de la Paști pînă la Cincizecime, se predica în fiecare zi, asupra Faptelei Apostolilor și uneori asupra Apocalipsei. În fiecare zi, se predica, de asemenea, și în Postul Mare. Foarte adeseori se țineau predici în zilele sfinților martiri și mărturisitori și în alte ocazii deosebite, cum erau sfințirile de biserici.

Credincioșii puneau mare preț pe predică și de aceea, predicile predicatorilor distinși se scriau, după ce erau rostite în biserică.

Marea însemnătate a predicii creștine, catehetică și misionară, au văzut-o și păgînii și de aceea, împăratul Iulian Apostatul a socotit că cel mai bun mijloc pentru regenerarea păgînismului muribund este predica și a recomandat preoților păgîni să adopte și ei procedeul preoților creștini și să țină poporului păgîn predici religioase.

Preotul predicator de astăzi să nu uite temeiurile scripturistice și mărturiile istorice cu privire la îndatorirea de a predica și, cu aceeași căldură sufletească și cu același entuziasm cu care se țineau predici de către sfinții părinți și alți predicatori, să-și hrănească și ei turma încredințată, cu merindea duhovnicească, dată prin cuvîntul Sfintei Scripturi și al Sfintei Tradiții.

MODEL PENTRU FELURILE
DE PREDICI STUDIAȚE
(11 planuri)

1. OMILIE EXEGETICĂ

*Pericopa apostolică din Duminica a III-a
după Paști, a Mironosișelor : Fapte VI, 1—7.*

ALEGEREA ȘI HIROTONIREA CELOR ȘAPTE DIACONI

Introducere:

Se citește în întregime pericopa apostolică, Fapte VI, 1—7.

Anunțarea temei:

Vom explica această pericopă apostolică, pe versete și idei, arătând învățătura Bisericii despre alegerea și hirotonirea celor dintii diaconi.

Tratare:

a. Se citește primul verset și se explică ideile esențiale.

«*În zilele acelea*»: alegerea celor șapte diaconi a avut loc cam în anul al doilea după pogorirea Sfântului Duh peste apostoli, adică în anul 35 d. Hr.

«*Înmulțindu-se ucenicii*»: sfântul Luca le dă o nouă denumire primilor creștini: *ucenici*, nume întâlnit aici prima dată. Obștea creștină — ucenicii — nu trebuie să se confunde cu cei doisprezece ucenici ai Domnului. La Fapte XI, 26 sfântul Luca numește *creștini* pe cei ce au crezut în Domnul Hristos.

«*Eleniștii-iudei*»: erau iudeii din afara hotarelor Palestinei, în tot imperiul roman. Ei trăiau între păgini și vorbeau limba elenă, de aci denumirea de «eleniști».

«*Evreii*»: iudeii născuți și rămași în Palestina, și care vorbeau limba aramaică. Ei erau băștinași și mai neglijau pe eleniști la agape și la împărțirea ajutoarelor, ca pe niște venetici, cu toate că erau și ei tot din sămînța lui Avraam.

«*La slujirea cea de fiecare zi*»: cuvîntul «slujire» are, aici, înțelesul de ajutorare reciprocă a oamenilor, de sprijinire între ei (cf. Matei XX, 26; XIII, 11 etc.) din dragoste creștină. *Mărturie istorică despre apostolatul social zilnic în prima comunitate creștină* (cf. Fapte XI, 29; 2 Corințeni VIII, 4; IX, 1, 13 etc.).

b. «*Și chemînd cei doisprezece mulțimea ucenicilor*».

Apostolii, dintru început, se disting de obștea credincioșilor și își exercită *puterea conducătoare asupra Bisericii ascultătoare*. Apostolii lasă credincioșilor dreptul de a alege pe cei șapte diaconi, dar își rezervă exclusiv dreptul de a-i investi cu puterea harică slujitoare. «*Pe care noi să-i rînduim la această slujbă*», spun apostolii (v. 3).

«*Nu este drept ca noi, părăsind cuvîntul lui Dumnezeu, să slujim la mese*»: a) mărturie indirectă despre îndatorirea de căpetenie, de a predica (cf. Matei XXVIII, 19; Marcu XVI, 15; Fapte I); b) mărturie directă despre apostolatul social al apostolilor.

«*Iar noi vom stăruî în rugăciune și predică*»: informație sumară despre serviciul divin propriu creștin, despre Sfînta Liturghie: rugăciuni, predică, urmate de agape și împărțirea de ajutoare celor în nevoi. *Cei șapte diaconi* «cu nume bun, plini de credință și de Duh Sfînt : Ștefan, Filip, Prohor, Nicanor, Timon, Parmena și Nicolae. Sînt aleși șapte diaconi, după cum sînt șapte daruri ale Duhului Sfînt (Isaia XI, 2).

«*Și rugîndu-se și-au pus mîinile peste ei*»: *Taina Hirotoniei*: forma (rugăciunea), *materia* (punerea mîinilor), *săvîrșitorul* (apostolii), *primitorul* (cei «cu nume bun»), *efectul* (harul divin).

Diaconii sînt slujitori ai lui Dumnezeu și ai oamenilor, alături de preoți și arhieriei (cf. Fapte VIII, 5—7; 27—40; 12).

Cei șapte diaconi sînt primii slujitori ai Domnului, hirotoniți de apostoli și *diaconia este prima treaptă ierarhică sacramentală*, după care urmează preoția și arhieria.

c. *Efectul predicării cuvîntului lui Dumnezeu și al bunei organizări a obștei creștine :*

«*Și cuvîntul lui Dumnezeu creștea, și ... mulțime de preoți se supunea credinței*». Este de reținut mărturia că înșiși preoții iudei, în număr mare, treceau la creștinism, odată cu mulțimea.

Incheiere: Învățături dogmatice-morale.

— Cele trei trepte ierarhice-sacramentale, diaconia, preoția și arhieria, sînt de origine divină și se obțin prin hirotonie;

— Biserica creștină a impus și impune candidaților la preoție virtuți alese: «bărbați cu nume bun, plini de Duh Sfînt și de înțelepciune»;

— Învățătura Bisericii prevede colaborarea armonioasă a clerului cu obștea creștină în viața bisericească, cu excepție față de cele sfinte, rezervate numai ierarhiei bisericești;

— Întreaga obște creștină are îndatorirea de a ajuta pe cei din nevoi, fie în interiorul țării, fie în afara hotarelor, de ori ce neam ar fi și oriunde s-ar găsi. Acțiunea aceasta creștină se cheamă apostolat social, făcut din dragoste creștină față de aproapele.

2. OMILIE TEMATICĂ

Pericopa evanghelică din Duminica a III-a din Postul Mare (a Sfintei Cruci) și din Duminica după Ziua Crucii: Marcu VIII, 34—38; IX, 1.

TEXTUL SFINTEI SCRIPTURI:

«Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie» (Marcu VIII, 34).

Introducere:

— Învățăturile dumnezeiești, cuprinse în Evanghelia care s-a citit astăzi la Liturghie, au fost rostite de Domnul Hristos către «mulțimea, împreună cu ucenicii Săi» (v. 34) în Cezareia lui Filip, un oraș din Siria, la poalele muntelui Liban, aproape de muntele Hermon, aproape de izvoarele Iordanului.

— Se citește pericopa evanghelică, cu aleasă dicțiune.

Anunțarea temei:

Azi vom stărui asupra învățăturii Bisericii noastre despre Sfînta Cruce.

Tratare:

a. «Lepădarea de sine», înseamnă alungarea a tot ceea ce este rău în noi și în jurul nostru, adică curățirea de păcatul care este în noi și înlăturarea oricărui prilej de a mai păcătui (cf. Romani VI, 11; Isaia, XLVI, 8).

— «A lua crucea» înseamnă a suferi mult, pentru mîntuirea sufletului, în lupta cu ispitele diavolești și, uneori și omenesti, spre ceea ce este rău în lupta cu păcatul și cu vîrșul (cf. Evrei XII, 1—5).

b. Despre Sfînta Cruce.

— Crucea este semnul propriu creștinului și *semnul păcii* (Efeseni II, 14—16; Coloseni I, 19—21 etc.).

— Cum trebuie făcut cinstitul semn al Sfintei Cruci și care este tilcuirea însemnării cu Sfînta Cruce?

Se arată cum se face însemnarea corectă și cuviincioasă cu Sfînta Cruce de către creștini.

Sfîntul Ambrozie, episcop al Milanului (339—397): «Ne însemnăm înruntea, pentru că totdeauna trebuie să ne gîndim la Hristos și să-L mărturisim; inima, pentru că totdeauna trebuie să-L iubim și să-L cinstim; brațele, pentru că totdeauna trebuie să lucrăm pentru El».

— Crucea, la creștini, este obiect de venerare: «Noi ne închinăm oricărei cruci și prin ea, noi adorăm pe Însuși Acela a Căruia este crucea» (Rufin de Aquileea, Italia, 345—410).

Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție ne arată motivele pentru care noi, creștinii cinstim Sfînta Cruce:

1) Sfînta Cruce are putere de a alunga duhurile rele. (Vezi Stihira a-III-a de la Laude, gls. VIII: Doamne, armă asupra diavolului, crucea Ta ai dat nouă...).

2) Crucea este altarul real, istoric al creștinismului, pe care Domnul Hristos S-a adus jertfă, reală, universală, singeroasă, prisositoare, o dată pentru totdeauna și «pentru toți, spre iertarea păcatelor» (cf. Ieșire XXIX, 37).

3) Crucea este nedespărțită de Hristos-Mîntuitorul (cf. Matei XXIV, 30).

4) Crucea este semnul sau pecetea lui Dumnezeu, care întărește și păzește nevătămați pe cei ce și-au întipărit-o pe fața lor (cf. Iezechiel IX, 4—6).

5) Sfînta Cruce este un scut de apărare și de izbăvire de la moartea fizică în timp de războaie (cf. Crucea Roșie).

Sfînta Cruce este mult folosită și în graiul zilnic al credincioșilor Bisericii noastre, ceea ce înseamnă că ea este adînc întipărită în mintea și inima lor: a se cruci, a pune cruce datoriiilor, crucea pieptului, crucea căruții, trenurile fac cruce, bată-l crucea etc.

Sfînta Cruce este «puterea lui Dumnezeu» pentru cei credincioși (1 Corinteni I, 18) și de aceea ea îi însoțește în viață: credincioșii își zidesc biserici în formă de cruce trifoiată, își împodobesc casele lor cu ea și o pun pe piept, cînd ies din această viață, și-o pun la mormînt etc.

Incheiere: Învățături dogmatice și morale

— Crucea, fiind semnul păcii cu Dumnezeu (Efeseni II, 14—16), s-o desenăm pe fața noastră în tot timpul și în tot locul, cu gîndul la instaurarea frăției și păcii pe pămînt.

— Să nu uităm că Domnul Hristos, întinzându-Și mâinile pe Cruce, ne-a descoperit gândul, inima și voința Sa, de a cuprinde toată omenirea în brațele Sale, ca toți oamenii de pe pământ să devină fiii Săi, și frați între ei, și de aceea, credincioșii au îndatorirea de a înălța rugăciuni către Dumnezeu, mereu însoțite de semnul crucii biruitoare a uneltirilor diavolești, și instauratoare a păcii în lume.

— Să purtăm crucea în suflet ca mijloc de luptă împotriva păcatelor și spre biruința necazurilor din viață.

— Mereu să ne însemnăm fruntea, inima și umerii cu Sfânta Cruce, aducându-ne aminte că prin aceasta sintem uniți cu Hristos, și împlinim învățătura Sa: «*Cel ce vrea să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie*» (Marcu VIII, 34).

3. PREDICĂ DOGMATICĂ

Duminica a V-a după Paști, a Samarinen-
cii (Ioan IV, 5—12).

Despre spiritualitatea lui Dumnezeu

TEXTUL SFINTEI SCRIPTURI:

«*Duh este Dumnezeu și cei ce Îl se închină
trebuie să Îl se închine în Duh și adevăr*»
(Ioan IV, 24).

Introducere:

— Se scoate în evidență faptul că Însuși Domnul Hristos ne-a descoperit adevărul nemaîntâlnit în alte religii, că Dumnezeu este o ființă spirituală, supremă și absolută.

— Se citește sau se istorisește pericopa evanghelică, «*Convorbirea lui Iisus cu femeia samarineancă*», rostindu-se cu un ton solemn și interpretativ versetul 24.

Anunțarea temei:

Desprindem din această convorbire divină învățătura despre spiritualitatea lui Dumnezeu și, totodată, scoatem de aci cele de folos pentru sufletul credincioșilor.

Tratare:

— Însușirile lui Dumnezeu sînt necuprinse de mintea omenească, pentru că El însuși este necuprins.

— Din cele descoperite de Dumnezeu, prin Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, Biserica a formulat învățătura despre însușirile lui Dumnezeu, luînd ca punct de plecare *spiritualitatea și infinitatea*.

Acestea sînt însușirile sau atributele generale, iar celelalte atribute, care se deduc din ele, sînt speciale.

— Sfânta Scriptură cuprinde multe mărturii despre spiritualitatea lui Dumnezeu: «*Duh este Dumnezeu*» (Ioan IV, 24), adică spirit, nematerial,

simplic, nevăzut, rațional și liber. Dumnezeu «*nu este asemenea aurului sau argintului sau pietrei cioplite de meșteșugul și de gândirea omului*» (Fapte XVII, 29) etc.

— Sfinții părinți și scriitori bisericești au aprofundat, au dezvoltat și au expus în toată splendoarea ei această însușire a lui Dumnezeu și au sprijinit-o și pe dovezi raționale.

— În legătură directă cu spiritualitatea lui Dumnezeu sînt alte însușiri: *atotștiința* (cf. 1 Corinteni II, 11), *înțelepciunea* (cf. Ps. CIII, 24), *sfințenia* (Isaia VI, 8), *bunătatea nesfîrșită* (cf. Iacob I, 17), *dreptatea supremă* (cf. Psalmul VII, 12) etc.

— Aceste însușiri ale lui Dumnezeu sînt explicate, cît este cu putință, în comparație cu spiritul sau sufletul nostru, cu observația că acesta este mărginit, dar Dumnezeu este infinit. Origen spune că spiritul omnesc este «chipul ideal al lui Dumnezeu».

— Potrivit doctrinei despre spiritualitatea lui Dumnezeu — este rînduită întreaga învățătură despre viața creștină, duhovnicească, despre cultul creștin, spiritual, închinăciunea în duh și adevăr, fără jertfe singeroase și despre toată morala creștină.

Incheiere: Învățăături dogmatice morale

Omul, alcătuit din trup și suflet, are pe Dumnezeu în sufletul său, care este creat de Dumnezeu «după chipul Său» (Facere I, 27). Avînd chipul lui Dumnezeu, credinciosul trebuie să se ostenească, să se asemene cu Dumnezeu, prin virtute (cf. Matei V, 48).

— *Spiritul* nostru, dornic de cunoașterea adevărului, să cunoască pe Dumnezeu, Adevărul (cf. Ioan XVII, 3; Ioan XIV, 6); *voința* credinciosului, înclinată spre bine, să se îndrepte spre Dumnezeu, Binele suprem (cf. Ps. I, 2); *inima* credinciosului nesățioasă după fericire, să se îndrepte spre Dumnezeu, Fericirea supremă (cf. Matei V, 3—12; Ps. I, 1).

— Dreptul să se bucure pentru că Dumnezeu, Atotștiutorul, vede osîtenelile și lupta lui pentru virtute, iar păcătosul și nelegiuitul să se cutremure (cf. Matei XXV, 46), pentru că fărădelegile lor sînt văzute și pedepsite de Dumnezeu.

— Să ne păstrăm libertatea de a face numai bine în viață, asemănîndu-ne, prin virtute, cu Dumnezeu, Libertatea absolută, și să nu fim robi păcatului (cf. Ioan VIII, 34).

— Să fim înțelepți în viață, folosind totdeauna mijloacele morale pentru atingerea scopurilor morale și să nu cîrțim împotriva înțelepciunii lui Dumnezeu, atunci cînd luptăm cu greutățile vieții, fiindcă toate sînt cu rost chibzuite de Dumnezeu (cf. Romani XI, 33).

— Să cerem lui Dumnezeu, prin rugăciune fierbinte, zilnică, să ne dea puterea de a dobîndi însușirile asemănătoare însușirilor Sale, spre a ne putea numi pe drept fiii Săi.

4. PREDICĂ MORALĂ

Duminica a XXV-a după Rusalii
Tema: Iubirea față de aproapele

TEXTUL SFINTEI SCRIPTURI:

«Mergi și fă și tu asemenea» (Luca X, 37)

Introducere:

— Textul de mai sus este o poruncă divină, dată de Domnul Hristos, creștinilor din orice timp și orice loc, de a iubi pe toți oamenii de pe fața pământului, ca pe niște frați.

— Se istorisește Parabola samarineanului milostiv, cu exactitate, accentuând ultimele cuvinte ale ei.

Anunțarea temei:

În legătură cu tema cea mare, istoria mântuirii neamului omenesc, Parabola samarineanului milostiv cuprinde una din cele mai importante teme ale moralei creștine, *iubirea față de aproapele*, și tocmai despre aceasta vom vorbi astăzi.

Tratare:

— Iubirea față de aproapele și iubirea față de Dumnezeu sînt cea mai restrînsă prescurtare a Legii morale divine, dezvoltată în Sfînta Scriptură și în același timp, ele constituie esența și specificul religiei creștine, față de toate religiile lumii (cf. Matei XXII, 37—39; Luca X, 37). Iubirea față de Dumnezeu și aproapele sînt semnele vizibile, după care se cunoaște și se prețuiește viața unor creștini.

— Domnul Hristos ne dă în această parabolă, pe lîngă învățătura despre cea mai mare poruncă divină, iubirea de Dumnezeu și aproapele, și cea mai nouă și neegalată învățătură despre *cine este aproapele nostru*:

— în religiile popoarelor sălbatice, *aproapele* era individul aceleiași familii, clan, trib;

— în religia indienilor, *servitorii* (a patra castă) erau socotiți «picioarele» de purtat celelalte trei caste superioare; *paria*, mai prejos de servitori, erau socotiți că nu au suflet și sînt spurcați;

— grecii socoteau «barbari» pe cei care nu erau de un neam cu ei; sclavii, chiar după spusele marelui gînditor Aristotel (384—322 î.d.Hr) erau considerați instrumente sau obiecte de inventar, însuflețite, pe cînd instrumentele erau «sclavi neînsuflețiți»;

— romanii se mîndreau cu titlul de cetățean roman și disprețuiau pe cei ce nu aveau această cetățenie;

— Legea Vechiului Testament prevedea iubirea față de un străin (Levitic XIX, 34; Deut. X, 19), dar acesta este numai străinul fixat cu locuința în Israel, asimilat cu acest popor, printr-o înfiere legală. Acești imigranți deveniseră compatrioți ai Iudeilor și erau menajați de aceștia. Cei

ce nu erau iudei însă nu erau socotiți «aproapele» iudeilor și nu numai că nu se bucurau de nici o atenție din partea iudeilor, dar erau chiar urîți de ei (cf. Matei V, 43: «Ați auzit că s-a zis: Să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău»).

Aceste cuvinte legale circulau în mod obișnuit între iudei, în timpul Mîntuitorului.

Ceea ce trebuie ținut minte din cuprinsul parabolei samarineanului și din această scurtă privire peste un număr mic de religii este:

Cel dintîi, Care a învățat omenirea îndatorirea de a vedea «aproapele» în fiecare om și de a iubi pe fiecare om, chiar vrăjmaș fiind, de orice neam, de orice religie, din orice loc, este Domnul Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Această învățătură nemăifîntîlnită a spus-o în Parabola samarineanului, care este *parabola fraternității omenești*, precum rugăciunea «Tatăl nostru» este rugăciunea fiilor lui Dumnezeu, este El însuși. Este parabola universalității iubirii creștine.

Vorbînd metaforic, parabola aceasta este o piatră prețioasă, un adevărat giuvaier minunat, care trebuie montat pe frontispiciul edificiului moralei creștine, ca cea mai distinsă podoabă.

Încheiere: Învățături dogmatice-morale.

Din această parabolă se desprinde învățătura despre *datoria morală și dreptul moral*:

— Datoria oricărui om, nu numai a ierarhiei bisericești (preînchipuită aici prin «preot» și «levit»), de a ajuta un om nenorocit, care nu are cele ale traiului, oricine ar fi el; să ne gîndim la viața trupească și sufletească a celor din țările subdezvoltate, din multe puncte geografice ale globului pămîntesc.

— Dreptul oricărui om, în nevoie, de sub cer, fără nici o restricție sau îngrădire, de a primi ajutor material și moral, oricînd și oriunde s-ar găsi.

— Învățătorii Bisericii noastre trebuie să învețe că toți cetățenii patriei noastre dragi, români și de alte naționalități, au îndatorirea de a se iubi și a se ajuta reciproc, alcătuiind un bloc al fraternității, «uniți în cuget și în simțiri», pentru că, fiind fii ai lui Dumnezeu, sînt frați unii cu alții.

5. PREDICĂ LITURGICĂ

Duminica a XX-a după Rusalii
Despre cultul morților

TEXTUL SFINTEI SCRIPTURI:

«Iar cînd s-a apropiat de porțile cetății, iată scoteau un mort, singurul copil al mamei sale, și ea era văduvă, și mulțime mare din cetate era cu ea» (Luca VII, 12).

Introducere:

— Prin cuvintele acestea, sfântul evanghelist Luca, primul medic și zugrav creștin, ne prezintă moartea unicului fiu tânăr, al unei femei văduve, din orașelul Nain, din Galileea, ca la 8 km. departe de Nazaret. Când Domnul intră în acest oraș, cu apostolii și mulțime multă, mama tânărului mort, împreună cu mulțime mare din oraș îl duceau la groapă.

— Domnul Hristos, Dumnezeu, avind și *putere divină și milă* supraomenească față de o mamă văduvă, sfișiată de durerea pierderii unicului său copil, săvârșește o minune, înviind pe acest tânăr.

— Cu atotștiința și puterea Sa de prevedere, cu siguranță că Domnul Hristos, Unicul Fiu al Maicii Sale, a avut în fața ochilor minții, tabloul înfrorător al morții Sale pe Cruce și al înmormântării Sale, în afara cetății Ierusalim, cu Maica Domnului la picioarele Crucii.

Anunțarea temei:

— Ducerea acestui tânăr mort, la mormânt, așa precum vom fi duși și noi toți, când va voi Dumnezeu, ne dă prilejul să vorbim astăzi despre *îndatorirea creștinilor față de morți*.

Tratare:

— Grija față de trupurile și sufletele celor morți este o îndatorire morală, poruncită de Dumnezeu. Este una din cele șapte datorii morale, izvorite din porunca iubirii față de aproapele și anume din cele șapte fapte ale milei trușesti.

— Trupul omenesc este creatura lui Dumnezeu, ca și sufletul, și este «templu al Duhului Sfânt» (1 Corinteni VI, 19) și are mare valoare în lupta pentru mîntuire.

— Trupul Domnului Hristos însuși a fost îngropat cu cinste de către Iosif «sfetnic fiind, bărbat bun și drept» și a fost însoțit la mormânt de femeile mironosițe «și de toate mulțimile care veniseră la această privești» (cf. Matei XXVII, 58—61; Luca XXIII, 48—56).

— Grija față de morți sau *cultul morților* este legată de învierea Domnului și de cinstirea sfinților. De aici se desprind mai multe îndatoriri față de morți:

a) să nu moară *nespovediți, neîmpărtășiți și fără luminare*. Se așterne o mare mîhnire în sufletul celor apropiați ai mortului și aceștia se expun la o mare rușine în fața obștei creștine, când preotul care face slujba înmormîntării, pomenindu-l pe cel mort, adaugă cuvintele: *mort fără luminare, nespovedit și negrijit* (cf. Ioan VI, 48—58; Romani VIII, 11; Ioan VIII, 12; 1 Corinteni IV, 6; Matei XXV, 1—7);

b) să se spele trupurile celor morți cu apă curată și să fie îmbrăcate în haine curate, chiar noi (cf. Fapte IX, 37; 1 Corinteni XV, 24—44);

c) așezarea trupului în sicriu, acoperirea lui cu pinză albă, punerea unei cruci sau icoane pe piept, așezarea cu fața spre Răsărit, tragerea clopotelor bisericii (cf. Ps. XC, 1; Matei XXIV, 27; XXIV, 31; 1 Corinteni XV, 52; 1 Tesaloniceni IV, 16);

d) însoțirea morților pînă la mormînt;

e) săvîrșirea slujbei înmormîntării de către preot;

f) rugăciuni și milostenii pentru sufletele morților; *pomeniri*: a treia, a noua și a patruzecia zi după moarte, la șase luni, la un an, pînă la șapte ani după moarte; *sărindarele*, un șir de patruzeci de Liturghii, săvîrșite îndată după îngropare; *pomenirile de obște*: simbăta lăsatului sec de carne, simbăta a doua, a treia, a patra și a cincea, din Postul Mare, Simbăta Rusaliilor, pomeniri la proscomidie, la ectenia morților, la Sfînta Liturghie; *milostenii*, după puțința fiecăruia (haine, mîncăruri), la săraci și străini, iar nu la cei avuți și la rudenii; *colivă* (cf. Ecclesiast XII, 7; Gen. III, 19; Ioan IX, 4; Luca XVI, 22—31; Matei XII, 31—32; Romani XIV, 8—9; Filipeni I, 4 etc);

g) îngrijirea mormintelor și a cîmîtîrelor.

Încheiere: Învățături dogmatice-morale.

— Datoriile față de cei morți, adică cultul față de cei morți, izvorăsc din învățătura că sufletele celor morți întru Hristos trăiesc și, împreună cu cei vii fac parte din aceeași Biserică a lui Hristos (cf. Romani XIV, 7—9; Efeseni VI, 18—19);

— Prin cultul față de cei morți, noi creștinii dovedim gradul de iubire pe care o avem față de cei morți și în același timp, dovedim și cîtă iubire am avut față de ei, cînd au fost în viață;

— Cultul morților este bineplăcut lui Dumnezeu și obștii credincioșilor iar pe de altă parte este o școală în care urmașii noștri învață îndatorirea de a ne urma pilda, împlinindu-și, și ei, aceeași îndatorire creștină față de noi, cînd ne vom da obștescul sfîrșit.

6. PREDICĂ ISTORICĂ

Sfîntul cuvîtosul Nicodim cel stînjit de la Tismana.

TEXTUL SFINTEI SCRIPTURI:

«Iubi-Te-voi, Doamne, virtutea mea. Domnul este întărirea mea și scăparea mea și izbăvitorul meu» (Ps. XVII, 1).

Introducere:

— Aceste cuvinte ale Sfintei Scripturi, rostite și cîntate de către iubitorul și insuflatul de Dumnezeu, regele și profetul David, rostite și cîntate pentru de-a pururi și în Sfînta Liturghie, ne arată că, pentru cei

credincioși, Dumnezeu este izvor de putere în viață, mijloc de scăpare din orice strîmtorare (Romani VIII, 28) și mîntuitorul sufletului.

— Cuvintele și gîndurile din acest verset au fost idealuri de viață pentru toți sfinții și cuvioșii din Istoria bisericească universală, între care se numără cu cinste și sfîntul cuvios Nicodim cel sfîntit de la Tismana, a cărui pomenire se face la 26 decembrie, în fiecare an.

Anunțarea temei:

— Astăzi vom învăța despre viața și nevointele cuviosului Nicodim cel sfîntit de la Tismana, mare pilduitor pentru monahii și credincioșii creștini de azi.

Tratare:

— Sfîntul Nicodim ocupă un loc de frunte în istoria monahismului românesc, fiind numit «*făclier al monahismului românesc*», «*un sfînt al muncii, al organizării și al binetăcerilor culturale*».

— Este numit «Nicodim de la Tismana», pentru că el a întemeiat această minăstire, în preajma anului 1377, cu ajutorul domnitorului Radu Basarab, aci a trăit, și aci și-a dat obștescul sfîrșit, la 26 decembrie 1406. Este o rînduială în învățătuța Bisericii, să se prăznuiască ziua morții sfinților și aceasta este trecută în calendar, iar nu ziua nașterii trupești, pentru că aceasta este ziua nașterii lor pentru veșnicie.

Viața sa:

— De obîrșie este din Prilep, din țara sîrbească; tatăl său era grec din Castoria, iar mama sa sîrboaică. Inclinat spre călugărie, Nicodim purcese de timpuriu la Sfîntul Munte al Atonului, vatră de cultură și de trăire duhovnicească a monahismului din tot Răsăritul ortodox. Tradiția spune că a ajuns egumenul (conducătorul minăstirii) în care și-a făcut ucenicia monahală.

— Rîvna lui Nicodim pentru viața monahală, rîvna domnitorului Vladislav Vodă (1364—1377) îl mină către Țara Românească, unde, cu povățuirea și munca sa, se clădește Minăstirea Vodița, de la care au mai rămas doar ruinele.

— «Prin descoperire dumnezeiască», sfîntul Nicodim se îndreaptă în sus, pe rîul Tismana și, cu ajutorul lui Radu Vodă I (1377—1384) zidi Minăstirea Tismana, cea mai bătrînă minăstire existentă pe pămîntul patriei noastre. Aci și-a petrecut tot restul zilelor, afară de o întrerupere de șase ani, cînd, nu se știe din ce pricină, îl aflăm pribegind prin Transilvania. Pe Sfîntul Prestol al Minăstirii Tismana se păstrează o mică raclă de argint, împodobită cu icoane desprinse din viața sa de sfînt, iar înăuntrul ei, degetul arătător, fărîmă de sfînte moaște.

De asemenea, aci la Tismana se află mormîntul și peștera în care și-a petrecut sfîntul sihăstria.

Opera sfîntului Nicodim:

— Este un înnoitor al vieții monahale existentă mai demult, în Biserica noastră și un bun orînduitor al vieții minăstirești instaurînd conducerea de sine stătătoare — *samovlastia*.

— Sfîntul Nicodim a fost și un mare teolog, nu numai un călugăr întemeietor de minăstiri. Din corespondența sa, o mică parte păstrată, purtată cu Eftimie, patriarhul Tîrnovei, unul din cei mai învățați ierarhi ai vremii, se vede cultura sa teologică și zelul său de a cunoaște bine învățătura divină.

— A scris *Evangheliarul*, în care sfîntul Nicodim se arată și un caligraf iscusit; este ferecat în argint și se păstrează și azi.

Înceiere: Învățăture dogmatice și morale

— Sfîntul Nicodim a unit în viața sa multe însușiri ale vieții monahale: iubire înfocată față de Dumnezeu, sihăstrie, adică singurătate și exercitare în virtute, «trăind în trup ca un fără de trup», ieșire din rușina singurătății la munca pentru înnoirea și buna tocmire a vieții religioase și dulcea zăbavă cu cititul și scrisul;

— Sfîntul Nicodim nu s-a născut sfînt, ci a dobîndit sfințenia prin luptă pentru virtute și pentru biruirea păcatului, ca toți ceilalți sfinți ai Bisericii creștine;

— Deși străin de poporul rostru, l-a iubit toată viața, murind în mijlocul strămoșilor noștri, ajutîndu-i în întărirea și păstrarea dreptei credințe;

— Sfîntul Nicodim rămîne un mare pedagog al credincioșilor Bisericii noastre Ortodoxe, în înțelegerea Evangheliei, trăită în viața proprie;

— De asemenea, prin legăturile și corespondența sa cu Bisericile ortodoxe din Serbia, Bulgaria și Grecia, sfîntul Nicodim rămîne un pilduitor ostentor, pentru a întări pacea între noi și vecinii ortodocși din sud, prin Biserica.

7. PANEGIRIC

25 martie, *Bunavestire sau Blagoveștenia*.

TEXTUL SFINTEI SCRIPTURI:

«*Și intrînd îngerul la ea a zis: Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvîntată ești tu între femei*» (Luca I, 28).

Introducere:

a) Sfînta Biserică a rînduit sărbătorile bisericești, pentru ca să ne împlinim datoriile față de Dumnezeu, față de sufletul nostru și pentru ca

să ne dea prilej de trăirea unor adînci bucurii duhovnicești, ca și aceea a sfintei Fecioare, anunțată de îngerul Gavril: «Bucură-te...».

b) Începutul bucuriei duhovnicești a credincioșilor este Bunavestire. Aceasta este ziua cînd omenirea, cufundată în păcatul din care nu mai putea scăpa singură, a primit vestea dumnezeiască cea mare, că va fi mîntuită din robia păcatului. Vestea aceasta bună a adus lumii o bucurie asemănătoare cu aceea pe care o primește un om, în pragul morții, din cauza unei boli fără lecuire, că se va face sănătos. Este o veste aducătoare de bucurie minunată.

Tema: Să lăudăm după cuviință pe Maica Domnului, în care s-a împlinit nădejdea și bucuria tuturor credincioșilor.

Tratare:

a) Se citește sau se istorisește, cu dicțiunea cuvenită și cu un ton interpretativ, pericopa evanghelică, citită la Sfînta Liturghie: Luca I, 24—38;

b) Se arată pricina învrednicirii Fecioarei Maria pentru taina zămislirii Domnului Hristos în trupul ei: *desăvîrșita curățenie trupească și sufletească. «După cum un meșter, cînd găsește o materie foarte folositoare, lucrează din ea cel mai frumos obiect, tot astfel și Hristos, cînd a găsit sfînt și trupul și sufletul Fecioarei, și-a construit Luiși templu însuflețit și a plămuit din Fecioara omul, în chipul în care a voit. Iar creatura, prin faptul că a ajuns îmbrăcăminte Creatorului, a cules rod cea mai mare slavă»* (sfîntul Ioan Gură de Aur).

— Sfînții părinți ne învață că Domnul Hristos a venit pe pămînt așa de tirziu după căderea lui Adam, tocmai ca să se formeze pe pămînt un trup și un suflet așa de curat (un receptacol) încît să fie un vas propriu pentru primirea Domnului în trup.

c) Numai curăția trupească și sufletească aduce bucuria nepieritoare în sufletul și în familiile credincioșilor. Virtute=bucurie deplină.

d) Biserica creștină preaslăvește după cuviință curăția trupească și sufletească a Maicii Domnului, Fecioara Maria, și-i înalță rugăciuni de cerere. Vezi: Acatistul și Paraclisul preasfintei Născătoarei de Dumnezeu, de ierodiaconul Firmilian (fostul Mitropolit al Olteniei), 1938, București și slujbele în cinstea Maicii Domnului, în cărțile de ritual.

Încheiere: *Învățăături dogmatice-morale.*

a) Maica Domnului a aflat har la Dumnezeu (v. 30). Și noi creștinii, viețuind în trup, ne putem învrednici să primim harul lui Dumnezeu, prin Sfintele Taine ale Bisericii, prin credință și fapte bune, prin rugăciune cu inimă curată și smerită.

b) Maica Domnului să ne fie modelul după care să ne zidim sufletește și trupește, în așa fel ca să putem spune că sîntem «templu al Duhului Sfînt» (1 Corinteni VI, 19), precum ea a fost «templu însuflețit, în care S-a sălășluit Domnul».

c) Mamele și fecioarele creștine, prin curățenia trupească și sufletească, să poarte cu vrednicie icoana preacuratei Născătoarei de Dumnezeu, Fecioara Maria.

8. PREDICĂ (PARENEZĂ) LA BOTEZ

Textul: «Mărturisesc un botez, spre iertarea păcatelor» (Crezul, art. X).

Introducere:

a) Cuvintele acestea, rostite și de nașul pruncului ce s-a botezat, ne arată, pe de o parte, că Taina Sfîntului Botez aduce iertarea păcatelor — original și personal — iar pe de altă parte, că Biserica noastră îngăduie săvîrșirea Tainei Botezului asupra celui ce se încreștinează, numai o singură dată (cf. Efeseni IV, 5).

b) Aceste cuvinte sînt și un îndemn pentru toți credincioșii, de a-și mărturisi credința în toate cele șapte Taine instituite de Domnul Hristos și săvîrșite de Biserică, pentru sfințirea celor ce intră în numărul membrilor săi.

Anunțarea temei:

Să zăbovim puțin asupra învățaturii despre Sfîntul Botez și asupra îndatoririlor morale pe care le au părinții și nașii copiilor botezați, față de ei.

Tratare:

a) Nașterea trupească a unui copil este, a fost și va fi pentru totdeauna, un prilej de mare bucurie în familie. Părinții își iubesc copilul, chiar înainte de a-l naște, pregătindu-i cu grijă și cele trebuitoare pentru intrarea lui în viața aceasta. «Și bucurie și veselie vei avea și, de nașterea lui, mulți se vor bucura», spune «îngerul Domnului», părinților sfîntului Ioan Botezătorul, înainte de a-l naște (Luca I, 14; cf. Ioan XVI, 21... (femeia) *nu-și mai aduce aminte de durere, pentru bucuria că s-a născut om pe lume*»).

b) Botezul săvîrșit azi înseamnă o nouă naștere a acestui (acestor) prunc(i), numită renaștere duhovnicească, aducătoare de bucurie și mai mare, decît aceea a nașterii pentru că, prin Botez, copilul a devenit fiu al lui Dumnezeu însuși, închinat în Sfînta Treime, așa cum s-a văzut prin afundarea în apa sfințită și, în același timp, el a devenit și fiu al Bisericii lui Hristos.

Să ținem minte învățătura dumnezeiască despre Taina Sfîntului Botez, explicată de Biserică așa:

«Dumnezeu ne-a dat porunci ca să ne renaștem prin apă și prin Duh (cf. Ioan III, 5), deoarece prin rugăciune și prin invocare, Sfîntul Duh se pogărează asupra apei. Dar pentru că omul este dublu, din suflet și corp,

ne-a dat dublă și curățirea, prin apă și prin Duh. Duhul, pe de o parte, reînnoiește în noi starea, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (cf. Facere I, 26); iar apa, pe de altă parte, curățește, prin harul Duhului, corpul de păcat, și-l eliberează de stricăciune. Apa îndeplinește icoana morții, iar Duhul dă arvuna vieții (Sfintul Ioan Damaschin).

Încheiere: Învățăături dogmatice și morale

a) Toți părinții să se îngrijească să boteze copiii îndată după naștere, fără nici o amânare, pentru ca, dintru început, aceștia să fie împreunați cu Hristos, să-și primească ingerul păzitor, care-i ferește de uneltirile diavolești;

b) Părinții, împreună cu nașii, părinții spirituali, să-și îndeplinească îndatoririle atât față de trupul cât și față de sufletul copilului (copiilor) botezat (botezați) azi, spre a se dezvolta armonios trupește și sufletește, în așa fel încât să se poată spune despre fiecare: «Iar Copilul creștea și se întărea cu duhul, umplându-se de înțelepciune, și harul lui Dumnezeu era asupra Lui» (Luca II, 40).

Nașii să ia aminte că între ei și fini s-a încheiat o înrudire spirituală, după cum între părinți și copii este o rudenie de sînge. Părinții sinodului Trulan (691), prin Canonul 53, consideră înrudirea spirituală dintre nași și fini mai presus decît legătura rudeniei de sînge. Din această cauză, nașii au rol de educatori spirituali foarte important față de noii încreștinați.

9. PREDICĂ LA CUNUNIE

TEXTUL SFINTEI SCRIPTURI:

«De aceea, va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va alipi de femeia sa și vor fi amîndoi un trup» (Efeseni V, 31).

Introducere:

a) Cuvintele acestea, citite cu glas tare la slujba Cununii, cuprind învățătura Bisericii, că Dumnezeu a rînduit unirea bărbatului cu femeia sau Nunta și conviețuirea lor în timpul vieții (cf. Facere II, 18—24).

b) Cuvintele «va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa...» arată că unirea a doi soți este o mare taină și din punct de vedere psihologic, adică este ceva tot dumnezeiesc, pentru că este uimitor faptul că, prin căsătorie, se unesc două suflete și două trupuri a două persoane, care n-au trăit împreună, nu s-au cunoscut chiar de multă vreme, nici nu s-au văzut chiar prea de multe ori. Unirea în cuget și în simțiri a mirilor este cu atât mai uimitoare, cu cît este știut că omul nu se unește de multe ori nici cu părinții lui, nici cu frații lui, și, uneori, nici cu el însuși.

Anunțarea temei: Despre datoriile soților.

Tratare:

Taina Nunții sau Cununia, ca toate celelalte Sfinte Taine, primită de bunăvoie de către credincioși, le impune acestora mai multe îndatoriri religioase-morale:

a) Datoria familiei creștine de a sluji lui Dumnezeu, casa însăși a celor doi miri devenind o vatră a virtuților creștine și un izvor de întărire morală. «Eu însă și casa mea vom sluji Domnului, că sfînt este!» (Iosua XXIV, 15); Și casa (familia) este o mică biserică» (sfintul Ioan Gură de Aur).

b) Hotărîrea solemnă a soților, luată în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, de a rămîne uniți, prin iubire neîmpuținată toată viața (cf. Matei XIX, 6). «Unde te vei duce tu, acolo voi merge și eu și unde vei trăi tu, voi trăi și eu; poporul tău va fi poporul meu și Dumnezeul tău va fi Dumnezeul meu» (Rut I, 16, 17; IV, 11).

c) Ajutorarea reciprocă a soților (Facere II, 18).

d) Hotărîrea soților de a naște copii, a-i crește și a-i educa (Facere I, 20). Însăși Maica Domnului este pildă vie pentru nașterea, creșterea și ocrotirea copiilor (cf. Matei I, 18—25; II, 13—23 etc.).

Încheiere: Învățăături dogmatice-morale.

a) Împlinirea povățuirilor de mai sus este cerută atât de Biserică, cit și de societate, și aduce lauda și fericirea familiei creștine;

b) Bucuriile cele mai mari, sănătatea fizică și morală în viață sînt asigurate în primul rînd prin familie. Soții creștini, împlinind aceste învățături, fac voia lui Dumnezeu și se arată vrednici de a purta numele de «fii ai lui Dumnezeu», și oameni de cinste în societate.

10. NECROLOG (La înmormîntarea unui preot)

TEXTUL SFINTEI SCRIPTURI:

«Eu sînt învierea și viața; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi» (Ioan XI, 25).

Introducere:

Cuvintele acestea, rostite de Mintuitorul cu prilejul învierii lui Lazăr din morți, (Ioan XI), ne dau două învățături divine, foarte mîngietoare și întăritoare de suflet pentru creștini, tocmai în momentele cele mai dureroase, cînd duc la groapă o ființă dragă:

a) Domnul Hristos însuși dă viață și tot El înviază morții;

b) Domnul Hristos, de asemenea, cheamă pe cei vii la viața fără de moarte, plină de fericire, în viața viitoare.

Tema:

Icoana vieții pămîntești a părintelui... pildă pentru credincioși și pentru cei ce vor intra în preoție.

Tratare:

a) Scurtă schiță biografică, scoțîndu-se în relief vreuna din însușirile distincte, din copilărie sau adolescență (evlavia, mila, rugăciunea, frecventarea bisericii din sat, silința la învățătură etc.) care dovedea că părintele nostru, acum pe năsalie, a avut înclinare spre preoție. (Schița biografică poate să și lipsească, mai ales la înmormîntarea unui preot, ajuns la o vîrstă venerabilă, cu o activitate pastorală foarte bogată în toate domeniile, și care a păstorit un timp îndelungat în parohia în care și-a dat sfîrșitul. În acest caz, se prezintă amănunțit activitatea sa desfășurată în parohie și în comună, așa cum se va arăta în schița de la punctul următor.

b) Părintele nostru a fost «*păstorul cel bun*». Domnul Hristos ne învață că un păstor bun are trei însușiri alese prin care își merită acest nume (Ioan X):

- 1) își cunoaște bine oile sale;
- 2) își pune în pericol viața pentru păzirea și salvarea lor de la pieire;
- 3) aleargă fără preget să găsească oile pierdute, desprinse de turmă, și să le aducă în staul.

Părintele nostru s-a arătat asemenea păstorului cel bun, despre care vorbește Domnul Hristos, prin dragostea sa față de credincioșii săi, pe care-i cunoștea din tată în fiu, cărora le cunoștea nevoile trupesti și sufletești, ajutîndu-i; nu pregeta să le ducă Sfînta Împărtășanie acasă, pe orice vreme, bună, rea, zi, noapte, celor bolnavi și bătrîni; se ostenea mult să întoarcă pe cei răi pe calea cea bună și să-și păstreze credința curată moștenită din moși-strămoși și să se ostenească pentru trăirea unei vieți morale înalte.

- c) Preoție înseamnă trei slujiri divine:
- de învățător;
 - de sfințitor;
 - de conducător duhovnicesc.

Părintele nostru a fost un neobosit împlinitor al acestor trei slujiri.

— Activitatea preotului pe tărîmul apostolatului social.

— Noi toți ne-am înfruptat din roadele pastorale ale părintelui... El a fost făclia care a ars și a luminat în parohia noastră și noi ne-am bucurat și ne-am veselit luînd lumină de la el (cf. Ioan V, 35).

Încheiere: Învățăături dogmatice-morale

a) Avem datoria să urmăm pilda pe care ne-a dat-o părintele, în ceea ce privește buna comportare în viață: cu vorba, cu fapta. Prin aceasta, noi ne arătăm gradul de iubire pe care i-am purtat-o, cit ne-a păstorit.

b) Datori mai sîntem ca noi toți să ne rugăm pentru sufletul preotului nostru, mutat de la noi, așa cum credincioșii se rugau neîncetat și erau sfătuiți să se roage pentru apostolul lor, sfîntul Pavel (cf. Romani XV, 30; 2 Corinteni I, 11; Evrei XIII, 13).

11. PREDICA PATRIOTICĂ, LA ANIVERSAREA REPUBLICII**TEXTUL SFINTEI SCRIPTURI**

«*Bucurați-vă în nădejde*» (Romani XII, 12; cf. 1 Corinteni XIII, 7).

Introducere:

a) Aceste cuvinte ale Sfintei Scripturi se potrivesc pentru credincioșii-cetățeni ai patriei noastre, ori de cîte ori sărbătorim ziua cea mare de aniversare a Republicii:

30 Decembrie. Sentimentul de bucurie generală s-a sălășluit în sufletul poporului nostru, pentru că această zi — 30 Decembrie, 1947 — i-a adus împlinirea unei dorințe vechi, istorice, de a dobîndi o nouă formă de guvernămînt, Republica.

b) Bucuria aceasta mare a fost strîns unită cu nădejdea cea mare, așa cum grăiește apostolul, nădejde pe care o pune și a pus-o în noua ordine socială, ce se instala în patria noastră, odată cu Republica. Nădejdea poporului s-a transformat în bucurii reale ale dorințelor împlinite, unite cu alte nădejdi și mai mari, iarăși transformate în bucurii, an de an.

Tema:

Despre bucuria nădejdlor împlinite în patria noastră, Republica Socialistă Romînia.

Tratare:

a) Poporul nostru, înainte de instaurarea orînduirii sociale actuale, în comparație cu slăvita stare de azi, poate fi caracterizat cu cuvintele Sfintei Scripturi: «*Poporul care stătea în întuneric a văzut lumină mare și celor ce ședeau în latura și în umbra morții răsăritu-le-a lumină*» (Matei IV, 16; Isaia IX, 1; XLII, 7).

— (Poporul) «*Stătea în întuneric*» — în analfabetismul cel mai pronunțat din Europa;

— «*În umbra morții*» — (figurat) întunericul ignoranței; (propriu), moartea infantilă, cu procentajul cel mai ridicat din Europa. Triste recorduri!

— Azi, statul nostru socialist a înlăturat spectrul jalnic al trecutului, prin opera uimitoare de culturalizare a întregului popor și prin mărețe și nenumărate opere social-culturale: «*celor ce ședeau în latura și în umbra morții răsăritu-le-a lumină*».

b) Noua ordine socială, în scumpa noastră patrie a împlinit și nădejdea celui mai îmbelșugat trai al întregului nostru popor, sub toate lătu-

rile vieții materiale, potrivit-se și aici vorbele Sfintei Scripturi, la sfârșit de an și început de an: «*Vei binecuvînta cununa anului bunătații Tale și câmpiile Tale se vor umple de roade grase. Îngrășa-se-vor pășunile pustiei și cu bucurie dealurile se vor încinge. Îmbrăcatu-s-au pășunile cu oi și văile vor înmulți griul; vor striga și vor cînta* (Ps. LXIV, 12—14).

c) Plinirile acestea și multe altele, care nu se pot cuprinde aici, se datoresc harnicului nostru popor, condus de cei mai aleși fii ai poporului, în frunte cu Președintele Republicii Socialiste, Domnul Nicolae Ceaușescu, care vor asigura cel mai luminos viitor al patriei noastre, din toate punctele de vedere.

b) Biserica Ortodoxă Română, ai cărei conducători, prin obirșia lor, în majoritate, poartă titlul de noblete al «plugăriei», se ostenește, umăr la umăr cu întreg poporul, pentru făurirea unei vieți fericite și a formulat și un legămint, Mesajul Sfintului Sinod, adresat Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, cu prilejul celei de a XXX-a Aniversare a zilei de 23 August:

«*Biserica Ortodoxă Română împărtășind bucuria realizărilor celor trei decenii de viață nouă, își va spori și în viitor rîvna și lucrarea ei de sprijinire a tuturor acțiunilor obștești, pentru propășirea Patriei, pentru apărarea independenței și suveranității ei, pentru creșterea prestigiului țării și a poporului nostru în toată lumea*».

Încheiere: Învățăături dogmatice-morale

a) Îndatorirea tuturor credincioșilor de a ne supune ocîrmuitorilor noștri, cu respect, cu recunoștință, din conștiință și cu sinceritate, ca buni slujitori ai Bisericii și ai Patriei, după cuvîntul Scripturii: «*Slujitorilor, ascultați pe conducătorii voștri cei după trup cu frică, cu cutremur (de a nu greși), întru curăția inimii voastre, ca și pe Hristos, nu slujind numai înaintea ochilor, ca unii care caută să placă oamenilor, ci ca slugile lui Hristos, făcînd din suflet voia lui Dumnezeu* (Efeseni VI, 5—6).

b) «*Munca este cea mai scumpă comoară pentru om*» (Pilde XII, 27) și pentru Patrie; «*orice osteneală duce la îndestulare*» (Pilde XIV, 23) ne învață Sfînta Scriptură.

Să muncim deci, atît pentru «îndestularea» noastră cît și pentru propășirea scumpei noastre patrii, Republica Socialistă România.

CUPRINSUL

Cuvînt înainte	5
--------------------------	---

A. — OMILETICA GENERALĂ

Partea I:

Generalități

Definiția, obiectul, împărțirea și necesitatea Omileticii. Locul Omileticii în studiile teologice	9
Temeiurile propovăduirii creștine în Biserica Ortodoxă. Datoria preotului de a predica	19
Calitățile predicatorului: intelectuale, religioase, morale și fizice	23

Partea a II-a:

Istoria predicii

Predica în Vechiul Testament. Activitatea profeților	33
Predica în Noul Testament. Activitatea predicatorială a Mîntuitorului și a sfinților apostoli	36
Predica la sfinții părinți (perioada patristică: sec. II—VIII)	46
Predica post-patristică, pînă în vremea noastră	56
Predica în Istoria Bisericii Ortodoxe Române	62
Predica și Apostolatul social în zilele noastre	66
Activitatea proprie cu cuvîntul și scrisul pe tărîm omiletic și pastoral-social	68

Partea a III-a:

Izvoarele fundamentale ale predicii

Izvoarele predicii: Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție. Cultul divin, alte izvoare	74
Scopul predicii: însușirea adevărurilor de credință, mișcarea inimii și înduplecarea voinței credinciosului	80

B. — OMILETICA SPECIALĂ

Partea I:

Felurile predicilor în general

Introducere	109
1. Omilia	110
2. Predica propriu zisă, numită și predica sintetică	114
3. Parenezele	127
a) Panegiricul	130
b) Necrologul	133
4. Conferințe religioase	136
5. Alte cuvîntări bisericești ocazionale	140
1) La instalarea preotului în parohie	140
2) La vizita Chiriarhului în parohie	143

3) Predică la sfîntirea bisericii	144
6. Alte predici ocazionale	147
1) Predică la botez	147
2) Predică la cununie	149
7. Alte grupe de predici ocazionale	152
1) Predica pentru pace	155
2) Predica patriotică	159

Partea a II-a :

Alcătuirea predicii, părțile ei componente

1. Planul predicii, necesar și util, atât pentru predicator, cît și pentru ascultători	165
2. Scurtă prezentare a retoricii antice	169
3. Planul predicii. Cele mai însemnate părți ale unei cuvîntări bisericești sistematice	172
1) Textul	173
2) Modul de adresare	178
3) Introducerea	179
4) Tratatul temei	194
5) Tratatul temei	196
6) Tratatul	204
7) Încheierea	215

Partea a III-a :

Rostirea predicilor în fața credincioșilor

Stilul predicii (gramatical, literar-figuri retorice, bisericesc)	223
Acțiunea, memorizarea, dicțiunea, intonarea, ținuta, comunicarea cu ascultătorii	242

Schițe de plan model pentru felurile de predici studiate

a) Omilie : exegetică, tematică	260
b) Predică : dogmatică, morală, liturgică, istorică	264
c) Panegiric	272
d) Predici (pareneze) la : botez, cununie, necrolog, predică patriotică	273

Cuprinsul	279
---------------------	-----

Dat la cules 15.02.1977. Bun de tipar 05.08.1977. Format 16/64 x 86 broșat. Coli de tipar 1750. Apărat 1977. Comanda nr. 524073.

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE AL BISERICII ORTODOXE ROMANE